

LUONNOS 14.11.2019

VALIOKUNTAOPAS

Sisällys

Valiokuntaopas.....	13
1 Eduskunnan valiokunnat.....	14
1.1 Valiokunnat ja niiden asettaminen	14
Valiokunnat	14
Pysyvät valiokunnat.....	15
Valiokunnan asettaminen ja toimikausi	15
Tilapäinen valiokunta	16
1.2 Valiokunnan jaosto	17
1.3 Valiokunnan järjestäytyminen	17
Järjestäytymiskokous	17
Puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan vaali	18
Ilmoitus vaalista	18
Järjestäytymiskokouksen muut asiat	19
1.4 Erikoisvaliokuntien tehtäväjaon perusteet.....	19
Ministeriövastaavuusperiaate.....	19
Tehtäväjaosta poikkeaminen	19
1.5 Valiokuntien toimialat	20
Suuri valiokunta (SuV)	20
Perustuslakivaliokunta (PeV).....	20
Ulkoasiainvaliokunta (UaV)	21
Valtiovarainvaliokunta (VaV).....	22
Tarkastusvaliokunta (TrV)	22
Hallintovaliokunta (HaV)	23
Lakivaliokunta (LaV)	23
Liikenne- ja viestintävaliokunta (LiV)	24
Maa- ja metsätalousvaliokunta (MmV).....	24
Puolustusvaliokunta (PuV)	24
Sivistysvaliokunta (SiV).....	25
Sosiaali- ja terveysvaliokunta (StV)	25
Talousvaliokunta (TaV).....	26
Tiedusteluvalvontavalioikunta (TiV).....	26
Tulevaisuusvaliokunta (TuV)	27
Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta (TyV).....	27
Ympäristövaliokunta (YmV).....	27

2 Valiokunnan kokoonpano	29
2.1 Valiokunnan jäsenmäärä	29
Jäsenmäärä.....	29
Läsnäolo-oikeus.....	29
2.2 Valiokunnan puheenjohtaja.....	29
2.3 Valiokunnan varapuheenjohtaja.....	31
2.4 Tilapäinen puheenjohtaja	32
2.5 Valiokunnan jäsen.....	33
2.6 Valiokunnan varajäsen.....	34
Jäsenen sijainen	34
Suuren valiokunnan ja valtiovarainvaliokunnan varajäsen.....	34
Jaoston lisäjäsen.....	35
Sijaantulojärjestys	35
Varajäsenen kutsuminen.....	35
2.7 Valiokunnan jäsenen ja varajäsenen esteellisyys	36
Perustuslain säännös edustajan esteellisyydestä	36
Edustajaa henkilökohtaisesti koskeva asia.....	36
Virkatoimen tarkastamista koskeva asia.....	38
Perustuslakivaliokunnan jäsenen asema ministerivastuuasioissa ..	39
Menettely edustajan esteellisyyttä koskevassa asiassa.....	40
2.8 Muutokset valiokunnan kokoonpanossa kesken toimikauden	40
Vapautus valiokunnan jäsenyydestä	40
Ministeriksi nimittäminen	40
Euroopan parlamentin jäsenyys.....	41
Täydennysvaali	41
2.9 Jaoston kokoonpano.....	41
Suuren valiokunnan jaosto.....	41
Valtiovarainvaliokunnan jaosto.....	41
3 Valiokunnan kokous	43
3.1 Valiokunnan kokoontuminen	43
Säännönmukaiset kokoontumisajat.....	43
Poikkeukselliset kokoontumisajankohdat.....	43
Valiokunnan kokouspaikka.....	44
Kokouskutsu	44
Erikoisvaliokunnan esityslista.....	44
Suuren valiokunnan päiväjärjestys.....	44
Valiokuntien yhteiset kokoukset.....	45
Työsuunnitelmat	45
3.2 Valiokunnan päätösvaltaisuus	46

3.3 Valiokunnan päätöksenteko	46
Äänestys erikoisvaliokunnassa	46
Äänestys suuressa valiokunnassa.....	47
Selonteko ehdotuksista.....	47
Äänestysjärjestys.....	47
Tuloksen toteaminen, tasatuloksessa ratkaisee arpa	48
Äänestyksestä pidättäytyminen.....	49
Vaali.....	49
4 Valiokunnassa käsiteltävät asiat	50
4.1 Asian vireilletulo	50
Asian vireilletulo.....	50
Valmistelupakko.....	51
Asian lähettäminen valiokuntaan	52
Valiokunnan vireillepanomahdollisuus	54
4.2 Asiatyypit ja asioiden käsittely.....	56
4.2.1 Hallituksen esitys (HE)	56
Hallituksen esitys perustuslain säätämisestä, muuttamisesta tai kumoamisesta taikka perustuslakiin tehtävästä rajatusta poikkeuksesta.....	57
Hallituksen esitys valtiosopimuksen hyväksymisestä tai irtisanomisesta sekä laiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta	58
Hallituksen esitys valtion talousarvioksi	60
Hallituksen esitys ns. budjettilaiksi	61
Hallituksen esitys lisätalousarvioksi	62
Hallituksen esitys valtiontaloutta koskevaksi eduskunnan muuksi päätökseksi.....	62
Hallituksen esitystä täydentävä esitys	62
4.2.2 Eduskunta-aloitteet (LA, TPA, TAA, LTA)	63
Lakialoite (LA).....	63
Toimenpidealoite (TPA).....	64
Talousarvioaloite (TAA)	64
Lisätalousarvioaloite (LTA)	65
Eduskunnan työtä koskevat ehdotukset (ETJ).....	65
4.2.3 Kansalaisaloite (KAA)	66
4.2.4 Valtioneuvoston tiedonanto (VNT) ja valtioneuvoston selonteko (VNS).....	66
Tiedonannon eduskuntakäsittely.....	68
Selonteon eduskuntakäsittely	68
4.2.5 Välikysymys (VK)	69
4.2.6 Kertomus (K)	69

4.2.7 Euroopan unionin asiat (U, E, UTP, TS, M)	71
Valtioneuvoston kirjelmä (U-asia).....	71
Valtioneuvoston selvitys (E- ja UTP-asiat).....	72
Jatkokirjelmät (UJ, UTPJ ja EJ)	73
Toissijaisuusasiat (TS).....	73
Eurooppa-neuvoston aloitteet (M)	74
Eurooppa-neuvoston ja EU:n neuvoston kokoukset (EUN)	74
4.2.8 Puhemiesneuvoston ehdotus (PNE)	75
4.2.9 Lepäämään hyväksytty lakiehdotus (LJL).....	76
4.2.10 Vahvistamatta jäänyt laki (VJL).....	76
4.2.11 Valiokunnan oma asia (O).....	77
4.2.12 Muu asia (M)	78
Asetus.....	78
Muita tapauksia.....	79
4.2.13 Sekalaiset hallinnolliset asiat.....	80
4.3 Valtiopäiväasioiden keskinäinen käsittelyjärjestys.....	80
4.4 Asioiden käsittelyn päätyminen ja käsittelyn jatkuvuus	82
Pääsäännöt.....	82
Hallituksen esityksen tai eduskunta-aloitteen peruuttaminen.....	82
Asioiden käsittelyn jatkuvuus.....	83
5 Mietintö- ja lausuntoasian käsittely.....	84
5.1 Yleistä.....	84
Asian käsittelyn vaiheet	84
Käsittelyn pohja.....	84
Käsittelystä annetut ohjeet.....	85
Yhteydenpito ministeriöön	85
Lausuntovaliokunnan tehtävä.....	85
Budjettilausunto ja lausunto julkisen talouden suunnitelmasta ...	86
Asian käsittely jaostossa.....	87
Valiokunnan kannanotto pöytäkirjassa.....	87
5.2 Mietintö- ja lausuntoasian käsittelyvaiheet	87
5.2.1 Käsittelyn aloittaminen.....	87
Asian ilmoittaminen saapuneeksi	87
Ennakkokäsittely	87
Asian ottaminen käsiteltäväksi erikoisvaliokunnassa	88
Asian ottaminen käsiteltäväksi suuressa valiokunnassa	88
Asioiden yhdistäminen.....	89
Päätös käsittelyn pohjasta yhdistetyissä asioissa	90
Asioiden keskinäinen käsittelyjärjestys.....	90

5.2.2 Asiantuntijoiden kuuleminen ja valiokunnan muu tiedonhankinta	90
Yhteiskuuleminen.....	92
Muu tiedonhankinta.....	92
Valiokunnan tiedonsaantioikeus.....	92
5.2.3 Lausunnon pyytäminen toiselta valiokunnalta.....	94
Yleinen lausuntopyyntömahdollisuus	94
Suuren valiokunnan ja ulkoasiainvaliokunnan erityiset lausuntopyyntömahdollisuudet	94
Lausunnon pyytäminen perustuslakivaliokunnalta	95
5.2.4 Lausuntopyynnön vaikutus asian käsittelyyn mietintövaliokunnassa	95
Asian käsitteleminen loppuun.....	95
Lausunnon huomioon ottaminen.....	95
Perustuslakivaliokunnan lausunnon merkitys.....	96
5.2.5 Valmistava keskustelu	97
5.2.6 Yleiskeskustelu.....	98
Luonnoksen esittely käsittelyn pohjaksi	98
Yleiskeskustelu	98
5.2.7 Yksityiskohtainen käsittely	99
Eduskunnan työjärjestyksen säännökset yksityiskohtaisesta käsittelystä	99
Käsittelyn pohja.....	99
Mietintöluonnos säädösehdotuksen hyväksymisestä muutettuna.....	99
Mietintöluonnos säädösehdotuksen hyväksymisestä muuttamattomana tai säädösehdotuksen hylkäämisestä	100
Mietintöluonnos kansainvälisen veloitteen hyväksymisestä ja voimaansaattamisesta	100
Mietintöluonnos muista asioista.....	101
Lausuntoluonnos	101
Yksityiskohtaisen käsittelyn päättymisen	101
5.2.8 Päätös ratkaisevasta käsittelystä.....	101
5.2.9 Erillinen ratkaiseva käsittely	101
5.2.10 Vastalause ja eriävä mielipide	102
Oikeus vastalauseen tai eriävän mielipiteen jättämiseen	102
Valiokunta päättää jättämisajasta	102
Vastalauseen ja eriävän mielipiteen muoto.....	103
5.2.11 Asian käsittelyn päättäminen	103
5.2.12 Mietinnön ja lausunnon tarkistaminen	103
Tarkistaminen.....	103
Asiavirheen korjaaminen.....	104
Teknisen virheen korjaaminen	104
Vastalauseen ja eriävän mielipiteen korjaaminen	104
Eduskunnan keskuskanslian tarkistuspalvelut	104

5.2.13 Suuren valiokunnan mietintö lakiehdotuksesta	105
5.2.14 Mietinnön tai lausunnon esittelypuheenvuoro.....	106
6 Erinäisiä käsittelyohjeita	108
6.1 Asian käsittelyn keskeyttäminen	108
Käsittelyn keskeytyminen.....	108
Muodollinen pöydällepano	108
6.2 Valiokunnan muutosvallan rajat.....	108
Asiayhteysvaatimus.....	108
Uusi ehdotus	109
Yhteydenpito ministeriöön	109
Muutosvallan rajojen soveltamisala	109
6.3 Asian siirtäminen toiseen valiokuntaan.....	110
6.4 Kansalaisaloitteen käsittelystä.....	110
6.5 Hallituksen vuosikertomuksen käsittelyn erityispiirteet	110
Mietintövaliokunta ja lausuntomenettely	110
Lausuntomenettelyn tarkoitus.....	111
6.6 Asian käsittely valtiovarainvaliokunnassa	112
6.7 Valiokunnan oman toimivallan asioiden käsittely	112
Pääsääntö	112
Selvitysasiat.....	112
6.8 Eduskuntatyössä käytettävät kielet.....	113
7 Euroopan unionin asioiden käsittely.....	115
7.1 Yleistä.....	115
7.2 U-asian käsittely.....	116
Valtioneuvoston kirjelmä	116
Asian lähettäminen valiokuntiin	116
Erikoisvaliokuntakäsittely.....	117
Käsittely suuressa valiokunnassa	118
Käsittely ulkoasiainvaliokunnassa	119
Suuren valiokunnan ja ulkoasiainvaliokunnan kannanoton merkitys eduskunnan kantana	119
Jatkokäsittely ja jatkokirjelmä	120
U-asian käsittelyn päätyminen	120
7.3 E-asian käsittely	121
Valtioneuvoston selvitys	121
Asian lähettäminen valiokuntiin	121
Erikoisvaliokuntakäsittely.....	121
Käsittely suuressa valiokunnassa	122
Jatkokäsittely ja E-asian käsittelyn päätyminen	122
7.4 Toissijaisuusasiat.....	122
7.5 Eurooppa-neuvoston aloitteet	123

7.6 Valtioneuvoston jäsenten kuuleminen	123
7.7 UTP-asian käsittely	124
Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selvitys	124
Lausunto toiselta valiokunnalta	124
7.8 Erikoisvaliokunnan pyytämä selvitys	124
8 Mietinnön laatimisen perusteet	126
8.1 Yleistä mietinnön ja lausunnon laatimisesta	126
8.2 Mietinnön rakenne	127
Yleistä	127
Johdanto	128
Valmisteltavana oleva asia	128
Valiokunnan perustelut	129
Valiokunnan perustelut – aloitteet, kiireellisyys ja päätösehdotukset	130
Valiokunnan päätösehdotus	130
Valiokunnan lausumaehdotukset	130
Valiokunnan kannanottoehdotus	132
Lausumarekisteri	132
Säädösmuutosten merkitseminen/esittäminen	132
Vastalause	133
Lausunnot	134
Liitteet	134
8.3 Ponsimuotoiluja	134
Yleistä	134
Lakiehdotusta koskevat päätösehdotukset	134
Mietinnön päätösehdotusmallit:	135
Alkuperäiseen (HE x/2014 vp) ja täydentävään (HE y/2014 vp) hallituksen esitykseen sisältyviä lakiehdotuksia koskevia ponsia	136
Eduskunta-aloitteita koskevat päätösehdotukset	137
Lakiehdotuksen hyväksyminen hallituksen esityksen ja lakialoitteen pohjalta	138
Kiireellisyysponsi	138
Valtiosopimusten ja niiden irtisanomisen hyväksymistä tarkoittavia ponsia	139
Kertomus- ja selontekoponnnet	140
9 Lausunnon laatimisen perusteet	142
9.1 Lausunnon rakenne	142
Yleistä	142
Vakiojaottelu ja -otsikointi	142
Johdanto	142
Käsiteltävänä oleva asia	143

Valiokunnan perustelut.....	143
Valiokunnan päätösesitys.....	144
Lausumaesitys	145
Lausunto hallituksen vuosikertomuksesta	146
Osallistujatiedot	146
Eriävä mielipide	146
Liitteet	146
9.2 Euroopan unionin asioista laadittavat lausunnot	147
Yleistä	147
U-asiasta laadittavan lausunnon vakiojaottelu ja -otsikointi	148
E- ja UTP-asiasta laadittavan lausunnon vakiojaottelu ja -otsikointi.....	149
Lausunnon ponsi	149
UTP-lausunnon poikkeuksellinen ponsi	151
9.3 O-lausunto	151
Yleistä	151
O-lausunnon vakiojaottelu ja -otsikointi.....	151
O-lausunnon ponsi	152
10 Vastalauseen ja eriävän mielipiteen laatiminen	153
10.1 Yleistä.....	153
10.2 Vastalauseen laatiminen.....	154
Allekirjoitustiedot.....	158
10.3 Eriävän mielipiteen laatiminen	158
Allekirjoitustiedot.....	159
10.4 Eriävän mielipiteen laatiminen EU-asioissa	159
11 Valiokunnan asiakirjat, julkisuus ja vaitiolo	161
11.1 Valiokunnan asiakirjat.....	161
Esityslista ja päiväjärjestys	161
Pöytäkirja.....	161
Asiakirja-aktit.....	162
Diariointi ja arkistointi erikoisvaliokunnissa.....	163
11.2 Valiokunnan kokousten luottamuksellisuus	163
Kokousten ei-julkisuus.....	163
Julkinen kuulemiskokous.....	164
11.3 Valiokunnan asiakirjojen julkisuus.....	165
Julkisuus pääsääntö.....	165
Salassa pidettävät asiakirjat	167
Valiokuntien työtilat eduskunnan tietoverkossa	168
Tietopyynnöt valiokuntien asiakirjoista	169

11.4 Vaitiolovelvollisuus	169
Vaitiolovelvollisuuden perusteet	169
Vaitiolovelvollisuuden merkitys	170
11.5 Tallentaminen	171
11.6 Kuulemisseminaari.....	171
11.7 Valiokunnan asioista tiedottaminen	172
Keskeneräiset asiat.....	172
Valmistuneet asiat, matkat ym.	173
12 Valiokuntakanslia ja sen virkamiesten tehtävät	174
12.1 Valiokuntasihteeristö.....	174
12.2 Valiokuntakanslia	174
Kanslian henkilöstö	174
Valiokunnan sihteeri ja apulaissihteeri	175
Sivutoiminen sihteeri	175
Tarkastusneuvos.....	175
Valiokuntakanslian sihteeri	175
Valiokunta-avustaja.....	176
Sijaisuusjärjestelyt.....	176
Esimiesjärjestelyt.....	176
12.3 EU-sihteeristö	177
12.4 Valiokuntakanslian virkamiesten tehtävät	177
Valiokunnan sihteerin tehtävät.....	177
Valiokunnan apulaissihteerin tehtävät	177
Valiokuntakanslian sihteerin tehtävät	178
Valiokunta-avustajan tehtävät	178
Valiokunnan virkamiesten oikeudellinen asema	179
12.5 Asiantuntijoille maksettavat palkkiot ja korvaukset.....	179
12.6 Tieto- ja kirjastopalvelut	180
12.7 Täysistuntotyön suunnitteluun liittyvät toimenpiteet	180
13 Valiokunnan matkat	181
Yleistä	181
Kotimaanmatkat.....	182
Ulkomaanmatkat.....	182
Matkakertomus.....	182
Lahjat.....	183

Valiokuntaopas

Tämä opas sisältää perustuslakia ja eduskunnan työjärjestystä tarkempia yleisiä ohjeita eduskunnan valiokuntalaitoksesta ja valiokuntien työstä. Suuri valiokunta noudattaa lisäksi itselleen hyväksymää työjärjestystä. Valiokuntaopassa on ohjeita muun ohella valiokuntien organisaatiosta ja toimialajaosta samoin kuin valiokuntien kokouksista ja asioiden käsittelystä sekä mietintöjen ja lausuntojen laatimisesta.

Eduskuntaryhmien säännöissä saattaa olla määräyksiä ryhmän ja sen valiokunnassa olevien jäsenten yhteistoiminnasta. Sellaiset eduskuntaryhmät, joilla on useita jäseniä valiokunnassa, nimeävät yleensä valiokuntavastaavan johtamaan valiokuntaryhmää ja esimerkiksi antamaan tietoja asioiden valiokuntakäsittelystä eduskuntaryhmälle.

Valiokuntaopasta täydentäviä teknisluonteisia malleja esimerkiksi pöytäkirjaamistavoista tai mietintöjen ja lausuntojen ponsista kootaan valiokuntien käyttöön eduskunnan verkkosivuille.

1 Eduskunnan valiokunnat

1.1 Valiokunnat ja niiden asettaminen

Eduskunta päättää asioista täysistunnossa, jossa käsittelyn pohjana on erikoisvaliokunnan laatima mietintö. Parlamentin vallan ja merkityksen katsotaan riippuvan muun muassa valiokuntien mahdollisuudesta muotoilla uudelleen lakiehdotuksia, päättää aikatauluista, saada tarvittavaa informaatiota ja asiakirjoja sekä valvoa hallinnon toimintaa. Näiden mittareiden näkökulmasta eduskunnan valiokuntien asema on vahva.

Erikoisvaliokuntien pääasiallisena tehtävänä on käsitellä asioita valmistelevasti valiokuntien toimialajaon mukaisesti ja laatia niistä täysistuntoa varten mietinnöt. Suuri valiokunta tai ulkoasiainvaliokunta toimii eduskunnan puolesta Euroopan unionin asioiden käsittelyssä, joista erikoisvaliokunnat antavat niille lausuntoja. Lisäksi erikoisvaliokunnat antavat toimialaltaan lausuntoja asioita valmistelevasti käsitteleville mietintövaliokunnille.

Perustuslakivaliokunnan erityisenä tehtävä on antaa lausuntoja sen käsitteelyyn tulevien asioiden perustuslainmukaisuudesta sekä suhteesta kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Tarkastusvaliokunnalla on mahdollisuus saattaa merkittävät valvontahavaintonsa mietinnössään suoraan täysistunnon käsiteltäväksi. Tiedusteluvalvontavalিokunnalla on niin ikään oikeus laatia toimialaansa kuuluvasta asiasta mietintö täysistunnolle, jos valiokunta katsoo asian merkityksen sitä vaativan. Tulevaisuusvaliokunnalla on muista valiokunnista poikkeavia tulevaisuuden tutkimukseen liittyviä erityistehtäviä.

Valiokunnat

Eduskunnan valiokuntia ovat suuri valiokunta sekä pysyvät ja mahdolliset tilapäiset erikoisvaliokunnat (PL 35 §:n 1 ja 2 mom., TJ 7 §:n 1 ja 2 mom).

Suuri valiokunta on pysyvä valiokunta. Sen toimiala on yleinen. Suuren valiokunnan pääasiallisena tehtävänä on lausua eduskunnan kanta eduskunnan toimivaltaan kuuluvista Euroopan unionin muista kuin Euroopan unionin yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevista asioista. Suurella valiokunnalla on myös joitakin lakiehdotusten käsittelyyn liittyviä tehtäviä.

Erikoisvaliokunnan toimiala on suuresta valiokunnasta poiketen erityinen. Toimiala osaltaan rajaa kunkin erikoisvaliokunnan tehtäviä.

Tilapäinen valiokunta voidaan asettaa valmistelemaan tai tutkimaan erityistä asiaa.

Pysyvät valiokunnat

Pysyvät valiokunnat ovat suuri valiokunta (SuV) ja seuraavat erikoisvaliokunnat (PL 35 §:n 1 mom, TJ 7 §:n 1 mom.):

perustuslakivaliokunta (PeV)

ulkoasiainvaliokunta (UaV)

valtiovarainvaliokunta (VaV)

tarkastusvaliokunta (TrV)

hallintovaliokunta (HaV)

lakivaliokunta (LaV)

liikenne- ja viestintävaliokunta (LiV)

maa- ja metsätalousvaliokunta (MmV)

puolustusvaliokunta (PuV)

sivistysvaliokunta (SiV)

sosiaali- ja terveysvaliokunta (StV)

talousvaliokunta (TaV)

tiedusteluvalvontavalioikunta(TiV)

tulevaisuusvaliokunta (TuV)

työelämä- ja tasa-arvovaliokunta (TyV)

ympäristövaliokunta (YmV).

Valiokunnan asettaminen ja toimikausi

Pysyvät valiokunnat asetetaan viipymättä eduskunnan kokoonnuttua vaalikauden ensimmäisille valtiopäiville. Tiedusteluvalvontavalioikunta asetetaan kuitenkin vasta sen jälkeen, kun valtioneuvosto on eduskuntavaalien jälkeen tullut nimitetyksi, jollei eduskunta puhemiesneuvoston ehdotuksesta toisin päättä. Valiokunnan jäsenten ja varajäsenten vaali toimitetaan suhteellisen vaalitavan mukaan, jollei eduskunta ole vaalista yksimielinen (PL 35 ja 37 §, TJ 17 §:n 1 ja 2 mom.).

Eduskunnan tulee olla toimintakykyinen mahdollisimman pian eduskunnan kokoonnuttua vaalikauden ensimmäisille valtiopäiville. Tämä edellyttää ennen kaikkea toimintakykyistä valiokuntalaitosta (PeVM 11/2006 vp, s. 2/I). Valiokunnat onkin käytännössä asetettu vaalikauden ensimmäisten valtiopäivien ensimmäisissä täysistunnossa. Valiokunnat on yleensä asetettu yksimielisesti ns. sopuvaalilla.

Pysyvät valiokunnat asetetaan koko vaalikaudeksi. Valiokunta voidaan kuitenkin asettaa puhemiesneuvoston ehdotuksesta uudelleen valtioneuvoston tultua eduskuntavaalien jälkeen nimitetyksi (TJ 17 §:n 1 mom.). Valiokunnat onkin käytännössä asetettu uudelleen valtioneuvoston muodostamisen jälkeen. (Ks. myös PeVM 11/2006 vp, s. 2/II).

Valiokunta voidaan puhemiesneuvoston ehdotuksesta asettaa uudelleen myös vaalikauden aikana. Tämä voi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, jos valiokunnan tehtävät muuttuvat olennaisesti kesken vaalikauden, kuten tapahtui suuren valiokunnan ryhtyessä joulukuussa 1993 käsittelemään ETA-asioita (PL 37 §:n 1 mom., HE 1/1998 vp, s. 90/I).

Valiokuntien jäsenistössä tapahtuu vaalikauden aikana vaihdoksia. Ne tulevat voimaan täysistunnon päätöksestä alkaen, istunnon myönnettyä edustajalle vapautuksen jonkin valiokunnan jäsenyydestä ja toisaalta istunnon valittua vapautuneelle paikalle uuden jäsenen.

Tilapäinen valiokunta

Eduskunta voi asettaa tilapäisen valiokunnan valmistelemaan tai tutkimaan erityistä asiaa (PL 35 §:n 1 mom., TJ 6 §:n 1 mom. 13 kohta, 7 §:n 2 mom., 8 §:n 2 mom.).

Tilapäinen valiokunta asetetaan tarvittaessa. Sen jäsenten ja varajäsenten määrästä päättää eduskunta. Puhemiesneuvoston tehtävänä on tehdä ehdotuksia tilapäisen valiokunnan asettamisesta sekä siitä, kuinka monta jäsentä ja varajäsentä tällaiseen valiokuntaan asetetaan. Yksittäisellä edustajalla on oikeus tehdä eduskunnalle ehdotus tilapäisen valiokunnan asettamisesta. Puhemiesneuvosto voi tarvittaessa antaa lausunnon siitä (TJ 21 §).

Valiokunnan jäsenten ja varajäsenten vaaliin sovelletaan pysyvän valiokunnan vaalista annettuja säännöksiä, määräyksiä ja ohjeita. Tilapäisen valiokunnan toimikausi jatkuu, kunnes valiokunta on saanut tehtävänsä suorituksi.

1.2 Valiokunnan jaosto

Valiokunta voi asettaa keskuudestaan jaoston valmistelevaan käsiteltävään olevaa asiaa sekä laatimaan siitä mietintö- tai lausuntoluonnoksen valiokuntaa varten (TJ 41 §). Jaosto voidaan asettaa pysyvästi tiettyä asiaryhmää tai tilapäisesti jonkin asian valmistelua varten.

Jaostoon sovelletaan valiokunnasta annettuja säännöksiä, määräyksiä ja ohjeita, jollei erikseen muuta säädetä tai määrätä (ks. jakso 2.9 ja 6.6).

Valtiovarainvaliokunta työskentelee pysyvästi kahdeksaan asettamaansa jaostoon jakaantuneena. Valtiovarainvaliokunnan jaostot ovat hallinto- ja turvallisuusjaosto (HtJ), verojaosto (VeJ), sivistys- ja tiedejaosto (SitJ), maatalousjaosto (MaJ), liikennejaosto (LiJ), työ- ja elinkeinojaosto (TeJ), kunta- ja terveysjaosto (KutJ) sekä asunto- ja ympäristöjaosto (AyJ).

Suuri valiokunta asettaa keskuudestaan työjaoston, joka tekee valiokunnalle ehdotuksia valiokunnan työn yleisestä suunnittelusta ja ohjauksesta sekä valmistelee muut valiokunnan sille osoittamat asiat (SuVTJ 5 §:n 1 mom.). Suuri valiokunta voi lisäksi asettaa muita pysyviä tai tilapäisiä jaostoja (SuVTJ 5 § 2 mom.).

Valiokunta voi esimerkiksi selvitysten ja arviointien laatimiseksi tai ohjaamiseksi muodostaa keskuudestaan ryhmiä, jotka eivät ole työjärjestyksen tarkoittamia ”käsiteltävänä olevaa asiaa valmistelevia ja siitä luonnoksen valiokuntaa varten laativia” jaostoja.

1.3 Valiokunnan järjestäytyminen

Järjestäytymiskokous

Valiokunta järjestäytyy viipymättä sen tultua asetetuksi (TJ 17 b § 1 mom.).

Valiokunnan ensimmäisen kokouksen eli ns. järjestäytymiskokouksen kutsumu koolle valiokunnan iältään vanhin jäsen (ikäpuheenjohtaja). Hän johtaa kokouksessa puhetta, kunnes valiokunnan puheenjohtaja on valittu (TJ 17 b § 3 mom.).

Ikäpuheenjohtajalle toimitetaan järjestäytymiskokousta varten ote eduskunnan päätöspöytäkirjasta, joka sisältää luettelon valiokuntaan valituista jäsenistä ja varajäsenistä. Kokouksen nimenhuuto toimitetaan tämän otteen mukaan.

Puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan vaali

Valiokunnan järjestäytymiskokouksessa valitaan valiokunnan puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja. Suuri valiokunta valitsee kuitenkin kaksi varapuheenjohtajaa, ensimmäisen ja toisen varapuheenjohtajan (SuVTJ 2 §:n 1 mom). Puheenjohtajien vaalit on välttämätöntä saada toimitetuiksi järjestäytymiskokouksissa, jotta puhemiesneuvosto voi kokoontua valintojen jälkeen.

Puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan vaalissa noudatetaan soveltuvin osin puhemiehen vaalista annettuja säännöksiä, jollei valiokunta yksimielisesti toisin päättä (TJ 17 b § 2 mom.). Vaali toimitetaan näin ollen umpilipuin (PL 34 § 2 mom. ja VS 5 §), jollei valiokunta yksimielisesti päättä käyttää muuta vaalitapaa. Vaalin toimittamista varten ikäpuheenjohtaja voi kutsua kaksi valiokunnan jäsentä ääntenlaskijoiksi.

Vaalissa valituksi tulee se valiokunnan jäsen, joka saa enemmän kuin puolet annetuista hyväksytyistä äänistä (ns. ehdoton enemmistö). Jos kukaan ei ole kahdessa ensimmäisessä äänestyksessä saanut tarvittavaa enemmistöä annetuista äänistä, valituksi tulee kolmannessa äänestyksessä eniten ääniä saanut valiokunnan jäsen (PL 34 § 2 mom. ja TJ 17 b §:n 2 mom.).

Valiokunnan puheenjohtajan tultua valituksi toimitetaan hänen johdollaan varapuheenjohtajan vaali.

Käytännössä eduskuntaryhmät – suuruusjärjestyksessä ja parlamentaarisen kokonsa mukaan – jakavat valiokuntien puheenjohtajuudet ja varapuheenjohtajuudet ja päättävät keskuudessaan, keille nämä paikat kuuluvat. Menetely on ollut käytössä 2007–2010 vaalikaudesta alkaen.

Ilmoitus vaalista

Puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan vaalien tuloksista ilmoitetaan eduskunnalle (TJ 17 b §:n 2 mom.). Kokouksen sihteeri toimittaa ilmoituksen eduskunnan keskuskansliaan heti valiokunnan järjestäytymiskokouksen päätyttyä. Ilmoitus tehdään myös puheenjohtajan tai varapuheenjohtajan vaihtuessa vaalikauden aikana.

Järjestäytymiskokouksen muut asiat

Järjestäytymiskokouksessa voidaan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan vaalien lisäksi käsitellä valiokunnan sihteerin ja apulaissihteerin määräämistä koskeva apulaispääsihteerin lausuntopyyntö. Muita asioita ei järjestäytymiskokouksessa yleensä käsitellä eikä pidä käsitellä, ellei siihen ole jonkin asian kohdalla välttämätöntä tarvetta.

Järjestäytymiskokouksessa ilmoitetaan valiokunnan seuraavasta kokouksesta, jos sen ajankohta tiedetään.

1.4 Erikoisvaliokuntien tehtäväjaon perusteet

Ministeriövastaavuusperiaate

Erikoisvaliokuntien tehtäväjaon lähtökohtana on väljätkösti sovellettava ministeriövastaavuusperiaate. Pyrkimyksenä on, että kunkin valiokunnan asiallinen toimiala muodostaisi sisällöllisesti selkeän kokonaisuuden ja vastaisi pääpiirteittäin jonkin ministeriön toimialaa. Tämän on tarkoitus edistää valiokunnan jäsenten mahdollisuuksia perehtyä ja erikoistua valiokuntansa toimialan asioihin sekä kiinteyttää valiokunnan ja asianomaisen ministeriön välistä yhteydenpitoa. Ministeriövastaavuusperiaatteen yleisestä lähtökohdasta on kuitenkin monia poikkeuksia.

Suomen kansainvälisten suhteiden kannalta merkittävät valtiosopimukset ja muut kansainväliset velvoitteet kuuluvat ulkoasiainvaliokunnan toimialaan. Muut kuin tällaiset valtiosopimukset ja kansainväliset velvoitteet käsitellään siinä erikoisvaliokunnassa, jonka toimialaan asianomainen sopimus tai velvoite sisältönsä puolesta kuuluu. Eurooppa-neuvoston EU-sopimuksen 48 artiklan 7 kohtaan perustuvat aloitteet käsitellään niiden asiasisällön mukaan joko suuressa valiokunnassa tai ulkoasiainvaliokunnassa.

Valiokuntien tehtäväjaon perusteita sovelletaan eritellysti ja asiaperusteisesti. Siten esimerkiksi viranomaisia tai valtionhallinnon muita yksiköitä tai niiden toimintaa koskevia asioita voidaan käsitellä useammassakin erikoisvaliokunnassa kustakin asiasta ja näkökulmasta riippuen

Tehtäväjaosta poikkeaminen

Vahvistettua erikoisvaliokuntien tehtäväjakoa sovelletaan joustavasti. Tehtäväjaosta voidaan poiketa tapauksittain, jos se on tarpeen esimerkiksi valiokuntien töiden tasaamiseksi. Valtioneuvoston piirissä mahdollisesti tehtävät päätökset ministeriöiden välisen toimialajaon muutoksista eivät automaattisesti muuta erikoisvaliokuntien tehtäväjakoa. Ministeriöiden tehtäväjaon

uudelleenjärjestelyt valtioneuvoston sisällä kuitenkin voivat lisätä tarvetta poiketa ministeriövastaavuusperiaatteesta.

1.5 Valiokuntien toimialat

Suuri valiokunta (SuV)

Suuren valiokunnan toimialaan kuuluvat Euroopan unionin asiat, ja se toimii eduskunnan EU-valiokuntana. Suuri valiokunta ilmaisee eduskunnan kannan eduskunnan toimivaltaan kuuluvista Euroopan unionin asioista EU:n yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa (YUTP) lukuun ottamatta. Yleensä yksi tai useampi erikoisvaliokunta antaa niistä lausunnon toimialaltaan suurelle valiokunnalle. Lisäksi suuri valiokunta käsittelee sellaiset lakiehdotukset, jotka tulevat täysistunnosta niiden ensimmäisestä käsittelystä suuren valiokunnan käsiteltäviksi (TJ 53 §:n 3 ja 6 mom.).

Perustuslakivaliokunta (PeV)

Perustuslakivaliokunnan toimialaan kuuluvat:

- perustuslaki (TJ 32 §:n 4 mom.) ja sen kanssa läheisessä asiallisessa yhteydessä oleva lainsäädäntö, kuten vaaleja, ylimpiä valtioelimiä paitsi ministeriöiden välistä työnjakoa, Ahvenanmaan itsehallintoa ja saamelaisia samoin kuin kansalaisuutta, kielioikeuksia, puolueita sekä uskonnon-, sanan- ja kokoontumisvapautta koskevat asiat,
- lausunnot käsiteltäessä perustuslainsäätämisyjärjestyksessä säädetäviksi esitettyjä lakiehdotuksia sekä valiokunnan käsiteltäviksi lähetettyjen muiden lakiehdotusten ja asioiden perustuslainmukaisuudesta ja suhteesta kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin (PL 74 §, TJ 38 §:n 2 mom.),
- eduskunnan työjärjestys, eduskunnan vaalisääntö ja eduskunnan kanslian ohjesääntö sekä eduskunnan oikeusasiamiestä koskeva lainsäädäntö,
- kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta ja kielellisten oikeuksien toteutumisesta,
- valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen kertomukset,
- ns. ministerivastuuasiat (PL 114, 115 ja 117 §),

- valmiuslain ja puolustustilalain nojalla eduskuntaan toimitettavat säädökset,
- eduskunnan oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiehen (TJ 11 §:n 1 mom.) tehtävään ilmoittautuneiden arviointi sekä kannanotto apulaisoikeusasiamiehen sijaisesta ja Ihmisoikeuskeskuksen johtajasta (eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 16 ja 19 c §),
- kannanotot käsiteltäessä edustajantoimesta erottamista tai edustajantoimen lakkaamista, eduskunnan oikeusasiamiehen tai apulaisoikeusasiamiehen vapauttamista taikka tasavallan presidentin rikosoikeudelliseen vastuun toteutumista (PL 28 §:n 3 ja 4 mom., 38 ja 113 §, TJ 28 §:n 2 mom.) ja
- menettelytapakysymykset, jos eduskunta ei perustuslain 42 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa tyydy puhemiehen menettelyyn.

Ulkoasiainvaliokunta (UaV)

Ulkoasiainvaliokunnan toimialaan kuuluvat:

- ulko- ja turvallisuuspolitiikka,
- Euroopan unionin yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikka mukaan luettuna (PL 96 ja 97 §),
- kauppapolitiikka,
- kehityspolitiikka ja kehitysyhteistyö,
- kansainväliset järjestöt ja niiden toiminta siltä osin kuin ne eivät kuulu muun valiokunnan toimialaan,
- asiat, jotka koskevat Suomen kansainvälisten suhteiden kannalta merkittävien valtiosopimusten ja muiden kansainvälisten velvoitteiden hyväksymistä tai irtisanomista sekä tällaisten velvoitteiden voimaansaattamista,
- kriisinhallinta- ja rauhanturvaamispolitiikka sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetussa laissa säädetty tehtävät mukaan luettuina ja
- Pohjoismaiden neuvoston ja Euroopan neuvoston sekä Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskuntien kertomukset.

Valtiovarainvaliokunta (VaV)

Valtiovarainvaliokunnan toimialaan kuuluvat:

- valtion talousarvio- ja lisätalousarvioesitys sekä niihin liittyvät talousarvio- ja lisätalousarvioaloitteet,
- eduskunnan päätöksen valmistelu talousarvioesityksen noudattamisesta väliaikaisesti talousarviona (PL 83 §:n 5 mom. ja TJ 59 §:n 5 mom.),
- verot ja valtiolainan ottaminen sekä valtion liikelaitosten lainanottovaltuudet, valtiontakauksen antaminen, yleisten maksujen perusteet, avustukset, lainat ja korkotuet siltä osin kuin ne eivät kuulu muun valiokunnan toimialaan,
- valtion maaomaisuuden luovutus,
- kansainväliset rahoituslaitokset valiokunnan toimialaan kuuluvien osin ja
- eduskunnan tilisääntö sekä valtion henkilöstön palvelussuhteen ehtoja koskevan sopimuksen hyväksyminen, jos sopimuksesta aiheutuu valtiolle sellaisia lisämenoja, joiden hyväksymiseen tarvitaan eduskunnan päätös (PL 89 §).

Tarkastusvaliokunta (TrV)

Tarkastusvaliokunnan toimialaan kuuluvat:

- valtion taloudenhoidon laillisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden sekä valtion talousarvion noudattamisen valvonta (PL 90 §:n 1 mom.),
- hallituksen vuosikertomus (TJ 32 §:n 4 mom.),
- valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomus, puolue- ja vaalirahoituksen valvonnasta antamat kertomukset sekä finanssipolitiikan tarkastuksesta ja valvonnasta antamat erilliskertomukset, eduskunnan tilintarkastajien kertomukset,
- valtiontalouden tarkastusviraston pääjohtajan virkaa hakeneiden arviointi (TJ 16 §:n 3 mom.) ja
- hallituksen toimenpiteiden vaikuttavuutta ja tuloksia arvioivien tutkimusten teettäminen.

Tarkastusvaliokunnan tulee saattaa merkittävät valvontahavaintonsa eduskunnan tietoon (PL 90 §:n 1 mom.).

Hallintovaliokunta (HaV)

Hallintovaliokunnan toimialaan kuuluvat:

- valtionhallinnon yleinen organisointi,
- valtion alue- ja paikallishallinto,
- yleinen alue- ja rakennepolitiikka,
- yleishallintoasiat, kuten hallintomenettely, hallinnon julkisuus ja tietosuoja sekä väestöhallinto,
- virkamiesasiat ja muu valtion henkilöstöpolitiikka eläkkeitä ja osallistumisjärjestelmiä sekä valtion henkilöstön palvelussuhteen ehtoja koskevan sopimuksen hyväksymistä lukuun ottamatta,
- yleinen järjestys ja turvallisuus, pelastustoimi, onnettomuuksien tutkiminta, rajavartiolaitos ja siviilikriisinhallinnan kansalliset valmiudet,
- ulkomaalaisasiat,
- kunta-asiat, myös kuntajaotus, yleinen kuntatalous, kunnallisia viranhaltijoita koskevat asiat eläkkeitä ja osallistumisjärjestelmiä lukuun ottamatta ja
- kirkollisasiat eläkkeitä ja osallistumisjärjestelmiä lukuun ottamatta.

Lakivaliokunta (LaV)

Lakivaliokunnan toimialaan kuuluvat:

- yksilön oikeusaseman perusteita koskeva lainsäädäntö siltä osin kuin se ei kuulu muun valiokunnan toimialaan sekä perhe- ja perintö-oikeus,
- yleinen vahingonkorvausoikeus sekä velvoite- ja esineoikeus samoin kuin yleinen yhdistys- ja säätiölainsäädäntö,
- rikosoikeus, rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä ja rangaistusten täytäntöönpano,
- prosessioikeus, maksukyvyttömyyslainsäädäntö ja siviilioikeudellinen pakkotäytäntöönpano,

- hallintolainkäyttö ja hallinto-oikeudelliset seuraamukset hallintopakko mukaan luettuna ja
- tuomioistuin-, syyttäjä- ja ulosottolaitos samoin kuin julkinen oikeusapu sekä asianajajia ja muuta oikeudenhoitoa koskevat asiat.

Liikenne- ja viestintävaliokunta (LiV)

Liikenne- ja viestintävaliokunnan toimialaan kuuluvat:

- tie-, raide-, ilma- ja vesiliikenne,
- merenkulku,
- kuljetusoikeus,
- postitoiminta, sähköinen viestintä, tietoliikenne, radio- ja televisio-toiminta ja muu viestintä sekä viestintäpalvelujen tietoturvallisuus,
- sääpalvelu ja
- Yleisradio Oy sen hallintoneuvoston kertomus mukaan luettuna

Maa- ja metsätalousvaliokunta (MmV)

Maa- ja metsätalousvaliokunnan toimialaan kuuluvat:

- maa- ja metsätalous sekä maaseudun elinkeinotoiminta,
- eläinlääkintätoimi, elintarvikehygieniä ja -tarkastus,
- metsästys ja kalastus sekä riistanhoito- ja kalastusmaksut,
- poronhoito ja eläinsuojelu,
- maanmittaus, kiinteistönmuodostus, kartta- ja rekisterilaitos sekä geodeettinen tutkimus ja
- vesivarojen käyttö ja hoito.

Puolustusvaliokunta (PuV)

Puolustusvaliokunnan toimialaan kuuluvat:

- puolustuspoliittika,
- sotilaallinen maanpuolustus,

- kokonaismaanpuolustuksen yhteensovittaminen,
- asevelvollisuus, sotilaskoulutus ja vapaaehtoinen maanpuolustustyö,
- kansainvälinen puolustusmateriaaliyhteistyö ja puolustustarvikkeiden vientivalvonta,
- yleinen poikkeusolojen lainsäädäntö ja
- sotilaallinen kriisinhallinta- ja rauhanturvaamistoiminta puolustushallinnolle kuuluvien osien.

Sivistysvaliokunta (SiV)

Sivistysvaliokunnan toimialaan kuuluvat:

- koulutus, varhaiskasvatus ja tiede,
- taide ja yleinen kulttuuritoiminta,
- arkisto- ja museolaitos sekä yleinen kirjastotoimi,
- liikunta ja nuorisotyö,
- opintososiaaliset etuudet,
- tekijänoikeus ja
- Eduskunnan kirjasto ja sen kertomus.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta (StV)

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan toimialaan kuuluvat:

- sosiaali- ja terveydenhuolto, sosiaali- ja terveystalvet sekä ympäristöterveydenhuolto,
- perhe-etuudet,
- sosiaalivakuutus sosiaalivakuutusmaksut mukaan luettuina,
- eläkelainsäädäntö,
- toimeentuloturva opintososiaalisia etuuksia ja yleistä asumistukea lukuun ottamatta ja
- Kansaneläkelaitos ja sen valtuutettujen kertomus.

Talousvaliokunta (TaV)

Talousvaliokunnan toimialaan kuuluvat:

- kauppaa ja teollisuus,
- yritysmuotoja ja elinkeinon harjoittamista koskeva lainsäädäntö,
- energia-asiat,
- teknologiaan ja tekniseen turvallisuuteen liittyvät asiat,
- kilpailu- ja kuluttajansuojalainsäädäntö,
- kirjanpito ja tilintarkastus,
- yksityinen vakuutustoiminta,
- rahoitus- ja arvopaperimarkkinainsäädäntö,
- valtion omistajapolitiikkaa ja valtion yhtiöiden omistusta koskevat asiat,
- Suomen Pankki ja sen valtuutettujen kertomus ja
- Suomen itsenäisyyden juhlarahasto (Sitra) ja sen kertomus.

Talousvaliokunta toimii lisäksi perustuslain 91 §:n 2 momentissa tarkoitettuna valiokuntana.

Tiedusteluvalvontavaliokunta (TiV)

Tiedusteluvalvontavaliokunnan toimialaan kuuluvat:

- siviili- ja sotilastiedustelutoiminnan parlamentaarinen valvonta sekä suojelupoliisin muun toiminnan parlamentaarinen valvonta (TJ 31 b §)
- osallistuminen tiedusteluvalvontavaltuutetun valintaan (TJ 31 b §:n 4 mom. ja tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 6 §:n 4 mom.)
- tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomukset (TJ 31 b §:n 2 mom. 4 kohta)
- tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 18 §:n 2 momentissa tarkoitettua valvontahavainnot (TJ 31 b § 2 mom. 5 kohta)

Tulevaisuusvaliokunta (TuV)

Tulevaisuusvaliokunnan toimialaan kuuluvat:

- valtioneuvoston tulevaisuusselonteko,
- lausunnot pyynnöstä muille valiokunnille niiden toimialan asioista tulevaisuutta koskevin osin sekä valiokuntaan lähetettyjen muiden valtiopäiväasioiden valmistelu,
- tulevaisuuden kehitystekijöihin ja kehitysmalleihin liittyvät asiat,
- tulevaisuuden tutkimiseen liittyvä selvitystyö menetelmäkysymykset mukaan luettuina ja
- teknologiakehityksen ja teknologian yhteiskunnallisten vaikutusten arviointi.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta (TyV)

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan toimialaan kuuluvat:

- työlainsäädäntö,
- työvoima- ja työllisyyspolitiikka työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus ja aikuiskoulutustuki mukaan luettuina,
- työympäristö, työsuojelu, työelämän tietosuoja ja henkilöstön osallistumisjärjestelmät,
- sukupuolten tasa-arvo sekä yhdenvertaisuus- ja syrjintälainsäädäntö,
- siviilipalvelus
- säteily- ja kemikaaliturvallisuus työsuojeluun liittyvin osin ja
- kertomus ihmiskaupasta ja siihen liittyvistä ilmiöistä sekä ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutumisesta Suomessa.

Ympäristövaliokunta (YmV)

Ympäristövaliokunnan toimialaan kuuluvat:

- ympäristönsuojelu, kansainvälinen ilmastopolitiikka, ympäristövahtien torjunta ja ennallistaminen sekä jätehuolto,
- luonnonsuojelu,

- kaavoitus, rakentaminen ja maankäyttö,
- kemikaalilainsäädäntö ympäristön- ja luonnonsuojelun kannalta,
- vesien yleinen hallinto ja suojelu sekä vesilainsäädäntö siltä osin kuin se ei kuulu muun valiokunnan toimialaan ja
- asumista koskevat asiat huoneenvuokralainsäädäntö ja yleinen asuminen mukaan luettuina.

2 Valiokunnan kokoonpano

2.1 Valiokunnan jäsenmäärä

Jäsenmäärä

Suuressa valiokunnassa on 25 jäsentä ja 13 varajäsentä (PL 35 §:n 2 mom., TJ 8 §:n 1 mom.).

Pysyvässä erikoisvaliokunnassa on 17 jäsentä ja 9 varajäsentä. Valtiovarainvaliokunnassa on kuitenkin 21 jäsentä ja 19 varajäsentä, tarkastusvaliokunnassa 11 jäsentä ja 6 varajäsentä sekä tiedusteluvalvontavalio­kunnassa 11 jäsentä ja 2 varajäsentä (PL 35 §:n 2 mom., TJ 8 §:n 1 mom.).

Tilapäisen valiokunnan jäsenten ja varajäsenten määrästä päättää eduskunta (TJ 8 §:n 2 mom.).

Eduskunta voi tarvittaessa valiokunnan esityksestä päättää lisätä suuren valiokunnan varajäsenten taikka muun valiokunnan jäsenten tai varajäsenten määrää (TJ 8 §:n 3 mom.). Menettely mahdollistaa valiokunnan päätösvaltaisuuden varmistamisen esimerkiksi tilanteessa, jossa merkittävä osa valiokunnan jäsenistä ei voi osallistua jonkin asian käsittelyyn.

Läsnäolo-oikeus

Puhemies ja varapuhemiehet saavat olla läsnä valiokuntien kokouksissa. Tiedusteluvalvontavalio­kunnan kokouksissa puhemies ja varapuhemiehet saavat kuitenkin olla läsnä vain, jos valiokunta niin erikseen päättää (TJ 36 §:n 1 mom.).

Kaikilla edustajilla on oikeus olla läsnä suuren valiokunnan kokouksessa käsiteltäessä lainsäädäntöasiasa. Ahvenanmaan vaalipiiristä valittu edustaja saa kuitenkin aina olla läsnä suuren valiokunnan kokouksessa (TJ 36 §:n 2 mom.).

Läsnäolo-oikeus ei sisällä puheoikeutta. Vain valiokunnan jäsenellä ja jäsenen sijaisena ao. kokouksessa toimivalla varajäsenellä on oikeus osallistua keskusteluun valiokunnassa.

2.2 Valiokunnan puheenjohtaja

Valiokunnan puheenjohtajan tehtävänä on kutsua valiokunta koolle (TJ 35

§:n 1 ja 2 mom., SuVTJ 7 §). Yleensä valiokunta kokoontuu eduskunnan viikkoaikatauluun pohjautuvan oman kokoussuunnitelmansa mukaisesti.

Puheenjohtaja pitää huolta siitä, että valtiopäiväasiat käsitellään ennen muita asioita (TJ 34 §). Valiokunnan mahdollista oheisohjelmaa järjestetään vain valiokunnan työmäärän ja valiokuntakanslian resurssien sallimissa rajoissa.

Puheenjohtaja johtaa valiokunnan työtä ja kokouksia sekä ylläpitää järjestystä kokouksissa.

Puheenjohtaja huolehtii siitä, että asiat käsitellään valiokunnassa päätösvaltaisessa kokoonpanossa (PL 35 §:n 3 mom.) ja muutenkin säännösten ja ohjeiden mukaisesti.

Puheenjohtajan on kiinnitettävä erityistä huomiota asioiden käsittelyn joutuisuuteen sekä sihteerin aloitteesta siihen, että samaa asiaa koskevat hallituksen esitykset ja eduskunta-aloitteet käsitellään toistensa yhteydessä (TJ 34 §:n 3 mom. ja 39 §:n 3 mom.). Toisaalta on pyrittävä huolehtimaan siitä, ettei valiokunta ota muita kuin sen käsiteltävänä kulloinkin olevan esityksen sisältöön kuuluvia asioita käsiteltäväksi. Valiokunta viime kädessä ratkaisee, käsitelläänkö asiat toistensa yhteydessä vai ei.

Puheenjohtaja myöntää puheenvuorot valiokunnan kokouksessa niiden pyytämisyjärjestyksessä. Puheenjohtajalla on kokousta johtaessaan samanlainen oikeus osallistua keskusteluun ja äänestyksiin kuin jäsenillä.

Puheenjohtaja ei voi kieltäytyä ottamasta käsiteltäväksi esille otettua kysymystä tai tekemästä äänestysesitystä esimerkiksi sillä perusteella, että hän katsoo esityksen olevan vastoin perustuslakia, muuta lakia tai jo aikaisemmin tehtyä päätöstä (vrt. PL 42 §:n 2 mom.). Tällaisessa tilanteessa hänen on syytä selvittää käsityksensä valiokunnalle, joka viime kädessä päättää kysymyksen tai esityksen käsiteltäväksi ottamisesta. Täysistunnossa kuitenkin eduskunnan puhemies voi laillisuusvalvontansa nojalla kieltäytyä esittelemästä käsittelyyn valiokunnan mietintöä, jos hän katsoo sen olevan vastoin perustuslakia, muuta lakia tai eduskunnan jo tekemää päätöstä. Eduskunta voi saattaa puhemiehen kieltäytymisen perustuslakivaliokunnan tutkittavaksi (PL 42 §:n 2 mom.).

Puheenjohtajan on syytä välttää äänestyksiä, jos valiokunnassa on tilapäisesti sen varsinaisia voimasuhteita vastaamaton kokoonpano.

Puheenjohtajalla ei ole kurinpidollista valtaa valiokunnan jäseniin (vrt. PL 31 §:n 2 mom.). Hän kuitenkin voi tarvittaessa muistuttaa valiokuntaa sen kokouksissa noudatettavista parlamentaarisen esiintymisen ja asiassa pysymisen vaatimuksista. Puheenjohtaja voi myös ilmoittaa puhemiesneuvostolle,

jos valiokunnan jäsen on toistuvasti poissa valiokunnan kokouksista ilman hyväksyttävää syytä (ks. jakso 2.5).

Valiokunnan puheenjohtaja on puhemiesneuvoston jäsen (PL 34 §:n 3 mom.). Puheenjohtaja antaa puhemiesneuvostolle tarvittaessa selvityksen valiokuntaan lähetettyjen asioiden käsittelyvaiheista. Valiokunnan puheenjohtajan tulee ottaa ennakolta puhemiesneuvostossa esille valiokunnan aikomus edellyttää mietinnössään, että hallitus antaa eduskunnalle selonteon jostakin asiasta. Tarkastusvaliokunnan puheenjohtajan ja tiedusteluvalvontavalokunnan puheenjohtajan on aiheellista kertoa etukäteen valiokunnan suunnitelmasta laatia mietintö jostakin merkittävästä valvontahavainnostaan täysistunnolle.

Puheenjohtajalla on oikeus saada valiokunnan mietintöjen esittelemiseksi puheenvuoro eduskunnan täysistunnossa ennen muita edustajia. Mietintövaliokunnan puheenjohtajalla on asemansa perusteella aina valtuus esitellä asia täysistunnolle (PNE 2/2005 vp, s. 4/I). Valiokunnan kokouksen puheenjohtajana toimineella varapuheenjohtajalla ja tilapäisellä puheenjohtajalla on asemansa perusteella valtuus esitellä johtamassaan kokouksessa hyväksytty mietintö, jollei valiokunnan puheenjohtaja käytä oikeuttaan esitellä asia (PNE 2/2005 vp, s. 4/I). Valiokunnan varapuheenjohtajalla on valtuus esitellä asia myös, jos puheenjohtaja on tästä estynyt. Puhemies voi myöntää esittelypuheenvuoron myös lausunnon antaneen valiokunnan puheenjohtajalle (TJ 50 §:n 2 mom.). Mietinnön tai lausunnon esittelypuheenvuorosta eräissä erityistilanteissa ks. jakso 5.2.14.

2.3 Valiokunnan varapuheenjohtaja

Valiokunnan varapuheenjohtaja hoitaa puheenjohtajan tehtäviä tämän ollessa estyneenä. Tällöin varapuheenjohtaja kutsuu valiokunnan kokoukseen sekä johtaa valiokunnan työtä ja kokouksia samoin kuin ylläpitää järjestystä kokouksissa (TJ 35 §:n 3 mom.). Vastuu valiokunnan käsiteltävänä olevien asioiden etenemisestä ja työn tuloksista on kuitenkin ennen muuta valiokunnan puheenjohtajalla.

Valiokunnan varapuheenjohtaja ei ole puhemiesneuvoston jäsen eikä osallistu puhemiesneuvoston kokoukseen, vaikka puheenjohtaja olisikin estynyt. Puhemiesneuvostossa ei ole varajäseniä.

Varapuheenjohtajan on valiokunnan puheenjohtajana toimiessaan vältettävä ottamasta päätettäväksi kiistanalaisia kysymyksiä, jolleivät kiire tai muut erityiset syyt, kuten puheenjohtajan pitempiaikainen poissaolo, vaadi niiden käsittelemistä.

Valiokunnankokouksen puheenjohtajana toimineella varapuheenjohtajalla on asemansa perusteella valtuus esitellä johtamassaan valiokunnan kokouksessa hyväksytty mietintö tai lausunto täysistunnolle, jollei valiokunnan puheenjohtaja käytä oikeuttaan esitellä asia (PNE 2/2005 vp, s. 4/ I). Valiokunnan varapuheenjohtajalla on oikeus esitellä asia myös, jos puheenjohtaja on tästä estynyt. Mietinnön tai lausunnon esittelypuheenvuorosta eräissä erityistilanteissa ks. jakso 5.2.14.

2.4 Tilapäinen puheenjohtaja

Valiokunnalle valitaan tilapäinen puheenjohtaja, jos puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja ovat molemmat estyneitä osallistumaan valiokunnan kokoukseen tai esteellisiä käsittelemään jotakin asiaa.

Puheenjohtajien yhteistyöllä ja hyvällä valiokuntatyön suunnittelulla pyritään vähentämään tarvetta valita tilapäinen puheenjohtaja.

Menettely määräytyy tilanteen mukaan seuraavasti:

- Tilapäinen puheenjohtaja on asianmukaista valita valiokunnan jossakin päätösvaltaisessa kokouksessa, jos puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan estyneisyydestä tai esteellisyydestä tiedetään etukäteen. Tällöin puheenjohtajat voivat osallistua tilapäisen puheenjohtajan vaaliin.
- Jos puheenjohtajien yhtäaikaiset esteet tulevat ilmi jo käynnissä olevassa päätösvaltaisessa kokouksessa, jossa ainakin toinen on paikalla, voidaan tilapäinen puheenjohtaja valita ylimääräisenä asiana paikalla olevan puheenjohtajan johdolla.
- Tilapäinen puheenjohtaja voidaan valita kokouksessa läsnä olevista jäsenistä iältään vanhimman (ikäpuheenjohtaja) johdolla, jos puheenjohtajien yhtäaikainen poissaolo käy ilmi vasta kokouksen alkessa. Valiokunnan on tällöin oltava päätösvaltainen. Kokoukseen kutsutut asiantuntijat voidaan kuitenkin kuulla läsnä olevista jäsenistä iältään vanhimman toimiessa puheenjohtajana.
- Tarvittaessa ikäpuheenjohtaja kutsuu valiokunnan koolle valitsemaan tilapäisen puheenjohtajan.

Tilapäisen puheenjohtajan vaali toimitetaan samalla tavoin kuin puheenjohtajan vaali (TJ 17 b §:n 4 mom.). Vaalista ei tehdä ilmoitusta keskuskansliaan.

Tilapäisen puheenjohtajan on vältettävä ottamasta päätettäväksi kiistanalaisia kysymyksiä, jolleivät kiire tai muut erityiset syyt, kuten puheenjohtajan pitempiaikainen poissaolo, vaadi niiden käsittelemistä.

Tilapäisestä puheenjohtajasta otetaan maininta valiokunnan sellaiseen mietintöön tai lausuntoon, joka on kokonaan tai osittain hyväksytty hänen toimissaan puheenjohtajana.

Valiokunnan kokouksen puheenjohtajana toimineella tilapäisellä puheenjohtajalla on asemansa perusteella valtuus esitellä johtamassaan valiokunnan kokouksessa hyväksytty mietintö tai lausunto täysistunnolle, jollei valiokunnan puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja käytä oikeuttaan esitellä asia (PNE 2/2005 vp, s. 4/I). Mietinnön tai lausunnon esittelypuheenvuorosta eräissä erityistilanteissa ks. jakso 5.2.14.

2.5 Valiokunnan jäsen

Valiokuntatyö on keskeinen osa edustajantoimen hoitamista. Siihen kuuluu säännöllinen osallistuminen valiokunnan kokouksiin. Jos valiokunnan jäsen on toistuvasti poissa valiokunnan kokouksista eikä hän voi osoittaa menettelylleen hyväksyttävää syytä, valiokunnan tai valiokunnan puheenjohtajan tulee ilmoittaa asiasta puhemiesneuvostolle, joka voi eduskunnan työjärjestyksen 6 §:n 1 momentin 6 kohdan nojalla käynnistää edustajanpalkkiosta annetun lain 2 §:n 3 momentissa (edustajanpalkkion menettäminen) tai perustuslain 28 §:n 3 momentissa (edustajantoimesta erottaminen) tarkoitetun sanktiomenettelyn.

Valiokunnan jäsen voi olla estynyt osallistumasta valiokunnan kokoukseen eduskuntatyöhön liittyvän tehtävän tai sairauden vuoksi taikka perhevapaan johdosta. Tällaisista syistä ilmoitetaan erikseen valiokuntakansliaan vain valtiopäivien ollessa keskeytettyinä; muulloin valiokuntapoissaolon syy on sama kuin täysistunnosta poissaolon syy.

Valiokunnan jäsenten kokouspoissaoloista laaditaan kuukausittain eduskunnan tietoverkossa julkaistava tilasto (PNE 4/2006 vp, s. 2/II). Siinä eritellään sairaudesta ja perhevapaasta johtuvat poissaolot sekä muut poissaolot. Eduskuntatyöhön liittyvä tehtävä rinnastetaan läsnäoloon eduskuntatyössä (Puhemiesneuvoston ohje eduskuntatyötä koskevien poissaolojen käsitteystä ja kirjaamisesta 12.3.2019).

Valiokunnan jäsen on valiokunnassa oikeutettu käyttämään suomea tai ruotsia (PL 51 §:n 1 mom.). Valiokunnan asiana on päättää, onko tulkkaaminen tarpeellista. Suomen tai ruotsin kieltä riittämättömästi taitavalle valiokunnan jäsenelle tulkataan kokouksen kulku kuitenkin yksityisesti hänen sitä halutessaan (TJ 76 §:n 6 mom.). Eduskuntatyössä käytettävistä kielistä tarkemmin ks. jakso 6.7.

Valiokunnan jäsenen tehtävänä on kutsua varajäsen kokoukseen, johon hän itse on estynyt osallistumasta.

2.6 Valiokunnan varajäsen

Jäsenen sijainen

Valiokunnan varajäsen tulee varsinaisen jäsenen sijaan, jos tämä on estynyt osallistumaan valiokunnan kokoukseen tai esteellinen käsittelemään asiaa (TJ 35 §:n 3 mom.).

Varajäsen osallistuu valiokuntatyöhön varsinaisen jäsenen sijaisena. Valiokunnan kokouksessa tehtäviin päätöksiin osallistuvien määrä ei saa ylittää valiokunnan varsinaisten jäsenten lukumäärää. Varajäsenet voivat kuitenkin olla läsnä silloinkin, kun valiokunta on täysilukuinen.

Valiokunnan varsinainen jäsen kuuluu valiokunnan päätösvaltaiseen kokoonpanoon aina ollessaan läsnä valiokunnan kokouksessa. Valtiovarainvaliokunnassa varajäsenet kuitenkin kuuluvat jaostotyöskentelyn takia valiokunnan päätösvaltaiseen kokoonpanoon kulloinkin käsiteltävänä olevan asian mukaan.

Suuren valiokunnan ja valtiovarainvaliokunnan varajäsen

Suuressa valiokunnassa ja valtiovarainvaliokunnassa varajäsenet osallistuvat valiokunnan kokouksiin varsinaisten jäsenten tapaan. Myös varajäsenten läsnäolo todetaan nimenhuudossa.

Suuren valiokunnan varajäsenellä ja Ahvenanmaan vaalipiiristä valitulla edustajalla on oikeus ottaa valiokunnassa osaa keskusteluun Euroopan unionin asioissa ja suuren valiokunnan työjärjestyksen 4 luvun 20 §:ssä tarkoitetuissa muissa asioissa (SuVTJ 3 §:n 1 mom.). Päätöksentekoon osallistuvat kuitenkin vain kulloiseenkin päätösvaltaiseen kokoonpanoon kuuluvat valiokunnan jäsenet ja varajäsenet. Varajäsen, joka haluaa tehdä ehdotuksen tai äänestää varsinaisen jäsenen sijasta, on siirryttävä estyneen varsinaisen jäsenen paikalle (SuVTJ 4 §:n 1 mom.).

Valtiovarainvaliokunnassa varajäsenet voivat osallistua keskusteluun ja esittää kuultaville asiantuntijoille kysymyksiä. Myös valtiovarainvaliokunnassa päätöksentekoon osallistuvat kuitenkin vain kulloiseenkin päätösvaltaiseen kokoonpanoon kuuluvat valiokunnan jäsenet ja varajäsenet. Asianomaisessa jaostossa asian käsittelyyn osallistunut valiokunnan varajäsen siirtyy valtiovarainvaliokunnassa noudatetun käytännön mukaan päätösvaltaiseen kokoonpanoon varsinaisen jäsenen paikalle valiokunnan käsitellessä jaostossa valmisteltua asiaa.

Jaoston lisäjäsen

Suuren valiokunnan jaoston lisäjäsen voi osallistua jaoston kokouksiin ja keskusteluihin (SuVTJ 5 §:n 2 mom.). Valtiovarainvaliokunnan jaoston lisäjäseneen sovelletaan pääsäännön mukaan valiokunnan varajäsenestä annettuja säännöksiä, määräyksiä ja ohjeita (ks. jakso 2.9).

Sijaantulojärjestys

Valiokunnan kokouksesta poissa olevan jäsenen tilalle päätösvaltaiseen kokoonpanoon tulee varajäsen ensi sijassa samasta eduskuntaryhmästä. Tois-sijaisesti varajäsen tulee poissa olevan jäsenen kanssa samasta poliittisesta koalitiosta eli joko hallitusryhmästä tai oppositior ryhmästä. Jos samalle jäsen-paikalle on kyseistä perustetta sovellettaessa tarjolla useampi kuin yksi va-rajäsen, tulee tilalle se varajäsen, jolla on korkein sija vaalipäätöksessä. Vaa-lipäätöksen mukaista sijaantulojärjestystä noudatetaan myös silloin, jos jä-senen paikalle ei saada varajäsentä sen paremmin hänen kanssaan samasta eduskuntaryhmästä kuin samasta poliittisesta koalitiostakaan.

Mahdollisessa täydennysvaalissa valiokunnan uudeksi varajäseneksi valitun edustajan sijaantulojärjestys on sama kuin sen varajäsenyydestä vapautetun edustajan, jonka tilalle uusi varajäsen on valittu.

Suuressa valiokunnassa sijaantulojärjestykseen sovelletaan suuren valio-kunnan työjärjestyksen 5 §:n 3 momenttia, joka vastaa asiasisällöltään yllä olevia ohjeita.

Asioiden käsittelyä tilapäisin enemmistöin on vältettävä.

Varajäsenen kutsuminen

Varajäsenen kutsuu valiokunnan kokoukseen valiokunnan jäsen itse.

Valiokunnan sihteeri tai hänen ohjeidensa mukaan valiokunta-avustaja huo-lehtii varajäsenen kutsumisesta vain erityisestä syystä. Valiokuntatöiden käytännön järjestelyjen kannalta on kuitenkin suotavaa ilmoittaa poissa-olosta etukäteen valiokuntakansliaan.

2.7 Valiokunnan jäsenen ja varajäsenen esteellisyys

Perustuslain säännös edustajan esteellisyydestä

Kansanedustaja on perustuslain 32 §:n mukaan esteellinen osallistumaan valmisteluun ja päätöksentekoon asiassa, joka koskee häntä henkilökohtaisesti. Hän saa kuitenkin osallistua asiasta täysistunnossa käytävään keskusteluun. Valiokunnassa kansanedustaja on esteellinen käsittelemään myös hänen virkatointensa tarkastamista koskevaa asiaa.

Kielto osallistua edustajaa henkilökohtaisesti tai hänen virkatointensa tarkastamista koskevan asian valmisteluun ja käsittelyyn kattaa valiokuntakäsittelyn kokonaisuudessaan ja siten myös läsnäolon valiokunnan kokouksessa tällaista asiaa käsiteltäessä.

Edustajaa henkilökohtaisesti koskeva asia

Edustajaa henkilökohtaisesti koskevia voivat perustuslain esteellisyyssäännöksen tarkoittamassa mielessä olla esimerkiksi seuraavat asiat:

- edustajantoimesta erottaminen (PL 28 §:n 3 mom.)
- edustajantoimen lakkaaminen (PL 28 §:n 4 mom.)
- edustajan vapauden riisto ja syytteeseen asettaminen valtiopäivätoimien johdosta (PL 30 §)
- järjestyksen rikkomisesta eduskunnassa aiheutuva seuraamus (PL 31 §:n 2 mom.)
- ministerivastuuasia (PL 114 §) ja
- edustajanpalkkion tai sen osan menettäminen (L edustajanpalkkiosta 2 §).

Tällainen asia voi tulla käsiteltäväksi lähinnä perustuslakivaliokunnassa. Käsittelyyn valiokunnassa ei saa ottaa osaa sellainen valiokunnan jäsen, jota asia henkilökohtaisesti koskee.

Kansanedustajalle valtiosäännön mukaan kuuluvien valtuuksien käyttäminen jossain asiassa, esimerkiksi aloitteen tekeminen, ei tee tällaisesta asiasta perustuslain mielessä edustajaa henkilökohtaisesti koskevaa. Tällaisen valtuuden käyttäminen ei rajoita edustajan oikeutta toimia valiokunnan jäsenenä. Valiokunnissa käsiteltävät asiat kuuluvat eduskunnan toimintaan valtioelimenä ja ovat vain harvoin laadultaan sellaisia, että kysymys esteellisyydestä voi ajankohtaistua. Valtioelintoiminnot ovat yleensä sellaisia, että ne

eivät joko lainkaan koske yksittäisen henkilön taloudellista tai oikeudellista asemaa tai vaikuttavat henkilön taloudelliseen tai oikeudelliseen asemaan vain jonkin kohdejoukon jäsenenä. Lakien säätämisessä, valtion talousarviota koskevissa ratkaisuissa, kansainvälisiä suhteita koskevissa ratkaisuissa tai parlamentaarisen järjestelmän toteuttamista koskevissa ratkaisuissa ei siten yleensä voi reaalisesti nousta kysymystä edustajan esteellisyydestä, eikä esimerkiksi metsänomistajan taloudelliseen tai oikeudelliseen asemaan vaikuttavan lainmuutoksen käsittely voi aiheuttaa esteellisyyttä metsää omistaville kansanedustajille.

Henkilökohtaisena ei pidetä asiaa, jossa on kysymys esimerkiksi valtioneuvoston tai yksittäisen ministerin harjoittaman politiikan arvioinnista. Valtioneuvoston jäsenenä oleva kansanedustaja voi osallistua esimerkiksi äänestykseen valtioneuvoston tai yksittäisen ministerin nauttimasta luottamuksesta (HE 1/1998 vp, s. 85/II).

Lainsäädäntöasia voi olla edustajaa henkilökohtaisesti koskeva vain hyvin poikkeuksellisesti. Tästä saattaa olla kysymys esimerkiksi lakiehdotuksen koskiessa nimenomaisesti tiettyä yksityistä henkilöä, kuten maa-alueen vaihtoa yksityisen henkilön ja valtion kesken. Edustajan kuuluminen yksityisen yhteisön hallitukseen tai muuhun vastaavaan toimielimeen ei sen sijaan tee edustajaa esteelliseksi osallistumaan tällaista yhteisöä koskevan lainsäädäntöasian käsittelyyn.

Erikoislaatuinen eduskuntakäsittelyyn kuuluva asia on ydinenergialain 11 §:n mukainen valtioneuvoston periaatepäätös ydinlaitoksen rakentamisesta. Eduskunta voi päättää valtioneuvoston periaatepäätöksen kumoamisesta sellaisenaan tai jättämisestä sellaisenaan voimaan. Tällöin ei ole kysymys hallintopäätöksen tekemisestä, vaan yhteiskuntapoliittiselta ja kansantaloudelliselta merkitykseltään erityisen tärkeästä asiasta, jonka päätöksentekoon eduskunnan mukanaolo on haluttu järjestää lailla. Kansanedustajien oikeuteen osallistua tällaiseen valtioelintoimintaan kuuluvan ratkaisun valmisteluun ja tekemiseen ei saa kohdistua sellaisia rajoituksia, joita ei ole perustuslaissa osoitettu. Ydinlaitoksen rakentamisen kannalta keskeinen periaatepäätös tuskin voi olla edustajaa henkilökohtaisesti koskeva. Kansanedustajia koskevassa esteellisyyssääntelyssä ei ole kysymys hallinnossa tai lainkäytössä noudatettavien esteellisyysperusteiden seuraamisesta. Periaatepäätöksen käsittelyssä edustaja ei ole esteellinen sen takia, että hän tai häneen virkatoiminnassa jääviyden luovassa sukulaisuussuhteessa oleva henkilö on tai on ollut jäsenenä periaatepäätöstä hakeneen yrityksen päätöksentekokoelimesta tai tällaisen yrityksen merkittävänä omistajana olevan yrityksen päätöksentekokoelimesta.

Virkatoimen tarkastamista koskeva asia

Virkatoimen tarkastamisesta johtuva esteellisyys voi tulla kysymykseen lähinnä eduskunnalle annettavien erilaisten kertomusten käsittelyn yhteydessä (eduskunnalle annettavista kertomuksista ks. jakso 4.2.6). Valiokunnan jäsen voi olla esteellinen käsittelemään kertomusasiaa, jos hän on esimerkiksi valtioneuvoston tai jonkin muun toimielimen jäsenenä osallistunut kertomuksen kohteena olevaan virkatoimintaan. Harjoitetun politiikan tai muun toiminnan yleistä arviointia ei kuitenkaan pidetä virkatoimen tarkastamisena perustuslain 32 §:n tarkoittamassa mielessä. Olennaista edustajanjäävien muodostumisen kannalta on, käsitteleeke valiokunta sen jäsenenä nyttemmin olevan edustajan aiempaan tehtävään kuuluneita, konkreettisia virkatoimia. Esimerkiksi jäsenyys valtionyhtiön hallintoneuvostossa ei siten sinänsä tee edustajaa esteelliseksi käsittelemään yhtiötä koskevia asioita.

Kertomuksen antaminen virkatoimena ei yleensä ole kertomusasiaa käsittelevän valiokunnan arvioitavana eikä siten pääsäännön mukaan tee valiokunnan jäsentä esteelliseksi käsittelemään asiaa. Antamistoimi voi kuitenkin poikkeuksellisesti tulla valiokunnan arvioitavaksi, jos kertomus on esimerkiksi viivästynyt olennaisesti tai jos muistutuksia tehdään kertomuksen muotoiluista taikka siitä, mitä kertomukseen on otettu. Tällaisissa poikkeustapauksissa voidaan kertomuksen antanutta tai sen antamiseen osallistunut valiokunnan jäsentä pitää esteellisenä.

Kertomuksen yleispiirteistä käsittelyä tai yleisluonteisten selvitysten hankkimista kertomuksesta ei pidetä virkatoimen tarkastamisena perustuslain 32 §:ssä tarkoitettussa mielessä. Valiokunnan jäsen ei siten ole esteellinen osallistumaan kertomusasian käsittelyyn valiokunnan arvioidessa tai selvittäessä kertomuksen kohteena olevia seikkoja yleisellä tasolla. Jos valiokunta kuitenkin ryhtyy hankkimaan selvityksiä valiokunnan asianomaisen jäsenen tai kertomuksen antaneen toimielimen jonkin konkreettisen virkatoimen arvioimiseksi, on kyseiseen virkatoimeen osallisen valiokunnan jäsenen vetäytyttävä kertomusasian käsittelystä esteellisenä (HE 1/1998 vp, s. 85–86).

Jos *kertomuksen käsittely* konkretisoituu yksittäisen virkatoimen tarkastamiseksi, ei esimerkiksi hallituksen vuosikertomuksen käsittelyyn tarkastusvaliokunnassa tai lausunnon antavassa valiokunnassa saa ottaa osaa ne kertomusvuonna valtioneuvoston jäseninä toimineet valiokunnan jäsenet, joita valiokunnan tarkastettavaksi ottama virkatoimi koskee.

Kertomuksen eduskunnalle antaneen *toimielimen varajäsen* on esteellinen käsittelemään kertomusasiaa valiokunnassa vain, jos hän on tosiasiallisesti osallistunut tarkastuksen kohteeksi otettuun virkatoimeen. Sama koskee eduskunnan apulaisoikeusasiamiehenä tai hänen sijaisenaan sekä apulaisoikeuskanslerina tai hänen sijaisenaan toiminutta valiokunnan jäsentä.

Parlamentaaristen yleiskokousten valtuuskuntien jäsenet eivät ole esteellisiä osallistumaan asianomaisen valtuuskunnan antaman kertomuksen käsitteelyyn. Siten esimerkiksi Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan, Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan ja Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunnan kertomusten käsittelyyn ulkoasiainvaliokunnassa saavat ottaa osaa kertomusvuonna valtuuskunnan jäsenenä toimineet valiokunnan jäsenet.

Perustuslakivaliokunnan jäsenen asema ministerivastuuasioissa

Ministerivastuuasia voi tulla perustuslakivaliokunnassa vireille paitsi muuten myös vähintään kymmenen kansanedustajan allekirjoittamalla muistutuksella (PL 115 §:n 1 mom. 2 kohta). Perustuslakivaliokunnan tehtävänä on tällöin antaa syytteen nostamisesta päättävälle täysistunnolle kannanotto valtioneuvoston jäsenen menettelyn lainvastaisuudesta (PL 114 §:n 2 mom.). Asiaa käsitellessään perustuslakivaliokunnan tulee olla täysilukuinen (PL 114 §:n 2 mom.).

Perustuslakivaliokunnan jäsenen ei ole soveliasta valiokunnan erityiseen asemaan ja tehtävään sekä oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyvien näkökohtien vuoksi allekirjoittaa ministerivastuumuistutusta ja osallistua siten aloitteellisesti tällaisen, luonteeltaan rikosoikeudellisen asian vireillepääntöön valiokunnassa, jossa hän on itse jäsenenä ottamassa asiaan kantaa.

Jos eduskunta on valinnut perustuslakivaliokunnan jäsenenä tai varajäsenenä toimivan kansanedustajan valtakunnanoikeuden jäseneksi, tämä ei voi tuomarin toimintaa koskevien esteellisyysääntöjen johdosta osallistua ministerivastuuasian käsittelyyn valtakunnanoikeudessa, jos hän on ollut käsittelemässä samaa asiaa perustuslakivaliokunnassa. Kansanedustajan esteellisyyden kannalta ei ole perustetta sille, että edustaja katsoisi itsensä perustuslakivaliokunnassa esteelliseksi valtakunnanoikeuden jäsenyyden vuoksi. Asia ei koske häntä perustuslaissa tarkoitettulla tavalla henkilökohtaisesti. Edustajalle kuuluvan toimintavapauden kannalta olisi perusteltua, että edustaja ei tällaisessa tilanteessa jääväisi itseään perustuslakivaliokunnassa, vaan jääväisi itsensä valtakunnanoikeudessa, jos asia sinne tulee. Menettelyä osaltaan puoltaa sekin, että perustuslakivaliokunnassa käsitellyt ministerivastuuasiat ovat käytännössä vain harvoin johtaneet syytteen nostamiseen. Tällaiset tilanteet voidaan toisaalta estää perustuslakivaliokunnan jäsenten ja varajäsenten pidättyessä valinnasta valtakunnanoikeuden jäseneksi.

Menettely edustajan esteellisyyttä koskevassa asiassa

Valiokunnan puheenjohtaja huolehtii perustuslain esteellisyyssäännösten noudattamisesta valiokunnassa. Valiokunnan jäsenen on kuitenkin oma-aloitteisesti pidättäydyttävä sellaisen asian käsittelystä, jossa hän on esteellinen. Jos esteellisyydestä on epäselvyyttä, asian ratkaisee valiokunta.

Jos valiokunnan puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja ovat esteellisiä käsittelemään jotakin asiaa, valitaan valiokunnalle tilapäinen puheenjohtaja (ks. jakso 2.4) tällaisen asian käsittelemiseksi (TJ 17 b §:n 4 mom.).

Esteellisyyssäännökset voivat joissakin tilanteissa vaikeuttaa valiokunnan saamista koolle päätösvaltaisena. Erikoisvaliokunta voi tällöin tehdä eduskunnan työjärjestyksen 8 §:n 3 momentissa tarkoitetun esityksen valiokunnan jäsenten tai varajäsenten määrän lisäämisestä (ks. jakso 2.1). Suuri valiokunta voi mainitun säännöksen mukaan tehdä esityksen valiokunnan varajäsenten määrän lisäämisestä.

2.8 Muutokset valiokunnan kokoonpanossa kesken toimikauden

Vapautus valiokunnan jäsenyydestä

Eduskunta voi hyväksyttävästä syystä vapauttaa edustajan valiokunnan jäsenyydestä hänen omasta pyynnöstään (TJ 9 §:n 2 mom.). Hyväksyttävänä syynä pidetään esimerkiksi valiokuntapaikkojen uudelleenjärjestelyä.

Eduskunnalle osoitettava vapautuspyyntö tehdään kirjallisesti. Eduskunta päättää pyynnön hyväksymisestä, jonka jälkeen edustaja ei enää voi osallistua valiokunnan työhön. Pynnön hyväksymisestä ilmoitetaan valiokunnalle.

Ministeriksi nimittäminen

Ministeri ei voi olla jäsenenä eduskunnan valiokunnassa (PL 48 §:n 1 mom.). Edustajan nimittäminen valtioneuvoston jäseneksi merkitsee siten hänen vapautumistaan valiokunnan jäsenyydestä. Tällöin edustajan ei ole tarpeen erikseen pyytää vapautusta, vaan hänen vapautumisensa valiokunnan jäsenyydestä todetaan ministeriksi nimitystä seuraavassa valiokunnan kokouksessa.

Euroopan parlamentin jäsenyys

Edustajantoimen hoitaminen keskeytyy siksi ajaksi, jonka kansanedustaja toimii Euroopan parlamentin jäsenenä (PL 28 §). Tällöin hänen jäsenyytensä valiokunnassa päättyy ilman erillistä eronpyyntöä siitä päivästä alkaen, jolloin hänen edustajantoimensa Euroopan parlamentissa alkaa. Vapautuminen valiokunnan jäsenyydestä todetaan seuraavassa valiokunnan kokouksessa.

Täydennysvaali

Valiokunnan jäsenen tai varajäsenen paikan tultua avoimeksi eduskunta toimittaa valiokunnan täydennysvaalin. Valiokuntaan valitusta uudesta jäsenestä tai varajäsenestä ilmoitetaan valiokunnalle.

Jos valiokunnan jäsenyydestä vapautunut edustaja on ollut valiokunnan puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja, on valiokunnan valittava uusi puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja. Vaalin tuloksesta annetaan tieto eduskunnan keskuskansliaan eduskunnalle ilmoittamista varten.

2.9 Jaoston kokoonpano

Suuren valiokunnan jaosto

Suuren valiokunnan työjaostoon kuuluvat puheenjohtaja, varapuheenjohtajat sekä muita jäseniä siten, että kullakin valiokunnassa edustettuna olevalla eduskuntaryhmällä on jaostossa edustaja (SuVTJ 5 §:n 1 mom.).

Suuri valiokunta päättää asettamansa muun pysyvän tai tilapäisen jaoston jäsenten lukumäärästä sekä nimeää keskuudestaan jaoston puheenjohtajan ja jäsenet. Jaostoon voidaan valita lisäjäseniä, jotka voivat osallistua jaoston kokouksiin ja keskusteluihin (SuVTJ 5 §:n 2 mom.).

Valtiovarainvaliokunnan jaosto

Valtiovarainvaliokunta päättää valiokunnassa noudatetun käytännön mukaan asettamansa jaoston jäsenten ja mahdollisesti tarvittavien lisäjäsenten määrästä. Tämän jälkeen valiokunnan varsinaisten jäsenten ja varajäsenten keskuudesta valitaan kunkin jaoston jäsenet, lisäjäsenet ja puheenjohtaja.

Lisäjäsenellä on jaostossa läsnäolo- ja puheoikeus ja hänen odotetaan olevan jaoston kokouksissa läsnä. Lisäjäsen osallistuu päätöksentekoon, jos joku jaoston jäsenistä ei ole kokouksessa saapuvilla. Muutoin jaoston lisäjäseneen sovelletaan valiokunnan varajäsenestä annettuja säännöksiä, määräyksiä ja ohjeita.

Tarvittaessa jaoston kokoukseen voi osallistua myös jaoston pysyvään kokoonpanoon kuulumaton valtiovarainvaliokunnan jäsen tai varajäsen.

3 Valiokunnan kokous

3.1 Valiokunnan kokoontuminen

Säännönmukaiset kokoontumisajat

Valiokunnat kokoontuvat työtilanteen mukaan. Eduskunnan ollessa koolla valiokunnat kokoontuvat ensi sijassa muina arkipäivinä kuin maanantaina ja lauantaina (TJ 35 §:n 1 mom.). Valiokunnan on suositeltavaa laatia pitkän ajan, esimerkiksi koko istuntokauden kattava kokoussuunnitelma.

Erikoisvaliokunnat kokoontuvat eduskunnan päivittäisen kokoustyöskentelyn järjestämiseksi laaditun viikkoaikataulun mukaan säännönmukaisesti aamupäivällä tai iltapäivällä. Aamupäivävaliokunnat kokoontuvat tiistaina ja torstaina siten, että iltapäivävaliokunnat pääsevät aloittamaan kokouksensa klo 12.00. Iltapäivävaliokuntien tulee voida aloittaa kokouksensa keskiviikkoisin ja perjantaisin klo 11.00.

Aamupäivävaliokuntia ovat PeV, LaV, MmV, PuV, StV, TuV ja YmV. *Iltapäivävaliokuntia* puolestaan ovat UaV, TrV, HaV, LiV, SiV, TaV ja TyV. Valtiovarainvaliokunta jaostoineen sekä tiedusteluvalvontavalioikunta ovat tämän ryhmäjaon ulkopuolella.

Suuri valiokunta kokoontuu yleensä keskiviikkoisin klo 13.00 ja perjantaisin klo 13.30 sekä tarpeen mukaan muulloinkin.

Puhemiesneuvosto voi eduskunnan työjärjestyksen 6 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla tarvittaessa erikseen muuttaa viikkoaikataulua ja valiokuntien säännönmukaisia kokoontumisajankohtia.

Poikkeukselliset kokoontumisajankohdat

Valiokunta voi tarvittaessa kokoontua muulloinkin kuin viikkoaikataulun osoittamana säännönmukaisena kokousajankohtana. Tällöin on kuitenkin otettava huomioon muiden valiokuntien kokoontumisajat. Valiokunnan tai sen jaoston kokousta ei tule pitää eduskunnan täysistunnon aikana (PNE 1/1999 vp, s. 21/II).

Valtiopäivien ollessa keskeytyneinä ja eduskunnan lopetettua työskentelynsä valiokunta kokoontuu puheenjohtajan aloitteesta tai jos vähintään kolmasosa valiokunnan jäsenistä pyytää sitä puheenjohtajalta. Puheenjohtaja kutsuu valiokunnan koolle myös valtioneuvoston pyynnöstä (TJ 35 §:n 2 mom.).

Valiokunnan kokouspaikka

Valiokunta pitää kokouksensa valiokunnan kokoushuoneessa, joka on yleensä yhteinen jonkin toisen valiokunnan kanssa. Kokouspaikkana voi olla myös muu tila eduskuntatalossa, esimerkiksi verkkolähetysiin soveltuva kokoustila, taikka eduskuntatalon ulkopuolella Helsingissä tai muuallakin Suomessa.

Kokouskutsu

Valiokunnan puheenjohtaja tai hänen estyneenä ollessaan varapuheenjohtaja kutsuu valiokunnan kokouksen koolle (TJ 35 §:n 1 ja 3 mom.). Käytännössä valiokunta kuitenkin kokoontuu oman kokoussuunnitelmansa ja edellisessä kokouksessa tekemänsä päätöksen mukaisesti. Kokousajankohdista voidaan siten valiokunnan kokouksissa tarpeen mukaan keskustella ja sopia.

Kutsusta valiokunnan kokoukseen ilmoitetaan hyvissä ajoin ennen kokousta (TJ 80 §:n 2 mom.). Käytännössä valiokunnan kokouksesta ilmoitetaan yleensä paitsi edellisen kokouksen lopussa, ja siten kokouspöytäkirjassa, myös eduskunnan tietoverkossa. Valiokuntakanslia tekee valiokunnan kokouksista lisäksi kalenterimerkinnän jäsenten ja varajäsenten sähköisiin kalentereihin.

Tarvittaessa valiokunnan kokouksista ilmoitetaan jäsenille vielä erikseen henkilökohtaisesti. Näin on syytä menetellä, jos valiokunta kokoontuu poikkeuksellisen ajankohtana tai muualla kuin valiokunnan kokoushuoneessa.

Suuren valiokunnan kokouksesta voidaan ilmoittaa myös eduskunnan täysistunnossa, esimerkiksi tilanteissa, joissa täysistunto lähettää ensimmäisestä käsittelystä lakiehdotuksen suuren valiokunnan käsiteltäväksi (SuVTJ 7 §).

Valiokunnan jaosto kutsutaan koolle samalla tavoin kuin valiokunta.

Erikoisvaliokunnan esityslista

Sihteeri laatii erikoisvaliokunnan kokouksen esityslistan ottaen huomioon valiokunnan tekemät päätökset asioiden käsittelystä. Esityslistaa noudatetaan, jollei valiokunta toisin päättä. Esityslista on ennakolta nähtävissä eduskunnan tietoverkossa.

Suuren valiokunnan päiväjärjestys

Suuren valiokunnan kokoukseen laaditaan päiväjärjestys, johon otetaan luettelo kokouksessa käsiteltävistä asioista. Puheenjohtaja määrää, mitkä asiat otetaan päiväjärjestykseen ja missä järjestyksessä (SuVTJ 8 §:n 1 mom.).

Päiväjärjestys julkaistaan eduskunnan verkkosivuilla (SuVTJ 8 §:n 2 mom.).

Puheenjohtajalla on oikeus esitellä asia käsiteltäväksi päiväjärjestykseen merkitystä järjestyksestä poiketen ja määrätä, ettei päiväjärjestykseen merkittyä asiaa oteta käsiteltäväksi, samoin kuin keskeyttää asian käsittely (SuVTJ 8 §:n 3 mom.).

Euroopan unionin asian suuri valiokunta voi ottaa käsiteltäväkseen, vaikka sitä ei olisi merkitty päiväjärjestykseen, jos siihen kokouksen kuluessa saadun tiedon perusteella on erityistä syytä (SuVTJ 8 §:n 4 mom.).

Valiokuntien yhteiset kokoukset

Valiokunnat voivat kuulla asiantuntijoita yhteisessä kokouksessa, jos sama asia on niissä käsiteltävänä. Yhteiskokouksessa johtaa puhetta iältään vanhin valiokunnan puheenjohtaja, jollei muuta sovita.

Työsuunnitelmat

Valiokuntatyön seuraamista varten valiokuntakanslia laatii valiokunnan kokous- ja viikkosuunnitelmat sekä esittää arvion hallituksen esitysten, kertomusten sekä valtioneuvoston selonteiden ja tiedonantojen valmistumisesta valiokunnassa. Suunnitelmat ja valmistumisarviot ovat nähtävissä eduskunnan tietoverkossa.

Valtioneuvoston kanslia laatii kunkin istuntokauden alussa luettelon niistä hallituksen esityksistä, jotka on tarkoitus antaa eduskunnalle kauden aikana. Luettelosta selviää yleispiirteisesti esityksen laajuus ja antamisajankohta, sen liittyminen valtion talousarvioesitykseen tai muusta syystä aiheutuva kiireellisyys sekä esityksen valmistelussa omaksuttu käsitys esityksen käsittelemisen tarpeellisuudesta perustuslakivaliokunnassa.

3.2 Valiokunnan päätösvaltaisuus

Valiokunta on päätösvaltainen, kun vähintään kaksi kolmasosaa sen jäsenistä on läsnä, jollei jotakin asiaa varten ole erikseen säädetty suurempaa jäsenmäärää (PL 35 §:n 3 mom.).

Siten 17-jäsenisessä valiokunnassa on oltava saapuvilla vähintään 12 jäsentä, valtiovarainvaliokunnassa 14 jäsentä ja tarkastusvaliokunnassa sekä tiedusteluvalvontavalिokunnassa 8 jäsentä. Suuri valiokunta on päätösvaltainen, kun vähintään 17 sen jäsentä on kokouksessa saapuvilla.

Valiokunnan jaosto on valiokunnan tapaan päätösvaltainen, kun kaksi kolmasosaa sen jäsenistä on kokouksessa läsnä (PNE 1/1999 vp, s. 24/I).

Perustuslakivaliokunnan käsitellessä ministerivastuuasiasia sen tulee pääsäännöstä poiketen olla täysilukuinen (PL 114 §:n 2 mom.). Kokouksessa tulee tällöin olla läsnä 17 jäsentä.

Päätösvaltaisuuden kannalta on riittävää, että valiokunnan jäsen on kokouksessa saapuvilla. Jäsenten mahdollinen pidättäytyminen äänestyksestä ei vaikuta päätösvaltaisuuteen siinäkään tapauksessa, että äänestykseen ottaisi osaa vähemmän kuin päätösvaltaisuuteen vaadittava määrä valiokunnan jäseniä.

Valiokunta ei voi tehdä päätösvaltattomassa kokouksessa päätöksiä. Tällöin on kuitenkin mahdollista merkitä asia saapuneeksi valiokuntaan ja kuulla asiantuntijoita (ks. myös jakso 5.2).

3.3 Valiokunnan päätöksenteko

Äänestys erikoisvaliokunnassa

Valiokunta päättää asioista yksimielisesti tai äänestämällä. Äänestys on toimitettava jokaisesta käsittelyn pohjasta eroavasta kannatetusta ehdotuksesta.

Valiokunta päättää myös kulloinkin käytettävästä äänestystavasta. Yleensä valiokunnassa äänestetään kädennostolla. Avoin äänestys nimenhuudon mukaan on kuitenkin toimitettava, jos puheenjohtaja katsoo sen tarpeelliseksi tai yksikin valiokunnan jäsen sitä vaatii (TJ 40 §:n 1 mom.).

Äänestettäväksi ei oteta edustajan ehdotusta, jota ei ole kannatettu (TJ 60 §:n 4 mom.). Käsittelyn pohjana olevaan mietintö-, lausunto- tai muuhun luonnokseen sisältyvää ehdotusta sen sijaan ei ole tarpeen erikseen kannattaa (PNE 1/1999 vp, s. 37/I).

Käsittelyn pohjasta poikkeava ehdotus tulee muotoilla niin, että se asiasisällön puolesta voi muodostaa valiokunnan kannan. Ehdotuksen pitää olla asia-yhteysvaatimuksen rajoissa, eikä se saa olla vastoin eduskunnan jo tekemää päätöstä. Varsinkin valiokunnan päätösehdotusta koskevan poikkeavan ehdotuksen tulee vastata valiokunnan kulloistakin tehtävää. Kun esimerkiksi EU:n asioissa valiokuntien tehtävänä on muodostaa eduskunnan kanta neuvotteluohjeksi valtioneuvostolle, käsittelyn pohjasta poikkeava ehdotus ei voi tarkoittaa vain yhtymättä jättämistä valtioneuvoston esittämään kantaan. Poikkeava ehdotus tuleekin kohdistaa esimerkiksi käsittelyssä olevaan direktiiviehdotukseen, sen hyväksymiseen jotenkin muutettuna tai täysin hyväksymättä jättämiseen. Poikkeavaa ehdotusta tehtäessä tulee ottaa huomioon mahdollinen vaitiolovelvollisuus (ks. jakso 11.4.)

Äänestys suuressa valiokunnassa

Suuressa valiokunnassa äänestykset suoritetaan kättä nostamalla tai toimittamalla avoin nimenhuutoäänestys (SuVTJ 14 §:n 1 mom.). Nimenhuutoäänestys toimitetaan, jos puheenjohtaja katsoo sen tarpeelliseksi tai jos joku valiokunnan jäsen sitä pyytää (SuVTJ 14 §:n 2 mom.).

Estyneenä olevan jäsenen sijasta asian käsittelyyn osallistuvan varajäsenen on ennen äänestystä siirryttävä estyneen jäsenen paikalle (SuVTJ 4 §.).

Selonteko ehdotuksista

Puheenjohtajan asiana on esittää valiokunnalle selonteko kannatetuista ehdotuksista siinä järjestyksessä kuin ne on tehty. Jos selontekoa vastaan tehdään puheenjohtajan oikeaksi havaitsema muistutus, on hänen oikaistava selonteko. Jollei muistutus puheenjohtajan mielestä anna aihetta selonteon muuttamiseen, valiokunta päättää siitä (vrt. TJ 60 §:n 1 mom., ks. SuVTJ 13 §:n 2 mom.).

Selonteon jälkeen puheenjohtaja ehdottaa, missä järjestyksessä ehdotuksista äänestetään. Äänestysjärjestyksen tultua hyväksytyksi puheenjohtaja tekee äänestysesityksen siten, että vastaus "jaa" taikka "ei" ilmaisee valiokunnan päätöksen. Äänestysjärjestyksestä ja äänestysesityksestä voidaan tarvittaessa äänestää (vrt. TJ 60 §:n 2 ja 3 mom., SuVTJ 13 §:n 4 mom.).

Äänestysjärjestys

Käsittelyn pohja. Käsittelyn pohja määräytyy valiokuntatyöstä annettujen säännösten, määräysten ja ohjeiden perusteella eikä siitä ole tarpeen erikseen päättää, ellei pohjasta tehdä valiokunnassa poikkeavaa ehdotusta (ks.

jakso 5.1). Jos tällainen ehdotus on tehty, siitä äänestetään ensiksi käsittelyn pohjana olevaa ehdotusta vastaan.

Erilliset ehdotukset. Muutosehdotuksista, jotka eivät sulje pois toisiaan ja jotka kaikki olisi mahdollista hyväksyä, äänestetään kustakin erikseen käsittelyn pohjana olevaa ehdotusta vastaan.

Vastakkaiset ehdotukset. Keskenään vastakkaiset muutosehdotukset asetetaan ensin toisiaan vastaan. Voittanut muutosehdotus asetetaan lopuksi käsittelyn pohjan vastaehdotukseksi. Äänestys aloitetaan niistä kahdesta muutosehdotuksesta, joiden katsotaan menevän pisimmälle tai poikkeavan eniten käsittelyn pohjasta. Äänestyksessä voittanut muutosehdotus asetetaan sen jälkeen vastakkain seuraavaksi eniten poikkeavan muutosehdotuksen kanssa ja tässä äänestyksessä voittanut taas seuraavaa muutosehdotusta vastaan, kunnes kaikista vastaehdotuksista on äänestetty.

Hylkäysehdotus. Viimeiseksi äänestetään mahdollisesti tehdystä hylkäysehdotuksesta, joka asetetaan valiokunnan kannanotoksi muodostunutta ehdotusta vastaan.

Samansisältöiset ehdotukset. Jos kokouksessa on tehty useampia samaa tarkoittavia ehdotuksia, esimerkiksi hylkäyksestä tai säännöksen samanlaisesta sisällöstä, pidetään ensiksi tehdyn jälkeen tehtyjä ehdotuksia alkuperäisen kannatuspuheenvuoroina, vaikka ehdotusten perustelut eroaisivat toisistaan. Jos tällainen ehdotus voittaa äänestyksessä pohjaehdotuksen, tulevat perustelut erikseen päätettäviksi. Ei ole estettä tehdä kustakin ehdotuksesta omaa vastalausetta tai eriävää mielipidettä.

Äänestysesitys on tehtävä aina niin, että pohjaehdotusta tai sitä lähimpänä olevaa ehdotusta kannattavat äänestävät "jaa".

Tuloksen toteaminen, tasatuloksessa ratkaisee arpa

Sihteeri laskee äänet, ja puheenjohtaja toteaa äänestyksen tuloksen. Tulos lasketaan annettujen "jaa" ja "ei" äänten perusteella. Tyhjien äänien määrä kirjataan pöytäkirjaan.

Äänten mennessä tasan ratkaisee arpa (TJ 40 §:n 2 mom., SuVTJ 14 §:n 5 mom.).

Perustuslakivaliokunnan äänestäessä ministerin tai tasavallan presidentin rikosoikeudellista vastuuta koskevassa asiassa tulee valiokunnan päätökseksi äänten mennessä tasan lievempi kanta (TJ 40 §:n 2 mom.).

Äänestyksestä pidättäytyminen

Valiokunnan jäsenen pidättäytymiselle äänestyksestä ei ole muodollista es-
tettä.

Perustuslakivaliokunnan jäsenen ei kuitenkaan ole suositeltavaa pidättäytyä
äänestyksestä sen koskiessa perustuslain tulkinnasta annettavan, oikeudel-
lisesti sitovaksi katsottavan mietinnön tai muun kannanoton, esimerkiksi pe-
rustuslain 74 §:ssä tarkoitetun perustuslain- tai ihmisoikeussopimusten mu-
kaisuutta merkitsevän lausunnon sisältöä.

Vaali

Valiokunnan puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä mahdollinen tilapäi-
nen puheenjohtaja valitaan vaalilla. Muita vaaleja ei valiokunnassa toimiteta
mahdollista jaoston asettamista lukuun ottamatta.

Valiokunnan kannanotoissa erinäisistä henkilövalinnoista, kuten lausun-
nossa valiokunnan sihteerin määräämisestä taikka kannanotossa eduskun-
nan oikeusasiamiehen tehtävään ilmoittautuneista tai valtiontalouden tar-
kastusviraston pääjohtajan virkaa hakeneista ei ole kysymys vaalista, vaan
valiokunnan tavanomaisesta päätöksenteosta. Myös mietinnön tai lausun-
non mahdollisesta esittelijästä (ks. jakso 5.2.14) päätetään vaalia toimitta-
matta.

4 Valiokunnassa käsiteltävät asiat

4.1 Asian vireilletulo

Asian vireilletulo

Asia tulee eduskunnassa vireille hallituksen esityksellä tai kansanedustajan aloitteella taikka muulla perustuslaissa tai eduskunnan työjärjestyksessä säädetyllä tavalla (PL 39 §:n 1 mom.). Vain säädetyllä tavalla vireille pantu asia voidaan pääsäännön mukaan ottaa eduskunnassa käsiteltäväksi (poikkeuksesta ks. jakso 4.2.11 ja 6.7). Uudesta vireilletulotavasta voidaan säätää eduskunnan työjärjestyksellä, jollei jonkin asian vireilletulosta ole säädetty tyhjentävästi perustuslaissa (HE 1/1998 vp, s. 91).

Asia voi tulla eduskunnassa vireille hallituksen esityksen ja edustajan aloitteen lisäksi esimerkiksi valtioneuvoston tiedonannolla tai selonteolla (PL 44 § ja myös 58 §:n 2 mom.), eduskunnalle annettavalla kertomuksella (PL 46 §), välikysymyksellä (PL 43 §) tai kirjallisella tai suullisella kysymyksellä (PL 45 §) taikka kansalaisaloitteella (PL 53 §:n 3 mom.). Puhemiesneuvoston ehdotuksella eduskunnassa voidaan panna vireille ehdotus eduskunnan virkamiehiä koskevan lain sekä eduskunnan työjärjestyksen säätämisestä samoin kuin ehdotuksia muiksi eduskunnan toimintaa koskeviksi säännöksiksi (PL 34 §:n 3 mom., TJ 6 §:n 1 mom:n 7–9 kohta). Euroopan unionin asiat tulevat eduskunnassa vireille valtioneuvoston kirjelmällä (PL 96 §), valtioneuvoston selvityksellä (PL 97 §), Euroopan unionin toimielimen, yleensä Euroopan komission ilmoitettua eduskunnalle toissijaisuusmenettelyn käynnistymisestä taikka Eurooppa-neuvoston aloitteesta (TJ 30 §:n 5 mom.). Ahvenanmaan maakuntapäivillä on rajattu lakialoiteoikeus (Ahvenanmaan itsehallintolain 22 §:n 1 mom. (M 1/2011 vp). Tällainen asia tulee eduskuntaan hallituksen kirjelmällä (PeVL 3/2011 vp).

Valiokunnilla on yleinen asioiden vireillepanomahdollisuus, joka voi johtaa asian ottamiseen keskusteltavaksi täysistunnossa (PL 47 §:n 2 mom. ja TJ 30 a §). Eräillä valiokunnilla on lisäksi erityisiä perusteita asian vireillepanoon.

Asian vireilletulosta valtiopäivillä ovat tarkemmat säännökset eduskunnan työjärjestyksen 3 luvussa.

Valmistelupakko

Hallituksen esitykset, eduskunta-aloitteet, eduskunnalle annetut kertomukset sekä ne muut asiat, joista perustuslaissa tai eduskunnan työjärjestyksessä niin säädetään, on käsiteltävä valmistelevasti ennen niiden lopullista käsittelyä täysistunnossa (PL 40 §). Asioiden käsittelyssä eduskunnassa noudatetaan perustuslain tähän säännökseen pohjautuvaa valmistelupakkoa.

Asiaa ei yleensä voida ottaa täysistunnossa päätöstä varten käsiteltäväksi, ellei se ole ollut ensin valmisteltavana valiokunnassa. Välikysymyksestä samoin kuin valtioneuvoston tiedonannosta ja selonteosta täysistunto kuitenkin voi päättää ilman edeltävää valiokuntavalmistelua (TJ 22 ja 23 §). Valmistelupakko ei koske kirjallista kysymystä eikä muuta sellaista asiaa, josta eduskunta ei tee päätöstä.

- Valiokunnassa on eduskunnan työjärjestyksen 32 §:n 1 momentin mukaan käsiteltävä
- hallituksen esitykset
- eduskunta-aloitteet
- lepäämään hyväksytyt lakiehdotukset
- vahvistamatta jääneet lait
- kansalaisaloitteet
- eduskunnalle annetut kertomukset
- eduskunnan tarkastettavaksi saatetut asetukset ja muut alemmanasteiset säädökset ja päätökset
- ehdotukset eduskunnan työjärjestykseksi
- ehdotukset eduskunnan virkamiehiä koskevaksi laiksi
- ehdotukset eduskunnan vaalisäännöksi sekä ohje- ja johtosäännöiksi
- Eurooppa-neuvoston EU-sopimuksen 48 artiklan 7 kohdan nojalla tekemät aloitteet ja
- muut asiat, joiden valmistelevalta valiokuntakäsittelystä on erikseen säädetty.

Valiokunnan valmisteltavaksi lähetetään lisäksi ne muut asiat, joista eduskunta niin päättää (TJ 32 §:n 1 mom. *in fine*).

Asian lähettäminen valiokuntaan

Täysistunto, lähetekeskustelu. Asiat tulevat valiokuntiin käsiteltäviksi tavallisesti täysistunnon päätösten nojalla. Täysistunto vastaavasti päättää asioista valiokunnissa tehdyn valmistelun pohjalta.

Asioiden valiokuntaan lähettämistä varten täysistunnossa käydään lähetekeskustelu, jonka päätyttyä eduskunta päättää puhemiesneuvoston ehdotuksesta, mihin valiokuntaan asia lähetetään mietinnön laatimista varten valmistelevasti käsiteltäväksi (TJ 32 §:n 2 mom.). Eduskunta voi samalla päättää, että yhden tai useamman muun valiokunnan on annettava lausunto (TJ 32 §:n 3 mom.) – tai että yksi tai useampi muu valiokunta voi halutessaan antaa lausunnon – asiasta sitä valmistelevasti käsittelevälle valiokunnalle. Eduskunta voi antaa valiokunnille myös ohjeita asian valmistelusta (TJ 32 §:n 5 mom.) ja siten asettaa esimerkiksi määrääjän mietinnön tai lausunnon laatimista varten (ks. jakso 5.1).

Eduskunta-aloitteita ja kansalaisaloitteita ei käytännössä lähetetä lausunnolle valiokuntiin. Näin halutaan taata aloitetta valmistelevalle valiokunnalle mahdollisuus määrätä käsittelyaikataulusta ja -tavasta.

Puhemiesneuvoston ehdotus täysistunnolle valiokuntaan lähettämisestä valmistellaan valiokuntasihteeristössä, ja asian esittelee puhemiesneuvostossa eduskunnan pääsihteeri. Eduskunnan päätöksestä ilmoitetaan asianomaisille valiokunnille.

Asia lähetetään valmistelevasti käsiteltäväksi vain yhteen valiokuntaan. Muut valiokunnat myötävaikuttavat asian käsittelyyn antamalla mietintöä laativalle valiokunnalle lausuntoja, jos eduskunta lähetekeskustelun jälkeen niin päättää tai mietintövaliokunta asian käsittelyn yhteydessä lausuntoja erikseen pyytää.

Yhden mietintövaliokunnan pääsäännöstä on yksi poikkeus:

Ehdotus perustuslain säätämisestä, muuttamisesta tai kumoamisesta lähetetään eduskunnan työjärjestyksen 32 §:n 4 momentin mukaan valmistelevasti käsiteltäväksi perustuslakivaliokuntaan. Hallituksen esityksen sisältäessä perustuslakia koskevan ehdotuksen lisäksi muita lakiehdotuksia hajautetaan esityksen valmisteleva käsittely tarvittaessa perustuslakivaliokuntaan ja asianomaiseen muuhun erikoisvaliokuntaan (PeVM 9/1999 vp, s. 4/I). Tällöin perustuslakivaliokunta laatii mietinnön perustuslakiehdotuksesta ja asianomainen erikoisvaliokunta esityksen muista lakiehdotuksista.

Puhemiesneuvosto. Puhemiesneuvosto voi päättää hallituksen esitystä täydentävän esityksen lähettämisestä valiokuntaan ilman lähetekeskustelua (TJ 32 §:n 2 mom.). Tarve käydä lähetekeskustelu täydentävästä esityksestä

vaihtelee tapauksittain. Arvion lähetekeskustelun tarpeesta tekee säännöksen perusteella puhemiesneuvosto. Tarkoitus on, että lähetekeskustelu si-
vuutetaan vain poikkeuksellisesti (PeVM 9/1999 vp, s. 3/II).

Puhemiesneuvosto päättää pääsäännön mukaan kansanedustajan tekemän
toimenpidealoitteen lähettämistä valiokuntaan (TJ 33 §:n 1 mom., PNE
1/1999 vp, s. 20/II). Toimenpidealoitteesta ei siten yleensä käydä lähetekes-
kustelua eikä täysistunto päättä aloitteen valiokuntaan lähettämistä. Asiaa
valmisteleva valiokunta voi tarvittaessa pyytää toiselta valiokunnalta lausun-
non eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n nojalla (ks. jakso 5.2.3).

Puhemiesneuvosto voi eduskunnan työjärjestyksen 33 §:n 2 momentin mu-
kaan siirtää toimenpidealoitteen valiokuntaan lähettämisen eduskunnan
päättäväksi. Tällöin täysistunnossa käydään asiasta myös lähetekeskus-
telu. Tarkoitus on, että päätöksenteko siirretään eduskunnalle sellaisten toi-
menpidealoitteiden valiokuntaan lähettämistä, joihin kohdistuu suurta
yleistä mielenkiintoa tai joiden allekirjoittajina on vähintään 100 kansan-
edustajaa (PNE 1/1999 vp, s. 20/II).

Puhemiesneuvoston päätöksestä lähettää täydentävä hallituksen esitys tai
toimenpidealoite valiokuntaan ilmoitetaan asianomaiselle valiokunnalle.

Puhemies. Puhemies lähettää ns. U-asiassa (ks. jakso 4.2.7) perustuslain 96
§:n 2 momentissa tarkoitetun valtioneuvoston kirjelmän asian laadun mu-
kaan suureen valiokuntaan tai ulkoasiainvaliokuntaan. Puhemies määrää sa-
malla asiasta suurelle valiokunnalle tai ulkoasiainvaliokunnalle lausunnon
antavista valiokunnista. Suuri valiokunta tai ulkoasiainvaliokunta voi asettaa
määräajan, jonka kuluessa valiokunnan lausunto tulee antaa. Puhemies voi
lähettää U-asian erikoisvaliokuntaan myös mahdollisia toimenpiteitä varten
tai vain tiedoksi.

Puhemiehen päätös valmistellaan suuren valiokunnan ja ulkoasiainvaliokun-
nan kanslioissa. Päätöksestä ilmoitetaan asianomaisille valiokunnille ja myös
täysistunnossa.

Valiokunta. Valiokunta voi pyytää valmistelevasti käsiteltävästä asiasta ja pe-
rustuslain 47 §:n 2 momentissa tarkoitetusta selvityksestä lausunnon toi-
selta valiokunnalta (TJ 38 §:n 1 mom.).

Lausuntopyyntöjen esittämiseen toisille valiokunnille on etenkin valiokun-
nan omasta aloitteesta käsiteltäviksi ottamissa selvitysasioissa suhtaudut-
tava pidättyvästi (ks. tarkemmin jaksot 4.2.11 ja 5.2.3). Lausuntopyyntö tulee
lisäksi aina yksilöidä (PeVM 11/2002 vp, s. 2/II) koskemaan esimerkiksi tiet-
tyä asiaa tai säädösehdotuksen pykälää.

Jos valiokunnassa valmistelevasti käsiteltävän lakiehdotuksen tai muun asian perustuslainmukaisuudesta tai suhteesta kansainvälisiin ihmisoikeussopimukseen on epäselvyyttä, valiokunnan tulee pyytää asiasta lausunto perustuslakivaliokunnalta (TJ 38 §:n 2 mom.). Lausunnon pyytämistä harkitsevan valiokunnan on tällaisissa tilanteissa aiheellista selvittää valtiosääntöoikeudellisen epäselvyyden kohteena olevia seikkoja ja lausunnon pyytämistarvetta kuulemalla suppeasti valtiosääntöoikeuden asiantuntijoita. Jos valiokunnassa kuitenkin on esillä perustuslain 73 §:n 1 momentissa tarkoitetun rajatun poikkeuksen säätäminen perustuslaista eikä asiaa ole muutoin lähetetty perustuslakivaliokuntaan lausuntoa varten, tulee valiokunnan pyytää perustuslakivaliokunnalta lausunto (PeVM 9/1999 vp, s. 3/II). Myös perustuslakivaliokunnalle osoitettu lausuntopyyntö on yksilöitävä.

Suuri valiokunta ja ulkoasiainvaliokunta. Suuri valiokunta ja ulkoasiainvaliokunta voivat pyytää toiselta valiokunnalta lausunnon perustuslain 96 ja 97 §:ssä tarkoitetusta ehdotuksesta (U-asiasta) tai selvityksestä (E- tai UTP-asiasta) (TJ 38 §:n 1 mom.; ks. tarkemmin jakso 4.2.7).

Suuri valiokunta ja ulkoasiainvaliokunta voivat lähettää U-, E- ja UTP-asian erikoisvaliokuntaan myös mahdollisia toimenpiteitä varten tai vain tiedoksi. Yleensä suuri valiokunta lähettää E-asian asianomaiselle erikoisvaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten (ks. jakso 7.3).

Suuri valiokunta voi pyytää myös sen käsiteltäväksi tulleesta lainsäädäntöasiasta lausunnon toiselta valiokunnalta (TJ 53 §:n 6 mom.).

Valiokunnan vireillepanomahdollisuus

Valiokunta voi panna asian eduskunnassa vireille vain seuraavissa poikkeustapauksissa:

- Valiokunta voi perustuslain 47 §:n 2 momentin nojalla pyytää valtioneuvostolta tai asianomaiselta ministeriöltä selvityksen valiokunnan toimialaan kuuluvasta asiasta ja antaa selvityksen johdosta lausunnon valtioneuvostolle tai ministeriölle (ks. jakso 4.2.11).
- *Ulkoasiainvaliokunta* voi perustuslain 97 §:n nojalla pyytää valtioneuvostolta selvityksen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevista asioista. Suurella valiokunnalla on oikeus saada selvitys muiden asioiden valmistelusta Euroopan unionissa (ks. jakso 4.2.7). Ulkoasiainvaliokunta tai suuri valiokunta voi antaa selvityksen johdosta valtioneuvostolle lausunnon.
- *Tarkastusvaliokunnan* tulee perustuslain 90 §:n 1 momentin mukaan saattaa merkittävät valvontahavaintonsa eduskunnan tietoon. Siksi

tarkastusvaliokunnalla on eduskunnan työjärjestyksen 31 a §:n perusteella oikeus ottaa omasta aloitteestaan käsiteltäväksi valiokunnan toimialaan kuuluva asia sekä laatia siitä mietintö täysistunnolle. Tällaisesta aikomuksesta on tarpeen ilmoittaa ennalta puhemiesneuvostossa.

- Valiokunta voi omasta aloitteestaan antaa toimialaansa koskevan lausunnon valtion talousarvioesityksestä valtiovarainvaliokunnalle 30 päivän kuluessa siitä, kun esitys on lähetetty valtiovarainvaliokuntaan (TJ 38 §:n 3 mom.).
- *Valtiovarainvaliokunnalla* on valtiosääntöperinteeseen pohjautuva oikeus ehdottaa, miten talousarvioon otettujen menojen suorittamiseen tarvittavat varat hankitaan (HE 1/1998 vp, s. 91/II).
- *Valtiovarainvaliokunnan* tulee eduskunnan työjärjestyksen 59 §:n 5 momentin perusteella ehdottaa, miten hallituksen esitystä valtion talousarvioksi noudatetaan väliaikaisesti talousarviona, jos talousarvion julkaiseminen viivästyy yli varainhoitovuoden vaihteen.
- Valiokunta voi panna vireille ministerivastuuasian esittämällä perustuslain 115 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun tutkintapyyntöön perustuslakivaliokunnalle.
- *Perustuslakivaliokunta* voi omasta aloitteestaan ryhtyä tutkimaan valtioneuvoston jäsenen virkatoimen lainmukaisuutta.
- Valiokunta voi panna puhemiesneuvostolle tehtävällä ilmoituksella vireille perustuslain 28 §:n 3 momentissa tarkoitetun sanktiomenettelyn, jos se katsoo valiokunnan jonkun jäsenen laiminlyövänsä tehtäviään (TJ 6 §:n 1 momentin 6 kohta).
- Tiedusteluvalvontavalikunnalla on oikeus ottaa omasta aloitteestaan käsiteltäväkseen toimialaansa kuuluva asia sekä laatia siitä mietintö täysistunnolle, jos valiokunta katsoo asian merkityksen sitä vaativan (TJ 31 b §:n 3 mom.).

4.2 Asiatyypit ja asioiden käsittely

4.2.1 Hallituksen esitys (HE)

Hallituksen esitys laiksi

Lainsäädäntöasia tulee eduskunnassa vireille hallituksen esityksellä taikka kansanedustajan lakialoitteella (PL 70 §). Käytännössä valtaosa lainsäädäntöasioista tulee eduskunnassa vireille hallituksen esityksellä.

Hallituksen esitykseen tai edustajan lakialoitteeseen sisältyvä lakiehdotus otetaan asiaa valmistelleen valiokunnan annettua siitä mietintönsä eduskunnan täysistunnossa kahteen käsittelyyn (PL 72 §:n 1 mom., TJ 53 §:n 1 mom.). Lakiehdotuksen ensimmäisessä käsittelyssä esitellään valiokunnan mietintö ja käydään asiasta yleiskeskustelu, jonka päätyttyä lakiehdotus otetaan yksityiskohtaiseen käsittelyyn. Siinä päätetään lakiehdotuksen sisällöstä (PL 72 §:n 2 mom., TJ 53 §:n 2 mom.). Ensimmäisessä käsittelyssä ei saa tehdä ehdotusta lakiehdotuksen hylkäämisestä (TJ 53 §:n 2 mom.). Jos lakiehdotus hyväksytään yksityiskohtaisessa käsittelyssä mietinnön mukaisena, asian ensimmäinen käsittely todetaan päättyneeksi (TJ 53 §:n 3 mom.).

Ensimmäisen käsittelyn aikana eduskunta voi lähettää asian uudelleen sitä valmistelevasti käsitelleeseen valiokuntaan taikka muuhunkin valiokuntaan (TJ 53 §:n 6 mom.). Ensimmäisen käsittelyn yleiskeskusteluvaiheen aikana asia voidaan lähettää myös suureen valiokuntaan (PL 72 §:n 3 mom. TJ 53

§:n 6 mom.). Suuri valiokunta käsittelee asiaa kokonaisuudessaan ja voi tehdä mahdollisesti tarvittavia muutosehdotuksia asiakokonaisuuteen kuuluviin kaikkiin lakiehdotuksiin (PNE 1/1999 vp, s. 30/II) samoin kuin alkuperäisen mietinnön perusteluihin ja mahdollisiin lausumaehdotuksiin. Suuri valiokunta voi pyytää sen käsiteltäväksi tulleesta lainsäädäntöasiasta lausunnon toiselta valiokunnalta.

Näissä tapauksissa asian käsittelyä täysistunnossa jatketaan valiokunnan mietinnön pohjalta (TJ 53 §:n 6 mom.).

Lainsäädäntöasia voi tulla suuren valiokunnan käsiteltäväksi myös yksityiskohtaisesta käsittelystä. Jos lakiehdotusta ei yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytä asiaa alun perin valmistelleen valiokunnan mietinnön mukaisena, asia lähetetään eduskunnan päätöksen mukaisena suureen valiokuntaan (TJ 53 §:n 3 mom.).

Suuresta valiokunnasta asia palaa täysistuntoon ns. jatkettuun ensimmäiseen käsittelyyn. Suuri valiokunta voi mietinnössään yhtyä eduskunnan päätökseen tai ehdottaa siihen muutoksia taikka ehdottaa lakiehdotuksen tai la-

kiehdotusten hylkäämistä. Jos suuri valiokunta yhtyy eduskunnan päätökseen, ei täysistunto voi enää päättää lakiehdotuksen sisällön muuttamisesta. Jos suuri valiokunta ehdottaa muutoksia, eduskunta päättää niiden hyväksymisestä tai hylkäämisestä. Tämän jälkeen asian ensimmäinen käsittely tode-
taan päättyneeksi (TJ 53 §:n 3 mom.).

Toisessa käsittelyssä päätetään lakiehdotuksen hyväksymisestä tai hylkäämisestä sekä mahdollisista eduskunnan lausumista asian johdosta. Toinen käsittely pidetään aikaisintaan kolmantena päivänä ensimmäisen käsittelyn päättyttyä (PL 72 §:n 2 mom., TJ 53 §:n 4 mom.).

Eduskunnan päätös hallituksen esityksen johdosta ilmoitetaan eduskunnan vastauksessa valtioneuvostolle (TJ 68 §:n 1 mom.), jonka on esiteltävä eduskunnan hyväksymä laki tasavallan presidentin vahvistettavaksi (PL 77 §; ks. jaksot 4.2.10). Lait julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa (PL 79 §:n 2 mom.).

Hallituksen esitys perustuslain säätämisestä, muuttamisesta tai kumoamisesta taikka perustuslakiin tehtävästä rajatusta poikkeuksesta

Ehdotus perustuslain säätämisestä, muuttamisesta tai kumoamisesta lähetetään valmistelevasti käsiteltäväksi perustuslakivaliokuntaan (TJ 32 §:n 4 mom.). Perustuslaista on perustuslain 73 §:n 1 momentissa olevan säännöksen takia mahdollista säätää myös rajattuja poikkeuksia. Perustuslakiuudistuksen yhteydessä on kuitenkin omaksuttu poikkeuslakien välttämisen periaate, jonka mukaan tulee välttää perustuslaista poikkeavien, puhtaasti kansallisten lakien säätämistä (PeVM 10/1998 vp, s. 22–23). Siksi perustuslakivaliokunta on aiheellista kytkeä ainakin lausuntovaliokuntana myös sellaisten asioiden valmisteluun, joissa poikkeuslain säätäminen on esillä (PeVM 1/1999 vp, s. 3/II).

Perustuslakia puheena olevalla tavalla koskeva lakiehdotus käsitellään perustuslain säätämisjärjestyksessä. Tässä menettelyssä lakiehdotus on toisessa käsittelyssä hyväksyttävä lepäämään ensimmäisiin eduskuntavaalien jälkeen pidettäviin valtiopäiviin. Tuolloin ehdotus on valiokunnan annettua siitä mietintönsä hyväksyttävä asiasisällöltään muuttamattomana täysistunnossa yhden käsittelyn asiana päätöksellä, jota on kannattanut vähintään kaksi kolmasosaa annetuista äänistä (PL 73 §:n 1 mom.).

Ehdotus voidaan kuitenkin lakiehdotuksen toisessa käsittelyssä julistaa kiireelliseksi päätöksellä, jota on kannattanut vähintään viisi kuudesosaa annetuista äänistä. Ehdotusta ei tällöin jätetä lepäämään, vaan se voidaan hyväksyä vähintään kahden kolmasosan enemmistöllä annetuista äänistä (PL 73 §:n 2 mom.). Ehdotus kiireelliseksi julistamisesta voidaan tehdä valiokunnan mietinnössä. Muussa tapauksessa kansanedustaja voi tehdä ehdotuksen

asian toisessa käsittelyssä ennen kuin keskustelu on julistettu päättyneeksi (TJ 53 §:n 5 mom.).

Kirkkolain säätämiseen on kirkolliskokouksella yksinomainen aloiteoikeus, mutta ehdotus kirkkolain muuttamisesta annetaan eduskunnalle hallituksen esityksellä. Tästä poikkeuksellisesta aloiteoikeudesta johtuu kielto muuttaa kirkkolakiehdotusta. Siitä saadaan ainoastaan oikaista sellainen lainsäädäntötekeminen virhe, joka ei vaikuta lakiehdotuksen sisältöön. Ennen oikaisun tekemistä asiasta on kuitenkin hankittava kirkkohallituksen lausunto.

Hallituksen esitys valtiosopimuksen hyväksymisestä tai irtisanomisesta sekä laiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

Kansainvälisten velvoitteiden hyväksyminen. Eduskunta hyväksyy perustuslain 94 §:n 1 momentin mukaan sellaiset valtiosopimukset ja muut kansainväliset velvoitteet, jotka sisältävät lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä tai ovat muutoin merkitykseltään huomattavia taikka vaativat perustuslain mukaan muusta syystä eduskunnan hyväksymisen.

Valtiosopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen määräykset luetaan lainsäädännön alaan kuuluviksi, jos määräyksen tarkoittamasta asiasta on vallitsevan käsityksen mukaan säädettävä lailla. Määräyksen kuuluminen lainsäädännön alaan ei riipu siitä, onko määräys ristiriidassa vai sopusoinnussa Suomessa lailla annetun säännöksen kanssa. Merkitykseltään huomattavia velvoitteita voivat olla esimerkiksi Euroopan unionin perussopimuksia muuttavat sopimukset. Perustuslaista johtuvan muun syyn perusteella eduskunnan hyväksyttäviin kuuluvat lähinnä eduskunnan budjettivaltaa sitovat valtiosopimukset ja Suomen alueen muuttamista koskevat sopimukset (HE 1/1998 vp, s. 149/II). Eduskunnan hyväksyminen vaaditaan myös eduskunnan hyväksymistoimivallan alaan kuuluvan velvoitteen irtisanomiseen.

Perustuslakivaliokunnan käytännössä on perustuslain 94 §:n 1 momentin pohjalta lähdetty lisäksi siitä, että eduskunta antaa nimenomaisella päätöksellä suostumuksen myös sellaisten sopimusmääräyksiä koskevien varauksien, selitysten, julistusten ja vastaavien tekemiseen, jotka vaikuttavat eduskunnan hyväksymistä vaativien sopimusmääräysten sisältöön tai laajuuteen itse sopimukseen verrattuna (PeVL 4/2006 vp, s. 2/I, PeVL 16/2005 vp, s. 2/II ja siinä mainitut valiokunnan lausunnot). Eduskunnan suostumus tarvitaan myös sellaisen varauksen tai vastaavan peruuttamiseen, jonka eduskunta on hyväksynyt tai jonka hyväksymisestä eduskunnan olisi nykyisin vallitsevan perustuslaintulkinnan mukaan pitänyt päättää (PeVL 4/2006 vp, s. 2/I).

Eduskunta hyväksyy sen toimivaltaan kuuluvan valtiosopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen kokonaisuudessaan. Jos sopimus tai velvoite kuitenkin sisältää sekä Euroopan unionin että sen jäsenvaltion toimivaltaan kuuluvia määräyksiä, eduskunta hyväksyy sopimuksen tai velvoitteen vain siltä osin kuin määräykset kuuluvat Suomen toimivaltaan (esim. PeVL 16/2005 vp, s. 3, PeVL 5/2007 vp, s. 5/I).

Eduskunta ei anna ennakollista suostumusta vasta suunnitteilla olevalle tai muutoin tehtäväksi aiotulle valtiosopimukselle tai muulle kansainväliselle velvoitteelle (PeVL 54/2005 vp, s. 6/II, PeVL 12/2000 vp, s. 2/II; ks. myös TyVM 14/2006 vp).

Velvoitteiden voimaansaattaminen. Valtiosopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset saatetaan perustuslain 95 §:n 1 momentin mukaan voimaan lailla. Tällaisia määräyksiä sisältävän valtiosopimuksen hyväksymisesityksessä on siksi myös ehdotus laiksi sopimusmääräysten voimaansaattamisesta. Yleensä kysymyksessä on ehdotus ns. blankettilaiksi, jonka asiasisältö määräytyy itse voimaansaattettavasta sopimuksesta. Sekamuotoinen voimaansaattamislakiehdotus sisältää tavanomaisessa blankettilaissa olevien säännösten lisäksi myös asiasisältöisiä säännöksiä. Asiasisältöisellä voimaansaattamislalla sopimusmääräyksiä ei saateta sellaisinaan kansallisesti voimaan, vaan kansallinen lainsäädäntö muutetaan aineelliselta sisällöltään vastaamaan asianomaisen sopimuksen tai velvoitteen vaatimuksia.

Esitysten käsittely. Valtiosopimusasioita koskevat hallituksen esitykset lähetetään niiden asiasisällön mukaan valmistelevasti käsiteltäviksi asianomaisiin erikoisvaliokuntiin. Hallituksen esitykset Suomen kansainvälisten suhteiden kannalta merkittävien valtiosopimusten ja muiden kansainvälisten velvoitteiden hyväksymisestä ja voimaansaattamisesta tai tällaisten velvoitteiden irtisanomisesta lähetetään kuitenkin ulkoasiainvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäviksi.

Kansainvälisen velvoitteen tai sen irtisanomisen hyväksymistä tarkoittava asia otetaan valiokunnan mietinnön pohjalta täysistunnossa ainoaan käsitteilyyn (TJ 56 §:n 1 mom.). Eduskunta päättää asiasta ponnen eikä lain muodossa (PNE 1/1999 vp, s. 32/II).

Lakiehdotus valtiosopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen voimaansaattamisesta käsitellään tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Jos asia tai lakiehdotus kuitenkin koskee perustuslakia tai valtakunnan alueen muuttamista taikka Suomen täysivaltaisuuden kannalta merkittävää toimivallan siirtoa Euroopan unionille, kansainväliselle järjestölle tai kansainväliselle toimielimelle, sitä koskevaan päätöksentekoon sovelletaan määräämismääräyksiä. Sen mukaan eduskunnan on hyväksyttävä asia kahden

kolmasosan ääntenenemmistöllä sekä lakiehdotus sitä lepäämään jättämättä päätöksellä, jota on kannattanut vähintään sama annetuista äänistä laskettava enemmistö (PL 94 §:n 2 mom. ja 95 §:n 2 mom.). Tätä vaikeutettua lainsäätämismenettelyä kutsutaan supistetuksi perustuslainsäätämisjärjestykseksi.

Jos valiokunnan mietintöön sisältyy ehdotus sekä kansainvälisestä velvoitteesta että sen voimaansaattamislaista, esitellään velvoitetta koskeva ehdotus ainoaan käsittelyyn samalla kun lakiehdotus esitellään toiseen käsittelyyn. Eduskunta päättää ensin velvoitetta koskevasta ehdotuksesta (TJ 56 §:n 2 mom.).

Valtiosopimukset ja muut Suomen kansainväliset velvoitteet niihin mahdollisesti tehtyine varaumineen ja muine selityksineen julkaistaan Suomen sädöskokoelman sopimussarjassa. Valtiosopimusten yhteydessä sopimussarjassa julkaistaan myös niiden sädöskokoelmassa julkaistut voimaansaattamissäädökset. Valtiosopimusten julkaisemisesta on säädetty lailla Suomen sädöskokoelmasta.

Hallituksen esitys valtion talousarvioksi

Hallituksen esitys valtion talousarvioksi (budjetti) annetaan hyvissä ajoin ennen varainhoitovuoden alkua (PL 83 §:n 2 mom.). Käytännössä talousarvioesitys annetaan vuosittain eduskunnan syysistuntokauden alussa.

Talousarvioesitys lähetetään lähetekeskustelun jälkeen valtiovarainvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi. Muut valiokunnat voivat omasta aloitteestaan antaa toimialaansa koskevan lausunnon esityksestä valtiovarainvaliokunnalle 30 päivän kuluessa siitä, kun esitys on lähetetty valtiovarainvaliokuntaan (TJ 38 §:n 3 mom.).

Valtiovarainvaliokunnan jaostot valmistelevat kukin oman toimialansa osalta mietintöluonnoksen valiokuntakäsittelyä varten. Valtiovarainvaliokunta käsittelee asian jaostojen hyväksymien mietintöluonnosten pohjalta. Valtiovarainvaliokunnan ns. budjettimietintö valmistuu yleensä joulukuun alussa.

Valiokunta huolehtii, että mietinnön vastalauseisiin ei sisälly lakisääteisiä menoja koskevia tai Suomen kansainvälisten velvoitteiden vastaisia ehdotuksia.

Talousarvioesitys otetaan täysistunnossa valtiovarainvaliokunnan budjettimietinnön pohjalta ainoaan käsittelyyn (PL 83 §:n 4 mom., TJ 59 §:n 1 mom.). Asia käsitellään eduskunnan hyväksymän menettelytavan mukaisesti. Tavanomaisesti käsittelyn aluksi käydään yleiskeskustelu, jonka päätyttyä suoritetaan talousarvioehdotuksen yksityiskohtainen käsittely pääluokittain ja

osastoittain. Jos eduskunta ei muuttamattomana hyväksy valtiovarainvaliokunnan mietintöä, asia palautuu valtiovarainvaliokuntaan. Valiokunta voi tällöin yhtyä eduskunnan päätökseen tai ehdottaa siihen muutoksia. Asia otetaan valtiovarainvaliokunnan uuden mietinnön pohjalta täysistunnossa jatkettuun ainoaan käsittelyyn. Jos valiokunta ehdottaa muutoksia, eduskunta päättää niiden hyväksymisestä tai hylkäämisestä (TJ 59 §:n 4 mom.).

Eduskunnan hyväksymä valtion talousarvio saatetaan valtioneuvoston tietoon eduskunnan kirjelmällä (TJ 68 §:n 1 mom.). Valtion talousarvio julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa (PL 83 §:n 1 mom., SSKL 3 §:n 1 kohta).

Jos valtion talousarvion julkaiseminen viivästyy yli varainhoitovuoden vaihteen, hallituksen talousarvioesitystä noudatetaan väliaikaisesti talousarviona eduskunnan päättämällä tavalla (PL 83 §:n 5 mom.). Valtiovarainvaliokunnan on tällaisessa tilanteessa tehtävä eduskunnalle ehdotus siitä, miten hallituksen esitystä valtion talousarvioksi noudatetaan väliaikaisesti talousarviona. Valiokunnan ehdotus käsitellään soveltuvin osin samassa järjestyksessä kuin talousarvioehdotus (TJ 59 §:n 5 mom.). Eduskunnan päätös talousarvioesityksen noudattamisesta väliaikaisena talousarviona julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa (SSKL 3 §:n 2 kohta).

Hallituksen esitys ns. budjettilaiksi

Valtion talousarvioesitykseen liittyvät muut hallituksen esitykset annetaan eduskunnan käsiteltäviksi hyvissä ajoin ennen varainhoitovuoden alkua (PL 83 §:n 2 mom.). Talousarvioesitykseen liittyviä ovat ns. budjettilakiesitykset, joiden antamiselle on perustuslaissa säädetty yleinen ajallinen vaatimus (HE 1/1998 vp, s. 136/I). Käytännössä budjettilakiesitykset annetaan syysistuntokaudella tarkemmin asetettuun määräpäivään mennessä. Mahdollista kuitenkin on, että esitys annetaan jo aiemmin esimerkiksi edellisellä kevätistuntokaudella.

Budjettilakiesitykset lähetetään niiden asiasisällön mukaan käsiteltäviksi asianomaisiin erikoisvaliokuntiin. Esitykset käsitellään täysistunnossa ja valiokunnissa samalla tavalla kuin lakiehdotukset yleensäkin. Valiokuntien mietinnöt budjettilakiesityksistä on kuitenkin laadittava syysistuntokaudella niin, että eduskunta voi päättää lakiehdotusten lopullisesta sisällöstä ja hyväksyä päätösten pohjalta valtion talousarvion ennen uuden varainhoitovuoden alkua. Käytännössä vaaditaan, että budjettilakiehdotusten ensimmäinen käsittely on päättynyt, ennen kuin budjettimietintö otetaan ratkaisevaan käsittelyyn valtiovarainvaliokunnassa.

Hallituksen esitys lisätalousarvioksi

Eduskunnalle annetaan hallituksen esitys lisätalousarvioksi, jos talousarvion muuttamiseen on perusteltua tarvetta (PL 86 §:n 1 mom.). Käytännössä eduskunnan käsiteltäväksi annetaan vuosittain yksi tai useampia lisätalousarvioesityksiä.

Lisätalousarvioesityksen käsittelystä on soveltuvin osin voimassa, mitä talousarvioesityksen käsittelystä säädetään (TJ 59 §:n 6 mom.). Eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 3 momentin säännös valiokunnan oikeudesta antaa omasta aloitteestaan lausunto valtiovarainvaliokunnalle koskee vain varsinaista valtion talousarvioesitystä, ei lisätalousarvioesitystä.

Hallituksen esitys valtiontaloutta koskevaksi eduskunnan muuksi päätökseksi

Valtion talousarvio- tai lisätalousarvioesityksestä erillisellä hallituksen esityksellä voidaan eduskunnan käsiteltäväksi antaa ehdotus suostumuksen antamiseksi valtion lainanottoon (PL 82 §:n 1 mom.), valtiontakaukseen tai valtiontakuuseen (PL 82 §:n 2 mom.) samoin kuin valtion kiinteän omaisuuden luovuttamiseen (PL 92 §:n 2 mom.) sekä määräysvallan hankkimiseen valtiolle yhtiössä tai määräysvallasta luopumiseen (PL 92 §:n 1 mom.).

Tällaista asiaa koskeva hallituksen esitys lähetetään valiokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi. Täysistunto päättää asiasta ainoassa käsittelyssä, jonka aluksi esitellään valiokunnan mietintö. Keskustelun jälkeen voidaan suorittaa yksityiskohtainen käsittely, jossa päätetään asiasta. Ainoan käsittelyn lopuksi päätetään ehdotuksen hyväksymisestä tai hylkäämisestä (TJ 55 §).

Eduskunnan päätös hallituksen esityksestä ilmoitetaan eduskunnan vastauksella valtioneuvostolle (TJ 68 §:n 1 mom.). Valtion talousarviosta tai lisätalousarviosta erillään tehdyt valtiontaloutta koskevat eduskunnan päätökset julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa (SSKL 3 §:n 3 kohta).

Hallituksen esitystä täydentävä esitys

Hallituksen esitystä voidaan perustuslain 71 §:n perusteella täydentää antamalla uusi täydentävä esitys. Menettely soveltuu tilanteeseen, jossa hallitus tahtoo omasta aloitteestaan tehdä sisältömuutoksia eduskunnan käsiteltävänä olevaan esitykseen, mutta arvioi esityksen peruuttamisen ja kokonaan uuden, korjatun esityksen antamisen epätarkoituksenmukaiseksi. Täydentävä esitys ei sisällä kaikkia esitykseen tavanomaisesti kuuluvia osia, vaan on sisällöllisesti alkuperäisen esityksen liitännäinen (HE 1/1998 vp, s. 121).

Täydentävää esitystä ei voida antaa sen jälkeen, kun asiaa valmistellut valiokunta on antanut alkuperäisestä esityksestä mietintönsä (PL 71 §).

Täydentävä esitys lähetetään siihen valiokuntaan, joka käsittelee valmistele-
vasti alkuperäistä hallituksen esitystä asiasta (TJ 31 §). Täydentävän esityk-
sen valiokuntaan lähettämistä varten täysistunnossa käydään lähetekeskus-
telu. Puhemiesneuvosto voi kuitenkin päättää täydentävän esityksen lähettä-
misestä valiokuntaan ilman lähetekeskustelua, mistä ilmoitetaan täysistun-
nolle (TJ 32 §:n 2 mom., PeVM 9/1999 vp, s. 3).

Käsittelyn pohjana valiokunnassa on alkuperäisen esityksen ja täydentävän
esityksen muodostama kokonaisuus (HE 1/1998 vp, s. 121/II). Valiokunnan
on käsiteltävä alkuperäinen esitys ja sitä täydentävä esitys toistensa yhtey-
dessä (TJ 31 §). Valiokunta antaa esityksistä yhden mietinnön.

Täydentävästä hallituksen esityksestä ei ole kysymys, jos ministeriö valmis-
telemansa esityksen käsittelyn yhteydessä esittää valiokunnalle käsityksiä
esityksen muuttamisesta tai täydentämisestä. Ministeriön asiana on harkita,
missä määrin tällainen menettely on mahdollinen ja milloin on syytä antaa
hallituksen esitystä täydentävä esitys. Jos ministeriö tuo valiokuntakäsitte-
lyn aikana esille useita pykälämuutoksia hallituksen esitykseen, asiaa käsit-
televän valiokunnan on syytä harkita ministeriön muutosehdotusten liittä-
mistä mietintöönsä tai lausuntoonsa.

4.2.2 Eduskunta-aloitteet (LA, TPA, TAA, LTA)

Kansanedustajan aloiteoikeus

Kansanedustajalla on oikeus tehdä lakialoitteita, talousarvioaloitteita ja lisä-
talousarvioaloitteita, myös alkuperäistä esitystä täydentävän esityksen joh-
dosta, sekä toimenpidealoitteita (PL 39 ja 70 § sekä 83 §:n 3 mom.). Edus-
kunta-aloite toimitetaan eduskunnan keskuskansliaan. Aloite on perustel-
tava lyhyesti. Samaan aloitteeseen ei saa sisällyttää erilaisia asioita (TJ 20 §:n
1 mom.).

Eduskunta-aloitteen ensimmäinen allekirjoittaja voi kirjallisesti peruuttaa
aloitteen (TJ 20 §:n 3 mom.).

Lakialoite (LA)

Lakialoite sisältää ehdotuksen lain säätämisestä (PL 39 §:n 2 mom.). Tämä
tarkoittaa joko kokonaan uuden lain säätämistä taikka voimassa olevan lain
muuttamista tai kumoamista. Lakialoitteen tulee sisältää täydellinen säädös-
tekstin muotoon laadittu lakiehdotus (HE 1/1998 vp, s. 92/I). Lakialoite voi-
daan tehdä eduskunnan ollessa koolla (PL 70 §, TJ 20 §:n 2 mom.).

Lakialoite lähetetään lähetekeskustelun jälkeen valiokuntaan valmistele-
västi käsiteltäväksi (TJ 32 §). Valiokunnan tulee kuitenkin työjärjestyksen 34 §:n 2

momentin mukaan käsitellä yleensä ensin hallituksen esitykset ja valtioneuvoston kirjelmät Euroopan unionin asioista. Vähintään 100 kansanedustajan allekirjoittama lakialoite on valtiopäiväasioiden keskinäisessä käsittelyjärjestyksessä (ks. siitä jakso 4.3) erityisasemassa muihin lakialoitteisiin verrattuna.

Lakialoite tulee valiokunnassa usein käsitellyksi yhdistämällä hallituksen esityksen ja aloitteen käsittely. Samaa asiaa koskevat hallituksen esitykset ja eduskunta-aloitteet on käsiteltävä toistensa yhteydessä ja niistä on annettava yhteinen mietintö, jolleivät erityiset syyt vaadi menettelemään toisin. Valiokunnan on kuitenkin huolehdittava siitä, ettei hallituksen esityksen johdosta laadittava mietintö viivästy asioiden yhdistämisen vuoksi (TJ 39 §:n 3 mom.; ks. jakso 5.2.1).

Lakialoitteeseen soveltuu muutoin, mitä edellä on hallituksen esitykseen liittyen sanottu lainsäädäntöasian käsittelystä eduskunnassa.

Toimenpidealoite (TPA)

Toimenpidealoite sisältää ehdotuksen lainvalmisteluun tai muuhun toimenpiteeseen ryhtymisestä. Toimenpidealoitteen käyttöala on laaja. Se voi lainvalmistelun lisäksi koskea myös esimerkiksi hallinnollisia toimenpiteitä. Aloitetta ei lainsäädäntöasiassakaan tarvitse laatia valmiin lakiehdotuksen muotoon. Aloite voi asiasta riippuen kohdistua paitsi hallitukseen tai valtioneuvostoon myös esimerkiksi eduskunnan omiin toimielimiin (HE 1/1998 vp, s. 92/II). Toimenpidealoite voidaan tehdä eduskunnan ollessa koolla (TJ 20 §:n 2 mom.).

Eduskunnan työjärjestyksen 34 §:n säännökset valtiopäiväasioiden keskinäisestä käsittelyjärjestyksestä ja asioiden yhdistämisestä koskevat myös toimenpidealoitteita (ks. jakso 4.3).

Täysistunnossa toimenpidealoite käsitellään valiokunnan mietinnön pohjalta ainoassa käsittelyssä (TJ 55 §).

Eduskunnan päätöksestä ilmoitetaan valtioneuvostolle eduskunnan kirjelmällä (TJ 68 §:n 1 mom.)

Talousarvioaloite (TAA)

Talousarvioaloite sisältää ehdotuksen valtion talousarvioon otettavasta määrärahasta tai muusta päätöksestä (PL 83 §:n 3 mom.). Talousarvioaloitetta lakisidonnaisesta määrärahasta ei voi tehdä ilman vastaavaa lakialoitetta.

Talousarvioaloite voidaan tehdä eduskunnan ollessa koolla, mutta vasta eduskunnalle annetun talousarvioesityksen johdosta. Aloite on jätettävä viimeistään kello 12 kymmenentenä päivänä siitä, kun talousarvioesitys on ilmoitettu saapuneeksi. Talousarvioaloite budjettiesitystä täydentävän esityksen johdosta on jätettävä viimeistään kello 12 neljäntenä päivänä esityksen saapuneeksi ilmoittamisesta (TJ 20 §:n 2 mom.).

Lähetekeskustelun päätyttyä talousarvioaloitteet lähetetään valtiovarainvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi. Valtiovarainvaliokunnassa aloitteet käsitellään talousarvioesityksen yhteydessä. Esityksestä ja aloitteista annetaan yhteinen mietintö (TJ 34 §:n 3 mom.).

Täysistunnossa talousarvioaloitteet ja valtion talousarvioesitys otetaan valtiovarainvaliokunnan mietinnön pohjalta ainoaan käsittelyyn (TJ 55 § ja 59

§:n 1 mom.). Edustajan tekemä ehdotus uuden ja hallituksen esitykseen sisällyttämättömän määrärahan tai muun päätöksen hyväksymisestä talousarvioon otetaan talousarviosta täysistunnossa päätettäessä huomioon vain, jos ehdotus on pantu vireille talousarvioaloitteella (TJ 59 §:n 3 mom.).

Lisätalousarvioaloite (LTA)

Lisätalousarvioaloite sisältää ehdotuksen lisätalousarvioon otettavasta määrarahasta tai muusta päätöksestä. Aloite voi koskea vain lisätalousarvioesitykseen välittömästi liittyvää valtion talousarvion muutosta (PL 86 §:n 2 mom.).

Lisätalousarvioaloite on jätettävä eduskunnan ollessa koolla viimeistään kello 12 neljäntenä päivänä siitä, kun lisätalousarvioesitys on ilmoitettu eduskuntaan saapuneeksi (TJ 20 §:n 2 mom.). Samassa ajassa on jätettävä talousarvioaloite talousarvioesitystä täydentävän esityksen johdosta. Vakiintuneen tulkinnan mukaan lisätalousarvioaloite ja talousarvioaloite täydentävän esityksen johdosta voidaan tehdä ainoastaan sellaisesta kohdasta, jota lisätalousarvioesitys tai täydentävän esitys koskee.

Aloitteet lähetetään valtiovarainvaliokuntaan valmisteltavasti käsiteltäviksi ja ne käsitellään lisätalousarvioesityksen yhteydessä. Muutoin talousarvioaloitteesta edellä sanottu koskee myös lisätalousarvioaloitetta.

Eduskunnan työtä koskevat ehdotukset (ETJ)

Kansanedustajalla on oikeus tehdä ehdotus eduskunnan työjärjestyksen muuttamisesta, tilapäisen valiokunnan asettamisesta ja muusta eduskunnan toimivaltaan kuuluvasta sellaisesta asiasta, jonka vireillepanosta ei ole erikseen säädetty (TJ 21 §).

Ehdotus toimitetaan keskuskansliaan. Puhemiesneuvosto voi tarvittaessa antaa lausunnon ehdotuksesta.

Ehdotus eduskunnan jonkin toimielimen toimivaltaan kuuluvasta asiasta toimitetaan keskuskansliasta asianomaisen toimielimen käsiteltäväksi (PNE 1/1999 vp, s. 14/I). Jos ehdotuksessa on kysymys eduskunnan työjärjestyksen 32 §:n 1 momentin mukaisesti valiokunnassa valmisteltavasta asiasta, tulee puhemiesneuvoston tehdä täysistunnolle ehdotus siitä, mihin valiokuntaan asia lähetetään (PNE 1/1999 vp, s. 13/II). Puhemiesneuvosto voi tarvittaessa antaa ehdotuksesta lausunnon, joka liitetään asiakirjoihin ja toimitetaan asiaa valmistelevalle valiokunnalle (PNE 1/1999 vp, s. 13/II).

4.2.3 Kansalaisaloite (KAA)

Perustuslain 53 §:n 3 momentin mukaan vähintään 50 000 äänioikeutetulla Suomen kansalaisella on oikeus tehdä eduskunnalle aloite lain säätämiseksi. Tästä säädetään kansalaisaloiteissa (12/2012), jonka mukaan kansalaisaloite sisältää lakiehdotuksen tai ehdotuksen lainvalmisteluun ryhtymisestä sekä ehdotuksen perustelut. Kansalaisaloitteen vastuuhenkilö toimittaa eduskunnalle kansalaisaloitteen sekä hyväksyttyjä kannatusilmoituksia koskevan Väestörekisterikeskuksen (1.1.2020 alkaen Digi- ja väestötietoviraston) päätöksen.

Kansalaisaloite ilmoitetaan täysistunnossa, minkä jälkeen puhemies päättää, minkä täysistunnon päiväjärjestykseen asia otetaan lähetekeskustelua varten. Puhemiesneuvosto tekee täysistunnolle ehdotuksen siitä, mihin valiokuntaan kansalaisaloite lähetetään valmisteltavaksi.

4.2.4 Valtioneuvoston tiedonanto (VNT) ja valtioneuvoston selonteko (VNS)

Valtioneuvoston keinoja

Valtioneuvosto voi antaa eduskunnalle tiedonannon tai selonteon valtakunnan hallintoa tai kansainvälisiä suhteita koskevasta asiasta (PL 44 §:n 1 mom.).

Tiedonannon käsittelyn päätteeksi toimitetaan äänestys valtioneuvoston tai ministerin nauttimasta luottamuksesta, jos keskustelun aikana on tehty ehdotus epäluottamuslauseen antamisesta valtioneuvostolle tai ministerille (PL 44 §:n 2 mom.).

Selonteon käsittelyssä ei voida tehdä päätöstä valtioneuvoston tai sen jäsenen nauttimasta luottamuksesta (PL 44 §:n 2 mom.).

Tiedonanto ja selonteko ovat keinoja, joiden avulla valtioneuvosto saa omasta aloitteestaan eduskunnassa käsiteltäväksi valtakunnan hallintoa tai kansainvälisiä suhteita koskevan asian. Nämä keinot eroavat toisistaan siinä, mitataanko niiden käsittelyn päätteeksi valtioneuvoston eduskunnassa nauttima luottamus vai ei. Perustuslain esitöiden mukaan on valtioneuvoston harkinnassa, kumpaan menettelyyn se kulloinkin turvautuu (HE 1/1998 vp, s. 95/II).

Valtioneuvostoa ei yllä esitetyn vuoksi tule lakiin otettavin säännöksin velvoittaa antamaan määrätystä asiasta ja tietyssä ajassa selontekoa eduskunnalle. Valtiosääntöoikeudelliselta kannalta on luontevampaa, että tarvittaessa eduskunta päättää tällaisesta velvoitteesta poliittisluonteisen pönten eli lausuman eikä oikeudellisesti sitovan lain muodossa (PeVL 37/2006 vp, s. 8/II). Jos valiokunta aikoo ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi lausuman, jonka mukaan valtioneuvoston on annettava määräajassa jostakin asiasta eduskunnalle selonteko, on aikomus saatettava ennen mietinnön hyväksymistä puhemiesneuvoston tietoon (ks. jakso 8.2).

Hallitusohjelma käsitellään eduskunnassa valtioneuvoston antaman tiedonannon pohjalta. Valtioneuvoston on nimittäin perustuslain 62 §:n mukaan annettava viivytyksettä ohjelmansa tiedonantona eduskunnalle. Samoin on meneteltävä valtioneuvoston kokoonpanon merkittävästi muuttuessa.

Tiedonanto on lisäksi säädetty annettavaksi, jos valtioneuvosto on päättämässä valtiontakauksen myöntämisestä Euroopan rahoitusvakausvälineelle (laki 668/2010, 3 §:n 2 mom.).

Talous- ja rahaliiton vakautta koskevien toimenpiteiden mekanismeissa on säädetty sekä tiedonannon että selonteon antamisesta (laki 869/2012, 3 §:n 2 ja 3 mom.).

Selonteosta on säädetty myös tasavallan presidentin päätöksentekoon liittyen, jos presidentti ei ratkaise tietynlaista asiaa valtioneuvoston ratkaisuehdotuksen mukaisesti. Tällöin asia voi tulla ratkaistavaksi eduskunnan selonteon johdosta hyväksymän kannanoton mukaisesti. (PL 58 §:n 2 mom.) Selonteosta on säädetty niin ikään eduskunnan osallistumisen keinona päätettäessä Suomen osallistumisesta sotilaalliseen kriisinhallintaan ja valmiusosaston asettamisesta (laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta 211/2006, 3 §).

Valtiontalouden lähivuosien kehyksistä annetaan säännönmukaisesti kevätestuntokaudella valtioneuvoston selonteko eduskunnan käsiteltäväksi.

Tiedonannon eduskuntakäsittely

Valtioneuvoston tiedonanto esitellään eduskunnalle, minkä jälkeen se otetaan käsiteltäväksi täysistunnossa (TJ 23 §:n 1 mom.). Asianomainen ministeri esittelee tiedonannon, minkä jälkeen asiasta käydään keskustelu. Tiedonanto voidaan esitellä eduskunnalle myös pelkästään suullisesti (PNE 1/1999 vp, s. 15/I).

Tiedonannosta käydyn keskustelun jälkeen toimitetaan äänestys valtioneuvoston tai ministerin nauttimasta luottamuksesta, jos keskustelussa on tehty ehdotus epäluottamuslauseen antamisesta.

Eduskunta voi lähettää tiedonannon valmistelevasti käsiteltäväksi valiokuntaan, jonka tulee tehdä ehdotus eduskunnan päätökseksi. (TJ 23 §:n 2 mom., viimeksi näin VNT 2/2012 vp – HaVM 13/2012 vp). Asia voidaan lähettää valmistelevan valiokunnan lisäksi myös muuhun valiokuntaan lausunnon antamista varten mietintövaliokunnalle.

Tiedonannon käsittely jatkuu täysistunnossa valiokunnan mietinnön pohjalta ns. palautekeskustelulla. Keskustelun jälkeen eduskunta päättää asiasta valiokunnan ehdotuksen pohjalta.

Eduskunnan päätös asiasta saatetaan valtioneuvoston tietoon eduskunnan kirjelmällä (TJ 68 §:n 1 mom.).

Selonteon eduskuntakäsittely

Valtioneuvoston selonteko esitellään eduskunnalle, minkä jälkeen se otetaan käsiteltäväksi täysistunnossa (TJ 23 §:n 1 mom.). Asianomainen ministeri esittelee selonteon eduskunnalle, ja asiasta käydään keskustelu.

Selonteko lähetetään siitä käydyn keskustelun päätyttyä valmistelevasti käsiteltäväksi valiokuntaan, jollei eduskunta päättää olla lähettämättä asiaa valiokuntaan. Tällöin eduskunta ei hyväksy selonteon johdosta kannanottoa (TJ 23 §:n 3 mom.). Käytännössä selonteko on tapana lähettää valiokuntaan. Eduskunta voi myös päättää, että yhden tai useamman muun valiokunnan on annettava lausunto asiasta sitä valmistelevasti käsittelevälle valiokunnalle (TJ 23 §:n 3 mom.).

Asiaa valmistelevan valiokunnan on mietinnössään ehdotettava selonteon johdosta hyväksyttävän kannanoton sanamuoto (TJ 23 §:n 3 mom.).

Selonteon käsittely jatkuu täysistunnossa valiokunnan mietinnön pohjalta ns. palautekeskustelulla. Keskustelun jälkeen eduskunta päättää selonteon johdosta hyväksyttävän kannanoton lopullisesta sisällöstä.

Eduskunnan päätös asiasta saatetaan valtioneuvoston tietoon eduskunnan kirjelmällä (TJ 68 §:n 1 mom.).

4.2.5 Välikysymys (VK)

Vähintään 20 kansanedustajaa voi tehdä valtioneuvostolle tai ministerille näiden toimialaan kuuluvasta asiasta välikysymyksen. Välikysymyskäsitte-
lyn päätteeksi toimitetaan äänestys valtioneuvoston tai ministerin nautti-
masta luottamuksesta, jos keskustelun aikana on tehty ehdotus epäluotta-
muslauseen antamisesta valtioneuvostolle tai ministerille (PL 43 §).

Välikysymys jätetään keskustansliaan (TJ 22 §:n 1 mom.). Välikysymys esi-
tetään täysistunnossa ja lähetetään keskustelutta valtioneuvostolle vastatta-
vaksi (TJ 22 §:n 1 mom.). Välikysymykseen vastataan eduskunnan täysistun-
nossa puhemiehen kanssa tarkemmin sovittavana ajankohtana 15 päivän ku-
luessa siitä, kun kysymys on saatettu valtioneuvoston tietoon (PL 43 §:n 1
mom., TJ 22 §:n 2 mom.).

Välikysymyskeskustelun päätyttyä toimitetaan äänestys valtioneuvoston tai
ministerin nauttimasta luottamuksesta, jos keskustelun aikana on tehty eh-
dotus epäluottamuslauseen antamisesta (TJ 22 §:n 3 mom.).

Eduskunta voi päättää lähettää asian valiokuntaan (TJ 22 §:n 3 mom.). Jos
asia lähetetään valiokuntaan, tulee sen tehdä ehdotus eduskunnan pää-
tökseksi (TJ 22 §:n 3 mom.).

Eduskunnan päätös asiasta saatetaan valtioneuvoston tietoon eduskunnan
kirjelmällä (TJ 68 §:n 1 mom.).

4.2.6 Kertomus (K)

Valtioneuvoston tulee antaa vuosittain eduskunnalle kertomus hallituksen
toiminnasta sekä niistä toimenpiteistä, joihin se on eduskunnan päätösten
johdosta ryhtynyt, samoin kuin kertomus valtiontalouden hoidosta ja talous-
arvion noudattamisesta (PL 46 §:n 1 mom.). Eduskunnalle annetaan muita
kertomuksia sen mukaan kuin perustuslaissa, muussa laissa tai eduskunnan
työjärjestyksessä säädetään (PL 46 §:n 2 mom.).

Valtioneuvosto antaa hallituksen toimista sekä valtiontaloudellisista sei-
koista yhtenäisen Hallituksen vuosikertomuksen, joka lähetetään valmistel-
tavaksi tarkastusvaliokuntaan. (TJ 32 §:n 4 mom.). Muut pysyvät erikoisva-
liokunnat antavat eduskunnan päätöksen perusteella kertomuksesta lausun-
tonsa tarkastusvaliokunnalle (PNE 1/2013 vp, s. 2/II).

Kertomus käsitellään täysistunnossa valiokunnan mietinnön pohjalta ainoan
käsitteilyn asiana (PL 41 §, TJ 55 §).

Eduskunnan päätös kertomusasiassa saatetaan kertomuksen antajalle tiedoksi eduskunnan kirjelmällä (TJ 68 §:n 1 mom.).

Eduskunnalle annettavia kertomuksia ovat:

- Hallituksen vuosikertomus
- Kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta ja kielellisten oikeuksien toteutumisesta sekä tarpeen mukaan muistakin kielioloista
- Kertomus ihmiskaupasta ja siihen liittyvistä ilmiöistä sekä ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutumisesta Suomessa (Kansallisen ihmiskaupparaportoin kertomus)
- Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus
- Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus sekä erilliskertomukset
- Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomus toiminnastaan, kertomukset vaalirahoituksen ja puoluerahoituksen valvonnasta sekä erilaiset erilliskertomukset
- Eduskunnan pankkivaltuuston kertomus
- Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan toimintakertomus
- Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan kertomus Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta
- Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomus ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta
- Eduskunnan kirjaston kertomus
- Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomus
- Suomen itsenäisyyden juhlarahaston Sitran toimintakertomus
- Yleisradion hallintoneuvoston kertomus eduskunnalle yhtiön toiminnasta
- Eduskunnan tilintarkastajien tilintarkastuskertomus eduskunnan tilinpäätöksestä, toimintakertomuksesta ja kirjanpidosta sekä hallinnosta samoin kuin vastaavat kertomukset Valtiontalouden tarkastusviraston ja Ulkopoliittisen instituutin osalta
- Ilmastovuosisikertomus

- Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus yhdenvertaisuuden toteutumisesta. Kertomuksessa käsitellään myös ihmiskauppaa ja siihen liittyviä ilmiöitä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu voi antaa kertomuksen yhdessä tasa-arvovaltuutetun kanssa.
- Tasa-arvovaltuutetun kertomus tasa-arvon toteutumisesta. Tasa-arvovaltuutettu voi antaa kertomuksen yhdessä yhdenvertaisuusvaltuutetun kanssa.
- Lapsiasiavaltuutetun kertomus lapsen edun ja oikeuksien toteutumisesta
- Tietosuojavaltuutetun toimiston toimintakertomus
- Tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomus toiminnastaan

4.2.7 Euroopan unionin asiat (U, E, UTP, TS, M)

Valtioneuvoston kirjelmä (U-asia)

Eduskunta käsittelee perustuslain 96 §:n 1 momentin mukaan ehdotukset sellaisiksi säädöksiksi, sopimuksiksi tai muiksi toimiksi, joista päätetään Euroopan unionissa ja jotka muutoin perustuslain mukaan kuuluisivat eduskunnan toimivaltaan.

Valtioneuvoston on toimitettava kirjelmällään tällainen ehdotus eduskunnalle viipymättä siitä tiedon saatuaan eduskunnan kannan määrittelyä varten (PL 96 §:n 2 mom.). Valtioneuvoston kirjelmällä eduskunnan käsiteltäväksi perustuslain 96 §:n mukaan toimitettavia asioita kutsutaan U-asioiksi. Ne käsitellään suuressa valiokunnassa ja yleensä yhdessä tai useammassa sille lausunnon antavassa muussa valiokunnassa. Unionin yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskeva U-asia käsitellään kuitenkin ulkoasiainvaliokunnassa (PL 96 §:n 2 mom.).

Valtioneuvoston on annettava asianomaisille valiokunnille tiedot asian käsittelystä Euroopan unionissa. Suurelle valiokunnalle tai ulkoasiainvaliokunnalle on ilmoitettava myös valtioneuvoston kanta asiassa (PL 96 §:n 3 mom.).

Suuri valiokunta tai ulkoasiainvaliokunta voi tarvittaessa antaa valtioneuvoston kirjelmässä tarkoitetusta ehdotuksesta lausunnon valtioneuvostolle (PL 96 §:n 2 mom.).

Puhemies lähettää U-asiassa annetun valtioneuvoston kirjelmän asian laadun mukaan suureen valiokuntaan tai ulkoasiainvaliokuntaan. Puhemies määrää samalla asiasta suurelle valiokunnalle tai ulkoasiainvaliokunnalle

lausunnon antavasta valiokunnasta (TJ 30 §:n 1 mom.). Asia voidaan kuitenkin jättää lähettämättä lausunnonle. Puhemies voi lähettää U-asian erikoisvaliokuntaan myös mahdollisia toimenpiteitä varten tai vain tiedoksi. Valtioneuvoston kirjelmän lähettämisestä valiokuntiin ilmoitetaan täysistunnossa (TJ 30 §:n 2 mom.).

Suuri valiokunta ja ulkoasiainvaliokunta voivat lisäksi pyytää U-asiasta muulta valiokunnalta lausunnon (TJ 38 §:n 1 mom.) taikka lähettää asian muuhun valiokuntaan mahdollisia toimenpiteitä varten tai vain tiedoksi.

Suuressa valiokunnassa U-asian käsittely perustuu valtioneuvoston kirjelmään, erikoisvaliokunnan lausuntoon sekä valtioneuvoston ilmoittamaan kantaan. Suuri valiokunta voi kuitenkin asian kiireellisyyden niin vaatiessa ottaa U-asian käsiteltäväksi, vaikka erikoisvaliokunnan lausunto ei ole sille saapunut (SuVTJ 15 §:n 2 mom.).

U-asiasta käydään suuressa valiokunnassa keskustelu. Sen päätyttyä puheenjohtaja ehdottaa valiokunnan hyväksyttäväksi eduskunnan kannan. Se hyväksytään pönnen muodossa olevana valiokunnan lausumana, jollei valiokunta päättä antaa asiasta lausuntoa (SuVTJ 15 §:n 3 mom.). Suuren valiokunnan ilmaisema eduskunnan kanta on ohjeellinen lähtökohta valtioneuvoston toiminnalle EU:n toimielimissä.

Suuri valiokunta voi hyväksyä lausuman valtioneuvoston jäsenen tai tämän edustajan ollessa valiokunnassa läsnä. Lausuma saatetaan valtioneuvoston tietoon (SuVTJ 15 §:n 4 mom.).

Puhemiesneuvosto voi päättää U-asian ottamisesta keskusteltavaksi myös täysistunnossa, jolloin eduskunta ei kuitenkaan tee päätöstä asiassa (PL 96 §:n 2 mom.).

Valtioneuvoston selvitys (E- ja UTP-asiat)

Suuren valiokunnan tulee perustuslain 97 §:n 1 momentin mukaan saada pyynnöstään ja muutoinkin tarpeen mukaan valtioneuvostolta selvitys muiden kuin unionin yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevien asioiden valmistelusta Euroopan unionissa. Ulkoasiainvaliokunnalla on perustuslain saman säännöksen perusteella oikeus saada valtioneuvostolta EU:n asioiden osalta selvityksiä Euroopan unionin yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevista asioista.

Valtioneuvoston tämän säännöksen nojalla antamia selvityksiä suurelle valiokunnalle kutsutaan E-asioiksi. Ulkoasiainvaliokunnalle annettuja selvityksiä yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla kutsutaan UTP-asioiksi. Koska ulkoasiainvaliokunnalle perustuslain mukaan annettava selvitys voi koskea paitsi yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa myös Suomen suhteita

ulkovaltoihin, voi UTP-asiana näin ollen tulla ulkoasiainvaliokunnan käsiteltäväksi muitakin kuin Euroopan unionin asioita.

Suuri valiokunta ja ulkoasiainvaliokunta voivat pyytää E- ja UTP-asioista lausuntoja muilta valiokunnilta (TJ 38 §:n 1 mom.).

Suuri valiokunta lähettää valtioneuvostolta saamansa selvityksen asianomaiselle erikoisvaliokunnalle yleensä mahdollisia toimenpiteitä varten. Suuri valiokunta voi myös lähettää asian erikoisvaliokunnalle vain tiedoksi. Ulkoasiainvaliokunta voi toimia samoin.

Puhemiesneuvosto voi päättää E- ja UTP-asian ottamisesta keskusteltavaksi täysistunnossa, jolloin eduskunta ei kuitenkaan tee päätöstä asiasta (PL 97 §:n 1 mom.), vaan päätösvalta kuuluu suurelle valiokunnalle tai ulkoasiainvaliokunnalle.

Suuressa valiokunnassa E-asian käsittely perustuu valtioneuvoston antamaan selvitykseen sekä erikoisvaliokunnan lausuntoon, jos lausunto on annettu. Suuri valiokunta voi asian kiireellisyyden niin vaatiessa ottaa asian käsiteltäväksi, vaikka sen pyytämä erikoisvaliokunnan lausunto ei ole saapunut (SuVTJ 16 §:n 2 mom.). Suuri valiokunta ja ulkoasiainvaliokunta voivat antaa E- ja UTP-asiassa lausunnon tai lausuman valtioneuvostolle (PL 97 §:n 3 mom. ja SuVTJ 16 §:n 4 mom.) ja ilmaista eduskunnan kannan. Suuri valiokunta voi myös pelkästään toimittaa saamansa erikoisvaliokunnan lausunnon tiedoksi valtioneuvostolle.

Jatkokirjelmät (UJ, UTPJ ja EJ)

Jatkokirjelmä on U-, E- tai UTP -asiaan liittyvä asiakirja, jolla valtioneuvosto täyttää perustuslain 96 ja 97 §:stä johtuvan velvollisuutensa antaa eduskunnalle tietoja ja selvityksiä asioiden valmistelun ja käsittelyn etenemisestä Euroopan unionissa. Jatkokirjelmällä valtioneuvosto voi myös ehdottaa, että Suomen kantaa on muutettava esim. neuvottelutilanteen vuoksi. Jatkokirjelmä liittyy aina eduskunnassa jo aiemmin vireille saatettuun U-, E- tai UTP-asiaan.

Suuri valiokunta tai ulkoasiainvaliokunta lähettää eduskunnalle annetut jatkokirjelmät asianomaisille erikoisvaliokunnille yleensä mahdollisia toimenpiteitä varten.

Toissijaisuusasiat (TS)

Kansalliset parlamentit voivat Lissabonin sopimuksen toissijaisuus- ja suhteellisuusperiaatteen soveltamista koskevan pöytäkirjan N:o 2 mukaan lä-

hettää Euroopan parlamentin puhemiehelle sekä neuvoston ja komission puheenjohtajille perustellun lausunnon syistä, joiden perusteella kansallinen parlamentti arvioi, että unionin tavanomaisessa lainsäädäntömenettelyssä säädettävä säädösehdotus on SEUT 5 artiklassa määritellyn toissijaisuusperiaatteen vastainen. Perusteltu lausunto on toimitettava toimielimille kahdeksan viikon kuluessa siitä, kun säädöstä koskeva esitys on toimitettu kansallisille parlamenteille.

Unionin toimielinten toimitettua valvonnan toteuttamista varten tarpeelliset asiakirjat eduskunnalle ne merkitään saapuneiksi suuressa valiokunnassa. Suuri valiokunta lähettää asiakirjat asianomaisille erikoisvaliokunnille ja Ahvenanmaan maakuntapäiville. Nämä voivat esittää suurelle valiokunnalle, että se tarkastelee säädösehdotusta toissijaisuusperiaatteen kannalta. Erikoisvaliokunta voi tehdä ehdotuksen pöytäkirjaan tehdyllä kannanotolla, sisällyttää esityksen U- tai E-asiasta annettavaan lausuntoon tai muutoin tarkoituksenmukaisella tavalla. Suuri valiokunta päättää, ryhtyykö se tutkimaan asiaa. Ahvenanmaan maakuntapäivien tekemän ehdotuksen tutkiminen on pakollista. Menettelyn päätteeksi suuri valiokunta laatii mietinnön, jossa se voi ehdottaa, että eduskunta päättää antaa EU:n toimielimille muistutuksen eli perustellun lausunnon toissijaisuusperiaatteen rikkomisesta (TJ 30 §:n 3 ja 4 mom. ja SuVTJ 17 §:n 3 mom.).

Eurooppa-neuvoston aloitteet (M)

Eurooppa-neuvosto voi EU-sopimuksen 48 artiklan 7 kohdan nojalla yksimielisesti tehdyllä päätöksellä muuttaa neuvoston päätöksenteossa noudatettavan yksimielisyysvaatimuksen määränemmistöksi tai erityisen lainsäätämisyjärjestyksen tavalliseksi lainsäätämisyjärjestykseksi. Eurooppa-neuvoston tätä tarkoittava aloite toimitetaan kansallisille parlamenteille.

Jos kansallinen parlamentti ilmoittaa kuuden kuukauden kuluessa vastustavansa ehdotusta, Eurooppa-neuvoston esittämää muutosta ei tehdä.

Eduskunta lähettää aloitteen sen asiasisällöstä riippuen valmistelevasti käsiteltäväksi suureen valiokuntaan tai ulkoasiainvaliokuntaan mietinnön laatimista varten, sekä tarpeen mukaan lausunnon antamista varten yhdelle tai useammalle erikoisvaliokunnalle.

Eurooppa-neuvoston ja EU:n neuvoston kokoukset (EUN)

Eurooppa-neuvoston ja EU:n eri neuvostojen kokouksista kuullaan suuressa valiokunnassa säännönmukaisesti etukäteen ja jälkikäteenkin pääministeriä tai asianomaista valtioneuvoston jäsentä. Ulkoasiainvaliokunta kuulee pääministeriä tai valtioneuvoston jäsentä YUTP-asioissa. Ministerikuulemisia toimitetaan myös eri erikoisvaliokunnissa.

Istuntokauden ulkopuolella neuvoston kokouksia koskevat valtioneuvoston valmistelumuistiot toimitetaan suuren valiokunnan ja ulkoasiainvaliokunnan jäsenille nk. kirjallisessa menettelyssä. Kirjallisessa menettelyssä asiakirjat jaetaan valiokuntakanslioiden toimesta valiokunnan jäsenille sähköpostitse. Valiokunnan jäsenillä on mahdollisuus kommentoida muistioita asetettuun määräaikaan mennessä, jonka jälkeen kommentit toimitetaan edelleen valtioneuvoston tietoon. Kirjallisessa menettelyssä käsitellyt muistiot kirjataan valiokunnan pöytäkirjaan valiokunnan varsinaisessa kokouksessa. Valiokunnat eivät voi tehdä muodollisia päätöksiä kirjallisessa menettelyssä. Valiokunnan puheenjohtajan on tarvittaessa kutsuttava valiokunta koolle myös istuntokauden ulkopuolella.

4.2.8 Puhemiesneuvoston ehdotus (PNE)

Puhemiesneuvosto voi tehdä aloitteen eduskunnan virkamiehiä koskevan lain ja eduskunnan työjärjestyksen säätämisestä tai muuttamisesta sekä ehdotuksia muiksi eduskunnan toimintaa koskeviksi säännöksiksi (PL 34

§:n 3 mom.). Eduskunnan työjärjestyksen 6 §:n 1 momentin perusteella puhemiesneuvoston tehtävänä on tehdä perustuslaissa erikseen mainittuja säädöksiä koskevien ehdotusten lisäksi ehdotuksia eduskunnan vaalisäännön säätämiseksi (7 kohta) ja eduskunnan sisäistä hallintoa koskevien ohjesääntöjen säätämisestä, jollei näiden ehdotusten tekemistä ole säädetty kansliatoimikunnan tehtäväksi (8 kohta), sekä ehdotuksia eduskunnan valitsemien toimielinten johtosäännöiksi (9 kohta).

Kansliatoimikunnalla ei muodollisesti ole toimivaltaa panna ohjesäännön säätämistä koskevaa asiaa eduskunnassa vireille. Kansliatoimikunta voi kuitenkin työjärjestyksen 73 §:n 7 kohdan perusteella tehdä puhemiesneuvostolle aloitteen eduskunnan tilisäännön säätämisestä (PeVM 9/1999 vp, s. 5/I). Tilisäännön hyväksyminen tulee eduskunnassa vireille puhemiesneuvoston ehdotuksella.

Puhemiesneuvoston ehdotuksesta käydään täysistunnossa lähetekeskustelu, jonka jälkeen ehdotus lähetetään valiokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi. Valiokunnassa asia käsitellään samalla tavalla kuin esimerkiksi hallituksen esityksen perusteella käsiteltävät lainsäädäntöasiat.

Täysistunnossa asian käsittelyä jatketaan valiokunnan mietinnön pohjalta. Puhemiesneuvoston ehdotus eduskunnan virkamiehiä koskevan lain säätämisestä käsitellään kuten lainsäädäntöasia yleensäkin. Ehdotus eduskunnan työjärjestyksen säätämisestä hyväksytään täysistunnossa lakiehdotuksen käsittelystä säädettyssä järjestyksessä (PL 52 §:n 1 mom.). Ohje- ja johtosääntöjen säätämisestä päätetään ainoassa käsittelyssä.

Eduskunnan päätöksestä ilmoitetaan valtioneuvostolle eduskunnan kirjelmällä (TJ 68 §:n 1 mom.). Valtioneuvosto esittelee eduskunnan hyväksymän lain tasavallan presidentin vahvistettavaksi (PL 77 §) ja julkaisee lain Suomen säädöskokoelmassa (PL 79 §:n 1 mom.). Eduskunnan päätöstä eduskunnan työjärjestyksestä taikka ohje- tai johtosäännöstä ei toimiteta tasavallan presidentin vahvistettavaksi. Eduskunnan työjärjestys samoin kuin ohje- ja johtosäännöt julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa (SSKL 2 §:n 2 kohta).

4.2.9 Lepäämään hyväksytty lakiehdotus (LJL)

Perustuslainsäätämisyjärjestyksessä käsiteltävä lakiehdotus voidaan perustuslain 73 §:n 1 momentin perusteella hyväksyä ehdotuksen toisessa käsittelyssä lepäämään ensimmäisiin eduskuntavaalien jälkeisiin valtiopäiviin. Lepäämään voidaan hyväksyä myös ehdotus laiksi Ahvenanmaan itsehallintolain muuttamisesta (PL 75 §, AIL 69§) ja ehdotus laiksi Ahvenanmaan maanhankintalain muuttamisesta (PL 75 §, AMHL 17 §). Eduskunnan päätös ilmoitetaan eduskunnan vastauksella valtioneuvostolle. Jos päätöksellä on hyväksytty lausumia, ne eivät jää lepäämään, vaan ovat voimassa heti.

Lepäämään hyväksytystä lakiehdotuksesta käydään vaalien jälkeen pidettävillä ensimmäisillä valtiopäivillä lähetekeskustelu ja asia lähetetään valiokuntaan valmisteltavaksi.

Lepäämään hyväksytty lakiehdotus on valiokunnan annettua siitä mietintönsä hyväksyttävä asiasisällöltään muuttamattomana täysistunnossa yhden käsittelyn asiana päätöksellä, jota on kannattanut vähintään kaksi kolmasosaa annetuista äänistä (PL 73 §:n 1 mom.).

Maininnalla lakiehdotuksen hyväksymisestä "asiasisällöltään muuttamattomana" on tarkoitus mahdollistaa tekniset korjaukset lakiehdotukseen samoin kuin vanhentuneiden viittausten ja lakiehdotuksen voimaantulosäännösten mahdollinen muuttaminen (HE 1/1998 vp, s. 124/I). Rajausta on kuitenkin tulkittava suppeasti. Muutosmahdollisuus voi tulla kysymykseen vain silloin, kun on kiistatonta, ettei muutoksilla voi olla mitään vaikutusta lakiehdotuksen asiasisältöön (PeVM 1/2007 vp, s. 1-2).

Eduskunnan päätöksestä ilmoitetaan eduskunnan kirjelmällä valtioneuvostolle (TJ 68 §:n 1 mom.), joka esittelee lain tasavallan presidentin vahvistettavaksi ja julkaisee lain Suomen säädöskokoelmassa.

4.2.10 Vahvistamatta jäänyt laki (VJL)

Valtioneuvoston on perustuslain 77 §:n mukaan esiteltävä eduskunnan hyväksymä laki tasavallan presidentin vahvistettavaksi. Presidentin on päätet-

tävä lain vahvistamisesta kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun laki on toimitettu vahvistettavaksi. Määräaika lasketaan alkavaksi siitä, kun eduskunnan vastaus on toimitettu valtioneuvostolle esiteltäväksi presidentille (HE 1/1998 vp, s. 128/I). Presidentti voi hankkia laista lausunnon korkeimmalta oikeudelta tai korkeimmalta hallinto-oikeudelta.

Jos presidentti päättää jättää lain vahvistamatta tai ei vahvista sitä kolmen kuukauden määräajan kuluessa, laki palautuu eduskunnan käsiteltäväksi (PL 77 §:n 2 mom.). Perustuslaissa käytetyllä ilmaisulla "palautuu" on korostettu sitä, että asia otetaan ilman erillistä palauttamistoimenpidettä eduskunnassa uudelleen käsiteltäväksi (HE 1/1998 vp, s. 128/II).

Palautunut laki otetaan viipymättä eduskunnassa uudelleen käsiteltäväksi (PL 78 §). Asiasta käydään lähetekeskustelu, jonka päätyttyä laki lähetetään valiokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi.

Laki on valiokunnan annettua siitä mietintönsä hyväksyttävä asiasisällöltään muuttamattomana tai hylättävä eduskunnan täysistunnossa yhden käsitteilyn asiana äänten enemmistöllä (PL 78 §). Rajausta "asiasisällöltään muuttamattomana" on tässäkin yhteydessä tulkittava suppeasti (HE 1/1998 vp, s. 129/II).

Jos eduskunta hyväksyy lain uudelleen asiasisällöltään muuttamattomana, se tulee voimaan ilman vahvistusta (PL 77 §:n 2 mom.). Tämän vuoksi valiokunnan on mietinnössään ehdotettava lain voimaantulosäännökseen täsmällistä voimaantulopäivää, jos se ehdottaa lakia uudelleen hyväksyttäväksi.

Lain katsotaan rauenneen, jos eduskunta ei ole sitä uudestaan hyväksynyt (PL 77 §:n 2 mom.).

Eduskunnan päätöksestä ilmoitetaan valtioneuvostolle eduskunnan kirjelmällä (TJ 68 §:n 1 mom.). Valtioneuvosto julkaisee lain Suomen säädöskoelmassa (PL 79 §:n 2 mom.).

4.2.11 Valiokunnan oma asia (O)

Valiokunnalla on perustuslain 47 §:n 2 momentin nojalla oikeus saada valtioneuvostolta tai asianomaiselta ministeriöltä selvitys toimialaansa kuuluvasta asiasta. Valiokunta voi selvityksen johdosta antaa asiasta lausunnon valtioneuvostolle tai ministeriölle. Tarkastusvaliokunnalla ja tiedusteluvalvontavalio-
kunnalla on oikeus ottaa omasta aloitteestaan käsiteltäväksi valiokunnan toimialaan kuuluva asia sekä laatia siitä mietintö täysistunnolle (TJ 31 a § ja 31 b §).

Valiokunnan valtioneuvostolta tai ministeriöltä pyytämät selvitykset käsitellään valiokunnan omina O-asioina. Valiokunta voi antaa selvityksen johdosta lausunnon valtioneuvostolle tai ministeriölle.

Selvityksen saanut valiokunta voi pyytää siitä lausunnon toiselta valiokunnalta (TJ 38 §:n 1 mom.). Lausuntomenettely ei kuitenkaan voi olla yleisesti tarpeen (PeVM 11/2002 vp, s. 2/II). Lausuntopyyntöjen esittämiseen toisille valiokunnille on etenkin tällaisissa, valiokunnan omasta aloitteesta käsiteltäväksi ottamissa asioissa suhtauduttava pidättyvästi. Lausuntopyyntö tulee lisäksi aina yksilöidä (PeVM 11/2002 vp, s. 2/II) koskemaan esimerkiksi tiettyä asiaa tai näkökulmaa.

Puhemiesneuvosto voi valiokunnan esityksestä päättää selvityksen ottamisesta keskusteltavaksi täysistunnossa, jolloin eduskunta ei kuitenkaan tee päätöstä asiassa (TJ 30 a §). Selvityksen ottaminen keskusteltavaksi täysistunnossa on poikkeuksellista. Se voi tulla kysymykseen lähinnä vain, jos asia arvioidaan yleisesti kiinnostavaksi ja jos siitä on keskustelun käymiseksi riittävästi aineistoa (PeVM 11/2002 vp, s. 2).

Valiokunta voi käsitellä O -asioina myös muita toimialaansa kuuluvista asioista laatimiaan tai laadittamia selvityksiä, kuten tutkimusraportteja.

4.2.12 Muu asia (M)

Asetus

Jos valtioneuvosto yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa toteaa, että maassa vallitsevat poikkeusolot, voidaan valtioneuvoston asetuksella säätää valmiuslain II osan säännösten soveltamisen aloittamisesta.

Tällainen *käyttöönottoasetus* on valmiuslain 6 §:n 3 momentin mukaan saatettava heti eduskunnan käsiteltäväksi. Eduskunnassa asiasta käydään lähetekeskustelu, jonka päätyttyä asia lähetetään valiokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi (TJ 32 §). Täysistunnossa asia otetaan valiokunnan mietinnön pohjalta ainoaan käsittelyyn (TJ 55 §). Eduskunta päättää, saako asetus jäädä voimaan vai onko se kumottava osittain tai kokonaan ja onko se voimassa säädetyin vai sitä lyhyemmän ajan.

Vastaavasti menetellään, jos on annettu asetus toimivaltuuksien soveltamisen aloittamisesta kiireellisessä tapauksessa ja toimivaltuuksien käytön jatkamisesta.

Valmiuslain II osan säännösten nojalla annettavat valtioneuvoston ja ministeriön asetukset saatetaan välittömästi eduskunnan käsiteltäväksi. Eduskunta päättää, onko asetukset kumottava.

Eduskunnan päätöksestä ilmoitetaan valtioneuvostolle eduskunnan kirjelmällä (TJ 68 §:n 1 mom.).

Vastaavan kaltaisia säännöksiä ns. valtuuslainsäädännön nojalla annettavien asetusten tai valtioneuvoston päätösten saattamisesta eduskunnan tarkastettavaksi on myös (ks. perustuslain 23 §:n 2 mom.)

- puolustustilalain 3–5 §:ssä,
- eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä annetun lain 2 §:ssä,
- suhdannetalletuslain 19 §:ssä ja
- rakennusverolain 26 §:ssä.

Muita tapauksia

Eduskunnan päätettäviin kuuluu edellä mainittujen lisäksi erinäisiä yksittäisiä, valiokunnassa valmisteltavia valtiopäiväasioita. Tällaisia muita eli M-asioita ovat esimerkiksi puhemiehen menettelyn tutkiminen perustuslakivaliokunnassa (PL 42 §:n 2 mom.) sekä perustuslakivaliokunnan käsiteltäviin kuuluvat ministerivastuuasiat (PL 115 §), kysymykset kansanedustajan syytteen asettamisesta (PL 30 §:n 2 mom.), edustajantoimesta erottamisesta (PL 28 §:n 3 mom. ja TJ 6 §) ja edustajantoimen julistamisesta lakaneeksi (PL 28 §:n 4 mom.) sekä eduskunnan oikeusasiamiehen vapauttamisesta tehtävästään (PL 38 §:n 2 mom.). M-asia on myös mahdollisesti tarvittava valtiovarainvaliokunnan ehdotus täysistunnolle siitä, miten hallituksen esitystä valtion talousarvioksi noudatetaan väliaikaisesti talousarviona (TJ 59 §:n 5 mom.), sekä valtiovarainvaliokunnan päätös valtion henkilöstön palvelussuhteen ehtoja koskevan sopimuksen hyväksymisestä (PL 89 §).

M-asioita ovat lisäksi esityksen tekeminen valiokunnan jäsenten tai varajäsenten määrän lisäämisestä (TJ 8 §:n 3 mom.) sekä ehdotuksen tekeminen puhemiesneuvostolle edustajanpalkkion tai sen osan menettämisestä (TJ 6 §).

Ydinenergialain 11 §:n nojalla tehty valtioneuvoston periaatepäätös on saman lain 15 §:n 1 momentin perusteella annettava viipymättä eduskunnan tarkastettavaksi, jos valtioneuvosto on päätöksellään katsonut ydinvoiman rakentamisen olevan yhteiskunnan kokonaisedun mukaista. Asia lähetetään M-asiana valiokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi. Eduskunta voi ydinenergialain 15 §:n 1 momentin mukaan kumota periaatepäätöksen sellaiseen tai päättää, että se jää sellaisenaan voimaan.

M-asia on myös eduskuntaan toimitettu Eurooppa-neuvoston aloite sekä hallituksen kirjelmällä eduskunnan käsiteltäväksi annettava Ahvenanmaan maakuntapäivien aloite valtakunnan lainsäädäntövallan piiriin kuuluvassa asiassa (PL 75 §:n 2 mom., AIL 22 §:n 1 mom.). Maakuntapäivien aloite käsitellään eduskunnassa samalla tavalla kuin hallituksen esityksellä tai lakialoitteella vireille pantu lainsäädäntöasia (ks. PeVM 13/2006 vp, s. 2/I).

4.2.13 Sekalaiset hallinnolliset asiat

Valiokunnan käsiteltäväksi voi valtiopäiväasioiden lisäksi tulla myös erinäisiä eduskunnan sisäisiä hallinnollisia asioita. Tällaisia ovat esimerkiksi puhemiesneuvoston tai kansliatoimikunnan pyytämät lausunnot eduskunnan sisäisistä hankkeista. Näille asioille ei anneta erityistä tunnusta, mutta niiden käsittely valiokunnassa kirjataan pöytäkirjaan. Asiasta mahdollisesti annettava lausunto toimitetaan lausunnon pyytäjälle.

Valiokunta voi käsitellä myös esimerkiksi valiokunnan matkoihin ja vierailuihin liittyviä asioita, joista mahdollisesti tehtävät päätökset kirjataan tarpeen mukaan pöytäkirjaan.

4.3 Valtiopäiväasioiden keskinäinen käsittelyjärjestys

Valiokunnan tulee ilman aiheutonta viivytystä käsitellä sinne lähetetyt asiat ja antaa niistä asian laadun mukaan mietintö täysistunnolle tai lausunto toiselle valiokunnalle (TJ 34 §:n 1 mom.).

Kiireellisesti on käsiteltävä asiat, jotka koskevat valtioneuvoston tai ministerin luottamusta (TJ 34 §:n 2 mom.). Nämä asiat on luonteensa takia syytä valmistella ja saada päätökseen mahdollisimman nopeasti (PNE 1/1999 vp, s. 20/II).

Perustuslakivaliokunnan on asian luonteesta johtuen käsiteltävä viipymättä perustuslain 42 §:n 2 momentin nojalla valiokunnan ratkaistavaksi lähetetty asia puhemiehen menettelyn oikeellisuudesta.

Valiokunnan tulee yleensä käsitellä ensin hallituksen esitykset sekä valtioneuvoston kirjelmät Euroopan unionin asioista (TJ 34 §:n 2 mom.). Lainsäädäntötyön johtamista samoin kuin valtion talousarvio- ja lisätalousarvioesitysten laatimista pidetään valtioneuvoston tärkeimpinä ja keskeisimpinä tehtäväkokonaisuuksina (HE 1/1998 vp, s. 107/II). Eduskunnan työjärjestyksen säännöksellä on siksi katsottu perustelluksi säilyttää hallituksen esitysten periaatteellinen etusija valiokuntatyössä (PNE 1/1999 vp, s. 21/I).

Samaa asiaa koskevat hallituksen esitykset ja eduskunta-aloitteet on eduskunnan työjärjestyksen 39 §:n 3 momentin mukaan käsiteltävä toistensa yhteydessä ja niistä on annettava yhteinen mietintö, jolleivät erityiset syyt vaadi menettelemään toisin. Valiokunnan on kuitenkin huolehdittava siitä, ettei hallituksen esityksen johdosta laadittava mietintö viivästy asioiden yhdistämisen vuoksi (TJ 39 §:n 3 mom.).

Valtioneuvoston kirjelmät U-asioista koskevat usein sellaisia Euroopan unionissa parhaillaan käsiteltävinä olevia kysymyksiä, joihin suuren valiokunnan tai ulkoasiainvaliokunnan tulee ilmoittaa eduskunnan kanta mahdollisimman nopeasti. Siksi myös lausuntovaliokuntien on otettava nämä asiat riipeästi käsiteltäviksi (PNE 1/1999 vp, s. 21/I). E- ja UTP-asiat käsitellään niiden kiireellisyyden vaatimassa järjestyksessä hallituksen esitysten ja U-asioiden käsittelyä kuitenkin viivyttämättä.

Puhemiesneuvosto voi antaa tarkempia ohjeita siitä, missä järjestyksessä asiat otetaan käsiteltäviksi valiokunnissa (TJ 34 §:n 3 mom.).

Valiokunnan on otettava sinne lähetetyt asiat käsiteltäväksi yleensä seuraavassa järjestyksessä:

- 1) valtioneuvoston tai ministerin luottamusta koskevat asiat
- 2) perustuslakivaliokunnassa perustuslain 42 §:n 2 momentissa tarkoitettu asia puhemiehen menettelyn oikeellisuudesta
- 3) lepäämään hyväksytyt lakiehdotukset tai vahvistamatta jääneet lait
- 4) hallituksen esitykset, esitysten keskinäisen käsittelyjärjestyksen määrittämiseksi on kiinnitettävä asianmukaista huomiota ns. budjettilakien valmistumisaikatauluun ja lakiehdotusten suunniteltuihin voimaantuloaikoihin
- 5) Euroopan unionin asiat sekä suurelle valiokunnalle tai ulkoasiainvaliokunnalle niistä annettavat lausunnot
- 6) selonteot
- 7) kansalaisaloitteet ja vähintään 100 edustajan allekirjoittamat lakialoitteet
- 8) kertomukset
- 9) eduskunnan tarkastettaviksi saatetut asetukset
- 10) muut kuin 7 kohdassa tarkoitettut lakialoitteet ja
- 11) toimenpidealoitteet.

Luettelon mukainen asioiden keskinäinen käsittelyjärjestys on kiireellisinä käsiteltäviä asioita lukuun ottamatta ohjeellinen. Valiokunta voi tarvittaessa käsitellä asioita muussakin kuin edellä luetellussa järjestyksessä. Valiokunnan kokouksessa jäsen voi tehdä tätä tarkoittavan ehdotuksen.

Valiokunnan omasta aloitteestaan käsiteltäväksi ottamat asiat (O-asiat) samoin kuin eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 3 momentissa tarkoitetut budjettilausuntoasiat tulee käsitellä valiokunnassa viivyttämättä edellä olevassa luettelossa mainittujen asioiden käsittelyä.

Asiaa valmistelevasti käsittelevä valiokunta voi antaa asiasta mietinnön vasta lausuntovaliokunnan annettua lausuntonsa, jollei lähetepäätöksestä tai lausuntopyynnöstä muuta johdu (ks. jakso 5.1). Siksi lausuntoasiat on pyrittävä käsittelemään valiokunnassa ennen muita asioita ja joka tapauksessa mietintövaliokunnan työtä aiheettomasti viivyttämättä. Valiokunnassa olevien lausuntoasioiden keskinäistä käsittelyjärjestystä on sovitettava lausuntoja vastaanottavien valiokuntien kanssa edellä esitetystä luettelossa mainitut seikat huomioon ottaen.

4.4 Asioiden käsittelyn päättymisen ja käsittelyn jatkuvuus

Pääsäännöt

Asia on valiokunnassa loppuun käsitelty, kun mietintö tai lausunto asiasta on ratkaisevassa käsittelyssä hyväksytty. Muun kuin mietintö- tai lausuntoasian taikka Euroopan unionin asian käsittelyn päättymisestä päättää valiokunta.

Hallituksen esityksen tai eduskunta-aloitteen peruuttaminen

Hallituksen esityksen peruuttaminen merkitsee asian käsittelyn päättymistä. Hallituksen esitys voidaan perustuslain 71 §:n nojalla peruuttaa. Peruuttamiselle ei ole säädettyjä sisällöllisiä edellytyksiä, vaan esityksen peruuttaminen riippuu valtioneuvoston poliittisesta harkinnasta (HE 1/1998 vp, s. 122/I). Esitys voidaan peruuttaa ennen sen lopullista hyväksymistä missä esityksen käsittelyvaiheessa tahansa. Jos hallituksen esitys peruutetaan, sen käsittely lopetetaan (TJ 19 §:n 2 mom.). Esityksen käsittely lopetetaan tällöin heti. Tämä koskee yhtä hyvin täysistuntoa kuin kaikkia niitä valiokuntia, joissa esitys on peruuttamishetkellä vireillä.

Eduskunta-aloitteen peruuttaminen merkitsee niin ikään asian käsittelyn päättymistä. Eduskunta-aloitteen ensimmäinen allekirjoittaja voi kirjallisesti peruuttaa aloitteen (TJ 20 §:n 3 mom.). Jos eduskunta-aloite peruutetaan, sen käsittely lopetetaan heti (TJ 19 §:n 2 mom.).

Asioiden käsittelyn jatkuvuus

Valtiopäivillä kesken jääneiden asioiden käsittelyä jatketaan seuraavilla valtiopäivillä, jollei eduskuntavaaleja ole sillä välin toimitettu (PL 49 §).

Vaalikauden päättyessä eduskunnassa kesken olevat asiat, kansalaisaloite mukaan luettuna, pääsäännön mukaan raukeavat. Eduskunnassa vireillä olevan kansainvälisen asian käsittelyä voidaan kuitenkin tarvittaessa jatkaa myös eduskuntavaalien jälkeen pidettävillä valtiopäivillä (PL 49 §). Kansainvälisellä asialla säännöksessä tarkoitetaan Euroopan unionin asioiden lisäksi esimerkiksi kansainvälisten sopimusten hyväksymis- ja voimaansaattamisasioita (HE 1/1998 vp, s. 98/II).

Euroopan unionin asia pysyy vireillä, kunnes asiasta on päätetty Euroopan unionissa, jolloin käsittely suuressa valiokunnassa – ja asianomaisissa erikoisvaliokunnissa – raukeaa (SuVTJ 15 §:n 5 mom.). Lausunnon antaminen suurelle valiokunnalle Euroopan unionin asiasta ei siten päättä asian vireilläoloa erikoisvaliokunnassa, joka seuraa asian käsittelyä Euroopan unionissa. Erikoisvaliokunta voi tarvittaessa antaa suurelle valiokunnalle täydentävän lausunnon asiasta tai tuoda muulla tavoin esille asiaan liittyviä uusia näkemyksiään (ks. jakso 7.). Ulkoasiainvaliokunnassa unioniasioden vireilläoloon ja asioiden käsittelyn jatkuvuuteen sovelletaan samoja sääntöjä.

Vaalikauden viimeisiltä valtiopäiviltä laaditaan luettelo niistä hallituksen esityksistä, kertomuksista ja muista asioista, joita ei ole ehditty käsitellä loppuun ja jotka siten ovat rauenneet. Luetteloon otetuista rauenneista asioista ilmoitetaan eduskunnan kirjelmällä valtioneuvostolle tai kertomuksen antajalle, jos kertomus on muun viranomaisen kuin hallituksen antama (TJ 68 §:n 2 mom.).

5 Mietintö- ja lausuntoasian käsittely

5.1 Yleistä

Asian käsittelyn vaiheet

Valiokunnilla on varsin suuri itsenäisyys päättää, kuinka ne käsittelevät asioita. Käsittelyn aikataulu määräytyy ennen muuta lain tai muun asian poliittisen merkityksen ja sen kaavaillun voimaantuloajankohdan (budjettilait, EU:n direktiivien toimeenpano) mukaan.

Asian käsittely valiokunnassa voidaan jakaa tiedonhankinta-, keskustelu- ja ratkaisuvaiheisiin. Niihin sisältyy hienojakoisempia vaihteita, kuten:

- käsittelyn aloittaminen
- asiantuntijoiden kuuleminen ja valiokunnan muu tiedonhankinta
- mietintövaliokunnassa mahdollinen lausunnon pyytäminen toiselta valiokunnalta
- valmistava keskustelu
- mietintö-/lausuntoluonnoksen esittely
- yleiskeskustelu
- yksityiskohtainen käsittely
- mahdollinen erillinen ratkaiseva käsittely
- mahdollinen päätös vastalauseen tai eriävän mielipiteen jättämisajasta
- mahdollinen päätös mietinnön tai lausunnon esittelijästä
- mietinnön tai lausunnon tarkistaminen.

Käsittelyn pohja

Asian käsittelyn jokaisessa vaiheessa käsittelyllä on pohja. Käsittelyn alkuvaiheissa se muodostuu yleensä vireilletuloasiakirjan mukaisesta asiasta ja käsittelyn edetessä mietintö- tai lausuntoluonnoksesta. Käsittelyn kulloiseenkin pohjaan sisältyvät ehdotukset tulevat valiokunnan äänestäessä aina äänestettäviksi eikä niitä ole tarpeen erikseen kannattaa (PNE 1/1999 vp, s.

37/I). Käsittelyn pohja määrää olennaisesti valiokunnassa tehtyjen ehdotusten keskinäistä äänestysjärjestystä (ks. tarkemmin jakso 3.3). Äänestys toimitetaan ehdotusten välillä pareittain. Äänestysesitys on tehtävä aina niin, että kauimpana pohjaehdotusta olevaa ehdotusta kannattavat äänestävät "ei".

Käsittelyn pohja määräytyy valiokuntatyöstä annettujen säännösten, määräysten ja ohjeiden perusteella eikä siitä ole tarpeen erikseen päättää, ellei pohjasta ole valiokunnassa erimielisyyttä (ks. jakso 3.3).

Käsittelystä annetut ohjeet

Eduskunta voi antaa valiokunnille ohjeita asian valmistelusta (TJ 32 §:n 5 mom.).

Eduskunta voi tarvittaessa antaa ohjeita myös yksittäisen asian valmistelusta valiokunnissa (PNE 1/1999 vp, s. 20/I). Eduskunta voi esimerkiksi asettaa mietinnön tai lausunnon antamiselle määräajan. Valiokuntien on noudatettava tällaisia ohjeita. On toisaalta pidetty selvänä, ettei valiokunnalle voida antaa sitovia ohjeita siitä, kuinka sen on asia valmisteltava, puhumattakaan sen laatiman ehdotuksen sisällöstä.

Suuri valiokunta tai ulkoasiainvaliokunta voi asettaa määräajan, jonka kuluessa valiokunnan tulee antaa sille lausunto U-asiassa (TJ 30 §:n 1 mom.).

Yhteydenpito ministeriöön

Mietintövaliokunnan on asiaa käsitellessään pidettävä riittävästi yhteyttä asian valtioneuvostossa esitelleeseen tai asiassa muuten toimivaltaiseen ministeriöön. Yhteydenpidon tavat ja määrä riippuvat asian laadusta ja laajuudesta. Valiokunta voi esimerkiksi pyytää saamistaan asiantuntijalausunnoista ja muista selvityksistä ministeriön vastineen (valiokuntatyön julkisuudesta ks. jaksot 11.2 ja 11.3). Valiokunnan hallituksen lakiehdotukseen kaavaillemista pykälämuutoksista on tarvittaessa syytä olla erikseen yhteydessä ministeriöön.

Yhteydenpidon vähimmäisvaatimuksena on, etteivät valiokunnan merkittävät muutosehdotukset tai ehdotus esityksen hylkäämisestä tule ministeriölle yllätyksinä.

Lausuntovaliokunnan tehtävä

Lausuntovaliokunta käsittelee sille tulleet asiat oman toimialansa kannalta (TJ 34 §:n 1 mom.). Täysistunnon lähete on yksilöimätön ja kattaa siten lausuntovaliokunnan toimialaan kuuluvat lähetetyn asian kaikki seikat. Sama

koskee puhemiehen sekä suuren valiokunnan ja ulkoasiainvaliokunnan lähettää Euroopan unionin asioissa. Valiokunnan toiselle valiokunnalle osoittama lausuntopyyntö tulee aina yksilöidä (PeVM 11/2002 vp, s. 2/II) koskemaan esimerkiksi asian käsittelyssä esiin noussutta tiettyä seikkaa tai erityiskysymystä taikka säädösehdotuksen pykälää.

Lausuntovaliokunta käsittelee sille tulleet asiat toimialansa kannalta tai lausuntopyynnön yksilöinnin mukaisesti ilman aiheetonta viivytystä (TJ 34 §:n 1 mom.). Lausuntoasiat tulee pyrkiä käsittelemään joutuisasti noudattamalla valtiopäiväasioiden keskinäisestä käsittelyjärjestyksestä annettuja eduskunnan työjärjestyksen säännöksiä ja puhemiesneuvoston ohjeita (TJ 34 §:n 2 ja 3 mom.; ks. jakso 4.3 ja 5.2).

Valiokunnan on annettava lausunto niin, että asiaa valmisteleva valiokunta voi käsitellä asian omalta osaltaan loppuun sellaisessa aikataulussa kuin kyseinen asia vaatii. Mietinnöstä ei voida päättää ennen kuin lausunto on saapunut valmistelevalle valiokunnalle, ellei lausuntotehtävää peruuteta tai lausunnon antamiselle varatun määräajan kulumisesta muuta johdu. Suuri valiokunta kuitenkin voi asian kiireellisyyden niin vaatiessa ottaa U- ja E-asian käsiteltäväksi, vaikka erikoisvaliokunnan lausunto asiassa ei ole saapunut sille (SuVTJ 15 §:n 2 mom. ja 16 §:n 2 mom.).

Lausuntotehtävän voi peruuttaa vain kyseisen asian läheteestä päättänyt toimielin eli käytännössä täysistunto, puhemies tai valiokunta (ks. jakso 5.2.3). Erityisesti erikoisvaliokuntien lausuntopyynnöistä ja niiden mahdollisesta peruuttamisesta on aiheellista keskustella asianomaisten valiokuntien välillä. Lausuntopyyntö voidaan muotoilla tarkoittamaan myös toiselle valiokunnalle varattua mahdollisuutta antaa asiasta lausunto määräajassa, jolloin mahdollisuuden käyttämättä jättäminen ei estä asian käsittelemistä loppuun sitä valmistelevasti käsittelevässä valiokunnassa.

Budjettilausunto ja lausunto julkisen talouden suunnitelmasta

Valiokunta voi omasta aloitteestaan antaa toimialaansa koskevan lausunnon valtion talousarvioesityksestä valtiovarainvaliokunnalle 30 päivän kuluessa siitä, kun esitys on lähetetty valtiovarainvaliokuntaan (TJ 38 §:n 3 mom.). Tämä koskee vain varsinaista valtion talousarvioesitystä, ei lisätalousarvioesitystä.

Budjettilausunnon antaminen on valiokunnan omassa harkinnassa. Lausunto annetaan valiokunnan omaan toimialaan kuuluvista talousarvioesityksen määrärahoista. Lausunnon kohteena ovat pääluokkien määrärahat ja niiden perustelut. Lausunnossa ei esitetä lainsäädäntömuutoksia eikä sellaisia edellyttäviä tarkistuksia määrärahoihin. Lausunnossa tulisi nostaa esille vain muutama valiokunnan toimialan kannalta keskeinen määrärahakysymys.

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta lähetetään valmistelevasti käsiteltäväksi valtiovarainvaliokuntaan. Täysistunto voi samalla päättää, että muut erikoisvaliokunnat voivat halutessaan antaa asiasta lausunnon valtiovarainvaliokunnalle.

Lausunnon antaminen julkisen talouden suunnitelmasta on niin ikään valiokunnan omassa harkinnassa. Lausunto on budjettilausuntoa yleispiirteisempi. Siinä voidaan käsitellä suunnitelmakauden yleisiä määrärahalinjauksia samoin kuin muita suunnitelmaan sisältyvä kannanottoja valtion taloudesta ja toiminnasta.

Asian käsittely jaostossa

Asian käsittelystä jaostossa on soveltuvien osin voimassa, mitä asian käsittelystä valiokunnassa säädetään (TJ 41 §:n 2 mom.).

Valiokunnan kannanotto pöytäkirjassa

Valiokunta voi U-, E-, UTP- ja O-asiassa hyväksyä lausunnon asemesta kannanoton, joka toimitetaan vastaanottajalle (*pöytäkirjakannanotto*). (Ks. jakso 7.1, 7.2 ja 10.4).

5.2 Mietintö- ja lausuntoasian käsittelyvaiheet

5.2.1 Käsittelyn aloittaminen

Asian ilmoittaminen saapuneeksi

Asia ilmoitetaan valiokuntaan saapuneeksi, kun tieto asian valiokuntaan lähettämisestä on tullut valiokunnalle.

Asian tulemisesta valiokunnassa vireille ilmoitetaan yleensä sähköisesti. Valiokunnan omasta aloitteesta käsiteltäväksi ottamaa asiaa ei ilmoiteta saapuneeksi, vaan käsittelyyn ottamisesta tehdään merkintä pöytäkirjaan.

Ennakkokäsittely

Valiokunta voi asian kiireellisyyden tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi poikkeuksellisesti aloittaa asian käsittelyn jo ennen kuin asian lähettämisestä valiokuntaan on päätetty. Asiasta, josta ei ole alustavaakaan kirjallista versiota ei ole syytä ottaa ennakkokäsittelyyn; asiaa voidaan ennakkollisesti arvioida valiokunnan omana asiana.

Asian ottaminen käsiteltäväksi erikoisvaliokunnassa

Käsittelyn aloittaminen käy pääsäännön mukaan ilmi valiokunnan tosiasiallisesta toiminnasta, kuten asiantuntijoiden kuulemisen aloittamisesta. Valiokunta ei yleensä tee muodollista päätöstä sinne lähetetyn asian ottamisesta käsiteltäväksi.

Valiokunnan kuitenkin tulee tehdä muodollinen päätös,

- jos se ei ryhdy käsittelemään asiaa (esim. kuulemaan asiantuntijoita) eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 3 momentissa tarkoitetun lausunnon antamiseksi valtion talousarvioesityksestä valtiovarainvaliokunnalle,
- jos se ei ryhdy käsittelemään sinne mahdollisia toimenpiteitä varten lähetettyä Euroopan unionin asiaa lausunnon antamista varten suu-
relle valiokunnalle tai ulkoasiainvaliokunnalle, ja
- jos se ei ryhdy käsittelemään valtioneuvoston selontekoa julkisen talouden suunnitelmasta lausunnon antamiseksi valtiovarainvaliokunnalle silloin, kun täysistunto on varannut asiassa valiokunnalle lausunnonantomahdollisuuden.

Valiokunnan on aiheellista tehdä muodollinen päätös muun kuin vähintään 100 edustajan allekirjoittaman eduskunta-aloitteen ottamisesta käsiteltäväksi, jos aloitetta ryhdytään asiallisesti käsittelemään (esimerkiksi pyytämällä ministeriöltä vastine) eikä sitä yhdistetä samaa asiaa koskevan hallituksen esityksen tai muun asian käsittelyyn.

Kansalaisaloitteen tekijöiden edustajille on ilmoitettava kuuden kuukauden kuluessa aloitteen saapumisesta valiokuntaan, mihin toimiin valiokunta ryhtyy asiassa.

Asian ottaminen käsiteltäväksi suuressa valiokunnassa

Suuren valiokunnan kokouksen päiväjärjestykseen otetaan luettelo kokouksessa käsiteltävistä asioista. Valiokunnan puheenjohtaja määrää, mitkä asiat otetaan päiväjärjestykseen ja missä järjestyksessä (SuVTJ 8 §:n 1 mom.).

Puheenjohtajalla on oikeus esitellä asia käsiteltäväksi päiväjärjestykseen merkitystä järjestyksestä poiketen ja määrätä, ettei päiväjärjestykseen merkittyä asiaa oteta käsiteltäväksi, samoin kuin keskeyttää asian käsittely (SuVTJ 8 §:n 3 mom.).

Euroopan unionin asian valiokunta voi ottaa käsiteltäväksi, vaikka sitä ei olisi merkitty päiväjärjestykseen, jos siihen kokouksen kuluessa saadun tiedon perusteella on erityistä syytä (SuVTJ 8 §:n 4 mom.).

Asioiden yhdistäminen

Samaa asiaa koskevat hallituksen esitykset ja eduskunta-aloitteet on eduskunnan työjärjestyksen 34 §:n 3 momentin mukaan käsiteltävä toistensa yhteydessä ja niistä on annettava yhteinen mietintö, jolleivät erityiset syyt vaadi menettelemään toisin. Valiokunnan on kuitenkin huolehdittava siitä, ettei hallituksen esityksen johdosta laadittava mietintö viivästy asioiden yhdistämisen vuoksi.

Työjärjestyksen säännöksestä ei johdu estettä käsitellä toistensa yhteydessä muitakin samaa asiaa koskevia eri asiatyyppejä kuin hallituksen esityksiä ja eduskunta-aloitteita. Siten on mahdollista yhdistää esimerkiksi hallituksen esityksen ja puhemiesneuvoston ehdotuksen käsittely. Kansalaisaloitteen käsittelyyn ei kuitenkaan ole yleensä tarkoituksenmukaista yhdistää jonkin toisen valtiopäiväasian käsittelyä.

Asioiden käsittelyn yhdistämisestä on aiheellista päättää sihteerin ehdotuksesta asian käsittelyä aloitettaessa, jotta esimerkiksi valiokunnan tiedon hankinnassa voidaan kiinnittää asianmukaisesti huomiota kaikkiin yhdessä käsiteltäviin asioihin. Estettä ei kuitenkaan ole sille, että asioiden yhdistämisestä päätetään myöhemmissä käsittelyvaiheissa.

Asioiden yhdistäminen on pakollista kahdessa tapauksessa:

- hallituksen esitystä täydentävän esityksen käsittely on yhdistettävä alkuperäisen esityksen käsittelyyn (TJ 31 §) ja
- talousarvioaloitteiden ja lisätalousarvioaloitteiden käsittely yhdistetään asianomaisen talousarvio- tai lisätalousarvioesityksen käsittelyyn (arg. PL 83 §:n 3 mom., PL 86 §:n 2 mom., TJ 20 §:n 2 mom.).

Valiokunnan tehtävänä on muissa tapauksissa ratkaista, koskevatko valiokunnassa käsiteltävänä olevat hallituksen esitykset ja eduskunta-aloitteet "samaa asiaa".

Samana asiatyyppinä asioiden yhdistäminen on tarkoituksenmukaisuuskysymys. Valiokunta voi yhdistää esimerkiksi useamman samaa asiaa koskevan hallituksen esityksen käsittelyn joko täydellisesti niin, että esityksistä annetaan yhteinen mietintö tai lausunto, taikka osittain, jolloin kustakin asiasta annetaan erillinen mietintö tai lausunto, vaikka asioita muissa vaiheissa käsiteltäisiinkin yhdessä (yhteiskäsittely). Yhteisen mietinnön laatimiseen muun tyyppisistä asioista kuin esityksistä ja aloitteista on suhtauduttava pidättyvästi. Yhteistä mietintöä ei voi laatia asioista, joiden käsittelyjärjestys on erilainen (esim. selonteko ja lakialoite). Lausuntoasioissa on laadittava kustakin asiasta oma lausunto, jos niillä on eri vastaanottaja. Näin menetel-

lään, jos esimerkiksi yhdistetään toiselle valiokunnalle annettavan lausuntoasian ja oman tai toisen valiokunnan oma-aloitteisen asian (O, E, UTP) käsittely.

Päätös käsittelyn pohjasta yhdistetyissä asioissa

Valiokunnan päätettyä asioiden käsittelyn yhdistämisestä, voi valiokunnassa olla erimielisyyttä siitä, mitkä yhdistetyistä esityksistä, ehdotuksista tai aloitteista muodostavat yhdistettyjen asioiden seuraavien käsittelyvaiheiden pohjan. Kysymys käsittelyn pohjasta voi tulla valiokunnan erikseen päätettäväksi, jos siitä tehdään kannatettu ehdotus.

Asioiden keskinäinen käsittelyjärjestys

Valiokunta ei yleensä erikseen päättä sen käsiteltävänä olevien asioiden keskinäisestä käsittelyjärjestyksestä, joka määräytyy eduskunnan työjärjestyksen 34 §:n säännösten ja puhemiesneuvoston antamien ohjeiden mukaisesti (ks. jakso 4.3).

Jos asioiden keskinäisestä käsittelyjärjestyksestä kuitenkin on valiokunnassa erimielisyyttä, on valiokunnan päätettävä käsittelyjärjestyksestä.

5.2.2 Asiantuntijoiden kuuleminen ja valiokunnan muu tiedonhankinta

Asiantuntijoiden kuuleminen

Asian käsittely valiokunnassa jatkuu yleensä asiantuntijoiden kuulemisella ja käsittelyn kannalta tarpeellisen muun selvityksen hankkimisella. Asiantuntijamenettelyn tarkoituksena on tuottaa tosiasiatietoa päätöksenteolle, turvata sen hyväksyttävyyttä, pätevyys ja legitimiisyys sekä myös luoda perusteita poliittisille kompromisseille.

Yleensä ensin kuullaan asian valtioneuvostossa esitelleen ministeriön edustajaa tai edustajia ja sen jälkeen muita asian valmisteluun osallistuneita taikka esimerkiksi yliopistollisen tai muun koulutuksensa vuoksi asiaa tuntevia henkilöitä samoin kuin esimerkiksi sellaisten virastojen, kansalaisjärjestöjen ja muiden tahojen edustajia, joita käsiteltävänä oleva asia erityisesti koskee tai jotka toimialansa takia muuten tuntevat asiaa.

Käsiteltäessä kansalaisaloitetta valiokunnan on varattava aloitteen tekijöiden edustajille tilaisuus tulla kuulluiksi. Käsiteltäessä sellaista lakiehdotusta tai muuta asiaa, joka koskee erityisesti saamelaisia, valiokunnan on varattava saamelaisten edustajille tilaisuus tulla kuulluiksi, jollei erityisistä syistä muuta johdu (TJ 37 §:n 2 mom.).

Valiokunnan on syytä varata Ahvenanmaan maakunnan hallitukselle tilaisuus tulla kuulluksi asioissa, jotka koskevat pelkästään maakuntaa tai joilla muuten on erityistä merkitystä maakunnalle (arg. AIL 33 §, 58 §:n 2 mom., 59 a §:n 1 mom.).

Valiokunta päättää kutsuttavista asiantuntijoista ja asiantuntijakuulemisen laajuudesta. Estettä ei kuitenkaan ole sille, että valiokunnan sihteeri kutsuu asiantuntijat ainakin ensimmäiseen kuulemiseen asiassa, tarvittaessa puheenjohtajan kanssa neuvoteltuaan. Valiokunnan on syytä hyväksyä sihteerin laatimasta ehdotuksesta suunnitelma kuultavista asiantuntijoista, jollei tämä ole tarpeetonta kuultavien vähäisen määrän takia. Suunnitelmassa kiinnitetään huomiota siihen, että kokouksissa kuullaan sovelias määrä asiantuntijoita. Asiantuntijamenettelyssä on tärkeää huolehtia tiedonhankinnan monipuolisuudesta ja tasapuolisuudesta.

Asiantuntijakuulemisen laajuus vaihtelee kulloinkin käsiteltävänä olevan asian mukaan. Asian käsittelyä ei kuitenkaan saa aiheettomasti viivyttää (TJ 34 §:n 1 mom.) esimerkiksi kutsumalla asiantuntijoita asian laatuun nähden liian laajasti kuultaviksi.

Asiantuntija kutsutaan valiokunnan kokoukseen kuultavaksi tai häneltä pyydetään kirjallinen lausunto. Yleensä asiantuntijoita kuullaan valiokunnan kokouksessa suullisesti ja heidän toivotaan jättävän valiokunnan käyttöön myös kirjallisen muistion asiasta. Asiantuntijan mahdollinen muistio on aiheellista pyytää toimitettavaksi valiokuntakansliaan etukäteen, jotta se voidaan ajoissa tallentaa valiokunnan työtilaan.

Asiantuntijoille pyritään varaamaan kohtuullinen aika asiaan perehtymistä ja kuulemiseen valmistautumista varten. Asiantuntijoille ilmoitetaan asiakirjoista, joihin asian käsittely valiokunnassa perustuu. Tarvittaessa asiakirjat toimitetaan asiantuntijoille. Valiokunta voi rajata asiantuntijoille osoitettavaa selvityspyyntöä joihinkin valiokuntaa erityisesti kiinnostaviin seikkoihin.

Valiokunnan kokouksessa asiantuntijoille varataan kullekin tilaisuus esitellä lyhyesti käsityksiään asiasta. Alkupuheenvuorojen jälkeen valiokunnan jäsenet ja sihteeri voivat esittää asiantuntijoiden vastattaviksi kysymyksiä. Kysymysten esittämisen loputtua asiantuntijoiden kuuleminen todetaan sillä erää päättyneeksi. Jos valiokuntaan ei ole asiassa kutsuttu lisää asiantuntijoita eikä valiokunta päättä lisäasiantuntijoiden kutsumisesta taikka lisäselvitysten hankkimisesta, todetaan asiantuntijoiden kuuleminen käsiteltävänä olevassa asiassa päättyneeksi. Valiokunta kuitenkin voi tarvittaessa avata asiantuntijoiden kuulemisen uudelleen.

Asiantuntijakuulemisessa on noudatettava asiassa pysymisen vaatimusta (TJ 49 §:n 2 mom.) samoin kuin perustuslain 31 §:n 2 momentin säännöksiä parlamentaarisesta puhe- ja esiintymistavasta sekä kiellosta olla loukkaamatta toista henkilöä. Kysymysten esittämismahdollisuutta ei saa käyttää valiokunnassa kuultavana olevien asiantuntijoiden arvostelemiseen.

Valiokunnan käytettävissä ei ole oikeudellisia keinoja yksittäisen asiantuntijan velvoittamiseksi saapumaan valiokunnan kokoukseen tai antamaan kirjallista lausuntoa (ks. kuit. PL 47 §:n 2 mom. sekä 90 §:n 3 mom., 96 §:n 3 mom. ja 97 §). Käytännössä valiokunnan kutsusta tai lausuntopyynnöstä kieltäytyminen on kuitenkin hyvin harvinaista.

Asiantuntijoiden julkisesta kuulemisesta ks. jakso 11.2.

Yhteiskuuleminen

Saman asian ollessa käsiteltävänä useammassa kuin yhdessä valiokunnassa, voivat asiaa käsittelevät valiokunnat kuulla asiantuntijoita yhteisessä kokouksessa. Siinä johtaa puhetta iältään vanhin valiokunnan puheenjohtaja, jollei muusta sovita. Valiokuntien omat kuulemiset tällaisissa asioissa on syytä koordinoita siten, että asiantuntijoiden saatavuus kokouksiin turvataan.

Muu tiedonhankinta

Valiokunta voi hankkia asian käsittelemiseksi tarvitsemiaan tietoja myös tekemällä katselmuksia, vierailuja ja muita tutustumiskäyntejä tiedonhankinnan kannalta tarpeellisiin kohteisiin samoin kuin pyytämällä valtioneuvostolta asian käsittelemiseksi tarvittavia tietoja ja asiakirjoja. Valiokunnalla ja sen sihteerillä on mahdollisuus esittää tietopyyntöjä eduskunnan sisäiselle tietopalvelulle ja hankkia siltä taloudellisia laskelmia. Valiokunnat voivat käyttää tiedonhankinnassaan myös erilaisia joukkoistamisen menetelmiä.

Tarkastusvaliokunta ja tulevaisuusvaliokunta voivat tehdä myös omia selvityksiä ja tutkimuksia.

Valiokunnan tiedonsaantioikeus

Eduskunnalla on oikeus saada valtioneuvostolta asioiden käsittelyssä tarvitsemansa tiedot (PL 47 §:n 1 mom.). Säännös sisältää yhtäältä valtioneuvoston velvollisuuden oma-aloitteisesti toimittaa eduskunnan tarvitsemat tiedot ja toisaalta velvollisuuden toimittaa eduskunnan pyytämät tiedot (HE 1/1998 vp, s. 97/II). Asianomaisen ministerin tulee huolehtia siitä, että valiokunta saa viipymättä tarvitsemansa viranomaisen hallussa olevat asiakir-

jat ja muut tiedot (PL 47 §:n 1 mom.). Valtioneuvostolle perustuslaissa säädetty tietojenantovelvollisuus on luonteeltaan yleinen kuitenkin niin, että ministerin velvollisuus kattaa vain asianomaisen ministeriön toimialaan kuuluvien viranomaisten hallussa olevat asiakirjat ja tiedot. Valiokunnan oikeus ulottuu myös sen asioiden käsittelyssä tarvitsemiin salassa pidettäviin asiakirjoihin ja tietoihin.

Valiokunnalla on perustuslain 47 §:n 2 momentin perusteella oikeus saada valtioneuvostolta tai asianomaiselta ministeriöltä selvitys toimialaansa kuuluvasta asiasta (ks. tarkemmin jaksot 4.2.11 ja 6.6).

Valtioneuvoston on annettava asianomaisille valiokunnille tiedot Euroopan unionin asian käsittelystä Euroopan unionissa (PL 96 §:n 3 mom.). Valtioneuvoston tulee oma-aloitteisesti huolehtia asian käsittelyvaiheiden seuraamisen kannalta tarpeellisten tietojen toimittamisesta eduskunnan asianomaisille valiokunnille (HE 1/1998 vp, s. 154/I). Eduskunnan tietojensaantioikeudesta Euroopan unionin asioissa ja kansainvälisissä asioissa on lisäksi säännöksiä perustuslain 97 §:ssä (ks. niistä jaksot 4.2.7 ja 7.3).

Tarkastusvaliokunnalla on oikeus saada viranomaisilta ja muilta valvontansa kohteina olevilta tehtävänsä hoitamiseksi tarvitsemansa tiedot (PL 90 §:n 3 mom.).

Tiedusteluvalvontavaluokunnalla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada viranomaisilta ja muilta julkista tehtävää hoitavilta maksutta valvontatehtäviensä hoitamiseksi tarvitsemansa tiedot. Valiokunnalla on lisäksi oikeus saada tiedusteluvalvontavaltuutetulta ja muilta viranomaisilta sekä muilta julkista tehtävää hoitavilta maksutta valvontatehtäviensä hoitamiseksi tarvitsemansa selvitykset (Tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 3 ja 4 §).

Eduskunnan yhteydessä olevien virastojen oikeudesta tai velvollisuudesta antaa eduskunnalle tietoja on voimassa erityissäännöksiä. Esimerkiksi valtiontalouden tarkastusvirasto voi virastosta annetun lain (676/2000) 5 §:n 2 momentin mukaan antaa tarkastusta suoritettaessa saatuja salassa pidettäviä asiakirjoja ja muita tietoja eduskunnan asianomaiselle valiokunnalle, jos se on tarpeen tarkastushavaintojen edellyttämien toimenpiteiden suorittamiseksi tai muutoin perusteltua niiden tehtävän hoidon kannalta. Eduskunnan oikeusasiamies voi oikeusasiamiehestä annetun lain (197/2002) 12 §:n 3 momentin perusteella saattaa havaintonsa muutenkin kuin kertomuksella eduskunnan asianomaisen toimielimen tietoon, jos hänen lainsäädännössä havaitsemansa puute liittyy eduskunnassa käsiteltävänä olevaan asiaan.

Yksityisten yritysten, järjestöjen ja muiden yksityisten toimijoiden velvollisuudesta antaa valiokunnille tietoja ei ole säädetty eikä niillä siten ole tietojenantovelvollisuutta.

5.2.3 Lausunnon pyytäminen toiselta valiokunnalta

Yleinen lausuntopyyntömahdollisuus

Mietintövaliokunta voi pyytää valmistelevasti käsiteltävästä asiasta lausunnon toiselta valiokunnalta (TJ 38 §:n 1 mom.), joka antaa asiasta lausunnon oman toimialansa kannalta (ks. jakso 5.1).

Lausunnon pyytämistä harkittaessa on otettava huomioon, että lausuntomenettelyn tarpeellisuutta on yleensä jo arvioitu asiaa valiokuntaan lähetettäessä. Lausunnon pyytäminen valiokunnan toimesta tulee siksi kysymykseen lähinnä silloin, kun asian valiokuntakäsittelyssä on ilmennyt lausunnon pyytämistä puoltavia uusia seikkoja. Lausunnon pyytäminen asian käsittelyn pitkittämiseksi ei ole hyväksyttävää.

Eduskunta-aloitteesta ei yleensä pidä pyytää lausuntoa toiselta valiokunnalta. Lausuntopyynnön esittämistä voi harkita lähinnä sellaisissa tilanteissa, joissa mietinnön laatiminen aloitteesta sitä valmistelevasti käsittelevässä valiokunnassa on melko todennäköistä. Siksi on asianmukaista selvittää valiokunnan alustavaa suhtautumista aloitteeseen ennen lausunnon pyytämistä toiselta valiokunnalta.

Valiokunta voi pyytää myös perustuslain 47 §:n 2 momentissa tarkoitetusta selvityksestä lausunnon toiselta valiokunnalta (TJ 38 §:n 1 mom.). Pyynnön esittämiseen on kuitenkin tällaisissa asioissa suhtauduttava pidättyvästi, eikä lausuntoa pidä pyytää, ellei siihen ole poikkeuksellisesti painavaa tarvetta.

Lausuntopyyntö voidaan muotoilla tarkoittamaan myös toiselle valiokunnalle varattua mahdollisuutta antaa asiasta lausunto määräajassa, jolloin mahdollisuuden käyttämättä jättäminen ei estä asian käsittelemistä loppuun sitä valmistelevasti käsittelevässä valiokunnassa (ks. jaksot 5.1 ja 5.2.4). Pyyntö tulee lisäksi aina yksilöidä (PeVM 11/2002 vp, s. 2/II) koskemaan esimerkiksi jotakin tiettyä seikkaa tai säädösehdotuksen pykälää tai tekemällä selkoa niistä syistä, joiden vuoksi lausuntoa pyydetään.

Suuren valiokunnan ja ulkoasiainvaliokunnan erityiset lausuntopyyntömahdollisuudet

Suuri valiokunta ja ulkoasiainvaliokunta voivat valiokunnilla yleisesti olevan lausuntopyyntömahdollisuuden lisäksi pyytää toiselta valiokunnalta lausunnon perustuslain 96 ja 97 §:ssä tarkoitetusta ehdotuksesta (U-asiasta) tai selvityksestä (E- tai UTP-asiasta) (TJ 38 §:n 1 mom., SuVTJ 15

§:n 1 mom. ja 16 §:n 1 mom.). Tämä mahdollisuus koskee myös vastaavia jatkokirjelmia. Suuri valiokunta voi lisäksi pyytää sen käsiteltäväksi tulleesta lainsäädäntöasiasta lausunnon toiselta valiokunnalta.

Lausunnon pyytäminen perustuslakivaliokunnalta

Jos valiokunnassa valmistelevasti käsiteltävän lakiehdotuksen tai muun asian perustuslainmukaisuudesta tai suhteesta kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin on epäselvyyttä, valiokunnan tulee pyytää asiasta lausunto perustuslakivaliokunnalta (TJ 38 §:n 2 mom.).

Lausunnon pyytämistä harkitsevan valiokunnan saattaa olla aiheellista selvittää esimerkiksi valtiosääntöoikeuden asiantuntijoita suppeasti kuulemalla, onko asiassa valtiosääntöoikeudellista epäselvyyttä eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentissa tarkoitetussa mielessä.

Jos valiokunnassa kuitenkin on esillä perustuslain 73 §:n 1 momentissa tarkoitetun rajatun poikkeuksen säätäminen perustuslaista eikä asiaa ole muutoin lähetetty perustuslakivaliokuntaan lausuntoa varten, tulee valiokunnan pyytää perustuslakivaliokunnalta lausunto (PeVM 9/1999 vp, s. 3/II).

Myös perustuslakivaliokunnalle osoitettu lausuntopyyntö on yksilöitävä. Valiokunnan tulee joka tapauksessa tutkia asia siinä laajuudessa kuin on välttämätöntä sille perustuslain 74 §:ssä säädetyn valvontatehtävän täyttämiseksi.

5.2.4 Lausuntopyynnön vaikutus asian käsittelyyn mietintövaliokunnassa

Asian käsitteleminen loppuun

Lausunnon pyytäminen toiselta valiokunnalta ei keskeytä asian käsittelyä sitä valmistelevasti käsittelevässä valiokunnassa. Asiaa ei kuitenkaan voida lausuntopyynnön kohteena olevien seikkojen osalta käsitellä valiokunnassa loppuun ennen kuin valiokunnan pyytämä lausunto on saapunut sille, jollei lausuntoa pyytänyt valiokunta peruuta pyyntöään (ks. jakso 5.1). Pyyntö voi siksi joissakin tapauksissa olla aiheellista muotoilla tarkoittamaan toiselle valiokunnalle varattua mahdollisuutta antaa asiasta lausunto määräajassa, jolloin mahdollisuuden käyttämättä jättäminen ei estä asian käsittelemistä loppuun sitä valmistelevasti käsittelevässä valiokunnassa.

Lausunnon huomioon ottaminen

Asiaa valmistelevasti käsittelevä valiokunta ei yleensä ole sidottu sen saamaan lausuntoon olipa lausunto annettu asian valiokuntaan lähettäjän mää-

räyksestä tai valmistelevalle valiokunnalle omasta pyynnöstä. Hyvän tavan mukaisesti kuitenkin on kiinnittää lausunnossa esitettyihin kannanottoihin soveltuvin tavoin huomiota asian käsittelyssä ja laadittavana olevassa mietinnössä.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon merkitys

Perustuslakivaliokunnan lausunnot ovat asioiden eduskuntakäsittelyssä erityisasemassa. Perustuslakivaliokunnan perustuslaissa säädettynä tehtävänä on antaa lausuntonsa sen käsittelyyn tulevien lakiehdotusten ja muiden asioiden perustuslainmukaisuudesta sekä suhteesta kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin (PL 74 §).

Perustuslaissa on ilmaistu perustuslakivaliokunnan keskeinen asema perustuslain noudattamisen valvojana etenkin lainsäädäntöasioissa, mutta myös muita asioita eduskunnassa käsiteltäessä (HE 1/1998 vp, s. 125–126). Muiden valiokuntien ja täysistunnon tulee ottaa perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudelliset huomautukset asianmukaisesti huomioon (HE 1/1998 vp, s. 126/II).

Puhemiehen tehtävänä on perustuslain 42 §:n 1 momentin mukaan valvoa, että asioita täysistunnossa käsiteltäessä noudatetaan perustuslakia. Hänen tulee kieltäytyä ottamasta asiaa käsittelyyn tai tehtyä ehdotusta äänestykseen, jos hän katsoo sen olevan vastoin perustuslakia (PL 42 §:n 2 mom.). Puhemiehen tehtävänä on siten valvoa muun ohella sitä, että perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudelliset huomautukset on otettu lausunnon vastaanottavassa valiokunnassa asianmukaisesti huomioon (HE 1/1998 vp, s. 126/II). Lainsäädäntöasioissa puhemies valvoo, että lakiehdotukset käsitellään täysistunnossa oikeassa säättämisyjärjestyksessä perustuslakivaliokunnan lausuntojen mukaisesti (HE 1/1998 vp, s. 94/I).

Jos eduskunta ei tyydy puhemiehen menettelyyn tämän kieltäytyessä ottamasta asiaa käsittelyyn tai tehtyä ehdotusta äänestykseen, asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan, jonka tulee viipymättä ratkaista, onko puhemies menetellyt oikein (PL 42 §:n 2 mom.). Perustuslakivaliokunnan ratkaisu on puhemiestä ja koko eduskuntaa oikeudellisesti sitova (HE 1/1998 vp, s. 94/I).

Perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudellisten huomautusten huomioon ottaminen on tärkeää myös siksi, että tuomioistuimen on perustuslain 106 §:n mukaan annettava etusija perustuslain säännökselle, jos tavallisen lain säännöksen soveltaminen olisi sen käsiteltävänä olevassa yksittäisessä asiassa ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa. Ristiriidan ilmeisyyttä tuomioistuimessa arvioitaessa on merkitystä myös asian eduskuntakäsittelyn yhteydessä mahdollisesti annetulla perustuslakivaliokunnan lausunnolla.

(HE 1/1998 vp, s. 164/I) tai perustuslakivaliokunnan vakiintuneella käytännöllä.

Perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudelliset huomautukset yksilöidään valiokunnan lausunnossa ja ne käyvät kootusti ilmi lausunnon ponsiosasta. Perustuslakivaliokunnan valtiosääntöisestä asemasta ja perustuslain 74 §:ssä säädetystä tehtävästä johtuu, ettei perustuslakivaliokunnan muutaakaan perustuslakiin tukeutuvia huomautuksia tule sivuuttaa mietintövaliokunnassa ilman vahvoja oikeudellisia perusteita asian erityispiirteet kuitenkin huomioon ottaen. Mietintövaliokunnan on syytä ottaa huomioon, että ääritapauksessa perustuslakivaliokunnan lausunnossa esitettyjen perustuslakiin tukeutuvien, muidenkin kuin ponsiosasta ilmenevien säätämisyjärjestykseen vaikuttavien huomioiden sivuuttaminen on voinut johtaa siihen, että säännöstä ei ole voitu perustuslain kannalta ongelmalliseksi jääneeltä osiltaan soveltaa tuomioistuimessa tai viranomaisessa (ks. PeVL 24/2018 vp, s. 5 ja esim. KHO 2017:37). Perustuslakivaliokunnan lausunnon mahdollisesti sisältämät lainsäädäntötekniset ja vastaavat muut kuin perustuslakiin tukeutuvat kannanotot ovat merkitykseltään samassa asemassa kuin muidenkin valiokuntien lausunnoissa esitetyt kannanotot.

5.2.5 Valmistava keskustelu

Saatuaan asian ratkaisemiseksi tarvittavan selvityksen valiokunta käy valmistavan keskustelun, jossa valiokunnan jäsenillä on tilaisuus lausua käsityksensä asiasta kaikin osin ja jonka perusteella valiokunnan sihteeri laatii mietintö- tai lausuntoluonnoksen (TJ 39 §:n 1 mom.).

Valmistavassa keskustelussa valiokunnan jäsenillä on mahdollisuus lausua käsityksensä asiasta kokonaisuudessaan. Valiokunnan jäsenten puheenvuorojen pituutta tai niiden lukumäärää ei ole säännöksin rajoitettu. Puheoikeutta rajoittavat vain vaatimukset asiassa pysymisestä (TJ 49 §:n 2 mom.) sekä parlamentaariseen esiintymiseen kuuluvasta vakaasta ja arvokkaasta käyttäytymisestä samoin kuin kielto olla loukkaamatta toista henkilöä (PL 31 §).

Valmistavan keskustelun laajuus ja luonne määräytyvät kulloinkin käsiteltävänä olevan asian laadun mukaisesti. Keskustelun pääasiallisena tarkoituksena on antaa valiokunnan sihteerille riittävät tiedot valiokunnassa vallitsevaa käsitystä vastaavan mietintö- tai lausuntoluonnoksen laatimista varten. Rutiiniluonteisissa asioissa tai esimerkiksi valiokunnassa käytyjen muiden keskustelujen perusteella selvissä asioissa valmistava keskustelu voi käytännössä muodostua puheenjohtajan lyhyestä yhteenvedosta. Laajoissa ja etenkin erimielisyyttä herättävissä asioissa valmistava keskustelu voi olla aiheellista käydä saaduista selvityksistä laaditun yhteenvedon tai muun jäsentelyn

pohjalta, jolloin keskusteluun on myös varattava riittävästi aikaa. Puheenjohtajan on tällöinkin asianmukaista tehdä lopuksi yhteenveto käydystä keskustelusta.

Valmistavassa keskustelussa käsittelyn pohjana on hallituksen esitys tai muu asian vireilletuloasiakirja. Keskustelussa voi olla tarpeen päättää ainakin koeluonteisesti asian jatkovalmistelun kannalta ratkaisevien säännös- tai muiden ehdotusten pääasiallisesta sisällöstä. Jos valiokunta on eduskunnan työjärjestyksen 39 §:n 3 momentin nojalla päättänyt yhdistää samaa asiaa koskevien hallitusten esitysten ja eduskunta-aloitteiden käsittelyn, voi valiokunnassa tulla tehtäväksi päätös niistä esityksistä ja aloitteista, joiden pohjalta sihteeri laatii luonnoksen seuraavia käsittelyvaiheita varten.

Jos valmistava keskustelu on esimerkiksi asian kiireellisyys takia jäänyt käymättä, voidaan siinä keskusteltaviksi tarkoitetuista seikoista keskustella asian seuraavaan käsittelyvaiheeseen kuuluvan yleiskeskustelun yhteydessä.

5.2.6 Yleiskeskustelu

Luonnoksen esittely käsittelyn pohjaksi

Sihteeri laatii asiassa saadun selvityksen ja valmistavan keskustelun perusteella mietintö- tai lausuntoluonnoksen. Luonnos jaetaan valiokunnan jäsenille samanaikaisesti. Luonnos esitellään valiokunnalle ääneen lukemalla, selostamalla luonnoksen pääkohdat tai muulla valiokunnan soveliaaksi katsomalla tavalla. Luonnos muodostaa asian yleiskeskusteluvaiheen pohjan.

Yleiskeskustelu

Mietintö- tai lausuntoluonnoksen pohjalta käydään yleiskeskustelu (TJ 39 §:n 1 mom.). Tarkoitus on keskustella luonnoksesta ja sen mahdollisista tarkistus- tai täydennystarpeista asian tälle käsittelyvaiheelle ominaisella yleisellä tasolla. Yleiskeskustelussa valiokunnan jäsenillä on mahdollisuus esittää käsityksensä asiasta kaikilta osin ja ottaa tarvittaessa esille myös valmistavan keskustelun vaiheeseen kuuluvia seikkoja.

Yleiskeskustelu voi jatkua useammassa valiokunnan kokouksessa, ja sihteeri voi laatia yleiskeskustelun jatkamisen pohjaksi uuden tai tarkistetun luonnoksen.

Yleiskeskustelussa on mahdollista ehdottaa luonnoksen laatimista toiselta pohjalta kokonaan uudelleen. Mietintöluonnoksen kysymyksessä ollessa voi-

daan esimerkiksi ehdottaa, että valiokunta päätyisi hallituksen esittämän lakiehdotuksen hyväksymisen sijasta ehdottamaan sen hylkäämistä tai että luonnos laadittaisiin hallituksen esityksen asemesta samaa asiaa koskevan eduskunta-aloitteen pohjalta. Aikomus tehdä yksityiskohtaisessa käsittelyssä ehdotus käsittelyn pohjasta on syytä tuoda ilmi jo yleiskeskustelun aikana.

Pyydettyjen puheenvuorojen tultua käytetyiksi puheenjohtaja toteaa yleiskeskustelun päättyneeksi.

5.2.7 Yksityiskohtainen käsittely

Eduskunnan työjärjestyksen säännökset yksityiskohtaisesta käsittelystä

Yleiskeskustelun päätyttyä luonnoksen pohjalta toimitetaan asian yksityiskohtainen käsittely, jossa päätetään valiokunnan ehdotuksista samoin kuin mietinnön tai lausunnon perusteluista (TJ 39 §:n 1 mom.).

Hylkäysehdotus ratkaistaan asian sisällön tultua päätetyksi (TJ 39 §:n 3 mom.).

Valiokunnan on laadittava mietintönsä ja lausuntonsa lyhyesti. Valiokunnan ehdotukset on tehtävä pönten muodossa (TJ 42 §:n 1 mom.).

Käsittelyn pohja

Yksityiskohtaisen käsittelyn pohjana on sihteerin laatima alkuperäinen tai yleiskeskustelun perusteella tarkistettu mietintö- tai lausuntoluonnos. Jos käsittelyn pohjasta on valiokunnassa eräviä käsityksiä, tästä äänestetään ennen yksityiskohtaisen käsittelyn jatkamista.

Mietintöluonnos säädösehdotuksen hyväksymisestä muutettuna

Jos mietintöluonnos sisältää ehdotuksen laki- tai muun säädösehdotuksen hyväksymisestä muutettuna, valiokunta päättää asiasta mietintöluonnosta pohjana käyttäen yleensä seuraavassa järjestyksessä:

- 1) muutettavaksi ehdotetun säädösehdotuksen säädöstekstistä pykälittäin ja tarvittaessa momenteittain tai kohdittain samoin kuin säädöstekstiin mahdollisesti sisältyvistä otsikoista ja väliotsikoista,
- 2) voimaantulosäännöksestä,
- 3) säädöksen johtolauseesta, joka ilmaisee muun ohella lakiehdotuksen säätämisyjärjestyksen,

- 4) säädöksen nimikkeestä,
- 5) säädösehdotuksen hylkäämisestä, jos siitä on tehty kannatettu ehdotus,
- 6) mietinnön perusteluista kappaleittain,
- 7) mietinnön ponteen otettavista valiokunnan mahdollisista muista ehdotuksista.

Valiokunta voi yksimielisesti päättää noudattaa muuta päätöksentekojärjestystä. Joissakin tapauksissa voi esimerkiksi olla aiheellista päättää mietinnön perusteluista ja valiokunnan mahdollisista muista ehdotuksista ennen päätöstä säädösehdotuksen hylkäämisestä.

Mietintöluonnos säädösehdotuksen hyväksymisestä muuttamattomana tai säädösehdotuksen hylkäämisestä

Jos mietintöluonnoksessa ehdotetaan laki- tai muun säädösehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana tai säädösehdotuksen hylkäämistä, ei yksityiskohtaisessa käsittelyssä ole välttämätöntä päättää erikseen yllä olevan luettelon 1–4 kohdissa mainituista asioista. Yksityiskohtaisessa käsittelyssä voidaan näissä tapauksissa päättää pelkästään säädösehdotuksen hyväksymisestä muuttamattomana tai ehdotuksen hylkäämisestä sekä mietinnön ponteen otettavista mahdollisista muista ehdotuksista ja mietinnön perusteluista.

Jos kuitenkin jostakin luettelon 1–4 kohdassa mainitusta asiasta tehdään kannatettu ehdotus, on asiasta päätettävä siltä osin erikseen. Säädöstekstistä, johtolauseesta ja säädöksen nimikkeestä päätetään tällöin pitäen asian vireilletuloasiakirjaan sisältyvää säädösehdotusta käsittelyn pohjana.

Mietintöluonnos kansainvälisen velvoitteen hyväksymisestä ja voimaansaattamisesta

Jos mietintöluonnos koskee valtiosopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen tai sen irtisanomisen hyväksymistä sekä velvoitteen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamista, päättää valiokunta ensin velvoitteen tai sen irtisanomisen samoin kuin velvoitteeseen tehtäväksi mahdollisesti ehdotettujen varaumien, selitysten, julistusten ja vastaavien hyväksymistä tarkoittavista, mietinnön ponteen otettavista ehdotuksista. Tämän jälkeen valiokunta päättää lakiehdotuksesta, mietinnön perusteluista ja mietinnön ponteen otettavista mahdollisista muista ehdotuksista siinä järjestyksessä kuin edellä on esitetty.

Mietintöluonnos muista asioista

Mietintöluonnoksen koskiessa muuta asiaa kuin säädösehdotusta tai kansainvälisen velvoitteen hyväksymistä päättää valiokunta ensin mietinnön perusteluista kappaleittain, sitten vireilletuloasiakirjaan (esimerkiksi toimenpidealoitteeseen) mahdollisesti sisältyvän ehdotuksen hylkäämisestä, jos siitä on tehty kannatettu ehdotus, ja lopuksi mietinnön ponteen otettavista mahdollisista muista ehdotuksista.

Lausuntoluonnos

Lausuntoasiassa valiokunta päättää yleensä ensin lausunnon perusteluista kappaleittain ja lopuksi lausunnon ponnesta (PNE 2/2005 vp, s. 3).

Lausuntovaliokunta voi tehdä säädöstekstiin kohdistuvia ehdotuksia samaan tapaan kuin mietintövaliokunta. Tällöin on aiheellista päättää säädöstekstiehdotuksista ennen perusteluja.

Yksityiskohtaisen käsittelyn päättyminen

Mietintö- tai lausuntoluonnoksen tultua loppuun käsittelyksi puheenjohtaja toteaa yksityiskohtaisen käsittelyn päättyneeksi.

5.2 8 Päättös ratkaisevasta käsittelystä

Yksityiskohtaisen käsittelyn päätyttyä valiokunta voi päättää pitää yksityiskohtaista käsittelyä asian ratkaisevana käsittelynä. Tämä edellyttää yksimielistä päätöstä. Muussa tapauksessa asia otetaan erilliseen ratkaisevaan käsittelyyn (TJ 39 §:n 2 mom.).

Asia voi olla aiheellista ottaa erilliseen ratkaisevaan käsittelyyn, jos mietintö tai lausuntoluonnokseen on yksityiskohtaisessa käsittelyssä tehty paljon muutoksia, tai erillistä ratkaisevaa käsittelyä pidetään muuten, kuten asian laajuuden tai vaikeuden vuoksi tarpeellisena (PNE 2/2005 vp, s. 3/II).

5.2.9 Erillinen ratkaiseva käsittely

Käsittelyn pohjana erillisessä ratkaisevassa käsittelyssä on valiokunnan yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksymä mietintö tai lausunto (TJ 39 §:n 2 mom.), joka tarvittaessa esitellään.

Valiokunnan jäsenille varataan tilaisuus käydä yleiskeskustelu, jonka jälkeen suoritetaan yksityiskohtainen käsittely (TJ 39 §:n 2 mom.) edellä (jaksossa 5.2.7) siitä esitetyssä menettelyssä ja järjestyksessä.

5.2.10 Vastalause ja eriävä mielipide

Oikeus vastalauseen tai eriävän mielipiteen jättämiseen

Asian ratkaisevaan käsittelyyn osallistuneella valiokunnan jäsenellä on oikeus jättää mietintöön vastalause ja lausuntoon eriävä mielipide, jos hän ei ole ratkaisevassa käsittelyssä yhtynyt valiokunnan asiasta yleensä tai josta-kin sen yksityiskohdasta tekemään päätökseen. Vastalauseen ja eriävän mielipiteen tulee vastata sen allekirjoittajan asian ratkaisevassa käsittelyssä edustamaa kantaa (TJ 42 §:n 3 mom.). Sitä voidaan perustella vastalauseessa ja eriävässä mielipiteessä laveammin kuin itse käsittelyssä, kunhan asiayhteyksivaatimus täyttyy (vaatimuksesta ks. jakso 6.2.). Valiokunnan päätöksestä poikkeava kanta on esitettävä valiokunnassa niin selkeästi, että se voidaan merkitä pöytäkirjaan. Vastalauseen tai eriävän mielipiteen jättämisoikeuden kannalta ei ole merkitystä sillä, onko jäsenen esittämää kantaa valiokunnassa kannatettu. Valiokunnan päätökseen ratkaisevassa käsittelyssä yhtyneellä jäsenellä ei ole oikeutta jättää eikä allekirjoittaa toisen jäsenen jättämää vastalauseita tai eriävää mielipidettä.

Suuren valiokunnan mietintöön saa sen sisällöstä poikkeavaa ehdotusta kannattanut jäsen liittää vastalauseen, jos mietintö on päätetty perustella. Suuren valiokunnan lausuntoon saa sen sisällöstä eri mieltä ollut jäsen liittää eriävän mielipiteen (SuVTJ 19 §:n 3 mom.).

Vastalauseen ja eriävän mielipiteen laatiminen kuuluu sen allekirjoittajan tai allekirjoittajien tehtäviin (tarkistamisesta ks. jakso 5.2.12).

Valiokunta päättää jättämisajasta

Vastalause ja eriävä mielipide toimitetaan valiokunnan määräämässä ajassa (TJ 42 §:n 3 mom.) paperimuodossa allekirjoitettuna valiokunnan sihteerille ja lisäksi sähköisesti valiokuntakansliaan. Allekirjoitusta ei voi tehdä sähköpostitse eikä valiokunnan määräämän määräajan päätyttyä.

Mietinnön tai lausunnon tultua asian ratkaisevassa käsittelyssä hyväksytyksi on valiokunnan päätettävä vastalauseen tai eriävän mielipiteen jättämisajasta. Puheenjohtajan on syytä ratkaisevan käsittelyn antaessa siihen aiheen selvittää, aiotaanko vastalause tai eriävä mielipide jättää ja onko valiokunnan siksi tarpeen päättää jättämisajasta (PNE 2/2005 vp, s. 3/II).

Vastalauseen tai eriävän mielipiteen jättämiseen on varattava kohtuullinen aika kuitenkin niin, ettei mietinnön tai lausunnon julkaiseminen sen vuoksi viivästy tarpeettomasti. Mietintöön/lausuntoon vastalause ja eriävä mielipide liitetään esimerkiksi niiden jättämisjärjestyksessä, ryhmien suuruus järjestyksessä tai asiakirjojen mahdollisten keskinäisten viittaussuhteiden osoittamassa järjestyksessä.

Vastalauseen ja eriävän mielipiteen muoto

Valiokunnan kannasta poikkeavat ehdotukset esitetään vastalauseessa tai eriävässä mielipiteessä ponnen muodossa, jollei niissä rajoituta ainoastaan eriävän käsityksen ilmaisemiseen (TJ 42 §:n 1 mom.). Ponnen muodossa oleva ehdotus on sellainen ”asiakirjoissa oleva” muutosehdotus, joka voidaan tehdä täysistunnossa asianomaiseen vastalauseeseen tai eriävään mielipiteeseen viitaten (TJ 58 §). Jos kysymyksessä on suuren valiokunnan tai erikoisvaliokunnan lausunto tai lausuma ministeriölle tai valtioneuvostolle taikka muu sellainen asia, joka ei tule päätettäväksi täysistunnossa, eriävää käsitystä ei ole tarpeen esittää ponnen muodossa.

5.2.11 Asian käsittelyn päättäminen

Valiokunnan päätettyä ratkaisevassa käsittelyssä asiasta sekä mahdollisen vastalauseen tai eriävän mielipiteen jättämisajasta puheenjohtaja toteaa asian tulleen valiokunnassa loppuun käsitellyksi.

5.2.12 Mietinnön ja lausunnon tarkistaminen

Tarkistaminen

Mietinnön ja lausunnon sekä niihin liittyvät vastalauseet ja eriävät mielipiteet tarkistaa valiokunnan sihteeri, jollei valiokunta toisin päättä (TJ 42 §:n 4 mom.).

Toimenpiteen pääasiallinen tarkoitus on varmistaa yhtäältä se, että mietintö tai lausunto on kaikilta osiltaan valiokunnan päätösten mukainen, sekä toisaalta se, että vastalause tai eriävä mielipide on oikein laadittu ja vastaa sen allekirjoittajan tai allekirjoittajien asian ratkaisevassa käsittelyssä edustamaa kantaa. Tällöin on ennen muuta tarkistettava, että valiokunnan jäsen on ollut ratkaisevassa käsittelyssä läsnä (tai varajäsen ollut ratkaisevassa käsittelyssä valiokunnan päätösvaltaisessa kokoonpanossa) nimenomaan vastalauseessa tai eriävässä mielipiteessä tarkoitettua asiaa käsiteltäessä ja esittänyt tuolloin valiokunnan päätöksestä poikkeavan, nimenomaan vastalauseessa tai eriävässä mielipiteessä ilmaistun kannan taikka kannattanut sitä. Vastalause tai eriävä mielipide voi perustua vain jäsenen (tai kokoonpanoon kuuluneen varajäsenen) ratkaisevassa käsittelyssä selkeästi ilmaisemaan kantaan. Lisäksi on tarkistettava, että ehdotukset ovat vastalauseessa tai eriävässä mielipiteessä tarvittaessa ponnen muodossa.

Tarkistuksen suorittaa pääsäännön mukaan valiokunnan sihteeri, mikä on yleensä käytännön tarpeiden kannalta riittävää.

Valiokunta voi kuitenkin antaa tarkistamistehtävän erikseen nimettäville tarkistajille. Tarkistajiksi voidaan valiokunnan sihteerin lisäksi nimetä vain asian ratkaisevaan käsittelyyn osallistuneita valiokunnan jäseniä. Tarkistajiksi on yleensä asianmukaista nimetä valiokunnan puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja tahi molemmat taikka ryhmävastaavat sekä valiokunnan sihteeri.

Asiavirheen korjaaminen

Jos mietinnössä tai lausunnossa havaitaan asiavirhe, on tämä saatettava valiokunnan tietoon. Valiokunta voi ottaa asian uudelleen käsiteltäväksi ja yksimielisesti päättää, kuinka virhe korjataan. Mietinnössä havaittu asiavirhe voidaan korjata ennen kuin asian käsittely täysistunnossa on alkanut (so. ennen kuin mietintö on eduskunnan työjärjestyksen 57 §:n 2 momentin mukaisesti esitelty pöydälle pantavaksi). Lausunnon asiavirhe voidaan korjata ennen kuin asian yksityiskohtainen käsittely mietintövaliokunnassa on alkanut.

Jos valiokunta päättää uudesta käsittelystä, se voi käsitellä asian tarpeellisilta osin tai tarvittaessa kokonaankin noudattaen asian erillisestä ratkaisevasta käsittelystä annettuja säännöksiä, määräyksiä ja ohjeita.

Mietintö ja mahdolliset vastalauseet päivätään erillisen ratkaisevan käsittelyn mukaan. Siihen osallistuneiksi, joko kokonaan tai osittain, merkitään asiavirheen sisältäneen mietinnön ratkaisevaan käsittelyyn ja erilliseen ratkaisevaan käsittelyyn osallistuneet jäsenet ja varajäsenet.

Teknisen virheen korjaaminen

Mietinnössä tai lausunnossa havaitun kieli-, kirjoitus- tai laskuvirheen taikka muun niihin verrattavan teknislouenteisen virheen korjaa sihteeri.

Vastalauseen ja eriävän mielipiteen korjaaminen

Vastalauseessa tai eriävässä mielipiteessä olevan teknisen virheen korjaa sihteeri tai tarkistajat. Muoto- tai sisältöepäselvyyksien korjaamisesta sihteerin tai tarkistajien on pyrittävä sopimaan asiakirjan allekirjoittajien kanssa. Jollei asiasta voida sopia, on se saatettava valiokunnan ratkaistavaksi. Tällöin valiokunta huolehtii vastalauseen tai eriävän mielipiteen lopullisesta tarkistamisesta (PeVM 43/1974 vp).

Eduskunnan keskuskanslian tarkistuspalvelut

Valiokunnan mietintöjen ja lausuntojen kielentarkastuksessa, korjausluvussa ja muussa teknisessä tarkistuksessa valiokunnan sihteeri tai tarkistajat

saavat apua eduskunnan keskuskanslian asiakirjatoimistolta. Mietinnön tai lausunnon lopullisen muodon hyväksyy valiokunnan sihteeri.

Eduskunnan vastaukset ja kirjelmät laaditaan ja niiden ruotsinkieliset toisinnot tarkistetaan eduskunnan keskuskansliassa, jossa myös tarkistetaan, että lain tai muun säädöksen säädösteksti johtolauseineen vastaa eduskunnan tekemiä päätöksiä. Säädöstekstiin voidaan tällöin tehdä vain säädösteknisiä ja oikeinkirjoitukseen liittyviä tarkistuksia. Keskuskanslia on tarvittaessa yhteydessä asianomaiseen valiokuntakansliaan, jonka puolestaan on tiedotettava keskuskansliaan, jos valiokunnan mietintöön tai lausuntoon tehdään eduskunnan vastauksen tai kirjelmän laatimiseen vaikuttavia korjauksia. Tarvittaessa eduskunnan vastauksen tai kirjelmän sanamuodon tarkistamisesta päättää puhemiesneuvosto (TJ 68 §:n 4 mom.).

5.2.13 Suuren valiokunnan mietintö lakiehdotuksesta

Lainsäädäntöasia voi tulla lakiehdotuksen ensimmäisen täysistuntokäsittelyn aikana suuren valiokunnan käsiteltäväksi (PL 73 §:n 3 mom.) kahdessa eri tilanteessa. Eduskunta ensinnäkin voi lakiehdotuksen ensimmäiseen käsittelyyn kuuluvan yleiskeskustelun aikana päättää lähettää asian suureen valiokuntaan (TJ 53 §:n 6 mom.).

Asia on lähetettävä suureen valiokuntaan, jos lakiehdotusta ei yksityiskohteisessa käsittelyssä hyväksytä asiaa valmistelevasti käsitelleen valiokunnan mietinnön mukaisena (TJ 53 §:n 3 mom.). Tällöin asia lähetetään suureen valiokuntaan eduskunnan päätöksen mukaisena.

Suuri valiokunta käsittelee kummassakin tapauksessa asiaa kokonaisuudessaan ja voi tehdä mahdollisesti tarvittavia muutosehdotuksia myös asiakokonaisuuteen kuuluviin muihin lakiehdotuksiin (PNE 1/1999 vp, s. 30/II) samoin kuin alkuperäisen mietinnön perusteluihin ja mahdollisiin lausumaehdotuksiin.

Suuressa valiokunnassa käsittelyn pohjana on yleiskeskustelun aikana sille lähetetyssä asiassa erikoisvaliokunnan alkuperäinen mietintö ja yksityiskohteaisen käsittelyn perusteella lähetetyssä asiassa eduskunnan päätös (SuVTJ 18 §:n 2 mom.). Jos suuri valiokunta kuitenkin on antanut jonkin jaostonsa tehtäväksi laatia valiokuntaa varten ehdotuksen mietinnöksi, muodostaa jaoston ehdotus valiokuntakäsittelyn pohjan (SuVTJ 18 §:n 3 mom.).

Yleiskeskustelusta lähetettyä asiaa koskevassa mietinnössään suuri valiokunta tekee ponsien muodossa ehdotukset lakiehdotuksen sisällöstä ja mahdollisista lausumista samoin kuin mahdollisen ehdotuksen erikoisvaliokunnan alkuperäisen mietinnön perustelujen muuttamisesta (SuVTJ 19 §:n 1 mom.). Täysistunnossa asian käsittelyä jatketaan tällöin suuren valiokunnan mietinnön pohjalta (TJ 53 §:n 6 mom.).

Yksityiskohtaisesta käsittelystä lähetettyä asiaa koskevan mietinnön pöytäkirjassa suuri valiokunta ilmoittaa yhtyvän eduskunnan päätökseen taikka tekee ehdotuksen lakiehdotuksen muuttamisesta tai sen hylkäämisestä (SuVTJ 19 §:n 2 mom.). Jos suuri valiokunta yhtyy eduskunnan päätökseen, ei täysistunto voi enää päättää lakiehdotuksen sisällön muuttamisesta. Jos suuri valiokunta ehdottaa muutoksia, eduskunta päättää vain niiden hyväksymisestä tai hylkäämisestä (TJ 53 §:n 3 mom.).

Suuren valiokunnan mietintö ei yleensä sisällä perusteluja. Valiokunta kuitenkin voi päättää, että mietintö perustellaan (SuVTJ 19 §:n 3 mom.)

Suuren valiokunnan mietintöä käsitellään yleensä vain yhdessä kokouksessa. Asiasta käydään ensin yleiskeskustelu, jossa valiokunnan jäsenillä on tilaisuus lausua käsityksensä asiasta kokonaisuudessaan. Ehdotukset asian lähettämistä jaostoon, lausunnon pyytamisestä erikoisvaliokunnalta ja asiantuntijoiden kuulemisesta on tehtävä yleiskeskustelun aikana, jollei valiokunta toisin päättä (SuVTJ 18 §:n 4 mom.). Yleiskeskustelun jälkeen asia otetaan yksityiskohtaiseen käsittelyyn, jossa päätetään valiokunnan ehdotusten sisällöstä sekä mahdollisista lausumista ja mietinnön perusteluista (SuVTJ 14 §:n 5 mom.).

Asia pannaan kerran pöydälle johonkin seuraavaan suuren valiokunnan kokoukseen, jos kaksi valiokunnan jäsentä sitä pyytää. Muutoin pöydällepanosta päättää valiokunta (SuVTJ 11 §:n 1 mom.).

Suuren valiokunnan mietintöön saa sen sisällöstä poikkeavaa ehdotusta kannattanut valiokunnan jäsen liittää vastalauseen, jos mietintö on päätetty perustella (SuVTJ 19 §:n 3 mom.). Mietintöön merkitään sen antamiseen osallistuneet valiokunnan jäsenet.

5.2.14 Mietinnön tai lausunnon esittelypuheenvuoro

Valiokunnan puheenjohtajalla on asemansa perusteella aina valtuus esitellä valiokunnan mietintö tai lausunto täysistunnolle sekä suurelle valiokunnalle sille annettu lausunto (PNE 2/2005 vp, s. 4/I). Valtiovarainvaliokunnan jaostojen puheenjohtajilla on sama valtuus valtion talousarvioesitystä täysistunnossa käsiteltäessä sekä halutessaan myös muissa asioissa, jotka on valmisteltu jaostossa.

Valiokunnan kokouksen puheenjohtajana toimineella varapuheenjohtajalla ja tilapäisellä puheenjohtajalla on asemansa perusteella valtuus esitellä johtamassaan valiokunnan kokouksessa hyväksytty mietintö tai lausunto, jollei valiokunnan puheenjohtaja käytä oikeuttaan esitellä asia (PNE 2/2005 vp, s. 4/I). Valiokunnan varapuheenjohtajalla on valtuus esitellä asia myös, jos puheenjohtaja on tästä estynyt.

Jos valiokunnan puheenjohtaja – taikka varapuheenjohtaja tai tilapäinen puheenjohtaja – on estynyt esittelemään asiaa tai esittely on muuten tarkoituksenmukaista antaa valiokunnan jonkun muun jäsenen tehtäväksi, voi valiokunta erikseen valita keskuudestaan edustajan esittelemään täysistunnossa mietinnön tai lausunnon taikka suuressa valiokunnassa sille annetun lausunnon (TJ 39 §:n 5 mom.).

Valiokunnan päätös esittelijän valinnasta pöytäkirjataan. Esittelijä voidaan valita vielä esiteltävän asian valiokuntakäsittelyn päätyttyäkin, jolloin siitä ilmoitetaan eduskunnan keskuskansliaan.

Täysistunnossa annetaan esittelypuheenvuoro valiokunnan edustajalle ennen muita puheenvuoron pyytäjiä. Puhemies voi myöntää esittelypuheenvuoron myös lausunnon antaneen valiokunnan edustajalle ja erityisestä syystä myös vastalauseen ensimmäiselle allekirjoittajalle muiden esittelypuheenvuorojen jälkeen (TJ 50 §:n 2 mom.). Tässä yhteydessä "valiokunnan edustajalla" tarkoitetaan edellä esitetyn mukaisesti valiokunnan puheenjohtajaa, varapuheenjohtajaa, tilapäistä puheenjohtajaa tai valiokunnan erikseen valitsemaa esittelijää (PNE 2/2005 vp, s. 6).

6 Erinäisiä käsittelyohjeita

6.1 Asian käsittelyn keskeyttäminen

Käsittelyn keskeytyminen

Yleensä asiaa käsitellään valiokunnassa useammassa kuin yhdessä kokouksessa. Jos asiaa ei saada valiokunnan kokouksessa loppuun käsittelyksi, sen käsittely keskeytyy. Tällöin valiokunta yleensä päättää siitä kokouksesta, jossa asian käsittelyä jatketaan.

Asian käsittely keskeytyy myös silloin, jos se pannaan muodollisesti pöydälle.

Muodollinen pöydällepano

Asia pannaan eduskunnan työjärjestyksen 39 §:n 4 momentin mukaan kerran pöydälle johonkin seuraavaan valiokunnan kokoukseen kannatetusta ehdotuksesta. Tämän jälkeen asia pannaan pöydälle vain valiokunnan niin päätäessä.

Asian tultua pöydälle pannuksi sen käsittely on keskeytettävä ja valiokunnan päätettävä siitä, mihin seuraavista kokouksista asia on pöydällä. Käsittelyä jatketaan pöydällepanopäätöksessä mainittavassa valiokunnan kokouksessa, joka voi olla jo myöhemmin samana päivänä pidettävä.

Kerran tehty pöydällepano otetaan huomioon myös mahdollisessa erillisessä ratkaisevassa käsittelyssä. Siten asia voidaan erillisessä ratkaisevassa käsittelyssä panna pöydälle jäsenen kannatetusta ehdotuksesta vain, jos asiaa ei ole sen aikaisemmissa käsittelyvaiheissa pantu pöydälle.

Valiokunnan päätökseen perustuvien pöydällepanokertojen määrää ei ole rajoitettu. Valiokunnan on kuitenkin otettava toiminnassaan huomioon eduskunnan työjärjestyksen 34 §:n 1 momentin säännös asioiden käsittelemisestä ilman aiheetonta viivytystä.

6.2 Valiokunnan muutosvallan rajat

Asiayhteysvaatimus

Valiokunnalla on oikeus ehdottaa muutoksia sen käsiteltävänä olevaan laki- tai muuhun säädösehdotukseen. Tätä oikeutta kuitenkin rajoittaa ns. asiayhteysvaatimus. Sen mukaan valiokunnan ehdottamien muutosten tulee olla

objektiivisin perustein arvioitaessa yhteydessä kulloinkin käsiteltävänä olevaan lainsäädäntöasiaan tai asiakokonaisuuteen. Ehdotusten on pysyttävä asiayhteysvaatimuksen puitteissa ja niiden tulee koskea kulloinkin käsiteltävänä olevaa – eikä jotakin muuta – asiaa tai asiakokonaisuutta.

Asiayhteyttä arvioidaan asianomaisen hallituksen esityksen tai eduskunta-aloitteen taikka muun vireilletuloasiakirjan perustelujen sekä asiakirjaan sisältyvän säädösehdotuksen nimikkeen ja muun yksityiskohtaisen sisällön muodostamasta kokonaisuudesta käsin.

Uusi ehdotus

Valiokunta voi asiayhteysvaatimusta rikkomatta tehdä ehdotuksia myös sellaisista seikoista, joista ei ole mainintaa vireilletuloasiakirjassa, mutta jotka käsiteltävänä olevaa asiaa välittömästi sivuavina tai siitä suorastaan johtuvina kuuluvat samaan asiakokonaisuuteen. Siten valiokunta voi tehdä ehdotuksen myös esimerkiksi sellaisen lain säätämisestä, muuttamisesta tai kumoamisesta, josta ei ole ehdotusta vireilletuloasiakirjassa. Valiokunnan on tällöin aiheellista erikseen perustella ehdotuksensa tarpeellisuus.

Valiokunnan ei pidä tehdä uusia ehdotuksia oman toimialansa ulkopuolelle kuuluvista asioista olematta yhteydessä siihen valiokuntaan, jonka toimialaan ehdotettava asia kuuluu.

Yhteydenpito ministeriöön

Harkitessaan muutosehdotusten tekemistä hallituksen esitykseen sisältyvään lakiehdotukseen on valiokunnan pidettävä riittävästi yhteyttä asian valtioneuvostossa esitelleeseen ministeriöön (ks. jakso 5.1).

Muutosehdotuksia harkittaessa on aiheellista ottaa huomioon hallituksella ja eduskunta-aloitteen ensimmäisellä allekirjoittajalla oleva mahdollisuus peruuttaa esitys ja eduskunta-aloite (ks. jakso 4.4).

Muutosvallan rajojen soveltamisala

Asiayhteysvaatimus sekä uusien ehdotusten tekemistä rajoittavat ohjeet koskevat mietintövaliokunnan lisäksi myös lausuntovaliokuntaa samoin kuin vastalauseen tai eriävän mielipiteen allekirjoittajia.

6.3 Asian siirtäminen toiseen valiokuntaan

Täysistunto voi päättää valiokuntaan lähetetyn asian siirtämisestä toiseen valiokuntaan. Ehdotuksen siirrosta tekee puhemiesneuvosto eduskunnan työjärjestyksen 6 §:n 1 momentin 1 kohdan yleissäännöksen nojalla.

Siirtotarve voi johtua valiokuntien työtilanteesta tai esimerkiksi siitä, että samaa asiaa koskevat hallituksen esitys ja eduskunta-aloite on lähetetty eri valiokuntiin.

6.4 Kansalaisaloitteen käsittelystä

Kun kansalaisaloite on ilmoitettu saapuneeksi valiokunnassa, valiokunta voi päättää aloitteen ottamisesta käsiteltäväksi. Aloitteen ottamisesta käsiteltäväksi tehdään muodollinen päätös kuitenkin vain, jos siitä tehdään valiokunnan kokouksessa kannatettu ehdotus. Tällainen ehdotus voidaan tehdä milloin tahansa kansalaisaloitteen saavuttua valiokuntaan.

Kuuden kuukauden kuluessa aloitteen saapumisesta valiokunnan tulee ilmoittaa aloitteen tekijöiden edustajille, mihin toimenpiteisiin valiokunta ryhtyy asiassa. Erillistä ilmoitusta ei tarvita, jos valiokunta on tämän ajan kuluessa päättänyt ryhtyä käsittelemään kansalaisaloitetta ja on kutsunut aloitteen tekijöiden edustajat kuultaviksi valiokuntaan.

Kansalaisaloite käsitellään valiokunnassa samoja muotoja noudattaen kuin esimerkiksi hallituksen lakiesitys. Asiaa selvittäessään valiokunta voi tavanomaiseen tapaan kuulla ministeriöiden edustajia ja muita mahdollisia asiantuntijoita, harkita julkisen kokouksen pitämistä (ks. jakso 11.2) sekä pyytää asianomaisen ministeriön vastineen esille tulleista seikoista. Jos kansalaisaloitteesta annetaan mietintö, se laaditaan yleisten ohjeiden mukaisesti (ks. jakso 8). Jos kansalaisaloite on muodoltaan ehdotus lainvalmisteluun ryhtymisestä, mietinnön ponsimuotoilut vastaavat toimenpidealoitteesta laadittavan mietinnön muotoiluja (ks. jakso 8.3).

6.5 Hallituksen vuosikertomuksen käsittelyn erityispiirteet

Mietintövaliokunta ja lausuntomenettely

Hallituksen vuosikertomus lähetetään tarkastusvaliokuntaan valmisteltavaksi.

Muut erikoisvaliokunnat antavat eduskunnan päätöksen perusteella kertomuksesta lausuntonsa tarkastusvaliokunnalle (PNE 1/2013 vp, s. 2/II).

Lausuntomenettelyn tarkoitus

Hallituksen vuosikertomus on määrä antaa eduskunnalle vuosittain huhtikuun loppuun mennessä. Näin erikoisvaliokunnilla on riittävästi aikaa antaa lausunto tarkastusvaliokunnalle, joka puolestaan ehtii saada mietintönsä valmiiksi käsiteltäväksi täysistunnossa vielä kevätistuntoaikana (PeVM 5/2013 vp).

Lausuntomenettelyn avulla erikoisvaliokunnat voivat yleisesti arvioida hallituksen toimintaa kertomusvuoden aikana valiokunnan toimialalla. Olennaisempaa kuitenkin on, että kukin erikoisvaliokunta saa lausuntomenettelyssä mahdollisuuden ottaa kantaa hallituksen toimenpiteisiin valiokunnan mietinnöissään ehdottamien, eduskunnan hyväksymien lausumien ja kannanottojen johdosta (PeVM 6/2006 vp, s. 2/I).

Kertomuksessa selostetaan niitä toimenpiteitä, joihin asianomaisissa ministeriöissä on ryhdytty eduskunnan lausumien ja kannanottojen johdosta, tai myös syyt siihen ilmoittaen ehdotetaan, ettei jokin lausuma anna enää aiheutta toimenpiteisiin hallituksen taholta. Erikoisvaliokuntien tehtävänä on kertomusta käsitellessään arvioida toimialansa osalta, voidaanko hallituksen kanta hyväksyä. Tämän eduskunnan seurantatehtävän hoitaminen on kullekin erikoisvaliokunnalle kuuluva vähimmäisvaatimus hallituksen vuosikertomusta käsiteltäessä (PeVM 6/2006 vp). Valiokunnan tulee ilmoittaa lausunnossaan edellistä vaalikautta aiemmin päätetyt lausumat ja kannanotot poistettaviksi, jollei se perustellusti päätä pitää ne vielä voimassa.

Erikoisvaliokunnat voivat lisäksi vakiintuneen käytännön perusteella ottaa vuosikertomuksen käsittelyn yhteydessä esille erityisteemoja, joiden käsittelemistä ne syystä tai toisesta pitävät tarpeellisena (PeVM 6/2006 vp ja 5/2013 vp)

Valiokunnan toimialaan sinänsä kuuluvien, mutta toisen erikoisvaliokunnan mietinnön pohjalta hyväksytyn lausuman johdosta tehtyjen hallituksen toimenpiteiden tai näkemysten arviointi edellyttää alkuperäisen mietintövaliokunnan suostumusta. Valiokunta voi vaihtoehtoisesti saattaa oman arvionsa hallituksen toimenpiteistä tai näkemyksistä alkuperäisen mietintövaliokunnan tietoon ja harkittavaksi.

Tarkastusvaliokunta ei yleensä käsittele erikoisvaliokuntien lausuntoja hallituksen vuosikertomuksesta. Kertomusmietinnössään tarkastusvaliokunta kuitenkin ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi kannanoton, jossa edellytetään hallituksen ottavan asianmukaisesti huomioon sekä valiokunnan mietintöön että sen liitteinä oleviin erikoisvaliokuntien lausuntoihin sisältyvät eduskunnan aikaisempia lausumia ja muitakin seikkoja koskevat kannanotot.

6.6 Asian käsittely valtiovarainvaliokunnassa

Suurin osa valtiovarainvaliokunnan käsiteltäviksi lähetetyistä asioista valmistellaan valiokuntaa varten jaostoissa (ks. jaksot 1.2, 2.9).

Asian käsittelystä jaostossa on soveltuvin osin voimassa, mitä asian käsittelystä valiokunnassa säädetään (TJ 41 §:n 2 mom.). Asiaa jaostossa käsiteltäessä noudatetaan näin ollen soveltuvin osin myös asian valiokuntakäsittelystä annettuja säännöksiä, määräyksiä ja ohjeita.

Jaoston kokouksesta ei pidetä pöytäkirjaa eikä poissaolotietoja tilastoida. Jäsenten ja lisäjäsenten läsnäolo kuitenkin todetaan nimenhuudossa. Jaoston mietintö- ja lausuntoluonnosten laatimiseen sovelletaan valiokunnan mietintö- ja lausuntoluonnoksen laatimisesta annettuja säännöksiä, määräyksiä ja ohjeita.

Asiaa valtiovarainvaliokunnassa käsiteltäessä noudatetaan soveltuvin osin asian käsittelystä valiokunnassa annettuja säännöksiä, määräyksiä ja ohjeita. Jaoston laatima mietintö- tai lausuntoluonnos muodostaa käsittelyn pohjan valiokunnan jatkaessa jaostovalmistelun jälkeen asian käsittelyä.

6.7 Valiokunnan oman toimivallan asioiden käsittely

Pääsääntö

Valiokunnan omien eli O-asioiden (ks. jakso 4.2.11) käsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin asian valiokuntakäsittelystä ja mietintö- tai lausuntoasian käsittelystä annettuja säännöksiä, määräyksiä ja ohjeita.

Selvitysasiat

Valiokunnalla on perustuslain 47 §:n 2 momentin nojalla oikeus saada valtioneuvostolta tai asianomaiselta ministeriöltä selvitys toimialaansa kuuluvasta asiasta. Valiokunnan selvityspyyntö on aiheellista esittää valtioneuvostolle tai ministeriölle kirjallisesti. Pyyntöjen esittämisessä on käytettävä harkintaa ja etenkin laajempien selvitysten antamisajankohdasta on syytä sopia asianomaisen ministeriön kanssa.

Selvitys voidaan valiokunnan harkinnan mukaan pyytää annettavaksi suullisesti tai kirjallisesti samoin kuin kertaluonteisesti tai toistuvasti esimerkiksi tietyin väliajoin. Valiokunta voi käyttää selvitysmenettelyä pelkästään hankiakseen jostakin asiasta tietoja ja tekemättä selvitysasiasta varsinaisia päätöksiä. Valiokunta kuitenkin voi antaa selvityksen johdosta lausunnon valtioneuvostolle tai ministeriölle (PL 47 §:n 2 mom.).

Selvityksen saanut valiokunta voi pyytää selvityksestä lausunnon toiselta valiokunnalta (TJ 38 §:n 1 mom.). Lausunnotonmenettely ei kuitenkaan voi olla yleisesti tarpeen (PeVM 11/2002 vp, s. 2/II). Lausuntopyyntöjen esittämiseen toisille valiokunnille on etenkin tällaisissa, valiokunnan omasta aloitteesta käsiteltäviksi ottamissa asioissa suhtauduttava pidättyvästi. Lausuntopyyntö tulee lisäksi aina yksilöidä (PeVM 11/2002 vp, s. 2/II) koskemaan esimerkiksi jotakin tiettyä seikkaa tai tekemällä selkoa niistä syistä, joiden vuoksi lausuntoa pyydetään.

Puhemiesneuvosto voi valiokunnan esityksestä päättää selvityksen ottamisesta keskusteltavaksi täysistunnossa, jolloin eduskunta ei kuitenkaan tee päätöstä asiassa (TJ 30 a §). Selvityksen ottaminen keskusteltavaksi täysistunnossa on poikkeuksellista. Se voi tulla kysymykseen lähinnä vain, jos asia arvioidaan yleisesti kiinnostavaksi ja jos siitä on keskustelun käymiseksi riittävästi aineistoa (PeVM 11/2002 vp, s. 2).

Eduskunnan oikeudesta saada valtioneuvostolta selvityksiä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevista asioista sekä Euroopan unionin asioiden valmistelusta säädetään perustuslain 97 §:ssä (ks. jaksot 4.2.7 ja 7.3).

6.8 Eduskuntatyössä käytettävät kielet

Eduskuntatyössä käytetään suomen tai ruotsin kieltä (PL 51 §:n 1 mom.). Kansanedustajalla on säännöksen perusteella oikeus käyttää suomen tai ruotsin kieltä puhuessaan täysistunnossa, valiokunnassa tai muussa eduskunnan toimielimessä samoin kuin laatiessaan aloitteita, kysymyksiä tai muita asiakirjoja (HE 1/1998 vp, s. 100/I). Edustaja kuitenkin voi sisällyttää esimerkiksi täysistunnossa käyttämäänsä puheenvuoroon lyhyitä vieraskielisiä lainauksia, jos katsoo sen välttämättömäksi (PNE 1/1999 vp, s. 45/I).

Vireillepanoasiakirjat ja eduskunnan asiakirjat laaditaan pääsäännön mukaan molemmilla kansalliskielillä. Hallituksen ja muiden viranomaisten on toimitettava asian vireille panemiseksi eduskunnassa tarvittavat asiakirjat suomen ja ruotsin kielellä (PL 51 §:n 2 mom.). Lakialoitteita sen sijaan ei käännetä muuten kuin poikkeustapauksissa. U-asioissa vireillepanoasiakirjaksi katsotaan valtioneuvoston kirjelmä, jossa lyhyesti selostetaan asian sisältö. Kirjelmässä tarkoitettua säädös- tai muuta ehdotusta ei välttämättä ole heti saatavissa suomen ja ruotsin kielellä (HE 1/1998 vp, s. 100). Valtioneuvoston selvitykset O-, E- ja UTP-asioissa toimitetaan asianomaiselle valiokunnalle suomen kielellä.

Eduskunnan vastaukset ja kirjelmät, valiokuntien mietinnöt ja lausunnot sekä puhemiesneuvoston kirjalliset ehdotukset laaditaan suomen ja ruotsin kielellä.

Suomenkielinen teksti on eduskunnassa käsittelyn pohjana (TJ 76 §:n 1 mom.). Asiat käsitellään tämän säännöksen perusteella sekä täysistunnossa että valiokunnissa suomenkielisen tekstin pohjalta (HE 1/1998 vp, s. 100/I). Ruotsinkielinen teksti laaditaan eduskunnan kansliassa (TJ 76 §:n 1 mom.). Äänestettäväksi ei siten voida ottaa ehdotusta ruotsinkielisen tekstin muuttamiseksi (PNE 1/1999 vp, s. 44/II).

Täysistunnossa esitetään suomeksi ja ruotsiksi puhemiehen selonteko tehdyistä ehdotuksista samoin kuin perustuslain 42 §:n 2 momentissa tarkoitettu ilmoitus puhemiehen kieltäytymisestä ottaa asia käsittelyyn tai ehdotus äänestyskseen. Puhemiehen muutkin ilmoitukset esitetään myös ruotsiksi, jos hän katsoo sen tarpeelliseksi. (TJ 76 §:n 4 mom.)

Täysistunnossa pidetyn ruotsinkielisen puheenvuoron sisällöstä esitetään lyhennelmä suomeksi (TJ 76 §:n 4 mom.). Suomenkielisten puheenvuorojen sisältö sekä puhemiehen ehdotukset äänestysjärjestykseksi ja ainoastaan suomeksi esittämät ilmoitukset tulkataan ruotsinkielisille edustajille yksityisesti, jos he sitä haluavat. (TJ 76 §:n 6 mom.)

Valiokunta päättää valiokunnan kokouksissa tarvittavasta tulkkauksesta. Valiokunnan jäsenelle tulkataan kokouksen kulku kuitenkin yksityisesti hänen sitä halutessaan (TJ 76 §:n 5 mom.). Tarvittaessa valiokunnan jäsenelle järjestetään tulkkaus myös kuultaessa valiokunnan kokouksessa asiantuntijoita muulla kuin suomen tai ruotsin kielellä (PNE 1/1999 vp, s. 45/I). Valiokunnalle mahdollisesti toimitettuja vieraskielisiä asiakirjoja ei pääsäännön mukaan käännetä.

7 Euroopan unionin asioiden käsittely

7.1 Yleistä

Eduskunta osallistuu Suomen kannanmuodostukseen EU:n asioissa, kun asia kuuluu eduskunnan lainsäädäntö- tai budjettivallan piiriin tai kansainvälisiä suhteita koskevan toimivallan alaan. Eduskunta on lisäksi osallinen kannanmuodostuksessa silloin, kun valtioneuvosto päättää omasta aloitteestaan tai suuren valiokunnan tai ulkoasiainvaliokunnan pyynnöstä, että muunlainen EU:n asia toimitetaan eduskuntaan.

Euroopan unionin asioina käsitellään perustuslain 96 §:n 1 momentin perusteella valtioneuvoston kirjelmällä eduskunnan käsiteltäviksi toimitettuja ehdotuksia Euroopan unionissa päätettäviksi säädöksiksi, sopimuksiksi tai muiksi toimiksi (U-asiat) sekä valtioneuvoston perustuslain 97 §:n mukaisesti eduskunnalle antamia selvityksiä asioiden valmistelusta Euroopan unionissa (E-asiat ja osa UTP-asioista).

U-asioiden käsittelyssä on kysymys eduskunnan osallistumisesta Euroopan unionin asioiden kansalliseen valmisteluun vaiheessa, jossa asia on unionissa vielä vireillä (HE 1/1998 vp, s. 152/II). Käsittelyllä on tarkoitus varmistaa eduskunnan mahdollisuus vaikuttaa kaikkien niiden unionissa tehtävien päätösten valmisteluun, jotka sisältönsä puolesta kuuluisivat eduskunnan toimivaltaan, jos Suomi ei olisi Euroopan unionin jäsen (HE 1/1998 vp, s. 153/I).

E- ja UTP-asioiden käsittelyssä on keskeisesti kysymys siitä, että eduskunta saa riittävän varhaisessa vaiheessa tietoja asioiden valmistelusta Euroopan unionissa ja että eduskunta voi tarvittaessa ottaa kantaa näihin asioihin. UTP-asiana eduskunnan käsiteltäväksi voi tosin tulla muitakin kuin Euroopan unionin asioita.

Suuri valiokunta määrittelee eduskunnan kannan perustuslain 96 ja 97 §:n mukaisissa asioissa lukuun ottamatta unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvia unioniasioita, joissa ulkoasiainvaliokunta on toimivaltainen. Suuren valiokunnan tai ulkoasiainvaliokunnan määrittelemä kanta on ohjeellinen lähtökohta Suomen edustajien toiminnalle unionin neuvostossa sekä neuvoston alaisissa valmistelemissä työryhmissä.

Erikoisvaliokunnat osallistuvat eduskunnan kannan määrittelyyn antamalla suurelle valiokunnalle ja ulkoasiainvaliokunnalle lausuntoja. Kiireellisissä tai rutiininomaisissa asioissa erikoisvaliokunta voi ilmaista kantansa myös pöytäkirjaan merkittävällä lyhyellä kannanotolla (pöytäkirjakannanotto).

Euroopan unionin asiat on käsiteltävä erikoisvaliokunnissa niin, että suuri valiokunta tai ulkoasiainvaliokunta voi määritellä eduskunnan kannan Suomen edustajien ohjeelliseksi lähtökohdaksi oikea-aikaisesti ja riittävän selkeästi.

7.2 U-asian käsittely

Valtioneuvoston kirjelmä

Valtioneuvosto toimittaa U-asioiden alaan luettavan ehdotuksen kirjelmälleen eduskunnalle viipymättä siitä tiedon saatuaan (PL 96 §:n 2 mom.). U-kirjelmien sisällöstä päätetään valtioneuvoston yleisistunnossa, ja ne toimitetaan eduskuntaan suomen- ja ruotsinkielisinä valtiopäiväasiakirjoina. Valtioneuvoston kirjelmä sisältää toimivaltaisen ministeriön laatiman muistion ehdotuksesta. Muistiossa tehdään selkoa muun ohella asian valmistelusta unionissa samoin kuin ehdotuksen pääasiallisesta sisällöstä sekä vaikutuksista Suomen lainsäädäntöön. Selkoa tehdään myös unionin toimivaltaperusteesta asiassa ja siitä, täyttääkö ehdotus toissijaisuusperiaatteesta johtuvat vaatimukset. Lisäksi muistiossa arvioidaan ehdotuksen suhdetta Suomen perustuslakiin ja Ahvenanmaan itsehallintolakiin sekä tarvittaessa Suomen kansainvälisiin ihmisoikeusvelvoitteisiin ja Euroopan unionin perusoikeuskirjaan. Muistion tulisi yleensä sisältää myös valtioneuvoston kanta asiaan. Valtioneuvoston kirjelmässä tarkoitettu säädös- tai muu ehdotus toimitetaan eduskunnalle yleensä kirjelmän liitteenä tai ehdotusta koskevana lähdetietona.

Asian lähettäminen valiokuntiin

Puhemies lähettää valtioneuvoston kirjelmän asian laadun mukaan suureen valiokuntaan tai ulkoasiainvaliokuntaan niiden toimialajaon mukaisesti. Puhemies määrää samalla asiasta suurelle valiokunnalle tai ulkoasiainvaliokunnalle lausunnon antavasta valiokunnasta. U-asioiden lähettämisestä valiokuntiin ilmoitetaan täysistunnossa (TJ 30 §:n 2 mom.).

U-asia lähetetään puhemiehen määräyksellä yleensä yhteen tai useampaan erikoisvaliokuntaan lausunnon antamista varten suurelle valiokunnalle tai ulkoasiainvaliokunnalle. Asia voidaan kuitenkin myös jättää lähettämättä lausunnonle. Puhemies voi lähettää U-asian johonkin erikoisvaliokuntaan myös mahdollisia toimenpiteitä varten, jolloin asianomainen erikoisvaliokunta päättää, antaako se asiasta lausunnon. Lisäksi U-asia voidaan lähettää erikoisvaliokuntaan vain tiedoksi. Puhemiehen päätöstä valmistellaan suuren valiokunnan ja ulkoasiainvaliokunnan kanslioissa.

Suurella valiokunnalla ja ulkoasiainvaliokunnalla on puhemiehen määräyksestä riippumatta mahdollisuus pyytää U-asiasta lausunto toiselta valiokunnalta (TJ 38 §:n 1 mom.), jos lausunto esimerkiksi havaitaan asian myöhemmissä käsittelyvaiheissa tarpeelliseksi. Suuri valiokunta tai ulkoasiainvaliokunta voi lähettää U-asian erikoisvaliokuntaan myös mahdollisia toimenpiteitä varten tai vain tiedoksi.

U-asia tulee siten erikoisvaliokunnassa vireille puhemiehen taikka suuren valiokunnan tai ulkoasiainvaliokunnan päätöksellä. Suuri valiokunta ja ulkoasiainvaliokunta voivat myös puhemiehen päätöksellä vireillä tulleissa asioissa asettaa määräajan, jonka kuluessa lausunto (TJ 30 §:n 1 mom.) tai mahdollinen muu kannanotto tulee esittää.

Erikoisvaliokuntakäsittely

Valtioneuvoston on annettava eduskunnan asianomaisille valiokunnille tiedot asian käsittelystä Euroopan unionissa. Toimivaltainen ministeriö antaa asiaa käsittelevälle erikoisvaliokunnalle tarvittavat ja mahdollisesti valtioneuvoston kirjelmää täydentävät tiedot valtioneuvoston kannasta Suomen neuvottelutavoitteisiin samoin kuin ehdotuksen sisältöön ja yksityiskohtiin. Ministeriö antaa valiokunnalle tiedot myös asian käsittelyaikataulusta Euroopan unionissa.

U-asioiden erikoisvaliokuntakäsittelyssä valiokunta antaa oman toimialansa näkökulmasta lausunnon siitä, onko valtioneuvoston kirjelmästä ja asianomaisen ministeriön selvityksistä ilmenevä valtioneuvoston kanta hyväksyttävä. Erikoisvaliokuntakäsittelyssä arvioidaan valtioneuvoston kirjelmässä tarkoitetun ehdotuksen sisältöä Suomen kannalta ja sitä, miten Suomi suhtautuu ehdotukseen, kun asia tulee neuvoteltavaksi ja päätettäväksi Euroopan unionin neuvostossa. Perustuslakivaliokunta pidättäytyy kuitenkin yleensä ilmaisemaan näkemyksensä vain asiaan liittyvistä valtiosääntöoikeudellisista kysymyksistä. Erikoisvaliokuntakäsittelyn tarkoituksena on selvittää muun ohella, onko ehdotettu toimenpide yleisesti ottaen Suomen tai unionin etujen mukainen sekä mitä lainsäädännöllisiä, taloudellisia, yhteiskunnallisia ja poliittisia vaikutuksia ehdotuksen toteutumisesta olisi Suomessa ja miten ehdotusta ehkä olisi muutettava.

Erikoisvaliokuntien lausuntojen tulisi valmistua ennen kuin Euroopan unionissa asiasta päättävän elimen eli yleensä neuvoston kantaa ehdotukseen aletaan aktiivisesti valmistella asianomaisessa työryhmässä.

Kiireellisissä tai rutiininomaisissa asioissa erikoisvaliokunta voi ilmaista kantansa lausunnon asemesta pöytäkirjaan merkittävällä lyhyellä kannanotolla, joka voi olla myös ponsimuotoinen (pöytäkirjakannanotto). Jos kannanotosta on äänestetty, eriävät ehdotukset ja äänestykset pöytäkirjataan.

Työjärjestys ei tunne pöytäkirjaan otettavaa eriävää mielipidettä. Tämän vuoksi eriävän mielipiteen jättämistä pöytäkirjaan tulee välttää. Jos kannanottoehdotuksia on tarpeen perustella, laaditaan asiasta lausunto.

Poikkeuksellisissa tilanteissa erikoisvaliokunta voi pidättäytyä antamasta lausuntoa asiasta. Tällaisesta päätöksestä olla antamatta lausuntoa on ilmoitettava viipymättä suurelle valiokunnalle.

Jos U-asia on lähetetty erikoisvaliokuntaan mahdollisia toimenpiteitä varten, on valiokunnan ensi vaiheessa harkittava, ryhtyykö se asiassa toimenpiteisiin. Valiokunta voi esimerkiksi kuulla toimivaltaista ministeriötä ja muita asiantuntijoita ja kuulemisen perusteella päättää, antaako se asiasta lausunnon. Toisaalta valiokunta voi ministeriötä tai asiantuntijoita kuulemattakin päättää, että se ei ryhdy asiassa toimenpiteisiin eikä anna siitä lausuntoa. Päätös olla ryhtymättä toimenpiteisiin tulee tehdä nimenomaisesti ja se on pöytäkirjattava. Myös valiokunnan päätöksestä olla ryhtymättä toimenpiteisiin tai olla antamatta lausuntoa ilmoitetaan suurelle valiokunnalle. Tällöin valiokunta luopuu esittämästä asian käsittelyn siinä vaiheessa huomautuksia ja siten asiallisesti yhtyy valtioneuvoston kantaan. Valiokunta voi tällaisesta päätöksestä huolimatta ryhtyä käsittelemään asiaa omasta aloitteestaan uudelleen. Jos valiokunta tällöin aikoo antaa asiasta lausunnon, on siitä ilmoitettava suurelle valiokunnalle.

Jos U-asia on lähetetty erikoisvaliokunnalle vain tiedoksi, ei valiokunnan edellytetä ryhtyvän asiassa toimenpiteisiin. Valiokunta toisaalta voi kuulla asiassa toimivaltaista ministeriötä ja muitakin asiantuntijoita sekä antaa asiasta lausunnon.

U-asian käsittelyssä erikoisvaliokunnassa noudatetaan soveltuvin osin lausuntoasian valiokuntakäsittelystä annettuja säännöksiä, määräyksiä ja ohjeita.

Käsittely suuressa valiokunnassa

Suuressa valiokunnassa U-asian käsittely perustuu valtioneuvoston kirjelmään, valtioneuvoston ilmoittamaan kantaan ja erikoisvaliokunnan lausuntoon. Suuri valiokunta määrittelee eduskunnan kannan yleensä vasta asianomaisten erikoisvaliokuntien annettua asiasta lausuntonsa tai kannanottonsa. Suuri valiokunta voi kuitenkin asian kiireellisyyden niin vaatiessa ottaa U-asian käsiteltäväksi, vaikka erikoisvaliokunnan lausunto ei ole saapunut (SuVTJ 15 §:n 2 mom.).

Vaikka suuri valiokunta viime kädessä määrittelee eduskunnan kannan asiaan, erikoisvaliokuntien lausunnoilla on tärkeä merkitys U-asian käsittelylle suuressa valiokunnassa. Ne toimivat käsittelyn pohjana suuressa valiokun-

nassa. Tarvittaessa suuri valiokunta sovittaa erikoisvaliokuntien välillä ilme-neviä erilaisia kantoja yhteen. Tällöin perustuslakivaliokunnan perustuslain 74 §:n perusteella mahdollisesti antamalla lausunnolla on erityinen merkitys.

Mikäli erikoisvaliokunnan lausunnossa poiketaan valtioneuvoston kannasta, valtioneuvostolle tulee antaa mahdollisuus esittää näkemyksensä asiasta en-nen suuren valiokunnan päätöksentekoa.

U-asiasta käydään suuressa valiokunnassa keskustelu. Sen päätyttyä puheen-johtaja ehdottaa valiokunnan hyväksyttäväksi ponnen muodossa olevan va-liokunnan lausuman eduskunnan kannaksi, jollei valiokunta päättä antaa asi-asta lausuntoa (SuVTJ 15 §:n 3 mom.). Suuren valiokunnan ponsilausuman perusmuoto kuuluu seuraavasti: "Valiokunta yhtyy erikoisvaliokunnan lau-sunnossa olevaan kantaan."

Suuri valiokunta voi hyväksyä lausuman valtioneuvoston jäsenen tai tämän edustajan ollessa valiokunnassa läsnä.

Käsittely ulkoasiainvaliokunnassa

U-asian käsittelyssä ulkoasiainvaliokunnassa noudatetaan soveltuvin osin U-asian käsittelystä suuressa valiokunnassa annettuja säännöksiä, määräyksiä ja ohjeita.

Suuren valiokunnan ja ulkoasiainvaliokunnan kannanoton merkitys eduskunnan kantana

Perustuslain 96 §:n tarkoituksena on varmistaa eduskunnan mahdollisuus vaikuttaa kaikkiin niihin Euroopan unionissa tehtäviin päätöksiin, jotka si-sältönsä puolesta kuuluisivat eduskunnan toimivaltaan, jos Suomi ei olisi Eu-roopan unionin jäsen (HE 1/1998 vp, s. 153/I; ks. myös SuVL 3/1995 vp ja PeVL 20/1996 vp). Eduskunnan tulee voida lausua kantansa ehdotuksiin täl-laisissa asioissa ennen kuin ne tulevat Suomea sitoviksi.

Suuren valiokunnan tai ulkoasiainvaliokunnan lausunnossa tai lausumassa ilmaistu eduskunnan kanta U-asiassa on ohjeellinen lähtökohta Suomen edustajien toiminnalle Euroopan unionin päätöksenteossa. Jos eduskunnan kannasta joudutaan esimerkiksi muuttuneiden olosuhteiden vuoksi poikkeaa-maan, on menettelyn perusteista tehtävä selkoa kannan ilmaiselle valio-kunnalle. Eduskunnan kannan sivuuttaminen voi siten tulla parlamentaari-selle järjestelmälle ominaisin keinoin mitattavaksi (HE 1/1998 vp, s. 153–154).

Jatkokäsittely ja jatkokirjelmä

Suuri valiokunta ja ulkoasiainvaliokunta sekä EU:n asian käsittelyyn osallistuvat erikoisvaliokunnat seuraavat asian käsittelyä Euroopan unionissa. Asia pysyy eduskunnassa vireillä, kunnes siitä on päätetty Euroopan unionissa. Vasta tällöin asia raukeaa eduskunnassa (ks. jakso 4.4).

Lausunnon antaminen suurelle valiokunnalle tai ulkoasiainvaliokunnalle ei päättä asian vireilläoloa erikoisvaliokunnassa, joka voi oma-aloitteisestikin seurata asian käsittelyä Euroopan unionissa. Erikoisvaliokunta voi tarvittaessa antaa suurelle valiokunnalle tai ulkoasiainvaliokunnalle täydentävän lausunnon asiasta. Erikoisvaliokunta voi ilmaista uusia näkemyksiään asiassa myös pöytäkirjanotteella tai pyytämällä valiokunnan puheenjohtajan kuulemista suuressa valiokunnassa tai ulkoasiainvaliokunnassa.

Valtioneuvoston on perustuslain 96 §:n 3 momentin mukaan annettava asianomaisille valiokunnille tiedot asian käsittelystä Euroopan unionissa. Valtioneuvoston tulee oma-aloitteisesti huolehtia asian käsittelyvaiheiden seuraamisen kannalta tarpeellisten tietojen toimittamisesta eduskunnan asianomaisille valiokunnille (HE 1/1998 vp, s. 154/I).

Toimivaltainen ministeriö antaa eduskunnalle tiedot asian käsittelystä Euroopan unionissa ja erityisesti käsittelyn pohjana olevaan alkuperäiseen ehdotukseen mahdollisesti tehdyistä olennaisista muutosehdotuksista samoin kuin mahdollisista tarpeista muuttaa Suomen kantaa. Tietoja asiasta annetaan jatkokirjelmällä suurelle valiokunnalle tai ulkoasiainvaliokunnalle, josta jatkokirjelmä toimitetaan asianomaisille erikoisvaliokunnille käytännössä mahdollisia toimenpiteitä varten. Jatkokirjelmä voidaan toimittaa sellaisellekin valiokunnalle, joka ei ole alun perin osallistunut asian käsittelyyn.

Jatkokirjelmää erikoisvaliokunnassa käsiteltäessä noudatetaan soveltuvin osin U-asian erikoisvaliokuntakäsittelystä annettuja säännöksiä, määräyksiä ja ohjeita.

U-asian käsittelyn päättyminen

U-asian käsittely eduskunnassa päättyy, kun asia on Euroopan unionissa loppuun käsitelty. Tällöin eduskunnassa vireillä olevan U-asian käsittely raukeaa suuressa valiokunnassa tai ulkoasiainvaliokunnassa (SuVTJ 15 §:n 5 mom.). Asian käsittely päättyy tällöin myös erikoisvaliokunnissa.

Toimivaltainen ministeriö ilmoittaa asian käsittelyn päättymisestä Euroopan unionissa suurelle valiokunnalle tai ulkoasiainvaliokunnalle. Erikoisvaliokuntien kansliat saavat sähköisesti tiedon asian käsittelyn päättymisestä suuren valiokunnan tai ulkoasiainvaliokunnan kansliasta.

7.3 E-asian käsittely

Valtioneuvoston selvitys

E-asia tulee eduskunnassa vireille perustuslain 97 §:n 1 momentissa tarkoitettulla valtioneuvoston kirjallisella tai suullisella selvityksellä suurelle valiokunnalle. Suurella valiokunnalla on momentin perusteella oikeus pyynnöstään ja muutoinkin tarpeen mukaan saada valtioneuvostolta selvitys muiden kuin unionin yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevien asioiden valmistelusta Euroopan unionissa.

E-asiana käsiteltävän selvityksen kohteena voi olla esimerkiksi jostakin asiasta annettu vihreä kirja tai komission tiedonanto. Selvitys voi koskea unionin säädöksen, sopimuksen tai muun toimen valmistelua tilanteessa, jossa ei vielä ole olemassa perustuslain 96 §:ssä tarkoitettua ehdotusta. Selvitys voi toisaalta koskea myös sellaista asiaa, joka ei perustuslain 96 §:n säännösten perusteella sinänsä kuulu eduskunnan toimivaltaan. Selvitys voi olla myös yleisluonteinen ja sisältää esimerkiksi katsauksen unionin johonkin toimintaan tai sen valmisteluun taikka tietoja Suomen suhtautumisesta unionin politiikkaan jollakin alalla. E-asioiden kenttä on kaiken kaikkiaan laaja.

Asian lähettäminen valiokuntiin

Suuri valiokunta lähettää valtioneuvostolta saamansa selvityksen asianomaiselle erikoisvaliokunnalle yleensä mahdollisia toimenpiteitä varten.

Suuri valiokunta voi kuitenkin pyytää E-asiasta myös lausunnon muulta valiokunnalta (TJ 38 §:n 1 mom., SuVTJ 16 §:n 1 mom.) tai lähettää asian muuhun valiokuntaan vain tiedoksi.

Erikoisvaliokuntakäsittely

E-asian tultua erikoisvaliokuntaan yleensä mahdollisia toimenpiteitä varten, suurelle valiokunnalle ilmoitetaan, jos erikoisvaliokunta ei ryhdy asiassa lainkaan toimenpiteisiin.

Erikoisvaliokunnan on tämän vuoksi ensi vaiheessa harkittava, ryhtyykö se asiassa toimenpiteisiin ja antaa asiasta lausunnon. Valiokunta voi esimerkiksi kuulla toimivaltaista ministeriötä ja muita asiantuntijoita ja vasta kuulemisen perusteella päättää mahdollisen lausunnon antamisesta. Toisaalta valiokunta voi ministeriötä tai asiantuntijoita kuulemattakin päättää, että se ei ryhdy asiassa toimenpiteisiin eikä anna siitä lausuntoa.

E-asian tultua erikoisvaliokunnassa vireille suuren valiokunnan lausuntopyynnöllä, on asianomaisen erikoisvaliokunnan annettava asiasta lausunto.

Suuri valiokunta voi kuitenkin asian kiireellisyyden niin vaatiessa ottaa E-asian käsiteltäväksi, vaikka pyydetty erikoisvaliokunnan lausunto ei ole saapunut (SuVTJ 16 §:n 2 mom.). Tämän vuoksi suurelle valiokunnalle on aina ilmoitettava erikoisvaliokunnan päätöksestä olla antamatta asiasta lausuntoa, mikäli E-asia on lähetetty erikoisvaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Jos suuri valiokunta on lähettänyt E-asian erikoisvaliokunnalle vain tiedoksi, ei erikoisvaliokunnan edellytetä ryhtyvän asiassa toimenpiteisiin. Estettä ei kuitenkaan ole sille, että erikoisvaliokunta kuulee asiassa toimivaltaista ministeriötä ja muitakin asiantuntijoita, eikä sille, että erikoisvaliokunta antaa asiasta lausunnon suurelle valiokunnalle.

E-asian käsittelyssä erikoisvaliokunnassa noudatetaan muutoin soveltuvien osin U-asian valiokuntakäsittelystä annettuja säännöksiä, määräyksiä ja ohjeita.

Käsittely suuressa valiokunnassa

Suuressa valiokunnassa E-asian käsittely perustuu valtioneuvoston antamaan selvitykseen sekä erikoisvaliokunnan lausuntoon asiasta, jos lausunto on annettu (SuVTJ 16 §:n 2 mom.). Suuri valiokunta ei yleensä muodollisesti määrittele eduskunnan kantaa E-asiassa, vaan toimittaa erikoisvaliokunnalta mahdollisesti saamansa lausunnon valtioneuvostolle tiedoksi. Suuri valiokunta kuitenkin voi antaa asiasta lausuman tai lausunnon. Näin ilmaistu eduskunnan kanta muodostaa tällöin ohjeellisen lähtökohdan valtioneuvoston toiminnalle asiassa. Kannanmuodostus voi olla tarpeen esimerkiksi silloin, kun käsiteltävänä oleva asia ennakoii tulevaa U-asiana käsiteltävää lainsäädäntöä tai asia on poliittisesti tai periaatteellisesti tärkeä. Lisäksi on mahdollista, että valiokunta arvioi, että E-asiana eduskunnalle toimitettu asia sisältönsä puolesta on U-asian luonteinen ja näin ollen kuuluu eduskunnan perustuslainmukaiseen toimivaltaan.

Jatkokäsittely ja E-asian käsittelyn päättyminen

E-asian jatkokäsittelyyn ja asian käsittelyn päättymiseen sovelletaan soveltuvin osin U-asian jatkokäsittelystä ja käsittelyn päättymisestä annettuja säännöksiä, määräyksiä ja ohjeita.

7.4 Toissijaisuusasiat

Tieto unionin toimielinten toimittamien asiakirjojen saapumisesta toimitetaan suuren valiokunnan sihteeristön toimesta eduskunnan asianomaisten

valiokuntien tietoon sähköisesti siten, että viestissä on linkki asiakirjaan. Tämän jälkeen suuri valiokunta päättää asian ottamisesta käsiteltäväksi vain joko suuren valiokunnan jäsenen tai asianomaisen erikoisvaliokunnan aloitteesta. Suuri valiokunta asettaa määräajan toissijaisuusmenettelyä koskeville aloitteille. Esitys suurelle valiokunnalle asian ottamisesta käsiteltäväksi on tehtävä viimeistään kuuden viikon kuluessa siitä, kun EU:n säädösehdotus on merkitty saapuneeksi eduskuntaan, jollei suuri valiokunta erityisestä syystä päättä toisin.

Toissijaisuusasian saapuminen ei yleensä aiheuta toimenpiteitä erikoisvaliokunnissa. Asiasta ilmoitetaan valiokunnan kokouksessa. Asian asiakirjat ovat saatavilla eduskunnan tietojärjestelmässä. Toissijaisuusasia otetaan valiokunnassa varsinaisesti käsiteltäväksi vain, jos valiokunta niin päättää. Erikoisvaliokunta voi esittää suurelle valiokunnalle, että suuri valiokunta arvioi ehdotuksen toissijaisuusperiaatteen mukaisuutta selvittäen samalla lyhyesti oman arvionsa ehdotuksen toissijaisuusperiaatteen mukaisuudesta.

Suuri valiokunta laatii asiasta mietinnön, jos valiokunta on päättänyt ryhtyä tutkimaan säädösehdotusta toissijaisuusperiaatteen kannalta. Katsoessaan ehdotuksen olevan ristiriidassa toissijaisuusperiaatteen kanssa valiokunta ehdottaa eduskunnalle, mihin toimenpiteisiin asian johdosta ryhdytään. Jos valiokunta ehdottaa eduskunnan tekävän EU:n toimielimille muistutuksen toissijaisuusperiaatteen rikkomisesta, ehdotus tätä koskevaksi perustelluksi lausunnoksi otetaan mietintöön. Perusteltu lausunto on toimitettava EU:n toimielimille kahdeksan viikon kuluessa siitä, kun eduskunta sai tiedon toissijaisuusmenettelyn alkamisesta.

7.5 Eurooppa-neuvoston aloitteet

Eurooppa-neuvoston ehdotus lähetetään lähetekeskustelun jälkeen suureen valiokuntaan tai ulkoasiainvaliokuntaan mietinnön laatimista varten sekä tarvittaessa muihin asiasta lausunnon antaviin valiokuntiin. Aloitteesta annettava mietintö sisältää päätösehdotuksen, jonka mukaan eduskunta joko hyväksyy Eurooppa-neuvoston ehdotuksen perussopimuksen muuttamisesta tai vastustaa sitä.

7.6 Valtioneuvoston jäsenten kuuleminen

Suuri valiokunta kuulee perustuslain 97 §:n 1 momentin nojalla säännöllisesti valtioneuvoston jäseniä Euroopan unionin neuvostossa käsiteltävistä asioista ennen neuvoston kokousta ja sen jälkeen.

Lisäksi suuri valiokunta kuulee perustuslain 97 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla pääministeriä Eurooppa-neuvoston kokouksista ja niihin rinnastuvista päämieskokouksista sekä Euroopan unionin perussopimusten muutosten valmistelusta (SuVTJ 16 §:n 3 mom.).

Ulkoasiainvaliokunta saa ennen yleisten asiain (YAN) ja ulkosuhdeneuvoston (UAN) kokouksia valtioneuvostolta selvityksen neuvostossa käsiteltävistä yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvista asioista.

Lisäksi ulkoasiainvaliokunta kuulee pääministeriä Eurooppa-neuvoston kokouksissa käsiteltävistä yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvista asioista.

7.7 UTP-asian käsittely

Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selvitys

Ulkoasiainvaliokunnalla on perustuslain 97 §:n 1 momentin perusteella oikeus pyynnöstään ja muutoinkin tarpeen mukaan saada valtioneuvostolta selvitys ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevista asioista.

Selvitys voi koskea paitsi Euroopan unionin yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa myös Suomen suhteita ulkovaltoihin. UTP-asiana voi siten tulla ulkoasiainvaliokunnan käsiteltäväksi muitakin kuin Euroopan unionin asioita.

Lausunto toiselta valiokunnalta

Ulkoasiainvaliokunta voi pyytää UTP-asiasta toiselta valiokunnalta lausunnon (TJ) 38 §:n 1 mom.).

Asian käsittelyssä lausuntovaliokunnassa noudatetaan soveltuvin osin E-asian valiokuntakäsittelystä annettuja säännöksiä, määräyksiä ja ohjeita.

7.8 Erikoisvaliokunnan pyytämä selvitys

Valiokunnalla on perustuslain 47 §:n 2 momentin nojalla oikeus saada valtioneuvostolta tai asianomaiselta ministeriöltä selvitys toimialaansa kuuluvasta asiasta. Valiokunta voi selvityksen johdosta antaa asiasta lausunnon valtioneuvostolle tai ministeriölle. Tämä sääntely mahdollistaa muun ohella valiokunnan ja ministeriön säännönmukaisen yhteydenpidon unioniasioissa.

Selvitysasialla erikoisvaliokunnassa käsiteltäessä on huomattava, että vain suurella valiokunnalla ja ulkoasiainvaliokunnalla on perustuslain mukaan toimivalta määritellä eduskunnan kanta Euroopan unionin asioihin. Tämän vuoksi erikoisvaliokuntien on pidättäydyttävä antamasta selvitysten johdosta lausuntoja eduskunnassa vireillä olevien U-, E- ja UTP-asioiden yhteydessä esille tulevista seikoista suoraan valtioneuvostolle tai ministeriölle. Selvitysmenettely on toisaalta varsin sovelias keino esimerkiksi unionin jonkin voimassa olevan sääntelyn täytäntöönpanon seuraamiseksi. Esimerkiksi maa- ja metsätalousvaliokunta käsittelee selvitysmenettelyssä Euroopan komission toimivaltaan kuuluvia asioita.

Valiokunnan valtioneuvostolta tai ministeriöltä perustuslain 47 §:n perusteella saamat selvitysasiat käsitellään valiokunnan omina eli O-asioina. Jos valiokunta antaa selvityksen johdosta lausunnon valtioneuvostolle tai ministeriölle, lausunto lähetetään tiedoksi suurelle valiokunnalle.

Selvitysasian käsittelyssä erikoisvaliokunnassa noudatetaan O-asioista annettujen säännösten, määräysten ja ohjeiden (ks. jaksot 4.2.11 ja 6.7 sekä 9.3) lisäksi soveltuvin osin lausuntoasian valiokuntakäsittelystä annettuja säännöksiä, määräyksiä ja ohjeita.

8 Mietinnön laatimisen perusteet

8.1 Yleistä mietinnön ja lausunnon laatimisesta

Valiokunnan sihteeri laatii asiassa saadun selvityksen ja valiokunnassa käydyin valmistavan keskustelun perusteella mietintö- tai lausuntoluonnoksen (TJ 39 §:n 1 mom.). Sihteeri laatii ja viimeistelee myös asian valiokuntakäsittelyssä lopulta hyväksytyksi tulleen mietinnön tai lausunnon.

Mietinnöt ja lausunnot on laadittava lyhyesti, ja valiokunnan ehdotukset on tehtävä ponnien muodossa (TJ 42 §:n 1 mom. → Valiokunnan päätösehdotus). Mietinnössä päätösehdotus laaditaan siten, että se sellaisenaan toimii päätöksenteon pohjana täysistunnossa. Mietinnön ja lausunnon tekstin tulee olla sanonnaltaan täsmällistä ja selkeää. Hallituksen esityksen tai asianomaisen muun vireilletuloasiakirjan perustelujen tarpeetonta toistamista on vältettävä.

Mietintöä tai lausuntoa laadittaessa on noudatettava perustuslain 31 §:ään perustuvia vaatimuksia asioiden parlamentaarisesta esittämistavasta sekä kieltoa olla loukkaamatta toisia henkilöitä.

Mietintöä laadittaessa valiokunnan ja sen sihteerin on pidettävä riittävästi yhteyttä asian valtioneuvostossa esitelleeseen tai asiassa muuten toimivaltaiseen ministeriöön (ks. jakso 6.2).

Mietinnöt ja lausunnot laaditaan vahvistettuja malleja noudattaen ulkoasultaan yhtenäisiksi. Asiakirjat kirjoitetaan hyvällä virkakielellä ja kiinnittäen huomiota seuraaviin seikkoihin:

- Tekstin tulee olla selkeää ja ymmärrettävää. Ulkopuolisen lukijan tulee voida ymmärtää, mistä asiassa on kysymys ja mihin kokonaisuuteen valiokunnan näkemykset ja kannanotot liittyvät. Mietinnön perusteluista tulee ilmetä, onko siinä kysymys esimerkiksi esityksen perustelujen täydentämisestä, pykälän lakiteknisestä korjaamisesta vai periaatteellisemman muutosehdotuksen tekemisestä. Usein toimiva tapa mietinnön tai lausunnon laatimiselle on selostaa ensin kulloisenkin asian lähtötiedot, sitten havaitut epäkohdat ja lopuksi ratkaisu asiaan.
- Aikamuotona (tempuksena) käytetään yleensä preesensia ja perfektia.
- Tapaluokkana (moduksena) käytetään indikatiivia ja vain harvoin konditionaalia.

- Asiatekstiin sopivalle lyhenteiden käytölle ei ole estettä.
- Eri kirjasinlajien käyttöä tekstin tehosteena on vältettävä. Kursiivia voi kuitenkin käyttää maltillisesti tekstin jäsentelyn helpottamiseksi samoin kuin sisennettyä kappaletta.
- Otsikoita ei numeroida, ellei kysymyksessä ole lakiehdotuksen tai pykälänumeron perusteella määräytyvä otsikko.

Eduskunta- ja valiokuntatyöstä annettujen säännösten, määräysten ja ohjeiden lisäksi noudatetaan soveltuvien osin valtioneuvoston piirissä annettuja ohjeita ja oppaita. Tällaisia ovat esimerkiksi:

- Hallituksen esitysten laatimisohteet, HELO
- Lainkirjoittajan opas
- Lainlaatijan EU-opas
- Opas kokeilulakien valmistelun tueksi
- Valtiosopimusopas
- Säädösehdotusten vaikutusten arviointiohteet
- Kuuleminen lainvalmistelussa
- Ahvenanmaan asemasta säädösvalmistelussa ja EU-asioissa.

8.2 Mietinnön rakenne

Yleistä

Mietintö laaditaan vakiojaotteluun ja vakio-otsikointiin perustuvaa rakennetta noudattaen pääsäännön mukaan siitä riippumatta, mistä asiasta tai asiatyypistä mietintö annetaan. Perusrakenteesta voidaan kuitenkin tarvittaessa poiketa laadittaessa mietintöä talousarvioesityksestä tai ministerivastuusiasta taikka laajaa mietintöä selonteosta.

Johdanto

Johdantojaksossa esitetään teknisluonteiset tiedot asiasta ja sen käsittelystä. Tällaisia ovat tiedot asian vireilletulosta, asioiden yhdistämisestä, saaduista lausunnoista ja kuulluista asiantuntijoista.

Johdantojaksossa esitetään tarvittaessa myös viitetiedot. Tällaisia ovat esimerkiksi tiedot asiaan liittyvistä valiokunnan aiemmista lausunnoista tai mietinnöistä taikka valiokunnan asian selvittämiseksi tekemistä vierailuista tai jonkin toisen valiokunnan kanssa pidetyistä yhteisistä kokouksista.

Valmisteltavana oleva asia

Valmisteltavana oleva asia -jaksossa tehdään hallituksen esityksen tai asianomaisen muun vireilletuloasiakirjan pohjalta selkoa valmisteltavana olevan asian pääasiallisesta sisällöstä. Kuvaus on syytä kopioida vireilletuloasiakirjasta sellaisenaan tai tarvittavilta osin.

Jaksoa ei ole tarpeen ottaa kertomuksesta, selonteosta eikä tiedonannosta laadittavaan mietintöön.

Hallituksen esityksestä ja sen käsittelyyn yhdistetyistä eduskunta-aloitteista laadittavassa mietinnössä jakso otsikoidaan seuraavasti:

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITTEET

Hallituksen esitys

Lakialoitteet

Toimenpidealoitteet

tai riippuen yhdistetyistä asioista ja niiden määrästä:

HALLITUKSEN ESITYS JA LAKIALOITE/-ALOITTEET

Hallituksen esitys

Lakialoite/-aloitteet

HALLITUKSEN ESITYS JA TOIMENPIDEALOITE/-ALOITTEET

Hallituksen esitys

Toimenpidealoite/-aloitteet

Valiokunnan perustelut

Valiokunnan perustelut -jakso sisältää valiokunnan perustelut päätösehdotuksiin.

Mietintö- tai lausuntoluonnoksessa, jossa ehdotetaan yksityiskohtaisesti muutoksia käsittelyssä olevan asian säädöksiin, on yleensä kaksi perusteluosaa. Osien otsikot ovat tällöin Valiokunnan yleisperustelut ja Valiokunnan yksityiskohtaiset perustelut.

Yleisperustelujen alkupuolella on aiheellista selvittää asian käsittelyn kannalta olennaisia tai periaatteellisesti tärkeitä valiokunnan huomioita ja ehdotuksia, kuten sitä, puoltaako valiokunta käsiteltävänä olevan esityksen tai muun ehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana tai muutettuna vai ehdottaako valiokunta esityksen tai vastaavan hylkäämistä. Seikkaperäisemmät perustelut yksityiskohtia koskevista valiokunnan huomautuksista ja muutosehdotuksista esitetään yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Kun mietintöluonnoksessa ei esitetä muutoksia käsittelyssä olevaan asiaan, tulee tämä esittää perustelujen alkupuolella. Tällöin mietintöluonnoksessa on vain yksi perusteluosa, jonka otsikko on Valiokunnan perustelut. Samaa mallia voi käyttää myös, jos on kyse esimerkiksi lakiteknisistä muutoksista, joiden erillinen perusteleminen ei ole tarpeen.

Samoin perusteluosa on mietintöluonnoksessa vain kerran, kun käsiteltävä asia on muu kuin hallituksen esitys tai lakialoite.

Yksityiskohtaisissa perusteluissa kunkin säädösehdotuksen yksityiskohtaiset perustelut esitetään erikseen hallituksen esityksestä tai muusta vireilletuloasiakirjasta ilmenevässä numerojärjestyksessä. Alaotsikkoina käytetään/voidaan käyttää vireilletuloasiakirjassa olevia säädösehdotusten numeroita ja säädöksille vireilletuloasiakirjassa ehdotettuja nimiä.

Valiokunnan mietinnön perustelut tulevat suoraan eduskunnan työjärjestyksen 64 §:n perusteella täysistunnossa hyväksytyiksi, jollei eduskunta toisin päättä. Täysistunnossa voidaan lakiehdotuksen toiseen käsittelyyn sisältyvän yleiskeskustelun kuluessa tehdä ehdotus mietinnön perustelujen jonkin kohdan muuttamisesta tai hyväksymättä jättämisestä taikka uusien perustelujen lisäämisestä (PNE 1/1999 vp, s. 38/II). Tällainen ehdotus voidaan vastavasti tehdä ainoan tai yhden käsittelyn asiassa käytävän keskustelun kuluessa.

Jos lakiehdotusta ei yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytä mietinnön mukaisena, se lähetetään eduskunnan päätöksen mukaisena suureen valiokuntaan (TJ 53 §:n 3 mom.). Tällöin suuri valiokunta voi tarvittaessa ehdottaa lakiehdotuksen perusteluja muutettaviksi vastaamaan eduskunnan päätöstä.

Perusteluista päätetään lakiehdotuksen toisessa käsittelyssä. Jollei perustelujen sisällöstä tehdä toisessa käsittelyssä ehdotusta, ilmenevät eduskunnan muuttaman lakiehdotuksen perustelut täysistunnon pöytäkirjoista (PNE 1/1999 vp, s. 38/II).

Valiokunnan perustelut – aloitteet, kiireellisyys ja päätösehdotukset

Valiokunnan huomioista asian käsittelyyn mahdollisesti yhdistettyihin eduskunta-aloitteisiin tehdään selkoa yksityiskohtaisissa perusteluissa. Nämä on syytä yksilöidä väliotsikolla.

Jos lakiehdotus on käsiteltävä perustuslain 73 §:n mukaisessa perustuslain-säättämisyjärjestyksessä, voi valiokunta ehdottaa lakiehdotuksen *julistamista kiireelliseksi*. Asian käsittelyn kiireellisyyttä voi perustella valiokunnan perustelut -jaksossa. Ehdotus kiireelliseksi julistamisesta on kuitenkin aina muotoiltava ponneksi valiokunnan päätösehdotukseen. Tällöin käytetään väliotsikkoa **Säättämisyjärjestys**.

Valiokunnan päätösehdotus

Valiokunnan päätösehdotus tehdään ponnen muodossa (TJ 42 §:n 1 mom.). Ponsiosassa voidaan viitata säädöstekstejä koskeviin valiokunnan muutosehdotuksiin tai kokonaan uusiin säädösehdotuksiin taikka valiokunnan lausumaehdotuksiin, jotka esitetään mietinnössä ponsiosan jälkeen tulevien asianomaisten apuotsikoiden alla. Ponsiosassa mainitaan aina vireilletuloasiakirja.

Päätösehdotuksen muoto noudattaa täysistunnon sanamuotoa.

Esim. tilanne, jossa hallituksen esitykseen sisältyy vain yksi lakiehdotus ja se ehdotetaan hyväksyttäväksi sellaisenaan:

”Lakivaliokunnan päätösehdotus:

*Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE
/vvvv vp sisältyvän lakiehdotuksen.”

Päätösehdotusesimerkit ovat kootusti luvussa Ponsimuotoiluja.

Valiokunnan lausumaehdotukset

Valiokunta voi – muusta asiasta kuin kertomuksesta tai selonteosta laadittavassa – mietinnössä ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi lausuman, joka sisältää valtioneuvostolle tai hallitukselle osoitetun kehotuksen ryhtyä toi-

menpiteisiin valtioneuvoston tai hallituksen toimivaltaan kuuluvassa jossakin asiassa. Lausuma kirjoitetaan yleensä muotoon: "Eduskunta edellyttää, että ...".

Valiokunnan ehdotus eduskunnan lausumaksi perustellaan mietinnön perustelujaksossa ja esitetään päätösehdotuksessa ponnien muodossa hyväksyttäväksi. Perusteluissa on syytä viitata lausumaehdotukseen (Valiokunnan lausumaehdotus 1). Valtiovarainvaliokunnan mietinnössä valtion talousarvioesityksestä lausumaehdotukset esitetään kuitenkin perustelujen asianomaisissa kohdissa, ja ne ehdotetaan ponnessa viittauksen avulla hyväksyttäväksi.

Lausumaehdotus ei saa olla ristiriidassa mietinnön muiden päätösehdotusten kanssa eikä siten esimerkiksi vastoin hyväksyttäväksi ehdotetun lain säännöksiä. On huomattava, että lakiehdotuksen käsittelyn yhteydessä eduskunta päättää mahdollisista lausumista toisessa käsittelyssä lakiehdotuksen sisällön tultua päätetyksi ensimmäisessä.

Jos valiokunta aikoo ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi lausuman, jonka mukaan valtioneuvoston on annettava määräajassa jostakin asiasta eduskunnalle selonteko, on lausumaehdotus saatettava ennen mietinnön hyväksymistä puhemiesneuvoston tietoon (selonteosta ks. jakso 4.2.4).

Eduskunnan hyväksymä lausuma saatetaan valtioneuvoston tietoon sisällyttämällä se eduskunnan vastaukseen tai kirjelmään. Hallituksen vuosikertomuksessa tehdään aikanaan selkoa niistä toimenpiteistä, joihin asianomaisissa ministeriöissä on ryhdytty eduskunnan lausumien johdosta, tai myös syyt siihen ilmoittaen ehdotetaan, että jokin lausuma ei anna enää aihetta toimenpiteisiin valtioneuvoston tai hallituksen taholta. Erikoisvaliokuntien tehtävänä on kertomusta käsitellessään arvioida toimialansa osalta, voidaanko kertomuksessa esitetty kanta hyväksyä. Tämän eduskunnan lausumiin kohdistuvan seurantatehtävän hoitaminen on kullekin erikoisvaliokunnalle kuuluva vähimmäisvaatimus hallituksen kertomusta käsitellessään (hallituksen vuosikertomuksesta ja sen eduskuntakäsittelystä tarkemmin ks. jaksot 4.2.6 ja 6.5). Hallituksen vuosikertomus lähetetään valmistelevasti käsiteltäväksi tarkastusvaliokuntaan, jolle muut valiokunnat antavat eduskunnan päätöksen nojalla lausunnon.

Lausumaehdotuksia ei oteta mietintöön toimenpidealoitteen pohjalta eikä sisällytetä kertomuksista tai selonteosta laadittaviin mietintöihin.

Valiokunnan kannanottoehdotus

Kertomuksen tai selonteon johdosta laadittavassa mietinnössä valiokunta ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi kannanoton, joka voi sisältää valtioneuvostolle tai muulle kertomuksen antajalle suunnattuja erilaisia toimenpidekehotuksia. Ne voidaan numeroida ja ilmaista edellyttää-verbiä käyttämällä. Otsikko on aina yksikössä.

Lausumarekisteri

Eduskunnalla ja valtioneuvostolla on käytössä ajantasainen ja yhteiskäyttöinen ns. lausumarekisteri eduskunnan hyväksymistä ja toimenpiteitä vaativista lausumista ja kannanotoista. Valtioneuvostolla on mahdollisuus lisätä uuteen rekisteriin tiedot toimenpiteistä, joita se on tehnyt lausumien ja kannanottojen toteuttamiseksi. Valiokunnilla on puolestaan mahdollisuus kommentoida valtioneuvoston toimenpiteitä. Rekisteristä voi hakea lausumia ja kannanottoja mm. ministeriöittäin ja valiokunnittain sekä asian nimikkeellä ja tunnuksella. Lisäksi rekisterissä on myös tieto siitä, onko lausuma tai kannanotto toteutettu vai vielä voimassa.

Säädösmuutosten merkitseminen/esittäminen

Jos valiokunta muuttaa esitykseen sisältyvää säädösosaa, on säädösosa kokonaisena mietintöluonnoksessa. Valiokunnan muutoksia esitetään säädösosassa erillisillä elementeillä, jotka ovat

- muutosteksti → keltainen korostusväri
- poistoteksti → ylivivattu teksti.

Samaa merkitsemistapaa käytetään läpi säädöksen eli jos muutos kohdistuu johtolauseeseen, lain nimikkeeseen, pykälään, pykälän otsikkoon tms., on muutoksen tai poiston esittämistapa aina sama.

Muutokset johtolauseeseen. Jos valiokunnan ehdottamat säädöstekstin muutokset vaikuttavat säädöksen johtolauseeseen sisältöön, on johtolause tarkistettava vastaamaan valiokunnan muutosehdotuksia esitetäänpä ne ponnassa tai ponnen jälkeen (johtolauseen laatimisesta ks. Lainkirjoittajan opas).

Säädösmuutokset. Valiokunnan muutosehdotukset esitetään päätösehdotusten jälkeen säädösosassa. Säädösosassa on aina pohjana hallituksen esityksen säädösosa. Säädöstekstiä muutettaessa vertailukohteena on vireilletuloasiakirjan säädösteksti. Jos valiokunta lisää säädökseen pykälän voimassaolevasta laista, vertailukohteena on voimassaoleva laki.

Osallistujatiedot

Osallistujatietoina mietintöön merkitään päiväyksen lisäksi tiedot asian ratkaisevaan käsittelyyn osallistuneista valiokunnan jäsenistä ja varajäsenistä (TJ 42 §:n 2 mom.) samoin kuin tieto tilapäisestä puheenjohtajasta, jos mietintö on kokonaan tai osittain hyväksytty hänen toimiessaan puheenjohtajana (ks. jakso 2.4), sekä tieto mietinnön valmistelleesta sihteeristä.

Mietinnön *päiväykseksi* merkitään se päivä, jona asia on tullut valiokunnassa loppuun käsitellyksi, vaikka mietintö tulisi esimerkiksi vastalauseiden jättämisen takia julkistetuksi tätä myöhempänä ajankohtana. Päiväyksen muoto on ”Helsingissä 1.1.2016”.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn osallistuneet valiokunnan jäsenet ja varajäsenet merkitään luettelona mietinnön allekirjoitustietojen loppuun. Ratkaisevaan käsittelyyn osallistuneiden lukumäärä ei pääsäännön mukaan saa ylittää valiokunnan varsinaisten jäsenten määrää. Jos valiokunnan jäsen tai varajäsen on kuitenkin osallistunut vain joidenkin päätösten tekemiseen ratkaisevassa käsittelyssä, merkitään hänen osallistuneen tähän käsittelyyn ”osittain”. Tällöin ratkaisevaan käsittelyyn osallistuneiden lukumäärä voi ylittää edellä mainitun enimmäismäärän.

Jos valiokunta on päättänyt pitää yksityiskohtaista käsittelyä asian ratkaisevana käsittelynä, merkitään käsittelyyn osallistuneiksi yksityiskohtaisessa käsittelyssä päätösvaltaiseen kokoonpanoon kuuluneet valiokunnan jäsenet ja varajäsenet.

Jos valiokunta on ottanut asian erilliseen ratkaisevaan käsittelyyn, merkitään siinä toimitetussa yleiskeskustelussa ja yksityiskohtaisessa käsittelyssä päätösvaltaiseen kokoonpanoon kuuluneet valiokunnan jäsenet ja varajäsenet ratkaisevaan käsittelyyn osallistuneiksi. Mietintöön merkitään tarvittaessa myös, ketkä jäsenistä ja varajäsenistä ovat osallistuneet erilliseen ratkaisevaan käsittelyyn vain osittain.

Mietintöön merkitään tieto valiokunnan tai sen jaoston mietintöä valmistelleesta sihteeristä tai – jos heitä on ollut useampia – valmistelleista sihteeristä. Valtiovarainvaliokunnassa jaoston laatimassa mietinnössä mainitaan jaostokäsittelyn sihteeri.

Vastalause

Vastalauseet otetaan mietintöön allekirjoitustietojen jälkeen, ja jakso eriytetään mietinnössä omalta sivulta alkavaksi (vastalauseen laatimisesta ks. jakso 10.).

Lausunnot

Valiokunnan muilta valiokunnilta asiassa saamat lausunnot liitetään täysistunnossa jaettavaan mietintöön.

Liitteet

Mahdolliset liitteet otetaan mietinnön loppuun.

8.3 Ponsimuotoilu

Yleistä

Valiokunnan ehdotukset on tehtävä ponnien muodossa (TJ 42 §:n 1 mom.). Ponnissa on kysymys ehdotuksesta eduskunnan päätökseksi. Ponnien muotoiluun on siksi kiinnitettävä erityistä huomiota ja etenkin tilanteissa, joissa päätösehdotus poikkeaa tavanomaisesta esimerkiksi käsiteltävänä olevan asian tai asiatyypin erikoisen luonteen vuoksi.

Mietinnön tekstissä ponsi sisennetään ja kursivoidaan. Jos mietintö sisältää useampia päätösehdotuksia, kirjoitetaan kukin ponsi omaksi kappaleekseen alla selostettavassa esittämisjärjestyksessä (ks. myös jakso 10.2).

Lakiehdotusta koskevat päätösehdotukset

Lainsäädäntöasiasta laadittavan mietinnön ponnissa valiokunta ehdottaa lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana tai lakiehdotuksen hylkäämistä taikka lakiehdotuksen hyväksymistä muutettuna.

Useampia lakiehdotuksia koskevat erilaiset päätösehdotukset esitetään mietinnössä seuraavassa järjestyksessä:

- 1) ponsi lakiehdotuksen hyväksymisestä muuttamattomana,
- 2) ponsi lakiehdotuksen hyväksymisestä muutettuna
- 3) ponsi uuden lakiehdotuksen hyväksymisestä,
- 4) ponsi lakiehdotuksen hylkäämisestä ja
- 5) ponsi ehdotuksen julistamisesta kiireelliseksi (PL 73 §:n 2 mom.).

Ponsien esittämisjärjestyksestä voidaan poiketa eduskunnan päätöksenteon johdonmukaisuuteen liittyvästä perustellusta syystä. Tällainen syy voi olla

käsillä esimerkiksi silloin, jos joku käsiteltävänä olevista useista lakiehdotuksista on asiasisältönsä takia ensisijainen muihin lakiehdotuksiin nähden siten, että eduskunnan päätöksenteko muista lakiehdotuksista on ratkaisevasti sidoksissa ensisijaisesta lakiehdotuksesta tehtävään päätökseen. Kii-reellisyysponsi sijoitetaan kuitenkin aina viimeiseksi.

Mietinnön päätösehdotusmallit:

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

*valiokunnan päätösehdotus:

*Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE */20** vp sisältyvän/sisältyvät *. ja *. lakiehdotuksen.*

*Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE */20** vp sisältyvän/sisältyvät *. ja *. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)*

*Eduskunta hyväksyy uuden *. lakiehdotuksen (Valiokunnan uusi lakiehdotus)*

*Eduskunta hyväksyy *. lakiehdotuksen lakialoitteen LA */20** vp pohjalta. (Valiokunnan muutosehdotukset)*

*Eduskunta hylkää hallituksen esitykseen sisältyvän/sisältyvät *. ja *. lakiehdotuksen.*

*Eduskunta hylkää lakialoitteeseen LA */20** vp sisältyvän lakiehdotuksen.*

*Eduskunta hylkää lakialoitteeseen LA */20** vp sisältyvät lakiehdotukset.*

*Eduskunta hylkää lakialoitteisiin LA *, */20** vp sisältyvät lakiehdotukset.*

*Eduskunta hylkää toimenpidealoitteen TPA */20** vp.*

*Eduskunta hylkää toimenpidealoitteet TPA *, */20** vp.*

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman / lausumaa. (Valiokunnan lausumaehdotukset)*

*Eduskunta käsittelee hallituksen esitykseen HE */20** vp sisältyvän/sisältyvät *. ja *. lakiehdotuksen perustuslain 73 §:n 2 momentissa säädettyllä tavalla.*

Alkuperäiseen (HE x/2014 vp) ja täydentävään (HE y/2014 vp) hallituksen esitykseen sisältyviä lakiehdotuksia koskevia ponsia

Hallituksen esitystä täydentävä esitys on sisällöllisesti liitännäinen asiasta alun perin annettuun hallituksen esitykseen (ks. jakso 4.2.1). Täydentävässä hallituksen esityksessä käytetään lakiehdotuksista samaa numeroa kuin täydennettävässä esityksessä. Uudelle lakiehdotukselle annetaan täydentävässä esityksessä uusi järjestysnumero.

*valiokunnan päätösehdotus:

*Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esityksiin HE */20** vp ja HE */20** vp sisältyvän lakiehdotuksen.*

*valiokunnan päätösehdotus:

*Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esityksiin HE */20** vp ja HE */20** vp sisältyvät 1. – 3. lakiehdotukset.*

*valiokunnan päätösehdotus:

*Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esityksiin HE */20** vp ja HE */20** vp sisältyvät 1. – 3. lakiehdotukset.*

*Eduskunta hylkää hallituksen esityksiin HE */20** vp ja HE */20** vp sisältyvän 4. lakiehdotuksen.*

*valiokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomina hallituksen esitykseen HE x/2014 vp sisältyvät 1. – 3. lakiehdotukset ja hallituksen esitykseen HE y/2014 vp sisältyvät 4. – 5. lakiehdotukset,

*Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen x/2014 vp ja hallituksen esitykseen y/2014 vp sisältyvän 2. lakiehdotuksen (**Valiokunnan muutosehdotukset**)*

Eduskunta hylkää hallituksen esitykseen HE x/2014 vp sisältyvän

1. lakiehdotuksen.

Eduskunta-aloitteita koskevat päätösehdotukset

Aloiteponnet otetaan valiokunnan päätösehdotukseen yleensä hallituksen esitykseen sisältyviä lakiehdotuksia koskevien ponsien jälkeen, mutta ennen mahdollista kiireellisyyspontta. Jos valiokunta kuitenkin ehdottaa lakiehdotuksen hyväksymistä lakialoitteen pohjalta, sijoitetaan ponsi asianomaisen aloitteen hyväksymisestä ennen muita ponsia.

Lakialoite ehdotetaan ponnessa hylättäväksi, jos valiokunta ehdottaa samaa asiaa koskevan lakiehdotuksen hyväksymistä hallituksen esityksen pohjalta.

Säädös voidaan ehdottaa hyväksyttäväksi myös esimerkiksi hallituksen esityksen ja lakialoitteen pohjalta, jolloin esitystä tai aloitetta ei kumpaakaan ehdoteta hylättäväksi.

Toimenpidealoitetta koskevassa ponnessa ehdotetaan aloitteen hylkäämistä taikka että eduskunta kehottaisi valtioneuvostoa ryhtymään aloitteen pohjalta toimenpiteisiin. Toimenpidealoitteen pohjalta tehtävää ehdotusta ei laadita muodoltaan lausumaehdotukseksi.

Ponnet lakialoitteista ja toimenpidealoitteista kirjoitetaan omiksi kappaleikseen. Lakialoiteponnet ovat ennen ponsia toimenpidealoitteista. Useita lakitai toimenpidealoitteita koskevat samansisältöiset päätösehdotukset voi yhdistää samaan ponteeseen.

*valiokunnan päätösehdotus:

*Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE */20** vp sisältyvän lakiehdotuksen.*

*Eduskunta hylkää lakialoitteeseen LA */20** vp sisältyvän lakiehdotuksen.*

[tai]

*Eduskunta hylkää lakialoitteisiin LA */20** vp ja LA */20** vp sisältyvät lakiehdotukset.*

*Eduskunta hylkää toimenpidealoitteen TPA */20** vp.*

[tai]

*Eduskunta hylkää toimenpidealoitteet TPA */20** ja TPA */20** vp.*

*valiokunnan päätösehdotus:

*Eduskunta hyväksyy muuttamattomana lakialoitteeseen LA */20** vp sisältyvän lakiehdotuksen.*

*Eduskunta hylkää hallituksen esitykseen HE */20** vp sisältyvän lakiehdotuksen.*

**valiokunnan päätösehdotus:*

*Eduskunta hyväksyy muutettuna lakialoitteeseen LA */20** vp sisältyvän lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)*

*Eduskunta hylkää lakialoitteeseen LA */20** vp sisältyvän lakiehdotuksen.*

*Eduskunta hylkää toimenpidealoitteen TPA */20** vp.*

**valiokunnan päätösehdotus:*

*Eduskunta kehottaa valtioneuvostoa toimimaan *** [toimenpidealoitteessa TPA */20** vp tarkoitetulla tavalla.]*

Lakiehdotuksen hyväksyminen hallituksen esityksen ja lakialoitteen pohjalta

**valiokunnan päätösehdotus:*

*Eduskunta hyväksyy hallituksen esitykseen HE */20** vp ja lakialoitteeseen LA */20** vp pohjautuvan/pohjautuvat *. lakiehdotukset. (Valiokunnan muutosehdotukset)*

Kiireellisyysponsi

Valiokunta voi ehdottaa perustuslainsäätämisjärjestyksessä käsiteltävän lakiehdotuksen julistamista perustuslain 73 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla kiireelliseksi (ks. jakso 4.2.1). Kiireellisyysponsi otetaan mietintöön lakiehdotusten hyväksymistä ja hylkäämistä koskevien ehdotusten jälkeen.

**valiokunnan päätösehdotus:*

*Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE */20** vp sisältyvät 1. ja 2. lakiehdotuksen.*

*Eduskunta hylkää hallituksen esitykseen HE */20** vp sisältyvän 3. lakiehdotuksen.*

*Eduskunta käsittelee hallituksen esitykseen HE */20** vp sisältyvän 2. lakiehdotuksen perustuslain 73 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla.*

Valtiosopimusten ja niiden irtisanomisen hyväksymistä tarkoittavia ponsia

Valtiosopimuksen ja muun kansainvälisen velvoitteen hyväksymistä tai irtisanomista samoin kuin velvoitetta koskevan varauman ja vastaavan hyväksymistä tai peruuttamista tarkoittava ponsi pohjautuu asianomaisen hallituksen esityksen perustelujakson lopusta ilmenevään hallituksen ehdotukseen eduskunnan päätökseksi. Ponnessa ei ole pääsääntöisesti tarpeen mainita esityksessä tarkoitetun sopimuksen tai velvoitteen nimikettä. Ehdotus ponsiesitykseen yleensä sisältyvän voimaansaattamislakiehdotuksen hyväksymisestä sijoitetaan velvoitetta koskevan päätösehdotuksen jälkeen.

***valiokunnan päätösehdotus:**

*Eduskunta hyväksyy hallituksen esityksessä HE */20** vp tarkoitetun yleissopimuksen.*

*Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE */20** vp sisältyvän lakiehdotuksen.*

***valiokunnan päätösehdotus:**

*Eduskunta hyväksyy hallituksen esityksessä HE */20** vp tarkoitetun kumppanuussopimuksen siltä osin kuin sopimus kuuluu Suomen toimivaltaan.*

***valiokunnan päätösehdotus:**

*Eduskunta hyväksyy hallituksen esityksessä HE */20** vp tarkoitettuun yleissopimuksen liitteeseen tehdyt muutokset.*

***valiokunnan päätösehdotus:**

*Eduskunta hyväksyy hallituksen esityksessä HE */20** vp tarkoitetun sopimuksen irtisanomisen.*

***valiokunnan päätösehdotus:**

*Eduskunta hyväksyy hallituksen esityksessä HE */20** vp tarkoitetun sopimuksen voimassaolon lakkauttamisen.*

***valiokunnan päätösehdotus:**

*Eduskunta hyväksyy hallituksen esityksessä HE */20** vp tarkoitetun yleissopimuksen ja tehtäviksi hallituksen esityksessä tarkoitetut varaukset sopimuksen 12 ja 17 artiklaan.*

***valiokunnan päätösehdotus:**

*Eduskunta hyväksyy hallituksen esityksessä HE */20** vp tarkoitetun peruskirjan ja annettavaksi hallituksen esityksessä tarkoitetun ilmoituksen.*

*valiokunnan päätösehdotus:

*Eduskunta hyväksyy hallituksen esityksessä HE */20** vp tarkoitetun yleissopimuksen ja annettavaksi hallituksen esityksessä tarkoitetut ilmoitukset.*

*valiokunnan päätösehdotus:

*Eduskunta hyväksyy hallituksen esityksessä HE */20** vp tarkoitetun yleissopimuksen sellaisena kuin se on oikaistuna esityksessä tarkoitetulla oikaSUPöytäkirjalla ja annettaviksi muut hallituksen esityksessä tarkoitetut ilmoitukset ja julistukset paitsi ei yleissopimuksen 32 artiklan 4 kohdan mukaista julistusta.*

*valiokunnan päätösehdotus:

*Eduskunta hyväksyy hallituksen esityksessä HE */20** vp tarkoitetun varauksen / selityksen / julistuksen / ilmoituksen peruuttamisen.*

Kertomus- ja selontekoponnnet

Kertomuksesta ja selonteosta laadittavassa mietinnössä ehdotetaan hyväksyttäväksi vain eduskunnan kannanotto selonteon tai kertomuksen johdosta. Mietinnössä ei tehdä erillisen apuotsikon alla ehdotuksia eduskunnan lausumiksi (ks. jakso 8.2) eikä mietintöön oteta mainintoja niiden tiedoksi saattamisesta. Yleensä mietinnössä ehdotetaan hyväksyttäväksi kannanotto, jonka mukaan eduskunnalla ei ole kertomuksen tai selonteon johdosta huomautettavaa. Jos valiokunta kuitenkin pitää asiasisältöisiä huomioita tai huomautuksia aiheellisina, otetaan kannanottoon ehdotukset niistä. Tällaisissa huomioissa tai huomautuksissa voi käyttää verbiä "edellyttää".

Kannanotto kirjataan rakenteeseen Valiokunnan kannanottoehdotus. Otsikko on aina yksikössä, vaikka kannanotto sisältäisi useita eri kohtia.

Hallituksen vuosikertomuksesta annettavassa mietinnössä tarkastusvaliokunta ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi kannanoton, jossa edellytetään hallituksen ottavan asianmukaisesti huomioon sekä asianomaiseen mietintöön että sen liitteinä oleviin erikoisvaliokuntien lausuntoihin sisältyvät eduskunnan aikaisempia lausumia ja muitakin seikkoja koskevat kannanotot.

*valiokunnan päätösehdotus:

*Eduskunta hyväksyy kannanoton selonteon VNS */20** vp / kertomuksen K */20** vp johdosta.*

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen/selonteon johdosta.

*valiokunnan päätösehdotus:

*Eduskunta hyväksyy kannanoton selonteon VNS */20** vp / kertomuksen K */20** vp johdosta.*

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen/selonteon johdosta, mutta eduskunta edellyttää valtioneuvoston ryhtyvän niihin tai näihin toimenpiteisiin.

*valiokunnan päätösehdotus:

*Eduskunta hyväksyy kannanoton selonteon VNS */20** vp / kertomuksen K */20** vp johdosta.*

Valiokunnan kannanottoehdotus

1.

2.

9 Lausunnon laatimisen perusteet

9.1 Lausunnon rakenne

Yleistä

Lausunto toiselle erikoisvaliokunnalle laaditaan vakiojaotteluun ja vakio-otsikointiin perustuvaa rakennetta noudattaen pääsäännön mukaan siitä riippumatta, mistä asiasta tai asiatyypistä lausunto annetaan. Perusrakenteesta voidaan kuitenkin poiketa laadittaessa lausuntoa kertomuksesta tai valiokunnan omasta aloitteesta vireille tulleesta selvitys- eli O-asiasta.

Euroopan unionin asioista ja UTP-asioista laadittavien lausuntojen vakiojaottelusta ja -otsikoinnista ks. jakso 9.2.

Lausunnon laatimisen yleisistä perusteista ks. jakso 8.1.

Vakiojaottelu ja -otsikointi

Lausunnossa on asian tunniste- ja otsikkotietojen jälkeen maininta lausunnon vastaanottavasta valiokunnasta sekä seuraavat vakiojaottelun mukaiset pääjaksot:

JOHDANTO
[HALLITUKSEN ESITYS (tai muu käsiteltävänä oleva asia)]
VALIOKUNNAN PERUSTELUT
VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS
ERIÄVÄ MIELIPIDE

Johdanto

Johdantojaksossa esitetään teknisluonteiset tiedot asiasta ja sen käsittelystä. Tällaisia ovat tiedot asian vireilletulosta ja kuulluista asiantuntijoista.

Johdantojaksossa esitetään tarvittaessa myös viitetiedot. Tällaisia ovat esimerkiksi tiedot asiaan liittyvistä valiokunnan aiemmista lausunnoista tai asian jaostokäsittelystä taikka valiokunnan asian selvittämiseksi tekemistä vierailuista tai jonkin toisen valiokunnan kanssa pidetyistä yhteisistä kokouksista.

Käsiteltävänä oleva asia

Lausuntoon ei oteta jaksoa käsiteltävänä olevasta asiasta, ellei se ole erityisestä syystä tarpeen. Esimerkiksi perustuslakivaliokunnan lausunnossa on asianmukaista tehdä selkoa hallituksen esitykseen sisältyvistä valtiosääntö-oikeudellisista arvioista. Jos jakso otetaan lausuntoon, siinä kuvataan asianomaisen vireilletuloasiakirjan pohjalta käsiteltävänä olevan asian pääasiallista sisältöä. Kuvaus on syytä laatia mahdollisimman tiiviiksi.

Jaksoa ei oteta kertomuksesta eikä selonteosta laadittavaan lausuntoon.

Jos kuvaus laaditaan hallituksen esityksestä ja esityksen käsittelyyn yhdistetystä lakialoitteesta, otsikoidaan jakso seuraavasti:

HALLITUKSEN ESITYS JA LAKIALOITE
Hallituksen esitys
Lakialoite

Valiokunnan perustelut

Valiokunnan perustelut -jakso sisältää lausunnon päätösesityksen perustelut.

Perusteluosassa lausuntovaliokunta esittää käsityksensä asiasta ja tuo oman toimialansa kannalta esille seikkoja, jotka valiokunnan mielestä puoltavat käsiteltävänä olevan ehdotuksen hyväksymistä, hylkäämistä tai muuttamista. Yleisluonteiset näkökohdat on syytä esittää ennen yksityiskohtaisempia perusteluja.

Säädöstekstiä koskevat lausuntovaliokunnan yksityiskohtaiset muutosehdotukset voidaan perusteluosassa kirjoittaa sisennetyiksi kappaleiksi. Perusteluosassa sisennettyjä kappaleita ei kursivoida eikä muutenkaan kirjoiteta ponnien muotoon. Perusteluissa esitettyjen ehdotusten ei katsota olevan asiakirjoissa eduskunnan työjärjestyksen 53 §:n 4 momentissa ja 58 §:n 1 ja 2 momentin mielessä. Asiakirjoissa oleviin luetaan vain lausunnon ponnessa olevat ehdotukset.

Perusteluja voidaan tarpeen mukaan selkeyttää alaotsikoilla esimerkiksi asiakokonaisuuksien mukaan. Jakso voidaan tarvittaessa jakaa otsikkotasolla yleisperusteluihin ja yksityiskohtaisiin perusteluihin. Laajoissa lausunnoissa näin on syytäkin tehdä. Jos valiokunnan huomautukset ja muutosehdotukset kohdistuvat useampaan kuin yhteen lakiehdotukseen, esitetään yksityiskohtaiset perustelut kustakin lakiehdotuksesta erikseen ja edeten hallituksen esityksen tai muun vireilletuloasiakirjan mukaisessa ehdotusten numerojärjestyksessä. Alaotsikkona käytetään tällöin vireilletuloasiakirjassa olevaa lakiehdotuksen numeroa ja nimeä.

Perusteluosaa laadittaessa noudatetaan soveltuvin osin mietinnön perusteluosan laatimisesta annettuja ohjeita (ks. jakso 8.2).

Valiokunnan päätösesitys

Valiokunnan päätösesitys -osassa esitetään ponnen muodossa valiokunnan kannanotto asiaan.

Lausunnon ponnessa ilmaistaan lyhyellä lauseella valiokunnan kanta asiaan. Ponnen johdantolauseessa käytetään verbiä "*esittää*", kun mietinnön ponnessa vastaava teonsana on "*ehdottaa*". Euroopan unionin asiasta laadittavassa lausunnossa valiokunta "*ilmoittaa*" yhtyvänsä kaikilta osin tai perusteluissa ilmenevin huomautuksin valtioneuvoston kantaan tai "*esittää*" siihen muutoksia (ks. jakso 9.2).

Lausunnon ponnessa oleva ehdotus on "asiakirjoissa" eduskunnan työjärjestyksen 53 §:n 4 momentissa ja 58 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetussa mielessä. Ponsiehdotus voi siten tulla asiakirjoissa olevana täysistunnossa äänestettäväksi eikä edustajan ole tätä varten tarpeen jättää erikseen kirjallista ehdotusta keskuskansliaan.

Lausuntovaliokunnan yksityiskohtaiset ehdotukset säädösehdotusten tekstin muuttamiseksi esitetään lausunnon ponnen jälkeen tulevan **Valiokunnan muutosesitykset** -apuotsikon alla.

Lainsäädäntöasiasta laadittavan lausunnon ponsi voidaan muotoilla esimerkiksi seuraavasti:

*valiokunta esittää,
että lakiehdotus hyväksytään / hylätään.

*valiokunta esittää,
*että lakiehdotusta muutetaan (**Valiokunnan muutosesitykset**).*

*valiokunta esittää,
*että *valiokunta ottaa edellä olevan huomioon.*

Budjettilausunnon (ks. jakso 5.1) ponsi voidaan muotoilla esimerkiksi seuraavasti:

*valiokunta esittää,
*että momentille xx.yy lisätään miljoona euroa tämän tai tuon tarkoituk-
sen toteuttamiseksi ja
että momentin xx.yy perusteluja muutetaan (**Valiokunnan muutosesi-
tykset**).*

Kertomuksesta ja selonteosta laadittavan lausunnon ponnassa valiokunta yleensä esittää, että lausunnon vastaanottava valiokunta ottaisi huomioon lausunnon perusteluosassa esitetyt huomautukset. Valiokunta voi tehdä mietintövaliokunnalle myös esityksen kertomuksen tai selonteon johdosta hyväksyttäväksi kannanotoksi. Jos lausuntovaliokunnalla ei ole kertomuksen tai selonteon johdosta huomautettavaa, tämä mainitaan lausunnon ponnassa.

*valiokunta esittää,
*että *valiokunta ottaa edellä olevan huomioon.*

*valiokunta esittää,
*että *valiokunta ottaa edellä olevan huomioon ja
että kertomuksen / selonteon johdosta hyväksytään seuraava kannan-
otto:*
1.
2.

*valiokunta esittää,
että sillä ei ole huomautettavaa kertomuksen / selonteon johdosta.

Lausumaesitys

Valiokunta voi – muusta kuin kertomuksesta ja selonteosta laadittavassa – lausunnossa tehdä mietintövaliokunnalle esityksen, että se sisällyttäisi mietintöönsä ehdotuksen eduskunnan lausumaksi jostakin lausuntovaliokunnan toimialaan kuuluvasta asiasta. Esitys otetaan lausunnon ponteen ja lausuman teksti muotoillaan asianomaisen apuotsikon alle.

* valiokunta esittää,
*että *valiokunta ottaa edellä olevan huomioon ja
että *valiokunta ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi lausuman (**Va-
liokunnan lausumaesitys**).*

Lausunto hallituksen vuosikertomuksesta

Lausuntovaliokunnan kannanotto eduskunnan aiemman lausuman johdosta toteutettujen valtioneuvoston toimenpiteiden riittävydestä esitetään lausunnon perusteluosassa.

Jos lausuntovaliokunta käsittelee kertomuksen yhteydessä jotakin erityisteesmaa, se voi esittää hyväksyttäväksi kannanoton asiasta.

*valiokunta esittää,

*että tarkastusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon ja
että kertomuksen johdosta hyväksytään seuraava kannanotto:*

- 1.
- 2.

Osallistujatiedot

Osallistujatietoina (ks. jakso 8.2) lausuntoon merkitään päiväyksen lisäksi tiedot asian ratkaisevaan käsittelyyn osallistuneista valiokunnan jäsenistä ja varajäsenistä samoin kuin tieto tilapäisestä puheenjohtajasta, jos lausunto on kokonaan tai osittain hyväksytty hänen toimiessaan puheenjohtajana (ks. jakso 2.4) sekä tieto lausunnon valmistelleesta sihteeristä.

Eriävä mielipide

Eriävät mielipiteet otetaan lausuntoon allekirjoitustietojen jälkeen. Jakso eriytetään lausunnossa omalta sivulta alkavaksi (eriävän mielipiteen laatimisesta ks. jakso 10.3).

Liitteet

Mahdolliset liitteet otetaan lausunnon loppuun.

9.2 Euroopan unionin asioista laadittavat lausunnot

Yleistä

Laadittaessa lausuntoa Euroopan unionin asiasta suurelle valiokunnalle tai ulkoasiainvaliokunnalle noudatetaan soveltuvien osien lausunnon laatimisesta annettuja säännöksiä, määräyksiä ja ohjeita sekä ottaen huomioon unioniasioiden käsittelyn erityispiirteet.

Käsittelyn pohjana on yhtäältä valtioneuvoston kirjelmä (U-asia) tai valtioneuvoston selvitys (E-asia, UTP-asia) sekä toisaalta kirjelmässä selostettu ehdotus unionin säädökseksi, sopimukseksi tai muuksi toimeksi taikka selvityksen kohteena oleva valmisteluasiakirja (Euroopan unionin asioista ks. jakso 4.2.7).

Lausuntoon otetaan kuvaus käsiteltävänä olevasta asiasta. Kuvaus jaetaan kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa kuvataan mahdollisimman tiiviisti Euroopan unionissa vireille tullutta ehdotusta tai siellä valmisteltavana olevaa asiaa ja toisessa osassa selostetaan valtioneuvoston kanta ehdotukseen tai asiaan. Jos valtioneuvoston kanta ei poikkeuksellisesti sisälly kirjelmään tai selvitykseen ja siitä saadaan tieto vasta asian jo ollessa valiokunnan käsiteltävänä, tehdään valtioneuvoston kannasta selkoa lausunnon perusteluosassa.

Jos valtioneuvoston kirjelmässä tai selvityksessä selostetun ehdotuksen tai muun valmisteluasiakirjan sisältö on muuttunut asiaa Euroopan unionissa käsiteltäessä, otetaan asian valiokuntakäsittelyn ja lausunnossa esitettävän kuvauksen pohjaksi ehdotuksen tai asiakirjan viimeisin versio. Tämä seikka mainitaan lausunnon viitetiedoissa.

Käsittelyn pohjana valiokunnassa voi olla myös eduskunnassa jo aiemmin vireille saatetusta Euroopan unionin asiasta annettu jatkokirjelmä. Tällöin käsiteltävänä olevan asian kuvauksessa selostetaan laadittavana olevan lausunnon kannalta olennaisia seikkoja jatkokirjelmän kohteena olevasta ehdotuksesta tai muusta valmisteluasiakirjasta. Jos valiokunta on aiemmin jo antanut asiasta lausunnon, merkitään tämä uuden lausunnon viitetietoihin.

U-asiasta laadittavan lausunnon vakiojaottelu ja -otsikointi

U-asiasta laadittavassa lausunnossa on asian tunniste- ja otsikkotietojen jälkeen maininta lausunnon osoittamisesta suurelle valiokunnalle. Lausunto jaotellaan ja otsikoidaan seuraavasti:

JOHDANTO
Vireilletulo
Asiantuntijat
Viitetiedot

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ
Ehdotus
Valtioneuvoston kanta

VALIOKUNNAN PERUSTELUT
VALIOKUNNAN LAUSUNTO

[Osallistujatiedot]
ERIÄVÄ MIELIPIDE

U-jatkokirjelmästä laadittava lausunto jaotellaan ja otsikoidaan seuraavasti:

JOHDANTO
Vireilletulo
Asiantuntijat
Viitetiedot

VALTIONEUVOSTON JATKOKIRJELMÄ
Ehdotus
Valtioneuvoston kanta

VALIOKUNNAN PERUSTELUT
VALIOKUNNAN LAUSUNTO

[Osallistujatiedot]
ERIÄVÄ MIELIPIDE

E- ja UTP-asiasta laadittavan lausunnon vakiojaottelu ja -otsikointi

E-asiasta ja E-jatkokirjelmästä laadittavassa lausunnossa on asian tunniste- ja otsikotietojen jälkeen maininta lausunnon osoittamisesta suurelle valiokunnalle. Asiakirjan kuvauksen ensimmäinen osa (vireillä oleva asia) voidaan E-asioissa korvata linkillä sähköiseen asiakirjaan. Sen sijaan valtioneuvoston kanta selostetaan lausunnossa kuten edellä on esitetty.

UTP-asiasta annettava lausunto osoitetaan ulkoasiainvaliokunnalle. Lausunto jaotellaan ja otsikoidaan E- ja UTP-asioissa seuraavasti:

JOHDANTO
Vireilletulo
Asiantuntijat
Viitetiedot

VALTIONEUVOSTON SELVITYS / JATKOKIRJELMÄ
Ehdotus tai linkki sähköiseen asiakirjaan
Valtioneuvoston kanta

VALIOKUNNAN PERUSTELUT
VALIOKUNNAN LAUSUNTO

[Osallistujatiedot]
ERIÄVÄ MIELIPIDE

Lausunnon ponsi

Euroopan unionin asiasta laadittavan lausunnon ponnessa ilmaistaan lyhyellä lauseella valiokunnan kannanotto valtioneuvoston kirjelmästä tai selvityksestä ilmenevään valtioneuvoston kantaan.

Menettelyn tarkoituksena on määritellä neuvotteluohje Suomen edustajille Euroopan unionissa. Valiokunta voi siten yhtyä valtioneuvoston kantaan sellaisenaan tai lausunnon perusteluosasta ilmenevin täsmennyksin taikka ilmoittaa oman kantansa asiasta. Mikäli valiokunta päätyy olemaan yhtymättä osin tai kokonaan valtioneuvoston kantaan, sen on esitettävä riittävän selkeästi näkemyksensä Suomen neuvottelutavoitteista ja -ohjeista.

Ponnen johdantolauseessa käytetään verbiä "*ilmoittaa*", kun valiokunta yhtyy kokonaan tai perusteluissa ilmenevin huomautuksin valtioneuvoston kantaan ja verbiä "*esittää*", kun valiokunta esittää valtioneuvoston kantaan muutoksia. Euroopan unionin asiasta laadittavan lausunnon ponsi voidaan siten muotoilla esimerkiksi seuraavasti:

- *valiokunta ilmoittaa,
että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan.
- *valiokunta ilmoittaa,
että se yhtyy asiassa edellä esitetyin täsmennyksin / vähäisin täsmennyksin / huomautuksin / vähäisin huomautuksin / täydennyksin / vähäisin täydennyksin valtioneuvoston kantaan.
- *valiokunta ilmoittaa
että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan edellä esitetyin painotuksin / korostaen edellä esitettyjä näkökohtia.
- *valiokunta ilmoittaa,
että se korostaa kehityksissä biopolttoaineiden tuotantoon liittyvien ongelmien huomioon ottamista siten kuin edellä on esitetty ja yhtyy asiassa muilta osin valtioneuvoston kantaan.
- *valiokunta ilmoittaa,
että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan kiirehtien samalla lainsäädännön uudistamista direktiiviehdotuksesta riippumatta mahdollisimman pian siten, että ajoneuvo- ja polttoaineverotusta kehitetään hiilidioksidipäästöt huomioon ottavaksi.
- *valiokunta ilmoittaa,
että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan painottaen erityisesti tarvetta varmistaa alkujaon oikeudenmukaisuus siten, että EU:n jäsenvaltiot eivät joudu maantieteellisen sijainnin perusteella eriarvoiseen asemaan.
- *valiokunta ilmoittaa,
*että se yhtyy oikeudellista toimivaltaa koskevien säännösehdotusten osalta valtioneuvoston kantaan,
että valiokunta puoltaa sellaisten säännösten ottamista asetukseen, jotka koskevat puolisoitten mahdollisuutta valita avio- ja asumuseroon sovellettava laki, ja*
- *valiokunta esittää,
että valtioneuvoston kannasta poiketen Suomen tulee vastustaa ehdotettua kaltaista avio- ja asumuseroon sovellettavaa lakia koskevien säännösten yhdenmukaistamista.

Perustuslakivaliokunta ei yleensä ota lausunnossaan suoraan kantaa valtioneuvoston kantaan vaan ilmaisee näkemyksensä kyseiseen asiaan liittyvistä

valtiosääntöoikeudellisista näkökohdista. Tämän vuoksi perustuslakivaliokunnan ponsi muotoillaan kulloisenkin tilanteen edellyttämällä tavalla, ja se voi poiketa vakiomuotoiluista.

UTP-lausunnon poikkeuksellinen ponsi

Ulkoasiainvaliokunnassa voi olla UTP-asiana käsiteltävänä myös muu kuin Euroopan unionin asioihin luettava ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskeva asia (ks. jaksot 4.2.7 ja 7.7). Tällöin ulkoasiainvaliokunnalle annettavan lausunnon ponsi muotoiltaessa noudatetaan, mitä lausunnon ponnesta sanotaan jaksossa 9.1. Siten UTP-lausunnon ponsi voi näissä tapauksissa kuulua esimerkiksi seuraavasti:

*valiokunta esittää,
että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

9.3 O-lausunto

Yleistä

O-lausuntoa laadittaessa noudatetaan soveltuvin osin lausunnon laatimisesta annettuja säännöksiä, määräyksiä ja ohjeita ottaen kuitenkin huomioon, että lausunto annetaan valtioneuvostolle tai asianomaiselle ministeriölle.

Lausunnon ”Vireilletulo”-kohdassa kuvataan asian vireilletulo valiokunnassa.

Lausunto numeroidaan juoksevasti valiokunnan omaan lausuntosarjaan kuuluvana, ja se julkaistaan valtiopäiväasiakirjoissa, kuten muutkin lausunnot.

Tarvittaessa lausunto toimitetaan vastaanottajalle valiokunnan puheenjohtajan ja sihteerin allekirjoittamalla kirjeellä.

Yleisesti merkittävä O-lausunto voidaan saattaa edustajien tietoon jakamalla se heille eduskunnan täysistunnossa.

O-lausunnon vakiojaottelu ja -otsikointi

O-lausunnossa on asian tunniste- ja otsikotietojen jälkeen maininta lausunnon osoittamisesta valtioneuvostolle tai asianomaiselle ministeriölle. Lausunto jaotellaan ja otsikoidaan seuraavasti:

JOHDANTO
Vireilletulo
Asiantuntijat
Viitetiedot

VALTIONEUVOSTON / *MINISTERIÖN SELVITYS

VALIOKUNNAN PERUSTELUT
VALIOKUNNAN LAUSUNTO

[Osallistujatiedot]

ERIÄVÄ MIELIPIDE

O-lausunnon ponsi

O-lausunnon ponnen johdantolauseessa käytetään verbiä "*esittää*" ja ponsi voidaan muotoilla esimerkiksi seuraavasti:

*valiokunta esittää,
*että valtioneuvosto / *ministeriö ottaa edellä olevan huomioon.*

*valiokunta esittää,
*että valtioneuvosto / *ministeriö ryhtyy toimenpiteisiin [tämän tai tuon asian toteuttamiseksi].*

10 Vastalauseen ja eriävän mielipiteen laatiminen

10.1 Yleistä

Asian ratkaisevaan käsittelyyn osallistuneella valiokunnan jäsenellä on oikeus jättää mietintöön liitettäväksi vastalause ja lausuntoon liitettäväksi eriävä mielipide, jos hän ei ole ratkaisevassa käsittelyssä yhtynyt valiokunnan asiasta yleensä tai jostakin sen yksityiskohdasta tekemään päätökseen (ks. jakso 5.2.10).

Suuren valiokunnan mietintöön lainsäädäntöasiassa saa sen sisällöstä poikkeavaa ehdotusta kannattanut jäsen liittää vastalauseen, jos mietintö on päätetty perustella. Suuren valiokunnan lausuntoon saa sen sisällöstä eri mieltä ollut jäsen liittää eriävän mielipiteen (SuVTJ 19 §:n 3 mom.).

Vastalauseen ja eriävän mielipiteen tulee vastata sen allekirjoittajan asian ratkaisevassa käsittelyssä edustamaa kantaa (TJ 42 §:n 3 mom.). Valiokunnan jäsen ei näin ollen saa samassa asiassa osallistua keskenään ristiriitaisten vastalauseiden tai eriävien mielipiteiden jättämiseen.

Vastalauseita ja eriävää mielipidettä laadittaessa noudatetaan soveltuvin osin mietinnön ja lausunnon laatimisesta annettuja säännöksiä, määräyksiä ja ohjeita.

Valiokunnan kannasta poikkeavat ehdotukset on kirjallisessa vastalauseessa tai eriävässä mielipiteessä esitettävä pönnen muodossa, jollei niissä rajoituta ainoastaan eriävän käsityksen yleisluonteiseen ilmaisemiseen (TJ 42 §:n 1 mom.).

Vastalauseet tai eriävät mielipiteet voidaan numeroida esimerkiksi niiden jättämisjärjestyksessä taikka ryhmien suuruuden tai asiakirjojen mahdollisten keskinäisten viittaussuhteiden osoittamassa järjestyksessä.

Valiokunnan sihteeri tarkastaa, että vastalause / eriävä mielipide vastaa sen allekirjoittajien asian ratkaisevassa käsittelyssä edustamaa kantaa ja että vastalause / eriävä mielipide on muodoltaan oikein laadittu.

10.2 Vastalauseen laatiminen

Vastalauseen vertailukohteena on valiokunnan mietintö.

Vastalause sisältää perustelut ja tarvittaessa ehdotuksen asian ratkaisemiseksi. Jaksot otsikoidaan:

VASTALAUSE
Perustelut
Ehdotus
[Allekirjoitustiedot]

Perusteluissa esitetään lyhyesti syyt, joiden vuoksi vastalauseen tekijä on päättänyt valiokunnan kannasta eriävään käsitykseen. Eriävä käsitys voi koskea mietinnön perusteluja tai päätösehdotuksia tai molempia.

Vastalauseeseen otetaan *ehdotus*, jollei vastalauseessa rajoituta vain yleisluonteisen eriävän käsityksen ilmaisemiseen. Vastalauseen ehdotus laaditaan mietinnön päätösehdotuksen tapaan ponnen muotoon, jossa voidaan tarvittaessa viitata asianomaisten apuotsikoiden alla esitettäviin vastalauseen muutos- tai lausumaehdotuksiin tai vastaaviin.

Vastalause voi sisällöltään olla myös pelkkä toteamus siitä, että vastalauseen allekirjoittaja yhtyy kokonaan tai osittain asiasta jätettyyn johonkin toiseen vastalauseeseen.

Valiokunnan mietinnön perusteluihin kohdistuvan vastalauseen ponnessa ehdotetaan, että valiokunnan mietinnön perusteluista poistetaan tietty, vastalauseessa yksilöity kohta tai sitä muutetaan taikka että mietinnön perusteluihin lisätään tietty kannanotto.

Säädöstekstiin kohdistuvan vastalauseen ponnessa ehdotetaan säädösehdotus valiokunnan kannasta poiketen hyväksyttäväksi muuttamattomana tai hylättäväksi taikka hyväksyttäväksi vastalauseessa ehdotetun mukaisesti muutettuna. Vastalauseessa voidaan ehdottaa myös uutta lakiehdotusta hyväksyttäväksi.

Valtiovarainvaliokunnan budjettimietinnön vastalauseessa ehdotukset on syytä ryhmitellä sen mukaan, koskevatko ne määrärahaa, perusteluja vai eduskunnan hyväksyttäväksi esitettävää lausumaa.

Vastalauseeseen sisällytetty ehdotus on eduskunnan työjärjestyksen 53 §:n 2 momentissa ja 58 §:ssä tarkoitetussa mielessä asian "asiakirjoissa". Vastalauseeseen sisältyvä ehdotus voi siten tulla asiakirjoissa olevana täysistunnossa äänestettäväksi eikä edustajan ole tätä varten tarpeen jättää erikseen

kirjallista ehdotusta keskuskansliaan. Budjettimietintöön jätetyissä vastalauseissa olevat ehdotukset on kuitenkin käytännössä omaksutun menettelyn mukaan vielä erikseen aktivoitava keskuskansliaan jätettävällä kirjallisella ehdotuksella äänestettäväksi.

Vastalauseen ponsi voidaan muotoilla esimerkiksi seuraavasti:

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotan / ehdotamme,
*että valiokunnan mietinnöstä **VM *1/20** vp poistetaan näin kuuluva perusteluteksti:*

"Mietinnön perusteluteksti.",

*että valiokunnan mietinnöstä **VM *1/20** vp poistetaan yksilöity kappale,*

*että valiokunnan mietinnön **VM *1/20** vp yksilöidyt kappaleet muutetaan kuulumaan seuraavasti:*

"Vastalauseen perusteluteksti."

*että valiokunnan mietinnön **VM *1/20** vp yksilöityyn kohtaan lisätään perusteluteksti seuraavasti:*

"Vastalauseen perusteluteksti."

*että valiokunnan mietinnön **VM *1/20** vp perusteluja muutetaan (**Vastalauseen muutosehdotukset**),*

että lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana,

että lakiehdotus hylätään,

että lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi 7 § muutettuna seuraavasti:

"Säädösteksti." → vain 7 § ilman lain nimikettä ja johtolausetta

että lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi 7 §:n 5 momentti poistetaan, → ei säädöstekstiä

*että lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi 7 ja 8 § muutettuina (**Vastalauseen muutosehdotukset**),
→ vain 7 ja 8 § ilman lain nimikettä ja johtolausetta*

*että lakiehdotukset hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi 3. lakiehdotuksen 3, 5, 13, 14 ja 18 § muutettuina (**Vastalauseen muutosehdotukset**)* → vain pykälät ilman lain nimikettä ja johtolauseetta

että lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi 7 ja 8 § muutettuina kuten vastalauseessa 1 sekä 9 § muutettuna seuraavasti:

"Säädösteksti." → vain 9 § ilman lain nimikettä ja johtolauseetta.

*että 1. ja 2. lakiehdotus hyväksytään muutettuina (**Vastalauseen muutosehdotukset**),* → koko säädös

*että hyväksytään uusi lakiehdotus (**Vastalauseen uusi lakiehdotus**),*

että eduskunta ei hyväksy hallituksen esityksessä tarkoitettua sopimusta,

*että hyväksytään yksi lausuma (**Vastalauseen lausumaehdotus**),*

että hyväksytään vastalauseeseen 2 sisältyvä 1. ja 3. lausumaehdotus,

että valiokunnan lausumaehdotus hylätään.

Vastalauseeseen sisällytetään *säädösehdotus*, jos vastalauseessa ehdotetaan valiokunnan mietinnön mukaiseen säädöstekstiin muutoksia. Yleensä riittää, että vastalauseeseen otetaan vain ne säädöstekstin osat, joista vastalauseessa ehdotetaan päätettäväksi toisin kuin mietinnössä. Säädös otetaan vastalauseeseen kokonaisuudessaan vain, jos vastalauseen selkeys tai ymmärrettävyys sitä edellyttää.

Jos vastalauseessa ehdotetaan valiokunnan mietinnön mukaisen säädöksen asemesta hyväksyttäväksi kokonaan toisensisältöinen säädös esimerkiksi hallituksen esityksen käsittelyyn yhdistetyn lakialoitteen pohjalta, tulee vaihtoehtoisen säädöstekstin sisällön käydä esimerkiksi vertailutietojen avulla kokonaisuudessaan ilmi vastalauseesta.

Säädösehdotuksen laadinnassa noudatetaan mietinnön säädösehdotuksen kirjoittamisesta annettujen ohjeiden lisäksi seuraavia kirjoitusohjeita.

Vastalauseen säädöstekstissä säädös kirjoitetaan siihen muotoon, missä vastalauseen jättäjä ehdottaa säädöksen tulevan hyväksyttäväksi. Säädöstekstin muutoksia, lisäyksiä ja poistoja verrataan valiokunnan mietinnössä olevaan

säädöstekstiin. Säädöstekstiin selkeästi tehtävillä merkinnöillä (korostusteksti tai yliviiha) ilmaistaan vertailutiedot suhteessa valiokunnan mietintöön.

Valiokunnan mietintöön taikka hallituksen esitykseen tai muuhun vireilletuloasiakirjaan verrattuna muuttamattomina hyväksyttäviksi ehdotettavat säädöksen momentit ja kohdat ilmaistaan vastalauseessa vertailukohteesta riippuen seuraavasti: "(Kuten XyVM)", "(Kuten HE)", "(Kuten PNE)" tai "(Kuten LA)". Vertailutiedoksi voidaan merkitä myös samassa asiassa jätetty toinen vastalause: ("Kuten vastalause 1").

Edellä olevan perusteella ehdotan / ehdotamme,
*että lakiehdotus hyväksytään muutoin *valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi 32 § muutettuna seuraavasti:*

32 §
Otsikko

(1 mom.)

(2 mom. kuten vastalause 1)

(3 mom. kuten XyVM:n 2 mom.)

Vastalauseessa ehdotetaan seuraavaa valiokunnan mietinnön mukaista momenttia osin muutettavaksi.

(5 mom. kuten HE)

Vastalauseessa pykälään ehdotetaan vielä otettavaksi mietintöön ja pohjaesitykseenkin verrattuna kokonaan uusi 6 momentti. (Uusi)

Edellä olevan perusteella ehdotan / ehdotamme
*että lakiehdotus hyväksytään muutettuna (**Vastalauseen muutosehdotus**).*

Vastalauseen muutosehdotus

[Laki]

[nimike]

[Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään]
"Säädösteksti."

Allekirjoitustiedot

Vastalauseen *päiväys* on sama kuin mietinnössä, vaikka vastalause olisi jätetty jonakin muuna ajankohtana (valiokunta päättää vastalauseen jättämisaikasta; ks. jakso 5.2.10).

Vastalauseen *allekirjoitukset* merkitään päiväyksen alle. Kunkin allekirjoittajan nimen jälkeen merkitään ryhmätunnus.

Vastalauseen allekirjoitusoikeus on sellaisella edustajalla, joka on asian ratkaisevassa käsittelyssä edustanut vastalauseen mukaista, valiokunnan kannasta poikkeavaa käsitystä.

10.3 Eriävän mielipiteen laatiminen

Eriävän mielipiteen vertailukohteena on valiokunnan lausunto.

Eriävä mielipide sisältää perustelut ja tarvittaessa ponnen muotoon laaditun mielipiteen asiasta. Eriävä mielipide voidaan laatia myös suppeaksi kannanotoksi ilman varsinaisia perusteluja tai yleisluonteisesti perustelluksi kannanotoksi ilman ponsimuotoista mielipidettä taikka pelkäksi toteamukseksi siitä, että eriävän mielipiteen allekirjoittaja yhtyy kokonaan tai osittain asiasta jätettyyn johonkin toiseen eriävään mielipiteeseen. Jos eriävä mielipide sisältää perustelut ja ponsimuotoisen mielipiteen, jaksot otsikoidaan:

ERIÄVÄ MIELIPIDE
Perustelut
Mielipide
[Allekirjoitustiedot]

Perusteluissa esitetään lyhyesti syyt, joiden vuoksi eriävän mielipiteen tekijä on päätenyt valiokunnan lausunnossa ilmaistusta jostakin kannasta eriävään käsitykseen. Ponnen muotoon laadittavassa *mielipiteessä* esitetään laatijan oma ehdotus asiasta.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän / esitämme,
että lakiehdotuksen 6 §:n 1 momenttia muutetaan seuraavasti:
"Säädösteksti." → vain 6 §:n 1 mom.

Edellä olevan perusteella esitän / esitämme,
että lakiehdotus hylätään.

Edellä olevan perusteella esitän / esitämme,
että lakiehdotuksesta poistetaan sen 6 §.

Edellä olevan perusteella esitän / esitämme,
*että eduskunta ei hyväksy hallituksen esityksessä tarkoitettua sopi-
musta ja
että lakiehdotus hylätään.*

Edellä olevan perusteella esitän / esitämme,
*että (asianomainen mietintö)valiokunta ehdottaa eduskunnan hyväk-
syttäväksi lausuman (**Eriävän mielipiteen lausumaesitys**).*

Edellä olevan perusteella esitän / esitämme,
*että momentille xx.yy lisätään miljoona euroa tähän tai tuohon tarkoi-
tukseen ja
että valtiovarainvaliokunta muutoin ottaa edellä olevan huomioon.*

Allekirjoitustiedot

Eriävän mielipiteen *päiväys* on sama kuin valiokunnan lausunnossa, vaikka eriävä mielipide olisi jätetty jonakin muuna ajankohtana (valiokunta päättää eriävän mielipiteen jättämisajasta ks. 5.2.10).

Eriävän mielipiteen allekirjoitukset merkitään päiväyksen alle. Kunkin allekirjoittajan nimen jälkeen merkitään ryhmätunnus.

Eriävän mielipiteen allekirjoitusoikeus on sellaisella edustajalla, joka on asian ratkaisevassa käsittelyssä edustanut eriävän mielipiteen mukaista, valiokunnan kannasta poikkeavaa käsitystä.

10.4 Eriävän mielipiteen laatiminen EU-asioissa

Erikoisvaliokunnan lausunto EU-asiassa yleensä sisältää erikoisvaliokunnan suurelle valiokunnalle osoitetun esityksen eduskunnan kannaksi asiassa. Näin ollen EU-asiassa eriävässä mielipiteessä yleensä esitetään erikoisvaliokunnan kannalle vaihtoehtoinen esitys eduskunnan kannaksi, jollei eriävässä mielipiteessä rajoituta vain yleisluonteiseen eriävän käsityksen ilmaisemiseen. Eriävässä mielipiteessä olevan esityksen tulisi olla riittävän selkeä näkemys Suomen neuvottelutavoitteista ja ohjeista.

Suuren valiokunnan valtioneuvostolle osoittamaan lausuntoon liitettyyn eriävään mielipiteeseen sovelletaan vastaavia periaatteita.

Edellä olevan perusteella esitän/esitämme,
*että ehdotusta Euroopan parlamentin ja neuvoston säädökseksi ei puol-
leta ja
että suuri valiokunta muutoin ottaa edellä olevan huomioon.*

Edellä olevan perusteella esitän/esitämme,
että Suomen ei tule hyväksyä direktiiviehdotusta nykyisessä muodossaan ja Suomen tulee vaatia sen korjaamista edellä perusteluosassa esitetyn mukaisesti.

Edellä olevan perusteella esitän/esitämme,
että Suomen tulee neuvostossa vastustaa asetusehdotuksen hyväksymistä.

Edellä olevan perusteella esitän/esitämme,
että Suomen tulee vastustaa seuraavan lainaerän maksatusta X- valtiolle, koska sopeutusohjelman ehdot eivät ole täyttyneet

Edellä olevan perusteella esitän / esitämme,
että lausuntonaan suuri valiokunta ilmoittaa, että se yhtyy valtioneuvoston kantaan lukuun ottamatta edellä perusteluissa esitettyjä kysymyksiä.

Edellä olevan perusteella esitän / esitämme,
että suuri valiokunta lausuntonaan ilmoittaa, että se edellyttää valtioneuvoston vaikuttavan tulevan komission työohjelmaan edellä perusteluissa kuvatulla tavalla.

Eriävä mielipide pöytäkirjassa. Eduskunnan työjärjestyksen 43 §:n mukaan valiokunnan kokouksesta laaditaan pöytäkirja, johon merkitään läsnä olleet jäsenet, tehdyt ehdotukset ja päätökset äänestyksineen. Työjärjestys ei tunne pöytäkirjaan otettavaa eriävää mielipidettä. Tämän vuoksi eriävän mielipiteen jättäminen pöytäkirjaan tulee välttää. Jos kannanottoehdotuksia on tarpeen perustella, laaditaan asiasta lausunto.

Eriävän mielipiteen tarkoituksena on tuoda julki äänestyksessä hävinneen ehdotuksen perustelut. Silloin kun valiokunnan päätöksen tai vastaehdotuksen perusteluiden julkistamista pidetään tarpeellisena, säännönmukainen menettelytapa on lausunnon laatiminen. Kysymyksessä ei tällöin ole sellainen kiireellinen, rutiininomainen tai vähäinen asia, joissa valiokunnan kanta ilmaistaan vain pöytäkirjassa (pöytäkirjakannanotto).

Poikkeuksellisesti voi olla pakottavia syitä ottaa pöytäkirjaan eriävä mielipide, kun EU-asioissa poikkeuksellisen menettelyn tai vaitiolomääräyksen vuoksi eriävän mielipiteen ilmaisemiselle ei ole muuta keinoa.

11 Valiokunnan asiakirjat, julkisuus ja vaitiolo

11.1 Valiokunnan asiakirjat

Esityslista ja päiväjäristys

Erikoisvaliokunnan kokoukseen laaditaan esityslista ja suuren valiokunnan kokoukseen päiväjäristys (ks. jakso 3.1).

Pöytäkirja

Valiokunnan kokouksesta laaditaan pöytäkirja (TJ 43 §:n 1 mom.), joka tallennetaan yleisön saataville tietoverkkoon (TJ 43 a §:n 1 mom.). Pöytäkirjaan merkitään:

- läsnä olleet jäsenet ja sihteeri / -t
- kuullut asiantuntijat
- tehdyt ehdotukset
- äänestykset ja
- valiokunnan päätökset.

Pöytäkirjat numeroidaan valtiopäivittäin. Pöytäkirja aloitetaan johdanto-osalla, johon merkitään:

- kokouksen alkamisaika ja päättymisaika sekä kokouksen pitopaikka, jos se on eduskunnan ulkopuolella
- kokouksen puheenjohtaja ja muut kokouksessa läsnä olleet, myös sihteeri ja erikoisvaliokunnan kokouksessa mahdollisesti ollut tulkki
- osittain läsnä olleiden kohdalle merkitään valtiovarainvaliokuntaa lukuun ottamatta erikseen ne pöytäkirjan pykälät, joiden käsittelyssä ao. jäsen on ollut koko ajan, ja erikseen ne pykälät, joiden käsittelyssä hän on ollut vain osittain läsnä.

Pöytäkirjan tekstiosaan merkitään:

- nimenhuudon toimittaminen ja läsnä olleiden lukumäärä
- kokoukseen saapuvat ja sieltä poistuvat jäsenet ja varajäsenet asia- ja päätöskohdan tarkkuudella
- kokouksen päätösvaltaisuus (ks. jakso 3.2); jos kokous menettää kokouksen aikana päätösvaltaisuutensa, se mainitaan; jos päätösvaltaisuus saavutetaan vasta kokouksen alkamisen jälkeen, tämä mainitaan
- jokainen kokouksessa käsitelty asia; kukin asia otsikoidaan erikseen, yleisimmin vireilletuloasiakirjan tai -asiakirjojen mukaan, ja otsikon alle pöytäkirjaan merkitään asian käsittelyvaihe, kokouksessa tehdyt ehdotukset ja päätökset äänestyksineen sekä tieto asian jonkin käsittelyvaiheen ja asian käsittelyn päättymisestä
- tieto valiokunnan kuulemista asiantuntijoista ja heidän mahdollisesti antamistaan kirjallisista muistioista, jotka liitetään asian asiakirja-aktiin
- ilmoitusasiat
- puheenjohtajan vaihtuminen kesken kokouksen
- päätös seuraavan kokouksen ajankohdasta (ks. jakso 3.1)

Päätösvaltattoman kokouksen tapahtumien merkitsemisessä noudatetaan niukkaa kirjaamistapaa. Pöytäkirjaan merkitään tiedot ilmoitusasioista samoin kuin valiokunnan kuulemista asiantuntijoista. Tietoja asian epävirallisista käsittelyistä voidaan merkitä pöytäkirjaan siinä määrin kuin kirjaamista pidetään tarpeellisena.

Pöytäkirjaan liitetään nimenhuudon mukaan toimitetussa äänestyksessä (ks. jakso 3.3) käytetyt äänestyslistat.

Pöytäkirjan varmentaa sihteeri allekirjoituksellaan.

Asiakirja-aktit

Valiokunnan asian käsittelyä varten saamat tai valmistamat asiakirjat säilytetään koottuina

- valiokunnan toiselle valiokunnalle osoittamat lausuntopyynnöt
- valiokunnalle kirjallisesti jätetyt asiantuntijamuistiot

- mietintö- tai lausuntoluonnos sekä tarvittaessa lopullinen mietintö tai lausunto samoin kuin vastalauseet ja eriävät mielipiteet
- muut muistiot, yhteenvedot ja ministeriön vastineet
- muut valiokunnalle saapuneet ja valiokunnan lähettämät asiakirjat tarpeen mukaan
- diaariote

Valiokunnalle sähköisinä toimitetut asiantuntijalausunnat ja muut käsittely-asiakirjat liitetään asiakirja-aktiin paperitulosteina. Aktiin mahdollisesti sisältyvät salassa pidettävät asiakirjat merkitään siten, että ne erottuvat selvästi muista asiakirjoista (ks. jakso 11.3).

Diariointi ja arkistointi erikoisvaliokunnissa

Valiokunnassa käsiteltävät asiat merkitään valiokunnan diaariin.

Valiokunnalle saapuvia asioiden käsittelyyn liittymättömiä kansalaiskirjeitä ja muita vastaavia viestejä ei yleensä merkitä diaariin eikä arkistoida. Sama koskee yksityisten henkilöiden sekä erilaisten järjestöjen ja yhteisöjen omaaloitteisesti valiokunnalle lähettämiä kannanottoja. Valiokunnan pöytäkirjat luovutetaan arkistointia varten eduskunnan kirjastoon, joka hoitaa eduskunnan kirjastosta annetun lain (983/1984) 2 §:n mukaan eduskunnan arkistoa.

Arkistoinnista on tarkempia säännöksiä ja määräyksiä eduskunnan arkistotoimen johtosäännössä sekä eduskunnan arkistosäännössä, joka sisältää muun muassa arkistonmuodostussuunnitelman.

11.2 Valiokunnan kokousten luottamuksellisuus

Kokousten ei-julkisuus

Valiokuntien kokoukset eivät pääsäännön mukaan ole julkisia (PL 50 §:n 2 mom.). Valiokunnan jäsenten, varajäsenten ja virkamiesten ohella kokouksissa voivat olla läsnä eduskunnan puhemies ja varapuhemiehet, joilla on työjärjestykseen pohjautuva läsnäolo-oikeus (TJ 36 §:n 1 mom.), sekä valiokunnan kuultavaksi kutsumat asiantuntijat (TJ 37 §:n 1 mom.). Esimerkiksi ministerit voivat osallistua valiokunnan kokouksiin ainoastaan asiantuntijoina valiokunnan pyynnöstä (PNE 1/1999 vp, s. 22/I).

Valiokuntien kokousten ei-julkisen luonteen avulla pyritään antamaan mahdollisuus valmistella asioita valiokunnassa luottamuksellisten neuvottelujen

ja tietojenvaihdon ilmapiirissä. Valiokunnan kokouksissa käydyistä keskusteluista ei valiokuntakäsittelyn tuloksellisuuden turvaamiseksi yleensä anneta tietoja julkisuuteen edes asian valmistuttua valiokunnasta. Tämä ei kuitenkaan estä käsittelemästä täysistuntokeskustelussa tarvittaessa myös valiokuntakäsittelyn eri vaiheita. (HE 1/1998 vp, s. 99/I)

Valiokunnan kokousten ei-julkisesta luonteesta johtuu, että vielä keskeneräisen asian käsittelyasiakirjoista ja siitä valiokuntakäsittelyn aikana saaduista tiedoista jäsenet eivätkä virkamiehet saa kertoa ulkopuolisille. On toisaalta selvää, ettei jonkin asian vireilläolo valiokunnassa saa merkitä jäsenille asiattonta rajoitusta osallistua poliittiseen keskusteluun. Valiokunnan sihteeri voi lisäksi tarpeen mukaan yleisesti luonnehtia kuultavaksi kutsutulle tai asianomaisen ministeriön edustajalle, millaisia seikkoja on noussut esille asian kuulemisissa. Valiokunnan saamista asiantuntijalausunnoista on vakiintuneesti voitu hankkia vastine ao. ministeriöltä.

Kannettavien tietokoneiden, taulutietokoneiden ja muiden vastaavien tietovälineiden käyttäminen valiokunnan kokouksissa ei ole kielletty. Valiokunta voi kuitenkin tarvittaessa rajoittaa niiden käyttöä esimerkiksi kieltämällä niiden tuomisen johonkin kokoukseen. Tällaisilla välineillä ei saa ottaa kuva- tai äänitallenteita valiokunnan kokouksista eikä olla valiokunnan kokouksesta yhteydessä niin, että perustuslaissa säädetty kokouksen luottamuksellisuus vaarantuisi.

Eduskuntaryhmällä, joka ei ole edustettuna valiokunnassa tai sen jaostossa, on oikeus saada jäljennös vielä keskeneräisen asian käsittelyasiakirjoista, jos ne eivät ole salassa pidettäviä (TJ 43 a §:n 1 mom.). Käytännössä eduskuntaryhmä voi esimerkiksi nimetä keskuudestaan henkilön, joka on oikeutettu saamaan tietoja tietyssä valiokunnassa kesken olevista asioista. Nimetty henkilö voi olla myös eduskuntaryhmän työntekijä. (PNE 1/1999 vp, s. 25/I).

Valiokunnan jäsenet ja varajäsenet saavat ilman valiokunnan lupaa selostaa keskeneräisen asian käsittelyä ja siihen kuuluvia asiakirjojakin eduskuntaryhmänsä suljetussa kokouksessa siltä osin kuin kysymys ei ole asiakirjan salassapidosta johtuvan tai valiokunnan määräykseen perustuvan vaiteliaisuuden (ks. jaksot 11.3 ja 11.4) piiriin kuuluvista seikoista. Tällöin on korostettava tietojen olevan luottamuksellisia niin kauan kuin asian valiokuntakäsittely on kesken.

Julkinen kuulemiskokous

Valiokunta voi määrätä kokouksensa julkiseksi siltä osin kuin valiokunta hankkii tietoja asian käsittelyä varten (PL 50 §:n 2 mom.) eli kuulee asiantuntijoita. Tämä mahdollisuus pitää julkisia kokouksia koskee sekä asiaa valmistelevasti käsittelevää valiokuntaa että sille lausunnon antavaa valiokuntaa.

Julkiseksi voidaan määrätä myös kokouksen sellainen osa, jossa kuullaan asiantuntijoita valiokunnan ns. selvitysmenettelyssä itse vireille paneman asian johdosta. Erityisesti kansalaisaloitetta käsiteltäessä on syytä harkita julkisen kuulemiskokouksen järjestämistä.

Julkinen kuulemiskokous voidaan toteuttaa myös verkkolähetyksenä.

Jos valiokunta määrää asiantuntijoiden kuulemisen julkiseksi, on valiokunnan myös päätettävä, mitä julkisuus tarkoittaa. Päätös voi koskea kaikkia kuulemisia jossakin asiassa tai olla kokouskohtainen. On mahdollisesti ratkaistava myös, mitä kyseiseen asiaan kuuluvaa aineistoa pidetään saatavilla julkisessa kokouksessa ja pidetäänkö tällaista aineistoa saatavilla myös sähköisessä muodossa. Kuulemisen julkisuus voidaan toteuttaa pitämällä kokous avoimena yleisölle tai ainoastaan kutsutuille, esimerkiksi tiedotusvälineiden edustajille. Kokouksen julkisessa osassa noudatetaan valiokunnan suljetun kokouksen menettelytapoja (esim. puheenvuorojen myöntäminen ja käyttäminen). Valiokunta voi kuitenkin suostua siihen, että kokousta valokuvataan, nauhoitetaan sekä kuvaa ja ääntä muutoin tallennetaan ja siirretään teknisin menetelmin.

Julkista kuulemistä ei ole syytä käyttää, jos tiedetään kuulemisessa tulevan esille arkaluonteisia tai muutoin luottamuksellisia seikkoja. Asiantuntijan on hyväksyttävää esimerkiksi mahdolliseen vaitiolovelvollisuuteensa vedoten kieltäytyä esiintymästä kokouksen julkisessa osassa.

11.3 Valiokunnan asiakirjojen julkisuus

Julkisuus pääsääntö

Valiokunnan pöytäkirjat ja niihin liittyvät muut asiakirjat ovat perustuslain nojalla julkisia, jollei välttämättömien syiden vuoksi eduskunnan työjärjestyksessä toisin säädetä tai valiokunta jonkin asian osalta toisin päättä (PL 50

§:n 2 mom.). Yleissäännökset valiokunta-asiakirjojen julkisuuden rajoittamisesta ovat työjärjestyksessä.

Valiokunnan pöytäkirjat tulevat julkisiksi, kun ne tallennetaan yleisön saataville tietoverkkoon (TJ 43 a §:n 1 mom.). Tarkoitus on, että pöytäkirja tallennetaan verkkoon mahdollisimman pian kokouksen jälkeen samaan tapaan tarkistamattomana versiona kuin esimerkiksi valmistuneet mietinnöt ja lausunnot odottamatta niiden lopullista viimeistelyä. Pöytäkirjojen tulisi olla tietoverkossa yleensä viimeistään kokousta seuraavana arkipäivänä.

Valiokunnan kokoussuunnitelmat ja kokousten esityslistat ovat heti julkisia. Ne tallennetaan käytännössä eduskunnan tietoverkkoon.

Asian käsittelyasiakirjat tulevat – Euroopan unionin asioiden käsittelyasiakirjoja koskevin poikkeuksin – julkisiksi vasta, kun asia on valiokunnassa käsitelty loppuun. Käsittelyasiakirjoja ovat esimerkiksi valiokunnassa kuultujen asiantuntijoiden jättämät muistiot ja valiokunnan sihteerin laatimat erilaiset selvitykset. Myös valiokunnan selvityspyynnot ministeriölle ja ministeriön niiden perusteella tai oma-aloitteisesti valiokunnalle antamat selvitykset samoin kuin valiokunnan toimeksiannot eduskunnan sisäiselle tietopalvelulle ja sen vastaukset ovat käsittelyasiakirjoja. Kuulemismuistiot eivät tule julkisiksi ennen asian käsittelyn päättymistä siinäkin tapauksessa, että ne toimitetaan esittelevälle ministeriölle kommentoitavaksi tai vastineen esittämiseksi. Niiden samoin kuin ministeriön vastauksen julkiseksi tulo valiokunta-asiakirjoina on sidoksissa asian käsittelyn valmistumiseen valiokunnassa. Asian tultua valiokunnassa loppuun käsitellyksi myös ne edustajat, jotka eivät ole valiokunnan jäseniä tai varajäseniä, samoin kuin ulkopuoliset voivat halutessaan tutustua valiokunnan käytössä olleeseen kirjalliseen aineistoon.

Valiokunta voi päättää – asian käsittelyn ollessa valiokunnassa vielä kesken – julkistaa sen käsittelyasiakirjoihin kuuluvan ei vielä julkisen, mutta asian käsittelyn päätyttyä julkiseksi tulevan asiakirjan vain, jos on ilmeistä, ettei julkistamisella aiheuteta haittaa valiokunnan päätöksenteolle (PNE 1/1999 vp, s. 25/I).

Vaalikauden vaihtuessa perustuslain 49 §:n perusteella rauenneen asian käsittely päättyy valiokunnassa ilman eri päätöstä ja tällaisen asian käsittelyasiakirjat tulevat julkisiksi, jollei perustuslain 50 §:n 3 momentin nojalla tehdystä ulkoasiainvaliokunnan tai suuren valiokunnan vaiteliaisuuspäätöksestä muuta johdu tai valiokunta itse ole perustuslain 50 §:n 2 momentin nojalla päättänyt asiakirjaa tai asiakirjoja salassa pidettäväksi. Vaalikausi vaihtuu vaaleilla valitun eduskunnan toimikauden alkaessa eli kun eduskunta-vaalien tulos on vahvistettu.

Euroopan unionin asian käsittelyasiakirjojen julkisuudesta säädetään erikseen suuren valiokunnan työjärjestyksessä. Nämä käsittelyasiakirjat tulevat julkisiksi välittömästi sen suuren valiokunnan kokouksen jälkeen, jossa ne on merkitty saapuneiksi (SuVTJ 6 §:n 1 mom.). On luontevaa noudattaa samaa sääntöä asiakirjan julkiseksi tulosta myös erikoisvaliokunnassa, jos sama asiakirja kuuluu siellä käsiteltävään asiaan. – Jos kyseisessä asiassa kuitenkin noudatetaan vaiteliaisuutta suuren valiokunnan päätöksen perusteella, ovat käsittelyasiakirjat salassa pidettäviä, kunnes päätös vaiteliaisuudesta on kumottu. Valtioneuvoston pyynnöstä annettu vaiteliaisuusmääräys katsotaan rauenneeksi, jos valtioneuvosto peruuttaa pyynnön (SuVTJ 6 §:n 2 ja 3 mom.).

Valiokunnat saavat kansalaisilta erilaisia kirjeitä. Kansalaiskirjeet eivät johda asian vireilletuloon valiokunnassa, niitä ei käsitellä valiokunnassa eikä niitä

merkitä valiokunnan pöytäkirjaan tai diaariin. Kansalaiskirjeet eivät ole käsittelyasiakirjoja, vaikka sisällöltään liittyisivätkin käsiteltävänä olevaan asiaan. Kansalaiskirjeistä ei anneta ulkopuolisille tietoja (PeVP 13/2019 vp, § 10).

Salassa pidettävät asiakirjat

Eräät valiokuntien asiakirjat on säädetty salassa pidettäväksi eduskunnan työjärjestyksessä (TJ 43 a §:n 2 mom.). Valiokuntien tehtävänä on soveltaa näitä säännöksiä itsenäisesti. On huomattava, että esimerkiksi jossakin ministeriön asiakirjassa oleva salassapitomerkintä ei vielä sellaisenaan johda tuon asiakirjan salassapitoon myös valiokunta-asiakirjana, koska ministeriön merkintä on tehty sellaisen säädöksen pohjalta, jota ei sovelleta valiokunnan asiakirjoihin. Käsittelyasiakirjan salassapidosta on syytä tehdä erillinen ratkaisu, jos asiakirjan jättäjä on pyytänyt esimerkiksi vaiteliaisuuden noudattamista asiakirjasta. Salassapitoa koskeva kysymys on valiokunnassa syytä merkitä pöytäkirjaan ja sen ratkaisu on tarpeen mukaan perusteltava.

Asiakirja on ensiksikin salassa pidettävä, jos tiedon antaminen siitä aiheuttaisi merkittävää vahinkoa Suomen kansainvälisille suhteille tai pääoma- ja rahoitusmarkkinoille taikka vaarantaisi kansallista turvallisuutta. Salassa pidettävä on myös sellainen asiakirja, joka sisältää tietoja liike- tai ammattisalaisuudesta taikka henkilön terveydentilasta tai hänen taloudellisesta asemastaan, jos tiedon antaminen siitä aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa. Tähän ryhmään kuuluvan asiakirjan salassa pidettävyys kuitenkin väistyy, jos huomattava yhteiskunnallinen tarve vaatii asiakirjan julkisuutta.

Valiokunta voi lisäksi päättää muusta kuin edellä mainitusta välttämättömyydestä syystä, että jokin asiakirja on salassa pidettävä (PL 50 §:n 2 mom. ja TJ 43 a §:n 2 mom.). Valiokunta-asiakirjojen julkisuuden rajoitukset voivat ainoastaan toissijaisesti ja poikkeuksellisesti perustua tällaiseen valiokunnan päätökseen yksittäistapauksessa (PeVM 10/1998 vp, s.17/I). Tulkinnallisina lähtökohtina syyn välttämättömyyden arvioinnissa tulee olla vastaavanlaiset syyt kuin perustuslain 12 §:n 2 momentin mukaan vaaditaan lailla säädettäviltä rajoituksilta viranomaisen hallussa olevien asiakirjojen julkisuudelle (HE 1/1998 vp, s. 99).

Salassa pidettäviä ovat vielä sellaiset asiakirjat, jotka kuuluvat valiokunnan perustuslain 50 §:n 3 momentin nojalla päättämän vaiteliaisuuden piiriin (TJ 43 a §:n 3 mom.; ks. seuraava jakso 12.4.)

Salassa pidettävän asiakirjan salassapitoaika määräytyy samoin perustein kuin julkisuuslain 31 §:ssä säädetään (TJ 43 a §:n 4 mom.) ja on 25 vuotta, jollei valiokunta pääte lyhyemmästä ajasta.

Lisäksi salassa pidettäviä ovat tiedusteluvalvontavaliokunnan pöytäkirjan liitteet ja valiokunnan muut eduskunnan työjärjestyksen 31 b §:ssä säädettyä tehtävää koskevat asiakirjat, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei aiheuta merkittävää vahinkoa Suomen kansainvälisille suhteille tai vaaranna kansallista turvallisuutta. Asiakirjan julkisuudesta päättää valiokunta. (TJ 43 b §)

Salassa pidettävään valiokunta-asiakirjaan tehdään merkintä sen salassapidosta sekä salassapitoajasta, jos valiokunta on päättänyt siitä. Merkinnästä tulee ilmetä, miltä osin asiakirja on salassa pidettävä ja mihin säännökseen salassapito perustuu. Asiakirjassa mahdollisesti olevat muun viranomaisen merkinnät asiakirjan salassa pidettävyydestä on sekaannusten välttämiseksi suositeltavaa peittää. Salassa pidettävää asiakirjaa ei saa jakaa valiokunnalle eikä toimittaa asiantuntijoille tai muullekaan asiakirjaan oikeutetulle ilman salassapitomerkintää. Suuren valiokunnan ja ulkoasiainvaliokunnan tekemä salassapitopäätös sitoo niille lausunnon antavia valiokuntia. Lausuntovaliokunnan pöytäkirjassa on syytä todeta salassapidosta tehty päätös.

Valiokuntien työtilat eduskunnan tietoverkossa

Valiokuntien asiakirjat tallennetaan valiokuntien sähköisiin työtiloihin. Niihin tallennetaan käsiteltäviin asioihin kuuluvat käsittelyasiakirjat, asiantuntijalausunnot mukaan luettuina. Jos jokin asiakirja ei ole käytössä sähköisenä, se muunnetaan ja tallennetaan valiokuntakansliassa. Salassa pidettäviä tietoja sisältäviä asiakirjoja ei tallenneta sähköiseen työtilaan, jollei käytössä ole varmennettuja kansioita.

Valiokunnan jäsenillä, varajäsenillä ja heidän henkilökohtaisilla avustajillaan on lukuoikeudet valiokunnan sähköiseen työtilaan eduskunnan tietoverkoon kirjautumalla. Ryhmäkanslian palveluksessa olevalla avustajalla on nämä oikeudet niiden valiokuntien työtiloihin, joiden jäsenenä tai varajäsenenä hänen henkilökohtaisesti avustamansa kansanedustaja on. Valiokunnan jäsen tai varajäsen, jolla ei ole henkilökohtaista avustajaa, voi nimetä ryhmäkanslian palveluksessa olevan, jolle nämä oikeudet annetaan. Lisäksi ryhmäkanslian nimeämällä henkilöllä on lukuoikeus sen valiokunnan työtilaan, jonka työtä ryhmä on hänet määrännyt seuraamaan.

Valiokunta voi yllä esitetystä poiketen päättää, ettei edustajien avustajilla eikä ryhmäkanslian palveluksessa olevilla ole valiokunnan työtilojen lukuoikeutta.

Eduskuntaryhmällä, joka ei ole edustettuna valiokunnassa tai sen jaostossa, on oikeus saada jäljennös vielä keskeneräisen asian käsittelyasiakirjoista, jos ne eivät ole salaisia. Tällainen eduskuntaryhmä voi nimetä edustajan tai ryh-

mäkanslia kanslian palveluksessa olevan henkilön, joka on oikeutettu saamaan tietoja tiettyssä valiokunnassa kesken olevista asioista. Nimetyllä edustajalla tai ryhmäkanslian palveluksessa olevalla on lukuoikeus asianomaisen valiokunnan työtilaan, jollei valiokunta toisin päättä.

Tietopyynnöt valiokuntien asiakirjoista

Valiokunnalle osoitetun tietopyynnön ratkaisee valiokunnan sihteeri.

Pyydetty asiakirja voidaan antaa linkkinä sähköiseen tiedostoon, jollei muuta ole nimenomaisesti pyydetty. Eduskunnan julkisessa tietoverkossa olevista asiakirjoista yleensä riittää valiokuntakanslian sihteerin opastus siitä, mistä verkko-osoitteesta ne ovat saatavissa.

Jos valiokunnan sihteeri kieltäytyy antamasta pyydettyä asiakirjaa salassapitoperusteen johdosta, hänen tulee ilmoittaa kieltäytymisen syy ja kertoa, että tietopyyntö voidaan saattaa valiokunnan ratkaistavaksi. Tietopyynnön kirjallisesti esittäneeltä valiokunnan sihteeri tiedustelee, haluaako tämä saattaa kysymyksen valiokunnan ratkaistavaksi. Jos tietopyyntö on saatettu valiokunnan ratkaistavaksi, valiokunta päättää siitä valiokunnan sihteerin ehdotuksen pohjalta.

11.4 Vaitiolovelvollisuus

Vaitiolovelvollisuuden perusteet

Jos asiakirja on salassa pidettävä (ks. jakso 11.3), johtuu tästä asiakirjaan kohdistuva vaitiolovelvollisuus.

Kaikilla valiokunnilla on perustuslain nojalla toimivalta perustaa vaitiolovelvollisuus. Valiokunnan jäsenen on näet noudatettava sitä vaiteliaisuutta, jota valiokunta katsoo välttämättömästä syystä asian erityisesti vaativan (PL 50 §:n 3 mom.). Tällä perusteella valiokunta voi tiettyssä asiassa määrätä jäsentensä noudatettavaksi vaitiolovelvollisuuden, jolloin valiokunta myös päättää, mihin tuo velvollisuus kohdistuu (esim. suulliset lausunnot valiokunnalle ja valiokunnassa käydyt keskustelut tai tiettyä asiaa koskevat tiedot) ja kauanko se kestää (esim. kyseisen asian käsittelyn ajan valiokunnassa). Kysymyksessä on aina asiakohtainen määräys.

Suomen kansainvälisten suhteiden ja Euroopan unionin asioiden käsittelyssä ulkoasiainvaliokunnalla ja suurella valiokunnalla on erityinen toimivalta määrätä vaitiolovelvollisuus. Tällaisissa asioissa valiokunnan jäsenten on noudatettava sitä vaiteliaisuutta, jota ulkoasiainvaliokunta tai suuri valiokunta valtioneuvostoa kuultuaan on katsonut asian laadun vaativan (PL 50

§:n 3 mom. *in fine*). Tarve vaitiolon noudattamiseen tulee yleensä esille valtioneuvoston aloitteesta. Valtioneuvoston vaiteliaisuuspyyntöä noudatetaan, kunnes ulkoasiainvaliokunta tai suuri valiokunta on tehnyt päätöksen pyynnön johdosta (TJ 43 a §:n 3 mom. ja SuVTJ 6 §:n 2 mom.).

Kysymyksessä on poikkeus kaikkia valiokuntia koskevaan yleissäännökseen. Poikkeussäännöksen perusteella ulkoasiainvaliokunta ja suuri valiokunta voivat määrätä säännöksen asialliseen soveltamisalaan kuuluvissa tilanteissa vaitiolovelvollisuuden. Tällainen määräys on saatettava asianomaisten erikoisvaliokuntien tietoon ja vaitiolovelvollisuus on syytä merkitä pöytäkirjaan myös erikoisvaliokunnissa.

Vaitiolovelvollisuuden merkitys

Valiokunnan jäsen tai virkamies ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, taikka seikkaa, josta valiokunta on tehnyt perustuslain 50 §:n 3 momentin mukaisen vaitiolopäätöksen (TJ 43 c §:n 1 mom.).

Vaitiolovelvollisuus tarkoittaa asiakirjan salassa pidettävän sisällön ilmaisukieltoa ja esittämiskieltoa. Ilmaisukielto koskee myös sellaista tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä. Salassa pidettävää tietoa ei saa myöskään käyttää omaksi taikka toisen hyödyksi tai vahingoksi (TJ 43 c §:n 2 mom.).

Vaitiolovelvollisuus koskee niin valiokunnan jäseniä ja virkamiehiä kuin muitakin, jotka esimerkiksi valiokunnan kokouksessa ovat saaneet tietää seikan, johon nähden noudatetaan vaiteliaisuutta. Puheenjohtajan tulee tarpeen mukaan muistuttaa vaitiolovelvollisuudesta valiokunnan kokouksessa.

Salassa pidettävään asiakirjaan kohdistuva vaitiolovelvollisuus on lähtökohtaisesti voimassa asiakirjan salassapitoajan. Eduskunta voi kuitenkin pitää sen sitä tarpeellisenä päättää, että valiokuntaan kuulumattomat edustajat saavat käytettäväkseen salassa pidettävät valiokunta-asiakirjat. Jos eduskunta tämän lisäksi päättää, että salassa pidettävä asiakirja saadaan julkaista julkisessa täysistunnossa, asiakirjan salassapito lakkaa. Sen sisältämien tietojen ilmaiseminen ei enää tämän jälkeen ole kiellettyä. Eduskunta voi myös pysyttää asiakirjan salassa pidettävänä päättämällä käsitellä asian suljetuin ovin (PL 50 §:n 1 mom.). Tällöin asiakirjan tietoja saa ilmaista suljetussa täysistunnossa mutta sen ilmaiseminen ulkopuolisille säilyy kiellettynä.

Jos valiokunta ei ole rajannut määräämäänsä vaiteliaisuutta asian valiokuntakäsittelyn aikaan, vaitiolovelvollisuus kestää valiokuntakäsittelyn päätyttyäkin. Esimerkiksi täysistunnossa käsiteltäväksi tulevassa asiassa se kestää siihen saakka, kun eduskunta on ryhtynyt käsittelemään asiaa julkisessa

täysistunnossa. Jos eduskunta kuitenkin päättää, että kyseinen asia käsitellään suljetuin ovin, valiokunnan määräämä vaitiolovelvollisuus jatkuu eikä vaiteliaisuuden piiriin kuuluvia tietoja ja asiakirjoja saa ilmaista ulkopuolisille.

Rangaistus salassapitorikoksesta ja salassapitorikkomuksesta säädetään rikoslain 38 luvun 1 ja 2 §:ssä (TJ 43 c §:n 3 mom.).

Jos vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluva seikka ilmaistaan luvottomasti asian käsittelyssä valtiopäivillä, esimerkiksi täysistunnossa, valiokunnassa, puhemiesneuvostossa, puhemiehistössä tai kansliatoimikunnassa, eduskunta-aloitteessa, kysymyksessä, vastalauseessa tai eriävässä mielipiteessä, edustaja voidaan panna syytteeseen ainoastaan perustuslaissa säädetyn menettelyn mukaisesti. Tähän vaaditaan eduskunnan päätös, jota on kannattanut 5/6 annetuista äänistä (PL 30 §:n 2 mom.). Jos sen sijaan vaiteliaisuuden alainen tieto ilmaistaan ilman lupaa muussa kuin jonkin asian valtiopäiväkäsittelyn yhteydessä, kuten eduskuntaryhmässä, eduskunnan kahvilassa tai muualla kuin eduskunnan tiloissa, parlamentaarinen immuniteetti ei suojaa syytteen nostamiselta.

11.5 Tallentaminen

Valiokunta voi päättää valiokunnan kokousten tallentamisesta sekä siitä, puretaanko ja miten tallenteita valiokunnan käyttöön.

Sihteeri voi oma-aloitteisesti tallentaa asiantuntijoiden kuulemista esimerkiksi muistinsa tueksi, kun kuultava ei ole jättänyt kirjallista muistiota valiokunnalle. Muutoin sihteeri voi tallentaa valiokunnan kokousta, jos se on tarpeen laajan tai menettelyn kannalta vaikean asian pöytäkirjaamiseksi taikka mietinnön tai lausunnon laatimiseksi tällaisessa asiassa.

Tallenteita ei saa käyttää muuhun tarkoitukseen kuin asianomaisen asian käsittelyyn. Tallenteet on tyhjennettävä tai hävitettävä, kun tallennuksen tarkoitus on saavutettu, viimeistään kyseisen asian käsittelyn päätyttyä valiokunnassa. Perustuslakivaliokunnassa ministerivastuuasiassa syntyneet tallenteet vakiintuneesti säilytetään.

11.6 Kuulemisseminaari

Valiokunta voi käsitellä toimialaansa kuuluvia kysymyksiä seminaarityyppisessä tilaisuudessa. Se eroaa valiokunnan kokouksen julkisesta osasta muun

muassa siinä, että seminaarissa puheenvuoroja voivat käyttää yleisen kokouskäytännön mukaisesti muutkin kuin valiokunnan jäsenet ja kutsutut asiantuntijat. Seminaarista ei yleensä laadita pöytäkirjaa.

Valiokunnan tulee seminaarista päättäessään määritellä myös seminaarin osallistujat ja pitopaikat turvallisuusmääräykset huomioon ottaen. On huomattava, että kansanedustajille tarkoitettuja tilaisuuksia ei saa järjestää eduskunnassa samanaikaisesti täysistunnon eikä valiokuntien kokousten kanssa. Valiokunta voi kuitenkin järjestää muillekin kansanedustajille kuin jäsenilleen tarkoitetun tilaisuuden, jos se ajoittuu pääosin valiokunnalle varattuun kokousaikaan.

Kuulemisseminaarin järjestäminen vaatii yleensä paljon käytännön järjestelyjä. Seminaarin järjestämistä arvioitaessa on harkittava,

- riittävätkö valiokunnan kanslian voimavarat seminaarin järjestämiseen, kun sen ensisijaisena tehtävänä on pitää huoli siitä, että valtiopäiväasioiden käsittely valiokunnassa ei hidastu,
- onko tarpeen toimia yhteistyössä valiokunnan vastinministeriön kanssa tai pyytää sitä järjestämään seminaari
- yhteistyöstä sopimista kansainvälisten asioiden yksikön kanssa, jos kysymyksessä on kansainvälinen seminaari, ja
- miten seminaarista tiedotetaan ja tuotetaanko siitä suora tallennettu verkkolähetys.

11.7 Valiokunnan asioista tiedottaminen

Keskeneräiset asiat

Valiokunnan keskeneräisistä asioista, esimerkiksi kuultujen asiantuntijoiden suhtautumisesta asiaan voidaan yleisluonteisestikaan antaa tietoja ulkopuolisille yleensä vain valiokunnan luvalla. Valiokunnan on mahdollista päättää, että jostakin vireillä olevasta asiasta tiedotetaan erikseen valiokunnan sopimalla tavalla. – On kuitenkin syytä huomata, että yksittäisestä asiakirjasta, joka ei ole tullut vielä julkiseksi, saa antaa tiedon vain, jos on ilmeistä, ettei tiedon antamisella aiheuteta haittaa valiokunnan päätöksenteolle (PNE 1/1999 vp, s. 25/I).

Valmistuneet asiat, matkat ym.

Tiedottaminen valiokunnan mietinnöistä, lausunnoista, matkoista ja muusta toiminnasta hoidetaan tarpeen mukaan yhteistyössä eduskuntatiedotuksen kanssa. Eduskuntatiedotus nimeää valiokunnalle vastuutiedottajan, joka auttaa valiokuntia tiedotustilaisuuksien järjestämisessä ja muussa yhteydenpidossa tiedotusvälineisiin samoin kuin esimerkiksi tiedotteiden laatimisessa ja jakelussa.

12 Valiokuntakanslia ja sen virkamiesten tehtävät

12.1 Valiokuntasihteeristö

Valiokuntasihteeristö kuuluu eduskunnan kansliaan. Valiokuntasihteeristön tehtävänä on suunnitella ja järjestää valiokuntien työtä, vastata valiokuntien mietintöjen, lausuntojen ja muiden päätösten oikeudellisesta ja sisällöllisestä valmistelusta sekä huolehtia valiokuntien työhön liittyvistä muista palveluista ja avustavista toiminnoista.

Valiokuntasihteeristön päällikkönä on eduskunnan apulaispääsihteeri. Hänen sijaisenaan valiokuntasihteeristön päällikkönä toimii pääsihteerin tähän tehtävään määräämä valiokuntasihteeristön virkamies.

Apulaispääsihteeri toimii eduskunnan pääsihteerin sijaisena sekä avustaa hänen tehtävien hoitamisessa. Apulaispääsihteeri huolehtii valiokuntien ja valiokuntakanslioiden toiminnan yleisestä suunnittelusta, ohjauksesta ja seurannasta sekä johtaa ja valvoo valiokuntien apuna niiden sihteerien toimintaa. Lisäksi apulaispääsihteeri huolehtii mahdollisuuksien mukaan eduskunnan lainsäädäntötyön teknisestä tasosta ja kehittämisestä.

12.2 Valiokuntakanslia

Kanslian henkilöstö

Valiokuntasihteeristön työt ovat käytännössä jo pitkään toiminnallisesti organisoituneet valiokuntakohtaisiin kanslioihin. Tavallisimmin valiokuntakansliaan kuuluvat valiokunnan sihteeri, apulaissihteeri ja valiokuntakanslian sihteeri sekä valiokunta-avustaja, joka voi olla yhteinen jonkun toisen valiokuntakanslian kanssa. Tätä perusmallia suurempia ja pienempiä valiokuntakanslioita on. Valiokunnalla voi olla esimerkiksi useampia apulaissih-teereitä ja tarkastusvaliokunnassa tarkastusneuvoksia. Apulaissihteeri – samoin kuin valiokuntakanslian sihteeri – voi olla myös yhteinen toisen valiokunnan kanssa.

Kunkin valiokuntakanslian toimintaa johtaa kansliatoimikunnan asianomaisen valiokunnan sihteeriksi määräämä valiokuntaneuvos (”ykkösneuvos”). Hän toimii myös eduskunnan palkkausjärjestelmän ja työaikamääräyksen mukaisena esimiehenä valiokuntakansliassa.

Valiokunnan sihteeri ja apulaissihteeri

Valiokunnan sihteerinä toimii valiokuntaneuvos, jonka kansliatoimikunta valiokuntaa kuultuaan määrää valiokunnan sihteeriksi. Lisäksi valiokunnalla on yleensä apulaissihteerinä toimiva valiokuntaneuvos.

Valiokuntaneuvokset nimittää kansliatoimikunta eduskunnan pääsihteerin esittelystä. Viranhakutilanteessa valiokunta tai sen päättämä, yleensä valiokunnassa edustettuina olevien eduskuntaryhmien edustajista koostuva ryhmä haastattelee ansioituneimpia hakijoita. Haastateltavista ehdotuksen laatii valiokunnan sihteerin tehtävää nimitysmenettelyn aikana hoitava virkamies. Kuulemisen jälkeen valiokunta lausuu kantansa nimitettävästä henkilöstä. Ennen kuin valiokunta lausuu apulaissihteerinä toimivan valiokuntaneuvoksen nimittämisestä, on asianmukaista kuulla valiokunnan sihteerin mielipide esityksestä.

Kunkin vaalikauden alussa kansliatoimikunta määrää valiokuntia kuultuaan valiokuntaneuvokset erikoisvaliokuntien sihteereiksi ja apulaissihteereiksi enintään vaalikaudeksi kerrallaan. Jos valiokunnassa on useampia valiokuntaneuvoksia, määrätään yksi heistä valiokunnan sihteeriksi ja muut apulaissihteereiksi.

Sivutoiminen sihteeri

Valiokunnalla voi olla sivutoiminen sihteeri tai apulaissihteeri. Sivutoimisen sihteerin määrää tehtävään kansliatoimikunta samalla tavalla kuin päätoimisen sihteerin. Sivutoiminen sihteeri määrätään määräajaksi tai toistaiseksi, enintään kuitenkin vaalikaudeksi kerrallaan.

Tarkastusneuvos

Tarkastusvaliokunnassa tarkastusneuvos tekee mietintöjen ja lausuntojen valmistelussa tarvittavaa selvitys- ja tutkimustyötä, osallistuu mietintöjen ja lausuntojen valmisteluun sekä hoitaa muut valiokunnan, puheenjohtajan tai sihteerin antamat valiokuntatyöhön liittyvät tehtävät.

Valiokuntakanslian sihteeri

Valiokuntakansliassa on yksi tai useampi valiokuntakanslian sihteeri. Nämä virat täyttää eduskunnan pääsihteeri. Käytännössä hakijat haastatellaan ja nimitysehdotus valmistellaan valiokuntakansliassa.

Valiokuntakanslian sihteeri hoitaa tehtäviään näiden yleisohjeiden ja valiokunnan sihteerin antamien ohjeiden mukaisesti.

Valiokunta-avustaja

Valiokunta-avustaja on tavallisimmin kahden valiokuntakanslian yhteinen. Valiokunta-avustajan virat täyttää eduskunnan pääsihteeri. Käytännössä hakijat haastatellaan ja nimitysehdotus valmistellaan valiokuntakanslioissa.

Valiokunta-avustaja hoitaa tehtäviään näiden yleisohjeiden ja valiokunnan sihteerin antamien ohjeiden mukaisesti.

Sijaisuusjärjestelyt

Valiokunnan sihteerin ollessa tilapäisesti estynyt hoitamasta tehtäviään, myös valiokuntakanslian johdossa, hoitaa valiokunnan apulaissihteeri tai – jos valiokunnalla ei ole apulaissihteeriä – eduskunnan pääsihteerin enintään vaalikaudeksi kerrallaan vahvistaman sijaisuusluettelon perusteella määräytyvä sijainen. Valiokunnan sihteerin sijaisenkin ollessa estynyt eduskunnan apulaispääsihteeri määrää tilapäisen sijaisen hoitamaan valiokunnan sihteerin tehtäviä, kunnes sihteerin tai sijaisen este on lakannut.

Valiokuntakanslian sihteerit hoitavat tilapäisen esteen sattuessa toistensa tehtäviä apulaispääsihteerin vahvistaman sijaisuusluettelon mukaisesti.

Valiokunta-avustajat hoitavat tilapäisen esteen sattuessa toistensa tehtäviä.

Esimiesjärjestelyt

Valiokunnan sihteeri hoitaa tehtäviään eduskunnan pääsihteerin ja apulaispääsihteerin johdolla ja valvonnassa asianomaisten säännösten ja näiden yleisohjeiden sekä valiokunnan ja sen puheenjohtajan ohjeiden mukaisesti.

Apulaispääsihteeri ohjaa ja valvoo sihteerien työskentelyä riittävän yhdenmukaisuuden saavuttamiseksi heidän tehtäviensä hoidossa. Valiokunnan sihteerin on tarvittaessa neuvoteltava apulaispääsihteerin kanssa valiokunnan toimintaa koskevista menettelytapakysymyksistä sekä mietintöjen ja lausuntojen laatimistapaan liittyvistä seikoista.

Valiokunnan sihteerin ja apulaissihteerin toimintaa valiokuntatyössä ohjaa valiokunta ja sen puheenjohtaja.

Valiokunnan sihteerin lähin hallinnollinen esimies on apulaispääsihteeri. Valiokuntakanslian muun henkilöstön lähin hallinnollinen esimies on valiokunnan sihteeri.

12.3 EU-sihteeristö

Euroopan unionin piirissä tapahtuvaa parlamenttien yhteistyötä sekä eduskunnan suhteiden hoitamista varten unionin toimielimiin valiokuntasihteeristössä on EU-sihteeristö. EU-sihteeristöön kuuluvat suuren valiokunnan ja ulkoasiainvaliokunnan kansliat sekä eduskunnan Brysselissä toimiva edustaja. EU sihteeristöön voidaan määrätä muitakin virkamiehiä.

EU-sihteeristö hoitaa valiokuntatyöstä riippumattomia eduskunnan suhteita Euroopan unionin toimielimiin sekä vastaa unionin piirissä tapahtuvasta parlamenttien välisestä yhteistyöstä. Tällaisia ovat muun muassa puhemieskonferenssit sekä muut EU-maiden parlamenttien pysyvät yhteistyömuodot. EU-sihteeristö toimii myös hallinnollisena kehyksenä, kun eduskunta järjestää suurempia kansainvälisiä tapahtumia EU:n yhteistyön piirissä.

12.4 Valiokuntakanslian virkamiesten tehtävät

Valiokunnan sihteerin tehtävät

Valiokunnan sihteerin tehtävänä on:

- 1) vastata valiokunnan työn organisoinnista ja suunnittelusta sekä asioiden toimeenpanosta;
- 2) huolehtia valiokunnan kokousten valmistelusta ja käytännön järjestelyistä;
- 3) toimia puheenjohtajan apuna ja huolehtia osaltaan, että kokousta johdetaan säännösten ja ohjeiden mukaisesti;
- 4) huolehtia valiokunnan mietintöjen ja lausuntojen sekä muiden päätösten laatimisesta;
- 5) toimia tarvittaessa suuren valiokunnan apulaissihteerinä lainsäädäntö- ja unioniasioissa (SuVTJ 2 §:n 1 mom.);
- 6) toimia valiokuntakanslian esimiehenä ja
- 7) huolehtia valiokunnan muista töistä ja tehtävistä.

Valiokunnan apulaissihteerin tehtävät

Valiokunnan apulaissihteerin toimii valiokunnan sihteerin sijaisena ja apuna, huolehtii sihteerin kanssa sovittujen mietintöjen ja lausuntojen laatimisesta

sekä hoitaa muut valiokunnan, puheenjohtajan ja sihteerin antamat valiokuntatyöhön liittyvät tehtävät.

Valiokuntakanslian sihteerin tehtävät

Valiokuntakanslian sihteeri hoitaa tehtäviään näiden yleisohjeiden ja valiokunnan sihteerin antamien ohjeiden mukaisesti. Valiokunnan sihteeri voi valiokunnan työtehtävistä ja resursseista johtuvista syistä poiketa valiokuntakanslian sihteerin ja valiokunta-avustajan näiden yleisohjeiden mukaisesta työnjaosta työtehtävien hoidon niin vaatiessa.

Valiokuntakanslian sihteerin tehtävänä on:

- 1) osallistua valiokunnan kokousten valmisteluun;
- 2) huolehtia valiokunnan asiakirjoista ja valiokuntaa koskevien tietojen päivittämisestä eduskunnan tietojärjestelmiin;
- 3) osallistua valiokunnan matkojen, seminaarien ja muiden tilaisuuksien järjestämiseen;
- 4) toimia valiokunnan sihteerin ja apulaissihteerin sihteerinä ja
- 5) hoitaa muut valiokunnan sihteerin osoittamat valiokunnan työhön ja muuhun toimintaan liittyvät tehtävät.

Valiokunta-avustajan tehtävät

Valiokunta-avustaja hoitaa tehtäviään näiden yleisohjeiden ja valiokunnan sihteerin antamien ohjeiden mukaisesti.

Valiokunta-avustajan tehtävänä on:

- 1) vastata valiokunnan ja valiokuntakanslian tarvitsemista virastopalveluista;
- 2) huolehtia valiokunnassa käsiteltävien asioiden aineiston sähköisestä tallentamisesta valiokunnan työtilaan;
- 3) huolehtia valiokunnan kokouksen aikana avustavista tehtävistä;
- 4) toimia lähitukihenkilönä valiokunnan jäsenille ja heidän avustajilleen taulutietokoneiden ja valiokunnan sähköisten työtilojen käytössä;
- 5) avustaa valiokunnan sihteerää ja valiokuntakanslian sihteerää valiokunnan matkojen, seminaarien ja muiden tilaisuuksien järjestelyissä;

- 6) hoitaa muut valiokunnan sihteerin antamat valiokunnan työhön ja muuhun toimintaan liittyvät tehtävät ja
- 7) osallistua avustustehtäviin täysistunnon aikana sekä eduskunnan muuhun työhön erikseen sovittavalla tavalla valiokuntatyön niin sal-
liessa.

Valiokunnan virkamiesten oikeudellinen asema

Valiokuntakanslioissa toimivien virkamiesten oikeudet ja velvollisuudet määräytyvät ennen kaikkea eduskunnan virkamiehistä annetun lain sekä eduskunnan virkaehtosopimusten mukaan. Valiokunta-asioissa heitä koskevat kuitenkin samat säännökset kuin valiokuntaa ja sen jäseniä. Tällöin esimerkiksi heidän vaitiolovelvollisuutensa on samanlainen kuin valiokunnan jäsenillä ja varajäsenillä.

Sihteeri huolehtii valiokunnan salaisten asiakirjojen säilyttämisestä siten, etteivät ulkopuoliset saa niistä tietoja. Salassa pidettävät asiakirjat on varustettava tätä tarkoittavalla merkinnällä.

12.5 Asiantuntijoille maksettavat palkkiot ja korvaukset

Valiokunnan kokouksessaan kuulemalle tieteelliselle tai muulle käsiteltävän valtiopäiväasian erityisasiantuntijalle maksetaan hänen antamastaan lausunnosta kohtuullinen palkkio laskun perusteella. Käytännössä palkkioilla on enimmäismäärät, joiden rajoissa olevat laskut hyväksyy eduskunnan hallintojohtaja. Muunlaiset laskut käsittelee kansliatoimikunta. Asiantuntijapalkkio voidaan maksaa valiokunnan sihteerin asiatarkastuksen perusteella puolitoista- tai kaksinkertaisena hyväksytyistä enimmäismääristä, jos asiantuntijalausunnon kohteena on poikkeuksellisen laaja tai erityisen vaativa asia taikka asiaan perehtyminen muusta syystä on edellyttänyt tavanomaista syvällisempää ja laajempaa paneutumista asiaan, ja edellä sanottu ilmenee myös asiantuntijalausunnon sisällöstä tai laajuudesta (KTPTK 4/2018 3 §).

Palkkion maksamisen edellytyksenä on yleensä, että asiantuntija jättää suullisesti valiokunnalle esittämänsä lausunnon kirjallisena muistiona etukäteen tai valiokunnan kokouksessa taikka kohtuullisessa ajassa sen jälkeen. Palkkio maksetaan myös valiokunnan pyytämästä kirjallisesta lausunnosta.

Palkkiota ei makseta kansanedustajalle, virkansa puolesta valiokunnassa asiantuntijana kuultavalle virkamiehelle eikä asiantuntijalle, jota kuullaan jonkin järjestön tai muun yhteisön edustajana.

Valiokunnan kokoukseen kutsutulle asiantuntijalle maksetaan pyynnöstä matka- ja majoituskustannusten korvaus, jollei asiantuntijalle muutoin korvata hänelle matkasta aiheutuneita kustannuksia, sekä päivärahaa soveltuvin osin valtion virkamiesten matkustussäännön mukaan siitä riippumatta, maksetaanko hänelle palkkiota vai ei. Korvausta ei makseta menetetystä ansiosta.

Valiokunnan sihteeri asiatarkastaa asiantuntijan palkkiolaskun. Valiokuntakanslian sihteeri asiatarkastaa asiantuntijan matkalaskun

12.6 Tieto- ja kirjastopalvelut

Eduskunnan tieto- ja viestintäyksikkö avustaa valiokuntia ja niiden sihteereitä tietojen hankkimisessa valiokuntatyötä varten sekä mediatiedotuksessa. Valiokunta tai sen sihteeri voi esittää sisäiselle tietopalvelulle valiokuntatyöhön liittyviä tietopyyntöjä. Pyyntöjen ja niihin saatujen vastausten julkisuus määräytyy valiokunta-asiakirjoja koskevien säännösten mukaan.

Eduskunnan kirjaston tehtävänä on asettaa valiokunnan käyttöön sen työssä tarvittavaa kirjallisuutta ja avustaa valiokuntia ja niiden sihteereitä heidän työssään.

Valiokunnan sihteeri hankkii kirjastosta valiokunnan käyttöön tarvittavan käsikirjaston. Käsikirjastoa säilytetään valiokunnan sihteerin taikka valiokunnan tai sen jaoston huoneessa.

12.7 Täysistuntotyön suunnitteluun liittyvät toimenpiteet

Täysistuntotyön suunnittelua varten eduskunnan keskuskansliassa ylläpidetään valiokuntakanslioista annettujen tietojen pohjalta tiedostoa valiokuntien kulloisestakin työtilanteesta. Tiedosto sisältää muun ohella arviot valiokunnassa käsiteltävien asioiden valmistumisajankohdista samoin kuin arviot valmisteltavina olevien mietintöjen laajuudesta. Valiokunnan sihteeri päivittää tiedoston valiokunnan asioiden osalta kunkin istuntokuukauden alussa, ja istuntokaudella viikoittain. Mietinnön pian odotettavasta valmistumisesta merkittävästä, mahdollisesti laajahkoa keskustelua täysistunnossa herättävästä asiasta on syytä ilmoittaa erikseen keskuskansliaan.

Laajat mietinnöt on erityisesti kiireaikoina aiheellista mahdollisuuksien mukaan toimittaa alustavasti käännettäviksi ruotsin kielen toimistoon jo ennen niiden lopullista hyväksymistä.

13 Valiokunnan matkat

Yleistä

Valiokuntien matkoja järjestetään vuosittaisen talousarvion rajoissa. Valiokuntien määräraha pyritään mitoittamaan koko vaalikauden budjeteissa niin, että se on suurimmillaan toisen ja kolmannen valtiopäivävuoden aikana. Vuotuisen budjetin käyttösuunnitelmassa osoitetaan kullekin valiokunnalle varat, jotka ovat käytettävissä sen koti- ja ulkomaanmatkoihin. Matkojen järjestelyissä ja matkalla noudatetaan eduskunnan matkustussäännön ja sen soveltamisohjeen lisäksi alla olevia ohjeita.

Valiokunta, sen jaosto tai valiokunnan valitsevat jäsenet (valiokunnan valtuuskunta) voivat tehdä opinto- ja tutustumismatkoja saadakseen tietoja tai tarkempaa selvitystä valiokunnan valmisteltavana olevista tai valiokunnan toimialaan yleisemmin liittyvistä asioista. Valiokunnan tai jaoston puheenjohtaja tai valiokunnan varapuheenjohtaja taikka valiokunnan nimeämä jäsen voi osallistua valiokunnan toimialaan kuuluvia asioita käsittelevään seminaariin tai kokoukseen.

Valiokunnan matkat on järjestettävä niin, ettei valiokunnan valmisteltavina olevien asioiden käsittely viivästy.

Valiokunnan ulkomaanmatkoista päättää puhemiehistö ja kotimaanmatkoista hallintojohtaja tai apulaispääsihteeri. Matkahakemus tehdään sähköisellä lomakkeella, ja se toimitetaan kirjaamoon ja samalla tiedoksi apulaispääsihteerille. Hakemuksessa esitetään matkan tarkoitus, matka- ja ohjelmasuunnitelma, matkalle osallistujat ja eritelty kustannusarvio matkustus-, majoitus-, päiväraha- ja muista tiedossa olevista, kuten tulkkauskustannuksista. Jos edullisimmasta matkustustavasta aiotaan poiketa, tulee se kirjallisesti perustella erillisessä muistiossa. Hyväksytty matka ostetaan eduskunnan matkatoimistosta.

Valiokuntakanslian virkamiehet huolehtivat valiokunnan matkojen valmisteluista. Ulkomaanmatka valmistellaan yhteistoiminnassa vierailumaassa olevan Suomen edustuston kanssa. Tarvittaessa matkan valmisteluissa voi avustaa myös asianomaisen vierailumaan Suomessa oleva edustusto samoin kuin eduskunnan kanslian kansainvälinen osasto. Valiokunnan sihteeri hankkii ulkomaanmatkaa varten tarvittavan tausta-aineiston.

Matkasta tiedotetaan eduskuntatiedotuksen kanssa sovittavalla tavalla. Tiedot matkasta merkitään matkatietokantaan.

Kotimaanmatkat

Kotimaanmatkasta päättää matkan kulurakenteesta riippuen apulaispääsihteeri tai hallintojohtaja. Yli viisi vuorokautta kestävästä matkasta päättää kuitenkin puhemiehistö.

Jos kotimaan matkasta aiheutuu kuluja ainoastaan virkamiesten osalta (esimerkiksi matka- ja majoituskustannukset sekä päivärahat), matkasta päättää apulaispääsihteeri. Jos kuitenkin matkasta aiheutuu myös edustajien osalta eriteltäviä kuluja (esimerkiksi edustajien majoituskuluja tai yhteisiä kuljetuskuluja), matkasta päättää hallintojohtaja. Tällöin apulaispääsihteeri ilmoittaa hallintojohtajalle, pysyykö matkasuunnitelma valiokunnalle käyttösuunnitelmassa osoitetun määrärahan rajoissa.

Valiokunnan kotimaanmatkaan saavat yleensä osallistua valiokunnan varsinaiset ja varajäsenet sekä valiokuntakanslian virkamiehet.

Valiokuntakanslian virkamiehen kotimaanmatkasta päättää apulaispääsihteeri.

Ulkomaanmatkat

Ulkomaanmatkasta päättää pääsihteerin esittelystä puhemiehistö.

Valiokunnan ulkomaanmatkalle voivat yleensä osallistua valiokunnan tai valiokunnan jaoston keskuudestaan nimeämät matkavaltuuskunnan jäsenet sekä enintään kaksi eduskunnan virkamiestä. Matkavaltuuskuntaan voi kuulua tulkki sekä omalla kustannuksellaan matkan aiheeseen liittyviä valiokunnan yhteistyötahojen edustajia. Poikkeuksellisesti matkalle voivat osallistua valiokunnan tai jaoston täysilukuista kokoonpanoa vastaava määrä valiokunnan tai jaoston jäseniä ja varajäseniä sekä valiokuntakanslian virkamiehet.

Valiokunta ei saa esittää virallista vierailukutsua ilman puhemiehen suostumusta.

Valiokunta saa pitää ulkomaanmatkan aikana vain epävirallisia kokouksia. Valiokuntakanslian virkamiehen ulkomaanmatkasta päättää pääsihteeri.

Matkakertomus

Valiokunnan valtuuskunnan ulkomaanmatkasta laaditaan suppea matkakertomus, jollei puhemiehistö matkahakemuksen hyväksyessään toisin päättä. Kertomuksesta tulee käydä ilmi ainakin vierailukohteet, matkalla tavatut henkilöt ja mahdollisesti saadun aineiston säilytyspaikka. Kertomus mahdollisine liitteineen laaditaan niin, ettei niihin sisälly salassa pidettäviä tietoja.

Kertomus toimitetaan valiokunnan jäsenille sekä puhemiehistölle ja kansliatoimikunnalle.

Seminaari- ja kokousmatkoista annetaan valiokunnalle suullinen raportti. Valiokuntien matkoista ja matkasuunnitelmista ylläpidetään matkatietokantaa eduskunnan tietoverkossa.

Lahjat

Kansliatoimikunta on vahvistanut ohjeet lahjakäytännöistä. Eduskunnan lahjoja annetaan puhemiehistön, valiokuntien, muiden eduskunnan toimielinten sekä virkamiesten matkojen yhteydessä sekä vastaaviin eduskuntaan suuntautuviin vierailuihin liittyen. Lahjojen tulee olla eduskuntainstituution arvon mukaisia, suomalaista yhteiskuntaa ja kulttuuria ilmentäviä ja mahdollisuuksien mukaan kotimaista tuotantoa.

Lahjojen antamisessa noudatetaan harkintaa. Suomen suurlähetystöihin, Suomessa toimiviin suurlähetystöihin sekä EU-parlamenttavierailuille Strasbourgissa ja Brysseliin lahjoja viedään vain poikkeustilanteissa.

Eduskunnan lahjapalvelua hoitaa hallinto- ja palveluosasto. Lahjoja tilattaessa on otettava huomioon kohtuullinen toimitusaika, joka on pääsääntöisesti viikko. Virkamiehellä tulee olla esimiehensä suostumus lahjapalvelun käyttöön.

Lahjakirjanpidon ja seurannan kannalta on tärkeää, että lahjan vastaanottajan nimi ilmoitetaan lahjapalveluun. Antamatta jääneet lahjat palautetaan lahjavaraston hoitajalle viivytyksettä.

Edustajan vastaanottamista lahjoista, pääsylipuista ja matkoista on puhemiesneuvosto vahvistanut ohjeet.